

ASOCIAȚIA JURNALIȘTILOA DIN SĂLAJ

Anuarul presei sălăjene

Publicație a Asociației Jurnaliștilor din Sălaj

— 2020 —

ASOCIAȚIA JURNALIȘTILOR DIN SĂLAJ
Anuarul Presei Sălăjene 2020

ISSN 2067 - 046X

Anuarul Presei Sălăjene - un proiect inițiat și realizat de Asociația Jurnaliștilor din Sălaj și coordonat de Daniel Săuca.

Anuarul Presei Sălăjene 2020 apare cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Sălaj.

Se distribuie gratuit.

Tehnoredactare: Major Lóránd

Tipar: Color Print - Zalău

Tel.: 0260-661752 www.colorprint.ro

Anchetă „Caiete Silvane”

Caiete Silvane – 15 ani

La 15 ani nu vă prezint niciun raport de activitate, mai mult sau mai puțin „comunist” (vine mintenăș și numărul 200). De către cu împliniri mărețe, succese/succesuri, număr incredibil de cititori, accesări cât populația Chinei fără coronavirus. Vedeți și voi că revista noastră trăiește, aş spune firesc, normal, într-o țară care, în general, nu dă nici măcar doi lei vechi pe cultură (ce mai înseamnă azi cultura?), într-un județ (nu e singurul) care, orice să ar spune, nu e prea prieten cu muzele. Excepțiile chiar confirmă „trendul”. Am încercat – și astăzi voi face în continuare cât voi putea – să conduc, împreună cu toți colaboratorii, revista pe/în apele agitate ale „post-tranziției” cât mai echilibrat, cât mai „serios” (asta e – sunt/suntem pe „stil vechi”!), între „național” și „local”, între „elitism” și „cultura de masă” (oare azi e numai divertisment facil?), între literatură și istorie, între cronică literară și cea de concert, între arte vizuale și necesara rubrică de „limbă română”, între Cenaclul „Silvania” și Asociația Scriitorilor din Județul Sălaj (mai degrabă, împreună). Accentul e – sunt convins că ati observat – pe calitate! Pentru greșeli (au fost și vor mai fi) îmi cer scuze și aici. Nu știu oricum dacă voi/vom putea evita fatalitatea erorilor de scriere/editare/corectură.

N-am ce face: e musai și un moment de Oscar, hai Eurovision: mulțumesc, și pe această cale, întregii echipe „Caiete Silvane”: Viorel Mureșan, Daniel Hoblea, Marin Pop, Carmen Ardelean, Simona Ardelean, Imelda Chință, Marcel Lucaciu, Viorel Tăutu, Gheorghe Moga, Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Marius Soare, Oana-Maria Barariu-Săvuș, tuturor colaboratorilor „externi”, dintre care îi amintesc aici pe Daniel Mureșan, Ioan-Pavel Azap, Dănuț Pop, Victor Cioban, Vasile George Dâncu, Flavius Lucăcel, Alexandru Jurcan, Lucian Perță, colegilor de la instituțiile publice de cultură din Sălaj ce sprijină apariția revistei (Muzeul Județean, Biblioteca Județeană, Direcția de Cultură, Arhivele Naționale filiala Sălaj, Casa de Cultură a Sindicatelor), Consiliului Județean Sălaj (președinte Tiberiu Marc), Primăriei municipiului Zalău (primar Ionel Ciunt), Instituției Prefectului Județul(ui) Sălaj (prefect Virgil Turcaș) și, nu în ultimul rând, Uniunii Scriitorilor din România. Suntem parte a filialei Cluj a USR, o filială condusă de admirabila doamnă Irina Petras. Sunt convins că am uitat ceva, pe cineva, c-așa-i la Oscar, hai Eurovision! Totuși, am scris, vorbit prea mult. Vă invit să-i citiți – le mulțumesc.

și lor! – pe toți cei care au contribuit la acest moment aniversar al revistei „Caiete Silvane”, publicație lunată editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, Consiliului Județean Sălaj și Primăriei municipiului Zalău.

Daniel SĂUCA

La mulți ani, *Caiete Silvane!*

Văd acești 15 ani de existență a *Caietelor Silvane* proiectați pe fundalul unei mari fresce istorice. Aleg doar dreptunghiurile care cuprind scene din viața periodicului aniversat. O revistă se poate citi, așa cum de altfel se și scrie, într-o deplină singurătate, însă ea are întotdeauna și o latură la vedere, un fel de viață publică. Mă gândesc aici mai puțin la paginile înnegrite cu tot felul de gânduri și stări, și mai mult la deschideri sociale venite dinspre publicație. Ele au fost multe și felurite, având și o oarecare recurență, care le-a transformat într-un șir de ritualuri *Caiete Silvane*. De la memorabile întâlniri cu scriitori, artiști vizuali, oameni de teatru sau conferențieri de elită, la lecturi publice în școli, întruniri, acasă sau în deplasare, cu alte redacții, vizite la mănăstiri și muzee, pe la case memoriale și situri, ori la expoziții de artă și fotografie. Apoi, de neprețuit sunt, în viața oricărei reviste, acele „inter pocula” (în mijlocul cupelor), prelungite câteodată mult după media nopții, când se pun la cale atâtea planuri și colaborări, din care de cele mai multe ori se alege praful. Despre una dintre ele aş vrea să pot scrie cu alt prilej, când va fi o aniversare mai rotundă.

La mulți ani, *Caiete Silvane!*

Viorel MUREȘAN

***Caiete Silvane* – revista care a înscris județul Sălaj pe harta culturală a României**

Caiete Silvane – 15 ani... O revistă Tânără, plină de vigoare, vie, care a reușit să dea identitate culturală Sălajului, să înmânuncheze eforturile creațoare ale scriitorilor sălăjeni, cărora li s-au alăturat, în paginile sale, nume de prestigiu din toată țara. *Caiete Silvane* – revista care a înscris județul Sălaj pe harta culturală a României. La mulți ani, *Caiete Silvane*, la mulți ani redactorilor și colaboratorilor revistei!

Daniel HOBLEA

Amintiri

Despre necesitatea apariției unei publicații în context istoric și/sau social-politic cred că nu mai este necesar să provocăm o discuție. Se poate da astfel apă la moară și celor angajați continuu în „populară” opoziție util-inutil. Cine cunoaște cât de cât istoria periodicelor de informare mass-media pe suport de hârtie, și-a format deja convingeri. Mai cu seamă că revistele menite răspândirii științei și culturii și-au revendicat timp destul de îndelungat dreptul de-a exista, nu doar în plan european, după apariția tiparului. Nevoia de exprimare liberă a gândurilor și a sentimentelor a erupt instantaneu imediat după fuga perechii dictatoriale. Succint, un important număr de intelectuali sălăjeni, dintre care unii își încercaseră condeiele în reviste autorizate și onorabile de până atunci, câțiva bucurându-se de un real succes, s-au raliat entuziașt la inițiativa curajoasă a confrăților tineri, întemeind publicații, sau reorientându-le formal și substanțial pe cele vechi. Așa au fost revigorate revistele (pentru a ne limita doar la această categorie) *Scoala noastră* și *Silvania*, prima editată de Inspectoratul Școlar, iar a doua sub egida Inspectoratului pentru Cultură, precum și a Centrului de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Sălaj, cu apariții sporadice. În sfârșit, să nu batem apa-n piuă, în 1998, sub același patronaj au apărut revistele de cultură *Limes* (în primul trimestru), avându-l ca redactor șef pe istoricul **Cornel Grad**, managerul instituției (din redacție făcând parte Doru E. Goron, Camelia Burghеле, Cristian Contraș, Gáspár Attila, Daniela Petreuș și Viorel Tăutan), și *Caiete Silvane* (în decembrie) coordonată de un colectiv redațional alcătuit din Cristian Contraș, managerul CCVTP, Katona Szabolcs, Daniel Săuca, Szabó K. István și Vasile Morar. Începând cu numărul întâi din anul 2000, revista *Caiete Silvane* și-a schimbat aspectul editorial, iar formula redațională îi prezintă pe **Cristian Contraș** – director, **Daniel Săuca** – redactor șef, Daniel Hoblea – redactor șef adjunct și Vasile Morar – redactor grafician. După trauma unui pre-infarct, publicația noastră este surescitată și asociată revistei inițiate de Tânărul indianist – sanscritolog Liviu Bordaș, *Origini/Caiete Silvane*. În sfârșit, ca „urmare a unui protocol de colaborare încheiat între Consiliul Județean Sălaj, Prefectura Sălaj, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Național Sălaj, Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău, Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj, Inspectoratul Școlar Județean Sălaj, Arhivele Naționale Filiala Sălaj, Cenaclul literar „Silvania” și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj (cf. Caseta redațională), revista se revigorează și va fi coordonată de un colectiv redațional, în calitate de director rămânând (pentru o scurtă perioadă) Cristian Contraș, redactor șef – Daniel Săuca, secretar de redacție – Daniel Hoblea, redactori – Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca și tehnoredactori – Marius Soare și Marius Blaj.

De ce am simțit nevoie să apelez în parte la soluția proprie istoricului literar? Pentru că am trăit cu emoție și bucurie alături de ceilalți împătimiți de literatură și artă întreaga zbatere a inițiatorilor și constructorilor acestei reviste, a colaboratori-

lor inimoși și harnici. Și sunt mândru de asta! Revista noastră a crescut sănătoasă, a prins puteri, s-a dezvoltat, a făcut schimbări de structură și colectiv redacțional atunci când s-a hotărât că este nevoie, cum se întâmplă de obicei, a dobândit girul patronal al Uniunii Scriitorilor din România, s-a impus pe plan național și internațional, prin colaborări semnate de importanți scriitori ai actualității cultural-artistice. Așa încât mă alătur corului de prieteni și simpatizanți, urându-i un sincer *La mulți ani generoși!*

Viorel TĂUTAN

A încerca să suprimi revistele altora este o crimă intelectuală

Deci, ați ajuns la adolescență, dragi colegi! Mă bucur. Vă doresc să atingeți maturitatea, apoi senectutea, 100 de ani, 200 de ani, și aşa mai departe.

Aseară, 11 ianuarie, m-am uitat la o emisiune tv, pe „Realitatea”, unde invitații dlui Hoandră erau redactorii de la „Observator cultural”. O revistă care îmi place și care, iată, a ajuns la numărul 1000, la mai multe mii îi doresc. Iar cineva, nu spun numele, a afirmat în emisiune că Uniunea Scriitorilor finanțează 800 de reviste. Am sărit la telefon și i-am trimis celui care făcuse afirmația asta halucinantă un SMS, rugîndu-l să rectifice; la fel, i-am trimis dlui Hoandră un SMS cu același conținut. Uniunea, după câte știu eu, finanțează următoarele reviste: *România literară*, *Luceafărul*, *Viața românească*, *Ramuri*, *Orizont*, *Convorbiri literare*, *Helikon* (în maghiară), *Steaua și Apostrof* (Apostrof-ul fiind revista pe care o conduc eu, precizez clar, să nu fiu suspectată de gînduri ascunse). Nu am auzit să se fi făcut pe post corectura necesară, iar în schimbul de SMS-uri pe care l-am avut cu persoana care a făcut afirmația și cu dl Hoandră m-am amuzat să fiu precisă – 9 reviste – nu 800, nici măcar 100, cum îmi comunicau prin SMS, rectificînd în particular, cele două persoane, panicate că se duc prea mulți bani pe publicații de prisos, căci, vezi Doamne!, necitite.

Uite care e punctul meu de vedere: eu cred că datoria noastră de scriitori este să scriem și să publicăm. Iar datoria noastră de făcători de reviste este să le ținem în viață și să publicăm în ele texte cît de bune putem. Și mai cred că datoria noastră onestă este să lăsăm revistele celorlalți, oricare ar fi ele și ei, în pace. Să nu atentăm la viața lor. Un redactor de revistă care își dă cu părerea că altele ar trebui să dispară seamănă cu un părinte care cere ca fiul altora să fie omorât; iar un scriitor care nu lucrează la o revistă și cere ca unele reviste să dispară, că aşa vrea el, seamănă cu un om fără copii care cere ca fiul unor oameni oarecare să fie ucis. E o mentalitate ieșită din ranchiuna cea mai întunecată. Azi, cîțiva scriitori „grijulii” vor să răreasă revistele, mîine o să dorească să opreasă apariția unor cărti, poimîine o să facă liste cu cine are și cine nu are voie să scrie. Eu cred că e cazul să se potolească, să se ab-

țină de la asemenea *crime intelectuale*. A încerca să suprimi o revistă sau a încerca să suprimi mecanismul prin care sînt finanțate alte reviste, ale altora, sau pur și simplu revistele care nu te interesează pe tine ca persoană este o crimă intelectuală. Iar petele de sînge intelectual nu se șterg niciodată.

Revistele sunt un semn al pornirii culturale a unui popor, a unei națiuni, și nu trebuie stopate în nici un caz. Oricît sunt de mici sau publicate într-un oraș mic, ele întrețin în jurul lor un climat cultural, o bucurie de a cerceta, de a scrie, de a te lăsa în voia inspirației și-a culturii. Nu cred în afirmația, publică, cum că revistele nu ar avea cititori (e o acuzație făcută în vara trecută de noul nostru Platon, dl Simuț; au mai făcut-o apoi cîțiva autori, în „Observator cultural” și aiurea). Eu cred că toate revistele au cititori – chiar dacă aceștia sunt familiile și prietenii autorilor care publică în ele. Eu cred în utilitatea tuturor revistelor de cultură care apar în România, le consider un fenomen *de persistență* și creștere a culturii noastre. Și mi se pare firesc ca publicațiile culturale să apară în toată țara, în orice oraș din orice provincie, nu numai în București și orașele foarte mari: dacă există oameni care să le dorească și să le facă, ce drept aș avea eu sau oricine altcineva să fiu/ să fie contra? În numele a ce? De ce să nu se scrie, în fiecare orășel din România, despre valorile locale, dacă asta vor autorii de-acolo să scrie? De ce să nu aibă șansa să publice orice autor care are pornirea de-a scrie și chiar scrie? Ba să scrie și să publice, să aibă unde să publice – iar apoi, critica literară va face selecția valorică.

Iar o cultură matură, cum cred eu că suntem, are o bază largă, o temelie pe care se înalță, ca un trunchi de piramidă, spre cer. Fără bază nu există nici platoul de sus al trunchiului de piramidă.

Îmi dau seama ce urmăresc cei care susțin ca revistele altora să dispară și să rămână numai revista lor pe piață: aceștia vor să fie singurii cu autoritate publică în domeniul cultural din România. Am priceput ce vor ei – și nu accept asta, nu accept pornirea lor autoritar-totalitară. Cu cît sunt mai multe puncte de vedere în domeniul culturii, cu atât democrația din domeniul culturii are șanse de-a se menține. Așa cum cred în necesitatea unui stat democrat, cred în necesitatea democrației în cultura noastră. Nu accept justificarea celor care luptă pe față sau perfid contra revistelor – a revistelor editate de alții, firește! –, cum că s-ar da prea mulți bani pentru ele. Dimpotrivă, eu cred că pentru cultură nu se dau niciodată destui bani. A face o revistă este ceva infinit de plăcut, de îmbătător, ai certitudinea că participi cu toate puterile tale la construirea culturii naționale și a *conștiinței-de-sine* a culturii naționale; și nu accept că numai unii ar avea dreptul să se simtă bine făcînd cultură, iar alții, ba.

În final, spun categoric că nu contează dacă o revistă are sau nu cititori. O revistă, am mai spus-o și repet, e ca un munte; nu contează dacă are sau nu alpinisti care se cățără pe el, contează că există în peisajul geografic al țării.

Uite, a trecut un secol de la Uniri, cele trei, prin care s-a format, în 1918, statul român unit. O mare problemă la Unirea Transilvaniei cu România a fost atunci, în acei ani, faptul că românii erau descriși în mediile internaționale ca un popor fără

cultură, deci inapt pentru cultură, iar asta ducea la diagnosticul global că românii ar fi un popor inferior. În epocă, existența realizărilor culturale – cărți de istorie, de literatură, dicționare, reviste, toate în limba națională – era un criteriu, aşa menționează Hannah Arendt, pentru a fi admis de marile puteri la formarea statului național. La Conferința de pace de la Paris de după Primul Război Mondial, delegația românească a dus, printre altele, colecția revistei *Viața românească*. Sau, alt exemplu: după ce s-a format Universitatea românească din Cluj (1919), cînd veneau vizITORI străini, le erau arătate, ca dovedă că universitatea își atinge menirea, revistele editate de universitate.

Aș putea da drept exemplu fenomenul cultural extrem-contemporan în creștere din Alba Iulia. Există acolo un domn, Dumitrel, cu nu știu ce funcție, care a înțeles mai bine decât mulți scriitori că existența instituțiilor de cultură într-o localitate dă marca aceluia oraș; drept care a investit masiv în evenimente culturale, a sprijinit înființarea unei filiale a Uniunii Scriitorilor în oraș, sprijină o revistă, „Discobol”, finantează gale de literatură ori de teatru etc. Aproape că îmi vine să spun că datorită lui, în Alba Iulia se cumpără cultură. Acolo este imitat cu succes un fenomen occidental, pe care îl cunosc în direct: există orașe, în Franța de pildă sau în Italia, la fel în Spania, care trăiesc literalmente de pe urma festivalurilor, nu vă mirați, de poezie, de pildă, de muzică barocă etc. Dl Dumitrel, prin cultura pe care a sprijinit-o la Alba Iulia, a reușit să facă orașul mai interesant. Mie nu mi se pare puțin lucru, dimpotrivă.

Nu merg mai departe cu exemplele, cred că a fost de ajuns. Ca transilvănean ce săint, cred în cultura românească și încerc din toate puterile să-o cresc, nu să-o distrug, nu să-o decimez. Ca democrat, cred că fiecare om are drepturi culturale egale cu oricare altul.

Ce vreau să mai spun: eu am ținut revista *Apostrof* în viață și în anii cînd nu am avut nici o subvenție oficială din România. Mi-a fost foarte greu. M-am bucurat cînd a apărut, în 2015, legea de finanțare a revistelor ANUC, pentru că am scăpat de coșmarul de-a cerși bani de te miri unde și de-a fi refuzată; sau de coșmarul de-a duce la revistă bani de-acasă. Înțeleg că revista „Observator cultural” e în avangarda unei posibile modalități de finanțare a culturii, căci are o finanțare strict privată, iar premiile „Observator cultural” – știu precis, deoarece și eu am luat două – au ca finanțator pe dl Mușat, ceea ce mi se pare splendid din partea sa. Dar asta nu înseamnă că această revistă, dragă mie, la care din cînd în cînd am publicat, e obligată să se îndoiască de utilitatea altor reviste din România, fie ele oricît de multe. Dimpotrivă, cred eu. Cultura este o funcție și o datorie publică a unui stat; să lăsăm statul român și instituțiile lui: Ministerul Culturii, consiliile județene, consiliile locale etc. să își îndeplinească această funcție și datorie esențială și să finanțeze oricît de multe reviste cu putință.

Iar ca scriitori, să scriem cît putem și să citim cît putem și cît vrem. Și în loc să încercăm să omorîm capra vecinului, să ne fixăm ca ideal să avem noi însine două capre.

Marta PETREU

Jurnal 1985 – 1987 (fragmente)

*Ultimii doi ani de liceu i-am făcut la Zalău, la Liceul Industrial de Chimie nr. 3, cum se numea pe atunci. Am ajuns întâmplător acolo, în urma redistribuirilor după examenul de la sfârșitul clasei a X-a, dar eram fericit, pentru că după un „exil” prin sudul țării, la un liceu militar, mă întorceam, practic, acasă. În toată această perioadă zălăuană, am ținut un soi de jurnal într-un caiet cu coperte vișinii. N-am dat la tipar nimic din el până acum, l-am cules doar în computer, cu gândul să-l inserez într-un roman pe care sper să fiu în stare să-l scriu. Public rar în **Caiete Silvane** (public rar în general!), dar citesc cu regularitate revista, număr de număr, bucurându-mă de fiecare dată pentru realizările ei, nu puține. Consider, bunăoară, că revista sălăjeană dispune de o grupare critică pe care orice publicație literară din țară și-ar dori-o. Încredințez cu emoție **Caietelor Silvane** aceste fragmente de jurnal (în care se regăsesc inclusiv o mini-cronică naivă a unei ședințe a Cenaclului Silvania din 1987), urând redacției și revistei ani mulți și rodnici înainte!*

Am început o nouă viață, într-adevăr. Sunt la un liceu industrial de chimie. Cine credea că o să ajung vreodată aici? Stau la internat. La început mi-a fost greu. Lume nouă, vreo zece în cameră. Acum m-am obișnuit, îmi place. Mă înțeleg bine cu noii mei colegi. Lucrul cel mai prost e că am început cu practica. Prima zi ne-am petrecut-o la atelier. Învăț să lucrez la un fel de strung. Avem un maistru cam ciudat, dar băiat bun. Vrea să facem niște piese mici, din fier, pentru fabrica de anvelope. Trebuie tăiate la milimetru, apoi îndoite într-un fel anume și, la urmă, șmirgheluite până încep să lucească. Ne va fixa și normă: 10 pe zi. Ne-a spus să ne procurăm salopetă și bască. Mi le-am procurat. Salopeta de la un băiat de-a zecea, basca de la... maistru. A doua zi s-a schimbat modificarea. Ne-au dus la porumb, la vreo 10 kilometri distanță, pe jos. Asta s-a întâmplat și a treia zi, și a patra. Acum am terminat cu porumbul și aşteptăm să vedem unde ne vor mai duce.

A trecut mult timp... Eu sunt tot în practică. Sorin a început școala la mate-fizică. Eu mai am o săptămână de practică la atelier. Să-i facem maistrului piesele alea pentru fabrica de anvelope.

Îmi mai revenisem puțin din starea de monotonie la care am fost supus, dar spre sfârșitul ultimei săptămâni de practică a venit în vizită de lucru președintele țării, omul atât de „iubit” de către toată țara. Astfel, miercuri am fost evacuați din internat pentru a se caza indivizii de la televiziune. La miting am strigat ca turbații niște lozinci cu Ceaușescu, de-a venit directorii liceului, speriați, să vadă ce naiba se întâmplă, pentru că noi urlam efectiv, la mișto, parcă eram la un concert de rock. În orice caz, m-am simțit groaznic câteva zile. Cărțile mi-au fost aruncate într-o pătură și urcate undeva la etajul 4. Noroc că le-am găsit pe toate.

I-am împrumutat Marcelei un volum din Nichita. Am finisat poemul amplu „Ce vină am eu?”. A, astăzi la film am intrat fără bilet, am dat la ușă niște bani și am intrat. Am avut și loc. De la 11,30 s-a întrerupt curentul electric. Am stat acolo până la 13,30 când a revenit lumina. Am ajuns pe la 15 acasă. L-am rugat pe C.P. să-l mai

întrebe maică-sa pe Chioreanu cum e cu facultatea de ziaristică. Aștept. Vreau să învăț. Nu pot. Sunt și nițel obosit. Ah, ce naiba o să se aleagă și de mine?

De marți facem practică. Am fost la mere și la porumb. Astăzi, de la porumb, am fugit (20 de km până în Zalău). În timp ce făceam pauză, ne-am retras tiptil spre pădure (eu cu Ficuț, Filip și Moldo) și duși am fost! Pe drum, peripetii. Ne-am întâlnit cu o șefă mare de la UTC, venită cred în inspecție, ne-a pus ceva întrebări, s-a uitat chiorâș la noi, dar i-am spus că suntem muncitori la „Anvelope”, n-avem noi treabă cu practica agricolă și până la urmă ne-a lăsat în pace. Dincolo de Cristur, într-o pădure, ne-am pus pe jos, am mâncat și am fumat țigări din frunze uscate, puse într-o coală de hârtie! Groaznic. Apoi, l-am rugat pe unul cu o căruță să ne ia și pe noi. La Crișeni am coborât și am dat un atac la strugurii partidului. Ne-am umplut plasa, ne-am umflat burțile și apoi ne-a luat un camion până în Zalău. Pe la 14 am fost acasă. Mă dor îngrozitor picioarele.

Am încurcat-o. De fuga noastră aflat diriginta! Se anunță furtună. De fapt, ne-a văzut din mașină tocmai când ieșeam cu pungile de struguri din vie. Nici ea n-a fost la practică, ci la dracu-n praznic. N-a oprit mașina, dar cert e că ne-a văzut pe toți și e de-ajuns.

Astăzi am fost din nou la „Liceenii”. E, totuși, un film bun. Am fost cu liceul de la 13. M-am dus apoi în oraș. Mi-am cumpărat SLAST, nr. pe 24 ianuarie. Din nou, dezolare! Toate, dar absolut toate paginile erau consacrate ctitorului României socialiste! Am dat 3 lei degeaba. Se face seară. S-a luat curentul. Cât va mai ține aşa? Mai rău ca-n război. Am început să transcriu „Banii”. Urmează „Zece lei”, „În tren” și „Ora de fizică”.

De 1 și 2 mai nu facem școală, dar trebuie să rămânem în Zalău pentru a participa la nu știu ce acțiune patriotică, „Trec detașamentele cântând!”. Groaznic. În loc să mă duc acasă... Mă gândesc c-ar putea trece detașamentele alea cântând și fără mine. Cu Gabi, relații tot mai reci, mă întâlnesc cu ea doar la școală.

Sâmbătă și duminică am fost acasă. Duminică, până la 17, în pădure, unde am făcut pari pentru vie – o muncă titanică. Luni am fost obosit mort, mai ales că m-am trezit cu noaptea-n cap, pe la 5 fără un sfert. Marți a fost cea mai frumoasă zi din săptămână, pentru că am participat pentru prima dată la o ședință a Cenaclului „Silvania”, condus de prof. Suciu. Am fost împreună cu prof. Dinisteanu, care s-a ținut de cuvânt și a venit în cele din urmă cu mine. A citit poezie Nelu Covaciu. Critica a avut o părere mai puțin favorabilă și, deseori, contradictorie. La început, poetul a fost ridicat în slăvi. Apoi, a intervenit un prof. și a arătat părțile slabe ale poeziei, după care două tipă (interesante!) l-au desființat pur și simplu. A urmat o altă luare de cuvânt în același ton critic, pentru ca, în sfârșit, să fie exprimată și o opinie favorabilă, argumentată prin trimiterea la un poem reușit. Atitudinile s-au mai moderat prin intervenția unui oaspete din Baia Mare și, la sfârșit, a prof. Suciu care, trăgând concluziile, a avut o intervenție extrem de obiectivă. Mie personal poemele nu mi-au prea plăcut. A luat cuvântul și Dinisteanu, dar n-a fost deloc convingător. Printre alții, a vorbit și un tip oarecare, nu i-am reținut numele, care i-a închi-

nat de autorului, subliniind mereu că este un poet de real talent, că poezia lui nu știu cum și nu știu ce și că să așteptăm volumul său de debut, „asta voi am să spun, să așteptăm volumul de debut”. Ironică a fost reacția unui participant (Ardeleanu): „La aşa poezie, aşa critică”. A fost, într-adevăr, o experiență interesantă pe care sper să-o repet cât de curând. Oare voi citi și eu vreodată în Cenaclu?

Daniel MOȘOIU

Dacă n-ar exista o asemenea revistă, Zalăul s-ar confunda numai cu politicienii trimiși la centru și cu sportivii lui de performanță

Caiete Silvane – o revistă de cultură sobră (sigur, după chipul și asemănarea redactorului ei șef), cu apariție lunară de ceasornic. Pentru mine, municipiul Zalău și județul Sălaj se leagă și de finanțarea acestei reviste în limba română, revistă care le dă o identitate spirituală. Nu am fost niciodată la Zalău (nici în județul Sălaj); nici în orașul poetului drag Viorel Mureșan, Jibou, unde aud că e o grădină botanică „dintre cele mai interesante”, pe un fost domeniu al unui nobil maghiar, în afara unor băi curative). Trebuie să fii extrem de determinat să mergi, invitat cu atâtă generozitate la Zilele anuale din martie ale revistei *Caiete Silvane* de la București la Zalău pe drumurile noastre pe cât de aglomerate, pe atât de înguste și prost întreținute și la sfârșit de iarnă, dacă e să mă refer numai la transportul auto. Poate anul acesta o să îndrăznesc să plec la drum spre Zalău, cu drag: „îmi trebuie un cârlig”. Personal, mă mulțumesc să fiu un cititor consecvent, de departe, al *Caietelor Silvane*, revistă care împlineste 15 ani în 20 februarie 2020 (melancolic, la aceeași dată am și eu de aniversat o vîrstă-de-necrezut). Felicitări! Fiind un teritoriu necunoscut și în plan literar, sunt curios să aflu ce mai scriu Daniel Săuca, Viorel Mureșan (cu cronicele lui de pus în ramă), Daniel Hoblea, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Carmen Ardelean, să-i numesc numai pe cei cunoscuți mie din redacție; sau ce mai dau de gol paginile de istorie, de filozofie și de „studii tradiționale” ale revistei. Toată lauda! Plus traducerile amicale în maghiară, cu o regularitate cordială prin „Primăvara poeziei”. Dacă mai pun la socoteală și faptul că revista are o editură a ei, nu pot decât să invidiez scriitorii „locali”, au susținere. Dacă n-ar exista o asemenea revistă, Zalăul s-ar confunda numai cu politicienii trimiși la centru și cu sportivii lui de performanță – și n-ar fi de ajuns. Scriitorii Sălajului lasă posteritatea, prin *Caiete Silvane* și prin cărțile lor mărturii ale sensibilității creațoare extraordinare a acestor vremuri.

Liviu Ioan STOICIU

Caiete nu numai silvane

Cine îl cunoaște pe Daniel Săuca va prinde valoarea unei modestii funciare. Zice „caiete”, adică munca migăloasă doar la... schițe și scris „silvane”, ca nu cumva să credă cineva că vrea să treacă spre alte regiuni geografice. Ce provincialism? Să fim serioși! Să nu fiu acuzat de ton encomiastic pentru faptul că sunt publicat sistematic în revistă. Sunt, de altfel, extrem de onorat. E o revistă de ținută, cu articole de interes major, cu opinii pertinente, cu propunerile stringente, diverse, discrete. Zicea un filozof că... valorile nu intră prin ușa din față, ci prin ușa din dos, apoi se impun gradat, fără ostentație.

E citită revista? Poate că mai mult decât altele. Știm cu toții situația tineretului atras de vizual, îndepărtat (temporar) de literatură. Asta nu înseamnă a ceda, a pune jos armele. Daniel organizează întâlniri anuale, lecturi incitante, invită scriitori, cu aceeași notă de discreție nevinovată. Ce zicea Camus? „Numesc adevăr ceea ce continuă”. Și *Caietele* continuă. De câți ani? 15? E mult, e puțin? Așteptăm și majoratul, deși revista are o atitudine matură, elocventă, captivantă. Exact: La foarte mulți ani!

Alexandru JURCAN

Odă pentru revistele literare

Nefind dependent de nicio revistă literară, îmi permit luxul (riscant al) unei priviri detașate, lipsită de orice *parti pris*. Căci din interiorul unor redacții e greu să fie formulate anumite judecăți auto-evaluative riguroase, pentru că nimenei nu prea crede că nu e întruchiparea perfecțiunii literare. Or, dintr-o atare poziție nu poți vedea decât imperfecțiunile, cecitatea și incapacitatea de a admira ale celorlalți, refuzul lor de a lua act de acest indimenticabil fapt. Aproape orice revistă este mai puțin decât ceea ce își închipuie redactorii ei că este, devenind imaginea hiperbolizată a propriei valori. Puține sînt dispuse să accepte, chiar și în forul lor interior, că apar mai mult pentru a promova anumite grupuri și relații inter-redacționale, pentru a impune anumite nume în sanctuarul rîvnit al literaturii.

Am scris, uneori cu distanță ironie, dar și cu sinceră mîhnire, despre subterfugiile unora, despre amatorismul care le bîntuie, despre serviciile encomiastice pe care redactorii acestora și le aduc reciproc, despre cronicile și premiile la schimb, despre transformarea lor în piedestaluri ale reușitei personale. Căci unele reviste s-au metamorfozat în mici cazemate inexpugnabile, care cultivă cu sărg un troc redațional minor, eliminînd cu dibăcie valorile neaservite, cele care le conturbă și confortul veleității. Cu toate acestea – și cu multe altele –, oricît de discutabil ar fi nivelul lor valoric (și este, în multe cazuri), ele nu trebuie să dispară, pe motiv că nu mai corespund atitudinii mefiente a cititorilor, numărul acestora restrîngînd

du-se în mod drastic și, ca atare, ele nu mai au cui se adresa. Dimpotrivă, numărul revistelor, cît mai mare și cît mai divers, stipendiate de instituțiile statului sau autofinanțate, creînd un mediu concurențial autentic, este șansa unei literaturi sănătoase, competitive. Relieful general al unei literaturi cuprinde atât vîrfurile semețe, mai greu abordabile, cît și zonele mai joase, mai accesibile, dar necesare în conturarea unui strat cît mai consistent al acesteia. Căci dacă vor fi aruncate de-a valma în malaxorul autofinanțării și a legilor dure de piată, pe criteriul strict al rentabilității, vor dispărea majoritatea revistelor, începînd cu cele mai importante. (Într-un asemenea context a dispărut una dintre cele mai elevate reviste de la noi, *Idei în dialog*, care avea o deschidere aparte spre teoria literară, eseul, filosofie și teologie – la care literatura noastră este cam deficitară –, condusă de un filosof și un erudit brillant, Horia-Roman Patapievici. După cum, într-un context similar, a fost posibil să apară o revistă dinamică și provocatoare, *Neuma*, condusă de o poetă și un critic subtil, Andrea H. Hedeș). În mediul cultural, valoarea înaltă este aproape invers proporțională cu succesul comercial, de aceea ea are nevoie imperioasă de susținere. După cum revistele nu trebuie să aștepte preferințele discutabile și, în multe cazuri, inconștiente ale cititorilor, ci trebuie să le provoace, să le modifice prin nivelul ideatic și estetic, prin promovarea și impunerea cu încăpăținare a valorii. Acestea trebuie să ridice cititorul la nivelul lor, nu să coboare ștacheta intelectuală la nivelul cititorului de dragul unui succes facil. Ele trebuie să propună cu obstinație alternative axiologice la deculturalizarea accelerată, să facă metodic apologia culturii performante, a virtuților sale, să fie o instanță critică pe argumentele căreia se constituie osatura canonului literar actual. Acestea trebuie să fie mai atente la valorile ignorate care stau pe margine și mai ne-atente la nonvalorile agresive care ies mereu în prim-plan. Revistele sunt măsura pulsului literar și cultural al unei societăți la un moment dat, constituindu-se în *certificatul* de sănătate spirituală a acesteia. În paginile lor se discerne ierarhia valorică a ceea ce produce literatura contemporană, personalitățile sale marcante, cu tot subiectivismul și nivelul inegal al acestora. Căci nu există nici o revistă care să poată fi citită pe nerăsuflare *da capo al fine*, după cum nu există revistă în care să nu poată fi găsit cîte ceva demn de interes. Ideal ar fi ca toate revistele să aibă un nivel cultural indeniabil și o personalitate literară bine conturată, cu redacții în care să activeze cele mai talentate și mai prestigioase condeie. Oricît ar costa literatura, cultura în general, incultura costă infinit mai mult. Ca atare, societatea trebuie să fie în stare să-și stipendieze educația și formele diversificate ale culturii, mijloacele lor de promovare, aplicînd, evident, anumite criterii de performanță. Criza permanentă a receptării poate fi chiar premisa prin care revistele literare își pot depăși limitele, pentru a se adapta și impune într-un mediu ostil culturii.

Ca atare, nu împuținarea și dispariția revistelor, pentru că nu sunt toate excelente sau pentru că nu prea mai sunt cumpărate și citite, prin eliminarea subvențiilor, e soluția adekvată, ci transformarea calitativă radicală a acestora, în unele cazuri, prin promovarea competențelor redaționale, a selecției colaboratorilor și a textelor care le umplu paginile, pentru a deveni cu adevărat spațiul competitiv în

care se promovează și se discern în mod corect valorile literaturii contemporane. Cele care nu rezistă la acest salt valoric și la provocările schimbărilor intempestive, nu încearcă noi formule publicistice, rămînînd ancorate în metehnele vechii paradigmă, își vor asuma consecințele. În ceea ce privește revista *Caiete Silvane* - în care public constant, de mulți ani -, cu ocazia împlinirii celor 15 ani de existență îi doresc multe numere de acum înainte, animate de principul valorii, pentru a stimula acest spațiu cultural sălăjean de care sănăt legat afectiv.

P.S. Aceste rînduri nu sănăt, în subsidiar, o replică à rebours la textul lui Ion Simuț, *Elegie pentru revistele literare*, cu toată antinomia titlului și a coincidențelor unor abordări divergente. Ele rămîn, cu accentele critice și cu empatia de rigoare, doar ceea ce și-au propus: o scurtă odă.

Ioan F. POP

Cinșpe ani și doi ochi negri....

(Din folclorul studențesc apostat, când nu confundam noțiunile și nici motivele...)

...și eu care mi-am propus să o seduc cândva mai anțărț, după o mai lungă întâlnire cu Daniel Săuca în diabeticul târg al Ieșilor, la un festival, când eu vorbeam (cam ca acum) și el nu avea nicio sansă să mă ocolească darămit să mai și răspundă!

Dintr-o eroare pe care nu mi-o explic, Cassian (să trăiți!) mi-a propus rubrica de revista presei la *Convorbirile literare* pe care, după o libație cruntă, am botezat-o, ca pe obiectul salvator, ComPresă. Si aşa a rămas..

Are lipici, nu glumă, codana...pentru că de o bucată de vreme, pas să mai cârtesc, aşa cum șade bine unuia care mimează cu succes seriozitatea. M-a luat de mânuță și m-a purtat prin toată istoria spectaculoasă a locurilor cu tot șartul: de la tradiție la festivalurile, simpozioanele, expozițiile ori spectacolele rostuite cu mândrie sălăjeană. Cam asta îți sare în ochi la o primă lectură: valorificarea a tot ce are de preț zona. Si are, slavă Domnului!

Printre suratele cu fire albe la tâmplă din zonă este o pată de culoare absolut necesară, cu un sobor de condeie care nu poate fi neglijat. Am ajuns și eu la o sărbătoare a ei, când clisa și palinca nu erau pe sfârșite, după un drum întrerupt pe la gara Dej – schimbare de macaz – despre care, în moment de năduf, am scris că e ca o amanță bătrână cu dantura cariată... Deh, după vreo opt ore de mers... Acolo, adică nu la Dej, la Zalău, m-am întâlnit și cu Nicolae (Henri) Coandă și alții amici cu care am descoperit – ca niște oameni serioși o...cofetărie! Avea și bere și votcă, dar noi eram la cofetărie!

Nici nu mai știu dacă i-am mulțumit doamnei Imelda Chința pentru cronica unei cărți a subsemnatului în mod civilizat, dar nimeni nu este imperfect îndeajuns...

Despre aberațiile inexplicabile ale unui critic pentru care nutream o prețuire care nu s-a topit de tot, privitoare la necesitatea revistelor literare, nu are rost să mai scriu: a primit un hârdău de sancțiuni cam în toată presa literară, y compris de la subsemnatul. Despre rolul și menirea revistelor literare am putea împrăștia pajiști de pixeli și tot nu am mânțui subiectul. Ce s-ar alege de istoria noastră literară, a mai veche și cea contemporană dacă ar fi lăsată pe mâna cantautorilor de manuale?

Închei pentru că se aud sunete de chimvale și alămuri vestind înfricoșată adunare la Zalău, unde, cu bunăvoiețea organizatorilor aş putea ajunge să transmit de visu firitisurile de cuviință. Până atunci, confraternă acoladă și necalpă prețuire pentru prietenii de la **Caiete Silvane**. Vivat, crescat, floreat!

Valentin TALPALARU

Unirea la firul ierbii

Cuvântul Sălaj a fost, pentru mine, unul dintr-o înșiruire geografică și care, dacă nu mă întriga prin necunoscut, îmi părea apropiat prin litera J din prescurtarea administrativă, aşa, un fel tărîm al unui Jiu de foarte sus. Întâmplarea face ca, grație internetului, a primelor reviste culturale pur virtuale, să ajung să privesc mai des peste munți, spre Sălajul plasat simetric față de Dolj, odată ce am început dialogul epistolar cu Györfi-Deák György. A fost o colaborare lungă la „Pasager” și „Prăvălia culturală”, prilej de a-i citi și publica textele menite să îmbrace într-o aură magică realitatea cea mai discretă din jurul nostru, dar și să dea realism palpabil misterelor de tot felul. L-am însoțit în techerghelile sale, cu bicicleta sau pe jos, ca un Hogaș prin Țara Silvaniei. Și tare uituc mai sunt de am uitat, ajungând în Jibou, să caut în pavaj numului de care aflasem din povestea principelui Rákóczi Ferencz, spusă de Gyuri cu ani în urmă. Treptat, pas cu pas prin natură și prin biblioteci, o dublă ancorare a acestui adevărat explorator de secol XXI, am colindat de la Piscuiul Ronci la Piatra Pintii, prin Grădina Zmeilor și pe te miri unde, o lume și exotică și uimitor de apropiată prin cultură. Și nu mică mi-a fost mirarea când am aflat că în Sălaj e un sat cu numele familiei mele, încât acum îmi tot repet că sunt dator cu un drum, ca musulmanul la Mecca. Pe Györfi-Deák György l-am citit, în cărțile girate de „Caiete Silvane”, și în calitate de traducător. Proiectul, început în „Prăvălia culturală”, a ajuns pe hârtie în 2018: „Isprăvile eroice ale viteazului Hány János”. Și acesta e un gest ce descrie principală sa trăsătură. Om al cărții, prin vocație,meticulos și virtuoz al cuvintelor, poate fi numit aidoma Jiboului, cel mai nordic nod feroviar al țării. Un nod cultural ce asigură circulația valorilor literare dintr-o cultură în alta, cel mai bun mijloc de a realiza coeziunea culturală fără de care nu putem funcționa

nici în spațiul unit, nici în regiunile ce dau culoare hărții celei mari. Darul acesta al viețuirii în două limbi merită și cultivat și recompensat pentru că sporește exponential cunoașterea. Un dar pe care-l împarte cu soția, Simone, dedicată poeziei. Și de câte ori simt nevoia să mai îndepărtez ceața unor tribalisme desuete, amintesc următoarea întâmplare, de când eram redactor al „Prăvăliei culturale”. Aproape fiecare număr se împlinea cu puține ore înainte de termenul angajat de apariție, ore nesfârșite se împleteau în selectarea materialelor și corectarea lor înainte de punerea în pagină. Și câte mai implică o revistă. Colaborarea cu Gyuri era de ani și ani, știam deja că tot ce trimitea el era îngrijit impecabil, nimic nu mai era de corectat. Așa că, în criză de timp, am paginat textul cu doar o lectură în diagonală. Într-un târziu miez de noapte am răsuflat ușurat că am mai izbutit un număr de revistă și am adormit linștit. A doua zi nu s-a făcut prânzul și a zbârnăit telefonul, Gyuri fiind îngrijorat că mama soacra, fosta profesoară nu se dezmine, a observat o virgulă absentă.

În cuvântul de întâmpinare al Trilogiei franciscane, editată și ea de „Caiete Silvane”, Gyuri explică povestea numelui sub care semnează textele despre credință: Franciscus Georgius. Și nu doar despre credință ci și despre știință și lumea imaginară a Pământului de Mijloc. De altfel a colaborat la Enciclopedia lumii lui J.R.R. Tolkien, lucrare de referință în cultura română, într-un secol în care vechile mituri sunt revizitate și introduse într-o nouă creație.

Numindu-l om al cărții, am avut în vedere nu doar ipostaza de scriitor, ci și pe aceea de bibliotecar. Mai mult, unul aflat la dispoziția copiilor, cărora le dedică micul spațiu pe care-l păstrește, căutând mereu să-i mențină atraktivitatea în pas cu vremurile. Și i-a fost dat să mute, sisific, munții de cărți dintr-o parte în alta, când, în sfârșit s-au găsit fonduri pentru renovarea clădirii. Și și-a făcut un cort în holul neîncălzit al spațiului în care a pribegit biblioteca, numai și numai să nu-și uite copiii obiceiul cititului. Așa cum îi învață și meșteșugul și arta de a face din hârtie tot ceea ce imaginația le dă ghes: origami și câte și mai câte. De la o vreme îmi trimit și cărțile altora, fiindu-mi ghid prin literatura de expresie maghiară. Așa se face că am avut revelația unei inedite legături între olteni și secui, citind cum începe romanul *Ábel în codru* al lui Tamás Áron: „Mă numeam și pe atunci Abel; și locuiam acolo, în Ciceul Ciucului, în acel sat, mare producător de varză, în plasa Ciucului de Susu, chiar lângă apa Oltului.”

La „Caiete Silvane” am ajuns demult prin Gyuri. La *Primăvara Poeziei*, importantul proiect al nucleului cultural al Sălajului, am ajuns la invitația generoasă a lui Daniel Săuca, scriitorul care concentrează esențe în capsule compacte, însotind ce avem noi mai bun, aici, în materie de poezie: Nicolae Coande și Ionel Ciupureanu. Pe contul de youtube al „Prăvăliei culturale” stă mărturie înregistrarea acelei întâlniri cu poezia din două spații culturale. Sălajul cultural înseamnă pentru mine, de atunci, și Viorel Mureșan, dar și Daniel Moșoiu, la rândul său cu o ancoră în Dolj, poet și prozator cu acuitate, sau Flavius Lucăcel, dramaturg și generos promotor al teatrului în spațiile uitate, cu al său proiect intitulat „Cultură-n șură”. Ajungând

la acest domeniu cultural, am observat demersurile pentru a suplini absența unui teatru instituționalizat în Zalău, fie prin resurse locale, fie prin proiectul companiei independente „Reactor”, din Cluj. Așa că acest factor coagulant de cultură, „Caiete Silvane”, are satisfacția unor împliniri și speranța unui orizont cultural mai bogat. Iar eu visez și la un drum spre Dobrin, asezonat cu un spectacol de teatru într-un festival zălăuan.

Marius DOBRIN

Revista Caiete Silvane dezmarginăște viața literară

Caiete Silvane este o revistă, între altele, care ne dă încredere că publicistica literară are viitor. Fie și pe termen scurt. Enunțul meu nu se vrea un sofism formulat ca într-un joc cu literatura. Conținutul lui nu e eronat. Literatura are viitor, împreună cu toate manifestările ei „colaterale”. Eroarea poate fi identificată în atitudinea scriitorului care nu are încredere în forța literaturii, în puterea ei de regenerare, scriitor care se plângă că literatura nu se citește. Păi dacă n-ai încredere în literatură, de ce mai scrii? *Caiete Silvane* și-a dobîndit deja o experiență publicistică, are un nucleu redațional coagulat și un cerc de colaboratori fidel și de încredere, reflectă un fenomen literar viu derulat în plan local și național, realizând o osmoză firească între cele două planuri. Vecinătatea unor teme sau domenii culturale diferite nu e stridentă. De fapt, prin standardele în care se înscrie și prin țintele pe care le urmează, estompează limitele dintre centru și provincie, „dezmarginăște” provincia și o integrează orizontului literar general. Nu e puțin lucru. Și merită să reținem, chiar repetând observația, că publicația beneficiază și de niște decidenți care găsesc soluții să o sprijine finanțiar. Pentru *Caiete Silvane*, 15 ani de apariție înseamnă deja atingerea maturității, dar și o vîrstă „fluidă”, care îi permite să țină pasul cu viața literară, dar și să fie disponibilă unor înnoiri constante.

Olimpiu NUŞFELEAN

15 ani de șantier cultural silvan

Odată cu trecerea anilor am întâlnit oameni din multe neamuri, am cunoscut diverse culturi, admir și duc în sufletul meu ceea ce mă impresionează, încerc să iau ce e bun și să înțeleg de ce se întâmplă unele lucruri. Cu bune și cu rele, moștenirea europeană adună trecutul atâtior popoare, dar cu cât le cunoșc mai îndeaproape, cu atât simt, în toată ființa mea, că aparțin acestui pământ. Ducem în fibra noastră toată istoria locurilor în care ne-am născut, iar Sălajul ne-a dăruit atât de multe. Șimleul natal e construit la poalele ruinei cetății Dacidava, cu Copaci ai legii și Fântâna tur-

cului pe culmea Măgurii, cu cetatea Báthory la poale, cu Bădăcinul lui Iuliu Maniu, Bobota lui Corneliu Coposu și Bocșa lui Simion Bărnuțiu împrejur, trei rădăcini din care s-a hrănit spiritul acestui neam. Pe ei și moștenirea lor îi purtăm oriunde am fi, o matrice spirituală cât un blazon. Și mai ducem graiul, amestecul acesta de cuvinte din limbile vorbite aici, ritmul jocurilor de odinioară, oglindit în alternanță conturului geografic, în repeziciunea apelor de munte și lentoarea ierbii, în amintirile cu pâine de casă, slănină și ceapă, cu moșocoarne și scoverzi.

Caiete Silvane face parte din patrimoniul cultural al acestor locuri și al țării, adăugând an de an și număr de număr câte ceva la construcția culturală a României. Cu bucurie și mândrie în suflet aniversăm acum 15 ani de apariție în noua etapă de existență a acestei reviste ce reunește în paginile sale diversitatea și valorile din literatură, istorie, etnografie, muzică, film, teatru etc., în continuitatea demnă a entuziaștilor păstrători și ziditorii de cultură sălăjeni. Mă onorează colaborarea și ocazia de a da ceva înapoi Sălajului, de a-mi pune numele în galeria celor ce conturează profilul cultural al Țării Silvaniei.

La mulți ani, *Caiete Silvane*!

Alice Valeria MICU

Caiete Silvane, nr. 181 / februarie 2020

GINA BICĂZAN
Sălajul pur și simplu

Sălajul Pur și Simplu
... se poate și altfel

Luna lui Brumar începe cu forfota colorată a țintirimului

O singură dată pe an, într-o singură zi, toamna târziu, în chiar prima zi a lui Brumar, cimitirul din Zalău, la fel ca cele din Ardeal, Banat și Maramureș, se umple de culori în infinite nuanțe, de lumânări, de miros de tămâie, de coșuri, de coroane, de oameni, de forfotă, de rugăciuni, de cerșetori, dar mai ales de flori, de foarte multe flori.

Într-o curte, către marginea cimitirului, patru pisoi, obișnuiați deja cu forfota începută de dimineață, se urcă unul peste celălalt într-un fel de turn viu, pentru a vedea mai mult din ce se întâmplă dincolo de gardul ce le îngrädește libertatea atât de colorată. Dar pentru că nu au încă tehnică și echilibrul e cam precar, abandonea-ză ideea și se întorc la contemplarea ușii cu geam de unde le vine de obicei, pe la ora

asta, ceva bun. În afara curții lor, un du-te vino continuu, cu buchete mari de flori purtate în brațe, în pungi, în coșuri, un furnicar, în care toată lumea face câte ceva și mai trage cu ochiu' și la ce fac ceilalți.

Dumnezeu să-i ierte și să-i odihnească

Un prichindel, într-un pulovăr roșu, căciuliță dungată, și urechea la vedere e împins la înaintare: „Dă doamnă, ceva. Să-i iau de mâncare la pruncu ista că i-i foame. Așe! Multămescu-ți, doamnă. Daț-ar ‘mnezo, noroc!’” Câteva morminte mai încolo, trei țigănci își evaluatează sacoșele pline cu de-ale gurii și se înțeleg care încotro să o ia, apucând-o cu nădejde în trei direcții diferite.

Morminte îngrijite, cu monument, îngrădite sau nu, cruci de piatră, bâncuțe cochete, cripte sau simple cruci ruginite deasupra unor mormane de pământ, mai toate au câte o floare și o lumânare, lasată de cineva, care uneori se întâmplă să nu fie nici măcar apartinător.

Din când, în când zumzetul monoton al glasurilor este intrerupt de câte un: „Lasă-mă Domnu”, că nu am făcut rău nimănui, îmi câștig și eu pita cum pot, ce tot aveți voi, comunitarii, cu mine?” sau „Bine că mi-am lăsat mașina în regulă și o găsesc cu oglinda spartă. Voi ce păziți aicea?”

„Adică, la noapte o să vină bunica la noi?”

Întunericul se lasă pe nesimțite, ca o umbră și cuprinde oamenii, florile, forofa, vocile. Și cu cât cresc orele, cu atât se văd mai bine micile flăcări din interiorul candeletelor, lumină jucăușe, care aruncă umbrele în horă, deasupra pietrelor funera-re. „Nu vă este rușine? Lăsați-mă-n pace! Nu vedeți că mă rog?!“ Chicote în barbă, îndemnuri șușotite și apoi câțiva metri mai încolo, vocile de copii se îngroașă și se lungesc la comandă, ca pentru a-și face curaj sau a străpunge întunericul, dar efectul este mai degrabă unul lugubru: „Dați-ne și nouă un leu sau măcar ceva dulciuri. Nu, nu am strâns mai nimică”, și-și arată sacoșa burdușită destul de bine.

La un mormânt cu familia roată, capete aplecate asupra jocului de lumini și umbre, și o voce: „De unde vin eu, de mai la sud, acolo în est, noi nu avem sărbătoarea asta, Luminația cum îi ziceți aici. Când eram Tânăr, noi ne cinsteam morții, odată cu Moșii de Toamnă“. „Ce-s ăia, bunule?“ „Apăi, era un cioban, unu Samedru, despre care se zicea că încuie vara și ia frunzele copacilor, și ziua de dinainde de Samedru se numește Moșii cei Mari sau Moșii de Toamnă. Atunci mergeam noi la cimitir. Alegeam un copac mare din pădure și îi dădeam foc, iar femeile împărțeau colaci de popană.“ „Aici, se spune că în noaptea asta, porțile Tărămului de Dincolo se deschid, iar cei morți vin să-i viziteze pe cei vii.“ „Adică la noapte, o să vină bunica la noi? Mergem acasă? Și, apoi....mami? Ce zici, dacă la noapte dorm cu voi?“

La țară e o altă lume

Acolo oamenii văd totul mult mai simplu, dacă e bine să dai, dai și fără să ţi se ceară, aşa, de sufletele celor trecuți dincolo, nu contează ce neam e, de-a cui e ori de unde vine. Până și mormintele par mai la locul lor acolo, între copaci, mărăcini ori cărări, chiar dacă mașinile-s omniprezente, la fel ca la oraș. Acolo, cine poate, pregătește mormântul dinainte, să fie curat când vor trece alții pe lângă el, iar dacă e nevoie, lumânările trec dintr-o mâna în alta, să aibă toți. Plus lucrul care face diferență – la sat, toată lumea se salută, mai ales la evenimente, că-s fericite, că nu, un semn de respect care dincolo, în lumea cu mult beton și pozat la fiecare pas, nu mai există de multă vreme. Și-atunci, tu, cel ajuns de la oraș acolo, stai și te uiți la bătrânicile care de abia pot să meargă, dar aşa, sprijinate în baston, aplecate de spate, încearcă să ajungă până la mormânt cu demnitate, ridicând capul de ori câte ori trec pe lângă careva, salutând simplu, firesc, ca și cum te-ar cunoaște de o viață. La fel cum i-au cunoscut, cândva, și pe cei care acum s-au transformat în morminte, fiindcă, acolo, la sat, viața e legată de pământ, de când te naști și până vei muri – “căci țărâna ești și în țărâna te vei întoarce.”

Sălajul pur și simplu, 1 noiembrie 2019

De Ziua Toleranței, oamenii faini s-au adunat în curtea lui Valer, la Hida

Toleranța artistică, socială, religioasă, culinară a fost motivul pentru care Valer din Hida a deschis larg porțile grădinii lui tuturor celor care au avut deschiderea și, de ce nu, toleranța de a participa la proiectul inițiat de Sergiu Corbu Boldor și Luiza Mitu, sub genericul „Voie bună și cultură în comuna Hida”, de chiar Ziua Internațională a Toleranței.

Astfel, întreaga zi a fost dedicată unui sir de activități care au avut în centru toleranța, de la dezbateri până la degustări culinare, poezie și muzică (și ce muzică).

Concluzia a fost că indiferent de diversitatea conceptuală a participanților, când e vorba de a gusta mâncare tradițională, un vin bun și muzică de calitate nu are cum să nu se creeze conexiuni și că, până la urmă, latura artistică are un cuvânt de spus în ceea ce privește nivelul toleranței, pentru că e suficient să acceptăm că suntem diferiți, dar că putem fi creativi împreună.

Masa rotundă a adus în atenția celor prezenți exemple edificatoare cu situații concrete despre toleranța religioasă versus toleranța unui anumit gen muzical, și invers, și s-a făcut diferență între a tolera și a accepta anumite conduite sociale.

În continuare, cei prezenți au făcut roată în jurul lui Serghei Savin și Valer pentru a se apleca asupra toleranței în bucătărie și a degusta feluritele tipuri de salate, brânzeturi, alături de carne, ciuperci, morcovi, sfeclă roșie în brânză de capră, toate la grătar lângă prăjitura cu mere și dubletele aburind, în timp ce în ceaun deja sfârâiau o parte din ingredientele de bogracs. și pentru că pe lângă asta la un moment dat merge și un vin bun, la finalul degustării a fost vorba despre toleranța vinului cu Cristian Jugrestan.

După toate astea, toleranța față de artă, în general, și teatru și muzică în special s-a dovedit a fi la cote ridicate pentru că cei prezenți l-au urmărit cu interes pe actorul Adrian Voichiescu în spectacolul vietii: Omul de Serviciu, după ce înainte au interacționat cu omul Voichiescu. Muzica de fundal a încălzit muzical atmosfera, ca mai apoi saxofonul lui Răzvan Meseșan să îi cucerească pe toți cei prezenți, care nu s-au dat înapoi de la a cere bis în mod repetat.

Cei de la Mierla Neagră – Ovidiu și Tudor -, au abordat piese de suflet din perioada interbelică la caval, fluier și drâmbă, iar Iarba Fiarelor a dus muzica mai departe către tradiția românească, ca la final Sergiu CORBU Boldor să-i poarte în Starea 23 Blana con Dios și pe cei de acasă, care au crescut de mici cu poveștile locului.

Focul din grădina lui Valer a întregit și încălzit atmosfera până la sfârșit, dovedindu-se un foc al toleranței în jurul căruia au curs poveștile și buna dispoziție până târziu în noapte.

Sălajul pur și simplu, 18 noiembrie 2019

Când sistemul medical românesc suferă de cancer, medicii își pierd umanitatea

Stau și mă întreb de unde oare mai are puterea de a merge mai departe un om diagnosticat cu cancer pe care medicii îl tot trimit de colo colo ca pe un bagaj nedorit, fără ca măcar să îi spună ce se întâmplă cu el, ce opțiuni are, care sunt pașii de urmat.

Nu pot să nu mă întreb, însă, de ce niște medici cunoscuți alde Bumbu, alde Vârlan de la Spitalul din Oradea, care au salvat și salveză sute de vieți, au ajuns să se poarte ca niște diletanți. Știu că sistemul sanitar din România suferă de cancer în stadiu avansat. Cu toate astea nu pot să nu mă mir până unde poate ajunge lipsa de profesionalism după ce un om, cu foarte mult bun simț, hai să-i spunem Florin, ajunge de două ori pe masa de operație și de două ori este scos din sală și trimis acasă. Prima dată fără nicio explicație. De parcă bietul om ar fi fost o necuvântătoare cu care nu ai ce vorbi, pentru că nu e înzestrat cu capacitatea de a înțelege ce se întâmplă. Pe parcurs, prin deducții logice a înțeles că cel mai probabil una dintre analizele făcute chiar înainte de operație nu a ieșit cum trebuie și de asta l-au scos din sală pe nepusă masă și l-au trimis să-și facă o scintigrafie osoasă la Cluj sau la Debrecen. Fără o trimitere, fără o adresă, fără un număr de telefon, fără nimic. Și măcar de ar fi fost Florin din Oradea. Dar el stă într-un sat la vreo 40 de kilometri de oraș și nu-i e tocmai la îndemâna să se tot plimbe cu autobuzul între spital și

casă, când mai are și o sondă urinară atașată, iar afară sunt multe grade cu minus, iar du-te vino-ul ăsta durează de câteva luni bune.

Ajuns acasă a început totuși să caute ce e o scintigrafie, ce presupune și mai ales cât costă. A sunat la Cluj, i s-a făcut programarea, dar i s-a pus în vedere să nu se prezinte dacă nu are trimitere de la medic. Pe bune? Adică medicul din Oradea care lucrează în sistem, chiar nu știa? În fine. Să trecem peste asta. A mers Florin din nou la Oradea după trimitere, s-a dus la Cluj și a făcut scintigrafia care a ieșit bine. Prin urmare putea fi operat. Sau cel puțin aşa a crezut el. L-au chemat, într-adăvăr, la scurt timp pentru operație. Cu analizele făcute și cu totul pregătit, a fost dus în sala de operație pentru a doua oară și acolo, pe masă, când să-i facă anestezie, Florin întreabă cu bunul simț al omului simplu: „O să fie bine? Eu știu că inima mea are o problemă, ar trebui schimbată o valvă....” În momentul acela, anestezistul înlemnăște și oprește totul. Florin e scos din sala de operație și trimis din nou acasă. Și atunci să nu pun la îndoială profesionalismul medicului? Adică pe ce lume trăim domnule doctor, dacă îți trimiți pacientul la EKG, și nu o dată, dar tu nu consultați apoi rezultatul sau nu știi să îl citești? Atunci stai măcar de vorbă cu omul, fă-i amneza și o să afli ce alte probleme de sănătate mai are, pentru că cel mai probabil vei constata că știe să-ți răspundă, și nu îl trimite la Cluj, Debrecen sau cine știe pe unde să-și facă scintigrafi costisoare fără niciun rost, pentru că oricum nu te riști să-l operezi. Spune-i că nu mai are niciun rost, că e Tânziu și lasă-l să trăiască liniștit atât cât mai are. Poartă-te cum ai vrea să se poarte și alții cu tine, dacă ai fi Florin.

Sălajul pur și simplu, 5 martie 2020

Despre epidemii și atitudini sociale în ținuturile sălăjene

Epidemiiile au reprezentat o constantă a vieții umane, influențând evoluția acesteia, generând evenimente și situații, care au scris și rescris istoria. Actor invizibil al existenței umanității, molimele au zdruncinat din temelii antică Atenă și Roma cezarilor, au devastat Europa Medievală, cântând marșul funebru feudalismului și ducând la apariția Reformei. Cel mai puternic aliat al lui Fernando Cortez împotriva aztecilor a fost o epidemie de variolă, tot așa cum „generalul” tifos a reprezentat adeveratul inamic al lui Napoleon în Rusia.

Spațiul românesc nu a făcut notă discordantă în tabloul general, cele mai de seamă evenimente morbide fiind provocate de ciumă și holeră. Sălajul, suprapus administrativ peste teritoriul comitatelor Crasna și Solnociul de Mijloc, a fost măturat periodic, pe parcursul secolelor XVIII și XIX, de numeroase epidemii. Acest lucru a fost favorizat de faptul că zona era tranzitată în dublu sens de negustori, soldați și diverși călători, care circulau între Transilvania, Ungaria și Austria, ceea ce o făcea deosebit de vulnerabilă.

Prima epidemie a perioadei amintite are loc între 1708-1711, ciuma cuprinzând întreaga Transilvanie. În 1709, protomedicul Samuel Koleseri, evalua, în „Pestis dacice anni MDCCIX scrutinium et cura”, tipărită la Sibiu, numărul victimelor pentru întreaga Transilvanie la 100 000 de oameni. În opinia autorilor cărții „Cavalerii Apocalipsului”, numărul morților pentru această epidemie a fost de 200 000, dat fiind că ea s-a manifestat încă doi ani după ce Koleseri a făcut aprecierea sa¹. Prezența epidemiei în zona Crasnei este semnalată într-un document emis de împăratul austriac, Carol al VI-lea, la 15 decembrie 1718, prin care le cerea autorităților să fie precaute și să ia toate măsurile pentru limitarea infecției, să organizeze carantine, îngădind pe cât posibil circulația mărfurilor și a persoanelor². Printre

1 P. Cernovodeanu, P. Binder, *Cavalerii Apocalipsului*, București, 1993, p. 133.
2 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare se va cita

primele localități infectate a fost Șimleul Silvaniei, unde sunt sigilate câteva case în încercarea de a opri epidemiei³. Numărul victimelor a fost atât de mare în regiune încât multe cadavre au rămas neînhumate, motiv pentru care autoritățile austriece dau ordin de îngropare a lor, acestea fiind considerate sursă de infecție⁴.

Cu toate că nu reușise să preîntâmpine răspândirea ciumei în comitatele transilvănene, intenția Curții de la Viena era să opreasă contagiunea masivă a Partiumului și Ungariei. În acest sens, printr-un ordin dat prin Cancelaria aulică a Ungariei, la 4 mai 1719, se reafirmă necesitatea respectării regulilor fixate în 15 decembrie 1718, fiind oprită circulația de persoane și mărfuri spre Vest. De asemenea sunt trimiși chirurgi și medicamente pentru a se lua toate măsurile și precauțiile necesare în locurile infectate sau suspecte⁵. Potrivit dispozițiilor imperiale date prin Guberniul Transilvaniei și Comisia pentru ciumă, comitatul Solnocul de Mijloc deschide trei puncte de trecere spre Ungaria, toate persoanele care traversau zona trebuieind să treacă pe aici. Sunt numiți comisari pentru controlarea tuturor persoanelor și a pășușurilor. Cei controlați erau chestionați de unde vin și încotro se îndreaptă, dacă nu locuiesc în zone infectate sau ciumate, dacă au trecut prin asemenea locuri. De asemenea se verifica autenticitatea pășușului, pentru că existau și falsuri, fiind de preferat ca acesta să fie emis de nobilii comitatelor sau de juzii orașelor, nefiind acceptate cele scrise de preoți sau învățători⁶. Punctele de trecere au fost deschise la Zalău, Brădet și Jibou, oricine ar îndrăzni să treacă prin alt loc fiind aspru pedepsit. Datorită nerespectării întocmai a ordinelor Guberniului de către autoritățile comitatului Crasna, Sigismund Kornis, cel care coordona și activitatea Comisiei pentru ciumă, dispune la 28 iunie 1719, printr-o scrisoare în cinci puncte, modul în care trebuie acționat. Astfel, pe lângă limitarea circulației de mărfuri și persoane, prima grija era pentru cei aflați izolați în interiorul cordoanelor sanitare, a căror nevoie de hrană nu putea fi asigurată de schimburile comerciale, existând pericolul iviri foametei. Pentru a împiedica apariția acesteia și a infracțiunilor la care s-ar fi ajuns datorită lipsei de alimente, locuitorilor din așezările izolate trebuiau să li se pună la dispoziție cantități de grâu, iar acolo unde nu existau mori, să se instaleze râșnițe. Comisarii sanitari numiți aveau datoria de a pune străji și paznici, care să fie atenți ca nimeni să nu iasă din interiorul carantinei, nimeni să nu intre, fiecare trebuieind să rămână în teritoriul său pe durata stabilită.

Pentru a se evita extinderea molimei erau interzise adunările obișnuite, scaunele de judecată, ședințele, înmormântările pompoase, cu multă lume, târgurile, circulația de orice fel, excepție făcând cărăușii împăratești, care nu puteau suferi amânare. Fiind timpul secerișului și al fânului trebuia avut în vedere ca în locurile unde se folosește forță de muncă din exterior, să nu fie primite persoane din zonele

S.J.A.N. Sălaj), *Acte Juridice*, act nr. 1248, 15 decembrie 1718, f. 1.

3 *Ibidem*, act nr. 1252, 30 decembrie 1718, f. 1.

4 *Ibidem*, act nr. 1307/ 28 iunie 1719, f. 1.

5 *Ibidem*, act nr. 1289/ 4 mai 1719, f. 1.

6 *Ibidem*, act nr. 1302/ 17 iunie 1719, f. 1.

infectate. Dacă totuși se întâmplă pe ascuns acest lucru, pentru evitarea infectării satelor și orașelor, lucrătorii nu trebuie să fie lăsați să intre în așezări, ci să locuiască în câmp, unde, cei care-i angajează, să le ducă alimente și băutură⁷.

O nouă epidemie izbucnește între 1737-1740, răspândirea ciumei fiind favorizată de mișcările trupelor din timpul războaielor austro-turce. Primele date concrete despre impactul demografic al acestei epidemii apar în „Strages Pestis in Transilvania Anno 1738, et 1739 grassantis”, conținând tabele cu așezările afectate și numărul de morți. Publicat de Anton Dörner, manuscrisul însumează un număr de 41 722 de victime⁸. La Cluj epidemia ajunge în vara lui 1738, de aici ea răspândindu-se pe Valea Crișului Repede și a Someșului către Oradea și Satu Mare. De la Jibou, așezare importantă a Solnociului de Mijloc, situată pe drumul spre Sătmar, ciuma ajunge la Brebi și Crișeni (6 noiembrie 1738), în apropierea Zalăului⁹. În 1738, victimele ciumei consegnate în comitatele amintite sunt în număr de 26, din totalul de 37 de bolnavi, 11 vindecându-se¹⁰. Un an mai târziu, pe lângă aceste două localități infectate anterior se adaugă patru, câte două din Comitatul Crasna și Solnocul de Mijloc. Una dintre localitățile crăsnene infectate a fost Bilghezd, situată în apropierea Șimleului. Numărul celor bolnavi de ciumă s-a ridicat aici la 14 persoane, gradul de letalitate fiind de 100%. Un procent identic al letalității întâlnim și la Camăr, aflat la limita cu ținuturile bihorene, unde epidemia face 21 victime¹¹. Mai înspre nord, în zona Solnociului de Mijloc, 15 victime vor fi consegnate la Domuzlău, iar 4 la Tășnad (azi în județul Satu Mare), toți cei contaminați murind. La Brebi și Crișeni, unde epidemia își continua manifestarea încă din anul precedent, numărul celor decedați se ridică la 41, 19 persoane însănătoșindu-se¹². Se poate constata deci, că numărul celor care au contactat boala în cele două comitate, în anii 1738-1739 se ridică la 144 de oameni.

După o scurtă întrerupere, molima reapare în 1741, ea manifestându-se cu o deosebită virulență în nord-vestul românesc, până în 1743. Prezența epidemiei în ținutul sălăjean este consegnată de Popa Alecsa din Rus care arată într-o însemnare că în luna iulie 1742 „au început a muri de ciumă”¹³. Cu prilejul acestui ultim episod epidemic, în partea de N și NV a Transilvaniei, precum și în cele Trei Scaune se îmbolnăvesc 71 070 de oameni, din care 59 682 decedează. Cel mai afectat este Comitatul Solnociul de Mijloc, unde ciuma face 6486 de victime. Împreună

7 Ibidem

8 Anton Dörner, *Date privind evoluția ciumei din Transilvania în perioada anilor 1738-1739*, în Sabin Manuilă, *Istorie și demografie*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1995, pp. 169-199.

9 Alexandru Lenghel, *Istoricul ciumei în Cluj la 1738-1739*, Cluj-Napoca, Tipografia „Corvin”, 1930, p. 12.

10 Anton Dörner, *op. cit.*, p. 189.

11 Ibidem, p. 190.

12 Ibidem, p. 189.

13 F. Dudaș, *Memoria vechilor cărți românești*, Oradea, 1990, p. 201.

cu Comitatul Crasna, care înregistrează 937 de morți, numărul celor răpuși de molimă, pe teritoriul celor două entități administrative care constituie teritoriul Sălajului de azi, se ridică la 7423 de oameni¹⁴. În ciuda eforturilor autorităților de a stăvili extinderea ciumei, instituind carantine, locuri de trecere, izolarea localităților infectate, epidemia cuprinde și ținuturile bihorene și sătmărene.

Pentru limitarea epidemiei, autoritățile acționează încă din primăvara lui 1738. Astfel, prin Ordonanța din 24 martie, se reducea la maxim circulația mărfurilor și persoanelor, se închideau orașele importante și se înăspreau pedepsele pentru cei care nu respectau carantina. Cel care va coordona lupta împotriva epidemiei este generalul Lobkovici, comandantul trupelor imperiale din Transilvania¹⁵. Datorită creșterii virulenței epidemiei, la 2 septembrie 1738, întreaga provincie era considerată sub carantină, trecerea spre vest putându-se face numai cu păsus și cu petrecerea unei perioade de 42 de zile în carantinele deschise la Zalău și Șimleu¹⁶. Perseverența celor angajați în luptă cu boala, atât în timpul acestei epidemii, cât și în cea dintre 1741-1743, măsurile drastice impuse cu ajutorul armatei, înființarea de linii carantinele succesive, controlarea circulației prin instituirea unor trasee și locuri de trecere stricte au făcut ca ciuma să nu se mai manifeste în mod catastrofal în a doua jumătate a secolului XVIII. Statul austriac, în timpul Mariei Tereza, angrenează întregul aparat administrativ în luptă cu bacilul ciumei, succesul datorându-se nu atât tratamentelor medicale, cât împiedicării ca boala să se extindă.

Abia scăpată de ciumă, societatea transilvană dă piept, începând cu 1830, cu alt inamic redutabil, holera. Primul val epidemic s-a manifestat între 1830-1831, spațiul sălăjean nefiind semnificativ afectat. Holera din 1848-1849 a fost una dintre cele mai virulente manifestări epidemice, fiind depășită doar de cea dintre 1872-1873. În localitățile sălăjene se moare de holeră încă din iunie 1848, primele cazuri fiind consemnate la Crasna¹⁷. Printre cele mai afectate localități sunt Jibou, Zalău, Românași, Sărmășag, Zăuan și Nușfalău, cu zeci și sute de victime.

Deceniul opt aduce cu el cea mai mare epidemie de holeră a secolului XIX. Episodul epidemic dintre 1872-1873 s-a caracterizat printr-o vastă extindere și un număr mare de victime, la nivelul întregii Transilvanii acestea depășind 50 000¹⁸. Ținuturile sălăjene sunt și ele afectate de molimă, învățătorul Gregoriu Trifanu, însemnând pe un Antologion de la Goștila (Sălaj) că: „în vara anului 1873 a fost secetă mare... și după aceia, au venit colera în satu. Familii întregi au murit, de au rămas

14 Anton Dörner, *op. cit.*, p. 199.

15 Alexandru Lenghel, *op. cit.*, p. 15.

16 *Ibidem*, p. 21.

17 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre Stare civilă* (în continuare: S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre...*), dosar nr. 324 (1839-1877), f. 60.

18 Ioan Bolovan, Dumitru Suciu..., *Dualismul – regim politic de asuprire națională și de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania (1867-1918)* în *Istoria României. Transilvania*, vol. II, Editura „George Barițiu”, Cluj-Napoca, 1997, pp. 1-174.

casele pustii”¹⁹. Una dintre localitățile infectate este Crasna, care în câteva luni înregistrează, din această cauză, 118 decese²⁰. În lumile iulie, august și septembrie mor de holeră la Cehu Silvaniei 143 de persoane²¹, la Zalău 75²², iar la Șimleu Silvaniei 17²³. Multe sate sunt de asemenea afectate, un exemplu fiind Cizerul, care înregistrează 25 de morți din cauza molimej²⁴.

Apariția holerei derutează și induce spaimă în rândul maselor, mai cu seamă pentru că nu se știa nimic despre această nouă boală, în fața cărora se simțeau nepurtincoși. Un alt motiv de frică, aşa cum am mai amintit, era evoluția rapidă a bolii, producând un număr foarte mare de victime în scurt timp. Printre primele măsuri luate de autorități sunt închiderea trecerilor către cele două Principate române. Spre deosebire de lupta împotriva ciumei, în cazul holerei, greul va cădea pe autoritățile locale. În 1831, Guberniul Transilvaniei publica la Cluj: „Îndreptarea dregătoriilor de ținerea sănătății de grije purtătoare și a feațelor pe lângă contumații slujitoare cum s-ar putea marjinile hotărălor a monarhiei Austriei apăra ca în biruința Muscalului prin țări de obște epidemiiile stăpânitoare boala colera să nu poată străbate, au de s-ar întâmpla să străbată, lățirea ei a o împiedeca”²⁵. Documentul cuprinde 36 de puncte, grupate în 4 capitole și aduce date importante despre originea holerei, simptomele ei și mijloace de profilaxie și tratament. Lupta antiepidemică, cu prilejul acestui prim val, este organizată de protomedicul Josef Ferenczi, autorul propriu-zis al Instrucțiunilor publicate la Cluj în 1831. El s-a aflat în legătură permanentă cu toți medicii comitatelor, cerându-le rapoarte periodice despre evoluția bolii, numărul bolnavilor, numărul decedaților și măsurile preventive adoptate. Succesul combaterii holerei putea fi obținut, în concepția medicilor de atunci, doar prin educarea populației în privința măsurilor necesare prevenirii și tratării ei. În acest sens, toate ordonanțele au fost publicate în limbile vorbite în Transilvania și Partium, pentru popularizarea lor fiind implicată și Biserica. La 15 august 1831, în urma unei scrисori oficiale, Samuil Vulcan trimite o circulară protopopilor greco-catolici și prin ei preoților, unde le cere să sfătuască enoriașii în a respecta regulile și măsurile antiepidemice. El hotărăște ca duminicile și în sărbătorile religioase, preoții să-i învețe pe credincioși și să-i dojenească că „acele toate numai spre binele de obște sunt întemeiate și numai prin dorința celor

19 *Antologhion*, Râmnic, 1745, ex. de la Goștila, ff. 69-77, păstrat în F.C.V.R. Sălaj, Zalău (F. Dudaș, *Memoria vechilor cărți românești*, Oradea, 1990, p. 370).

20 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre...* dosar nr. 341 (1869-1913), ff. 75-76.

21 *Ibidem*, dosar nr. 217 (1867-1879), ff. 70-86; dosar nr. 223 (1845-1928), f. 33; dosar nr. 225 (1869-1881), f. 32.

22 *Ibidem*, dosar nr. 1292 (1871-1874), ff. 121-128; dosar nr. 1307 (1858-1895), f. 50; dosar nr. 1303 (1849-1889), ff. 68-69.

23 *Ibidem*, dosar nr. 1141 (1868-1880), ff. 50-53; dosar nr. 1125 (1873-1916), ff. 1-5.

24 *Ibidem*, dosar nr. 284 (1871-1888), ff. 4-6.

25 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, inv. 96, dosar nr. 153, ff. 3-12.

vor putea scăpa de primejdia morții²⁶. Încălcarea ordinelor autorităților constituia, în concepția lui Samuil Vulcan, o încălcare a legilor lui Dumnezeu, oamenii trebuind să fie „încredințați cum că toate acestea nu din altu careva scopu ci numai spre de-părtarea și cungurarea acestei groasnice boale și aşa spre binele comun și al vostru s-au datu”. În încheiere se arată necesitatea luării aminte la reguli, doctori și leacuri, deoarece până atunci numai cei ce au făcut asta au scăpat de rău²⁷.

Una dintre problemele societății era lipsa igienei publice și personale, fapt care era de natură să faciliteze răspândirea molimelor. Acest fapt este denunțat de George Barițiu astfel: „colera a fostu resultatulu... celei mai mari necurății de care este dominată populațiunea..., în cele mai multe ținuturi apa de beutu se află numai în lacuri și bălti adesea împuțite și pline de spurcăciuni pe care le aruncă oamenii întrensele”²⁸. În ianuarie 1873, Barițiu revine cu un articol arătând importanța igienei, în condițiile izbucnirii ultimei mari epidemii de holeră. El descrie așezările transilvănene astfel: „când treci pe unele străzi ale oraselor sasesci, unguresci, gallitiane, românesci și esci silitu a te tiene de nasu, ați opri respirațiunea și a o tuli la fugă; cându dei uneori chiaru în stratele mai mari preste cani morți și mâție aruncate în cale, când vedi în unele orașe gruietiele de gunoiu adunatu și pusu tocma în midiulocu, seu celu multi de margine, ba tocma și de înaintea promenadei publice, cândi vedi pe jupan-asa Rozzi seu pe lele Maria cu perulu sburlitu, velvoiu, nepeptenatu dein dumineca trecuta, era rochia ei ca și cumu ar fi ștersu vatra cu ea, cându ceri un castron (blidu), farfurie (taleru), ola, lingura și ți le da nespălate...”. Continuând articolul său, Barițiu arată că unul din „criteriul celu mai siguru alu gradului de cultura la oricare poporu este consumarea de săpunu”, „curăția fiind în cele mai multe cazuri este identică cu sănătatea”²⁹. Impunerea unor reguli stricte de igienă din partea autorităților ne îndreptătesc să spunem că epidemii au fost un factor civilizator.

Intervenția aparatului administrativ se perfecționează în timpul valurilor succesive ale molimei. Cu prilejul ultimei mari holere, profilaxia, tratamentul, precum și mecanismele sanitaro-politienești erau mult mai bine puse la punct. Sunt trimiși 50 de medici în zonele cele mai atinse, iar în locurile mai puțin infestate sunt numiți „comisari ministeriali pentru holeră”, care coordonau lupta antiepidemică, distribuiau medicamente și afișe sanitare pentru instruirea locuitorilor³⁰. Aceste măsuri antiepidemice sunt preluate de presă, care informează periodic cititorii despre acțiunile autorităților, modul în care evoluează molima și diferitele căi de profilaxie și tratament. *Telegraful Român* informa pe cititorii săi, în iulie 1873, că: „înainte de toate viața regulață este mijlocul cu care se poate apăra cineva mai sigur de acest morb. Va să zică să nu se expună trecerilor subite sau pe dată din căldură la răceală

26 S.J.A.N. Bihor, *Fond Episcopia Greco-catolică* (în continuare: *Fond Episcopia...*), ... dosar nr. 446 (R.873), f. 85.

27 *Ibidem*, dosar nr. 450 (R. 873), f. 8.

28 *Transilvania*, anul V, nr. 16/1872, p. 196.

29 *Idem*, anul VI, nr. 1/1873, pp. 4-5.

30 *Familia*, IX, nr. 29, 29 iulie/ 10 august 1873, p. 24.

și viceversa sau să nu întărâte cineva prea tare intestinele cu beuturi spirtoase, nici să le îngreuneze prea tare cu mâncare, să se ferească cu deosebire de mâncăruri și beuturi care dispun pe om la scaun, dară să se ferească chiar și de foame prea mare”³¹. *Gazeta Transilvaniei* remarcă faptul că printre recomandările evitării bolii se află „să nu se măñânce poame necoapte, bureți și alte”. Cum hrana „poporului nostru român de la sate, mai ales în postul Sfintei Mării constă mai mult din pome, mămăligă cu pome necoapte, pisăliță, castraveți verzi, bureți, etc. și mai ales astăzi când toate sunt scumpe, pomele sunt un refugiu de nutriție...”, dovedindu-se că acestea „deșteaptă boala colerei”, ziarul cere conducerii Bisericilor ortodoxe și greco-catolice să dea dezlegare în timpul postului „măcaru la lapte, ouă și brânză, de care nu e lipsit poporul nostru”. Totodată era important a se interzice consumarea, chiar de către oamenii bisericii, a poamelor, „cucuruzilor necopți și a altor bozocene căte se află periculoase”, acest lucru fiind dictat de conștiință și necesitate. Pentru izbânda demersului său, redacția ziarului cerea și celorlalte ziare românești să ceară același lucru celor două Biserici³². *Gazeta Transilvaniei* era nemulțumită de măsurile antiepidemice luate, acestea fiind „insuficiente la oraș și nule la sate”, în mediul românesc „neci medici, neci medicamente nu se pomeneșc și bieții bolnavi mor aşa zicând cu zile”³³. Chiar dacă au existat deficiențe în modul de acțiune al autorităților, în modul de raportare la diferitele comunități, reacția sanitară și organizarea au fost deosebit de importante și eficiente, fără ele, credem noi, numărul victimelor ar fi fost mult mai mare.

Epidemiile au fost un factor de destructurare socială ele punându-și puternic amprenta asupra comunităților vizitate, semănând în sensibilitatea colectivă teama profundă de o nouă manifestare a flagelului. Sentimentul de a fi abandonatai de Dumnezeu, neputința Bisericii și a autorităților duc oamenii în fața disperării, resemnarea și acceptarea fatalității fiind de cele mai multe ori singura opțiune. Epidemiiile reprezintă o punere în scenă a răului, o scenă concretă, cu personaje, situații reale, figuri mistice, sfinti, apariții divine, magie, un loc unde singurul mijloc de a scăpa de moarte era să ai parte de un miracol³⁴. Ciuma și holera prin manifestarea lor implică și un aspect binefăcător, oamenii văd cine sunt, cad „măștile”, fiind astfel vizibilă puterea sumbră a colectivității. De fapt, în astfel de condiții, comunitatea nu mai există, termenul nu mai e valabil, putând vorbi doar de o populație care se comportă în diferite moduri, rareori având un numitor comun. Acest aspect este vizibil îndeosebi în așezările urbane, comunitățile rurale dând dovadă de mai multă solidaritate. Avem de-a face cudezorganizări și reorganizări sociale, ce lasă vizibile articulațiile esențiale ale grupurilor umane, liniile de forță și tensiunile pe care le traversează. Evenimentele morbide facilitează observarea mecanismului administrativ,

31 *Telegraful Român*, anul XXI, nr. 59, 23 iulie/ 3 august 1873, p. 226.

32 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 58, 10 august 1873, p. 2.

33 *Ibidem*.

34 Gerard Fabre, *La Peste en l'absence de Dieu. Image votives et representation du mal lors de la pest provençale de 1720*, Archives des sciences sociales des religions, 1991, p. 155.

al raportului dintre puteri și manifestarea societății. Prima reacție a autorităților în cazul apariției unei epidemii era ignorarea ei. O asemenea atitudine era generată de considerente economice, de frica de a înfrunta boala, dar și credința că dacă nu-i pronunți numele, ea dispare de la sine³⁵. Autoritățile puneau în joc tot felul de argumente pentru a combate prezența ciumei sau holerei, pentru a liniști populația. Se contesta existența molimei ca atare: „asta nu-i propriu-zis ciumă” sau holera din 1872/1873 nu este similară cu cea asiatică, ci o formă autohtonă numită „colerina”, ușoară și nepericuloasă³⁶.

Negarea existenței bolii nu este o reacție proprie doar a oficialităților. Bulversarea socială, nenorocirile ce le aducea epidemia cu ea, carantina, limitarea circulației, tulburarea vieții cotidiene sunt tot atâtea motive ce îl determină chiar pe omul de rând să respingă prezența molimei. Astfel, în timpul epidemiei de holeră din 1830-1831, episcopul Samuil Vulcan arăta că: „unii s-au aflat neîmplinitori, ba chiar împotrivitori acestor datorii și dispoziți (date de autorități pentru limitarea contagierii, n.n.)”, deoarece „nu voiesc a crede să fie boală ca aceasta”³⁷.

În interiorul cordoanelor sanitare se produce un adevarat fenomen de dezumanizare. Frica oamenilor de morți, de vii, de ei însăși, fiindcă adeseori moartea era chiar în veșmintele pe care le purtau, ducea la o adevarată ruptură socială. Locuitorii se îndepărtau unii de alții temători să nu se contamineze, negustorii și clienții se salutau de la distanță, având grija să aibă între ei o tejghea cât mai lată. Relațiile familiale nu erau scutite nici ele de perturbații, „dulcelele nume, duioasele legături de soț, de tată, de fiu, de frate stârneau groaza”, „masa familială, patul conjugal erau temute ca niște capcane, ca niște locuri în care se ascunde otrava”³⁸. În timpul epidemiei de holeră din 1872-1873, *Gazeta Transilvaniei* semnală asemenea comportamente astfel: „Ivindu-se primele casuri și finindu-se mai toate cu moartea după 6-12 ore pline de cele mai infricoșătoare dureri și convulsiuni (sgârciuri), poporul cuprinsu de o spaimă panică era aproape a abondona nefericitele victime, avendu tema, ca nu cumva prin coatingere cu morboșii și morții se se lipesc morbulu, carele se numesce «lipotosu»”³⁹. Distrugerea hainelor și a caselor considerate periculoase pentru contagiere însemna totodată și o distrugere a identității, o ștergere a existenței. Ciuma și holera aduc cu ele domnia nemîșării și a insensibilității: „înima fiecăruia se împietrise și toți trăiau sau treceau pe lângă vaiete ca și când ele ar fi fost graiul firesc al oamenilor”, pentru că „ciuma răpise tuturor puterea iubirii și chiar prietenia. Căci iubirea cerea puțin viitor, iar pentru noi nu mai existau decât clipe”⁴⁰.

35 Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată*, Editura Meridiane, București, 1986, vol. I, p. 185.

36 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 52, 17/ 5 iulie 1873, p. 4.

37 S.J.A.N. Bihor, *Fond Episcopia...*, dosar nr. 450, f.37.

38 Jean Delumeau, *op. cit.* p. 193.

39 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 65, 7 septembrie 1873, p. 3.

40 Albert Camus, *Ciuma*, Editura Meridiane, București, 1988, p. 120.

Ziarele, prin relatările lor, întrețin frica, anunțând o holeră „în dimensiuni mari... , ce seceră în continuu victimele sale”⁴¹, imaginile zugrăvite fiind de-a dreptul apocaliptice. În *Federațiunea*, într-un articol scris la mijlocul lui august 1873, atmosfera era descrisă astfel: „Pământul pătruns de arșița Soarelui arde ca focul, crapă și se despică până la o adâncime de un cot..., vegetațunea a încetat cu totul..., frunzele îngălbenește și uscate cad ca în zilele de toamnă, de la o margine la alta a țărilor ce țin de coroana ungurească domnesc epidemiei din cele mai înfrișcoșătoare, în fiecare zi cu miile cad oamenii victime holerei, ciumentei, leprei și altor plague a lui D-zeu... foamea teribilă începe a-și ascuți dinții furiei sale spre a secera ea pe cei ce nu au avut ce secera. Aerul e încărcat de miasmele cele mai nesănătoase, nădușeala e mare și respirațunea grea, sus în atmosferă, sub bolta cerească, corbii și vulturii cronicănesc și se învârtesc în cercuri mari – ei simt miros de mortăciune”⁴². Atmosfera terifiantă datorată numeroaselor decese este redată de un martor al ultimei epidemii de holeră: „văzut-am cum erau în câte o comună câte 5-15 morți/zi și cum se scotea din una și aceeași casă câte 1-2-3 cadavre spre depunere la limștea eternă; văzut-am orfani cu grămadă rămași la ușile oamenilor, bătrâni albi la păr și îngârboviți de necazurile lumii plângând pe mormântul celor din urmă ajutători fii ai lor, văzut-am omenirea ca neștiutoare de sine alergând de sus în jos și disperarea în gradul suprem, încât nu-mi venea a crede că nici pe timpul inundariei popoarelor barbare nu erau oameni mai nesiguri pe viață ca în timpurile moderne”⁴³. Amestecul morților cu muribunzii, suferința, strigătele, groaza, tâlhăriile, gesturile de deznașejde, lacrimile, chemările, săracia și foamea nu sunt doar niște imagini de coșmar, un torrent haotic de termeni, ci ele constituie o realitate trăită.

Rolul destructiv al epidemiei se manifestă și la nivel individual, bolnavul confruntându-se cu boala și cu inactivitatea consecutivă. Acesta receptează abandonul rolului său social ca pe o violență care îi este făcută de societate prin intermediul bolii. Bolnavul, nemaifiind un partener viabil, distinge inutilitatea sa socială și Tânjește după sănătate ca mijloc de conservare a identității și definire a lui în universul social⁴⁴. Numărul mare de victime, în unele cazuri, duce la abandonarea înhumării individuale, apărând gropile comune. Ajuns în una din aceste gropi, individul își pierde identitatea chiar și în moarte, groapa mai e cuiva, ea devine groapa comună a umanității.

Evenimente excepționale, epidemiiile au semănat prin repetitivitatea lor, prin imaginile oferite și mulțimea victimelor, spaima și disperarea în societățile vizitate. Acești actori nevăzuți, perceptibili doar prin efectele lor, au jucat și mai joacă încă un rol activ în evoluția comunităților umane, forțând întotdeauna istoria să o ia pe altă cale.

Caiete Silvane, nr. 183/aprilie 2020

41 *Telegraful Român*, nr. 59, anul XXI, Sibiu, 23 iulie/3 august 1873, p. 226.

42 *Federațiunea*, nr. 59, 24/12 august 1873, p. 227.

43 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 69, 25/13 septembrie 1873, p. 2.

44 Camelia Burghеле, *Cămașa ciumei, note pentru o antropologie a sănătății*, Editura Paideia, București, 2003, pp. 170-171.

COVACIU NORBERT
Hepehupa

Colajmagazinul sălăjeanilor din lume
HEPEHUPA

A posztpandemiás identitás és világrend

Kétségtelen tény, hogy a koronavírus az egész világot érintő komoly probléma, amelynek ugyan korábban már voltak előjelei, de a nyugati ember egészen addig nem hajlandó tenni semmiféle lépéseket, míg közvetlenül nem érzi magát fenyegetve. A koronavírus Európában való felbukkanását követően, illetve az első kijárási korlátozások bevezetése után megjelentek azok az értekezések, interjúk, esszék, melyek a vírus okozta helyzet következményeit tárgyalták. Ezek az elemzések szinte kivétel nélkül a gazdasági következményeket helyezték a középpontba, és nem vagy kevésbé foglalkoztak azzal, ami talán a legfontosabb lenne: maga az ember. Hogyan élik meg az emberek a bezártságot, mit lehet ilyen esetben tenni, melyek azok a folyamatok, amelyek lezajlanak bennünk ilyen helyzetben, illetve talán a legfontosabb: milyen lesz majd az újrakezdés az egyének szintjén, és hogyan készüljünk mindenre? Ezzel az írással, azon túlmenően, hogy foglalkozom a járvány okozta globális következményekkel, azt szeretném megvizsgálni, hogy az utóbbi néhány héten átélt események (koronavírus, bezártság) milyen hatással bírnak az ember életére. Szakértők szerint több hulláma lesz még a vírusnak, ezért nem a jelenlegi korlátozások lazítására vagy teljes feloldására gondolok, hanem a védőoltás vagy ellenszer feltalálása utáni újrakezdésre. Akkor majd ugyanazok az emberek leszünk-e, mint korábban? Ha változunk, akkor miben és milyen mértékben? A változás érinteni fogja-e az identitásunkat?

Kissé pontosítanom kell a korábban leírt „vizsgálat” szót, ugyanis nem a hagyományos értelemben vett tanulmányban gondolkodom, nem egy, a korábban már megjelent szövegeknek a szintéziséit szeretném adni, hanem sokkal inkább egy gondolatmenetet szeretnék megosztani, melyet bizonyos mértékben joggal nevezhetnénk véleménynek, tudománytalannak.

Lássuk először a globális változásokat! Ahhoz, hogy megértsük, melyek azok a tényezők, amelyek komoly változáson mehetnek át, figyelembe kell vennünk a jelen világ, a jelen társadalma működési mechanizmusait. A teljesség igénye nélkül kiválasztok néhányat, amelyek szerepet játszanak a világképletben. Világunk politikailag a liberális demokráciára, társadalmilag a fogyasztói társadalomra, gazdaságilag a kapitalizmusra, a tőke multinacionális jellegére, az egyének szintjén pedig – ami szorosan összefügg az egyén társadalmi státuszával, munka-

körével – a személyes boldogulásra, előrehaladásra épül(t), s ezeket kiegészítve, a háttérben megjelenő életérzésre, ami a második világháború és Vietnám óta átitatja a (nyugati) társadalmakat: a világképének az eszméjére. Jelen gondolatmenettel arra is rákérdez Érdekes kérdés különben, hogy vajon az egyéni változások váltják-e ki a globálisakat, vagy fordítva?

Kezdjük talán a legegyszerűbbel: a munkával. Az már most egyértelműen látszik, hogy a munkanélküliség az egyik legszomorúbb hozadéka ennek a járványnak, ami lehet időszakos – csak a hatósági intézkedés idejére korlátozódó –, illetve hosszú távú, végleges. Bizonyára sokan azt gondolják, hogy ez a jelenség éreztetni fogja hatását a világban a vírus elvonulása után is. Ez minden bizonnal így lesz rövid távon. Hosszú távon a társadalmak meg fogják tudni oldani ezt a problémát, megoldási lehetőséggént felvetődik az iparágak helyi fellendítése. Az államok, ha nem is teljes mértékben, de törekedniognak az önellátásra. Mit jelent ez? A megfelelő szükségletek kielégítéséhez olyan iparágakat fejlesztenek, amelyek lehetővé teszik az önellátást. Nézetem szerint a munkanélküliség átmeneti nehézség lesz csupán, nem olyan tényező ebben a hatalmas nagy képletben, ami gondot okozna. Ha az alkalmazottak szempontjából közelítjük meg a kérdést, akkor azt látjuk, hogy az államok sorra hirdetik meg a különböző akciócsomagjaikat, melyeknek egyik része a krízishelyzetben dolgozni nem tudók megsegítésére irányul. Magyarán: az alkalmazottak azért kapnak pénzt, mert otthon maradnak, más szóval: nem dolgoznak. Innen már csak egy rövid gondolati ugrás az alapjövedelem. Ha belegondolunk, hogy a világjárvány előtt is voltak hazánkban olyanok, akik különböző segélyek juttatásaira úgy tekintettek, mintha az alapjövedelem lenne, és ha az államunk úgy döntött év elején, hogy bizonyos juttatásokat megdupláz (igaz, a gyakorlatban ez még nem valósult meg), akkor még inkább közelibbnek tűnik egy esetleges alapjövedelem felvetésének a gondolata.

Ahogy manapság is tapasztaljuk, az országok egyre inkább befelé fordulnak, lezárajk a határaikat, intézkedéseket hoznak, bevetik a katonaságot – magukba zárkóznak. Legalábbis elindul egy befelé fordulási folyamat, ami, ha egész űszintén akarunk lenni, már korábban is megfigyelhető volt egyes államok politikájában. Ez az elzárkózási folyamat felerősödik és felgyorsul azokban az országokban, ahol ez már korábban is megfigyelhető jelenség volt, illetve megjelenik más, korábban erre nem hajlamos államok politikai törekvéseiben is. A huszadik század közepétől megjelenő, az országok közötti nézeteltérések békés úton történő megoldására törekvő politikai együttműködés minden bizonnal gyengülni fog. A nemzetközi együttműködés visszasorulásával párhuzamosan teret nyer a lokalizáció, ami ebben az értelemben nem csupán lokálpolitizmust jelent – sőt elsősorban nem –, hanem nemzetállamiságot. Az együttműködés politikáját a versengés politikája váltja fel nem csupán a gazdaságban, hanem hadügyben és egyáltalán, minden szinten. Gazdasági vonalon megnő az állam szerepe, az állam átveheti a korábbi multinacionális befektetéseket, s egy idő után már nem lesz pénzbeli kerete arra, hogy a kis- és középvállalkozókat megsegítse, ezért ők

lesznek az egyik nagy vesztesei a kialakult helyzetnek. A bürokrácia erősödése csak az egyik, mondhatni jelentéktelen faktor ezekben a történésekben, sokkal lényegesebb ennél, az állami szervek, mint például a rendőrség, katonaság, rohamrendőrség hatalmának térnyerése és a korrupció felerősödése. Röviden: aki a hatalom érdekszférájába fog tartozni, annak jól fog menni, másoknak pedig nem.

Amennyire csökken a nemzetközi egyezmények ereje, és az államok egyre inkább magukba fordulnak, úgy ez maga után vonzza a liberális demokrácia hanatlását is. Az államok önállóan döntenek majd társadalmi berendezkedésükől, politikai hitvallásukról. Valósínűsíthető a jobboldali, esetenként szélsőjobboldali nézetek térnyerése a nemzeti politikákban. És mi lesz a fogyasztói társadalommal? Első gondolatként felvetődhet, hogy ez is alaposan át fog alakulni, megszenvedi majd a változásokat. Azonban több ok miatt gondolom azt, hogy ez az a tényező, amit a legkevésbé fognak érinteni a változások. Egyrészt Churchill mondata a demokráciáról mára inkább a fogyasztói társadalomra lenne igaz: rossz, de nem találtak ki jobbat nála. Másrészt elég megnézni az üzletek polcait és azt a bevásárlási dömpinget, amit az emberek véghez vittek az elmúlt időszakban – viccesen azt mondhatnám, hogy még a koronavírus sem tudta őket meggátolni abban, hogy fogyasszanak. Harmadrészt, és talán ez a legnyomósabb indokom: a politikusaink tudják azt, hogy az emberek nem lázadoznak akkor, ha tele a hasuk, alattomos módon kihasználják azt az évezredek óta az emberbe kódolt ingert, hogy mindenáron tele kell tömnie a gyomrát, mert különben éhen hal. (És évezreden keresztül valóban éhen is halt.) Az emberiség történetében szempillantásnyi az az idő, amikor jóllakkottan, eltelve üldögélhet a kanapéján, miközben úgy tesz, mintha a világ nagy dolgain gondolkodna. Lesznek azonban a fogyasztói társadalomnak olyan szegmensei, amelyek már soha nem fognak ugyanúgy működni, mint azelőtt. Gondolok itt a turizmusra. És eszembe jut Thomas Cook, hogy milyen jól járt a fél évvel ezelőtti csődjével! A külföldi nyaralások helyét a lokális üdülések fogják átvenni, az emberek kevésbé veszik igénybe majd a légitársaságok és az óceánjárók szolgáltatásait, van ugyanis egy mindenél nagyobb úr, az emberiség agyában megbújó félelem érzése, túlnyomó többsége félelemből nem utazik majd külföldre. Az utazási irodák, repülővállalatok többsége tönkremegy, másik részük zsugorodni fog.

A világnak voltak, vannak olyan jellegű problémái, amelyeket nem tudott vagy nem akart megoldani. Kettőt említek ezek közül, a migrációt és a globális felmelegedést. A felerősödött félelem, a bizonytalan gazdasági helyzet miatt a migráció érthető módon rövid távon alább hagy. De a vízhiány, az elsivatagosodás, a termőföldek pusztulása és nem utolsósorban a háborúk nem fognak maguktól megoldódni. A globális felmelegedéssel kapcsolatosan átmeneti enyhülés tapasztalható már jelen pillanatban. Lelassult a kereskedeleml, kevesebb repülő és teherhajó járja a világot. A Greenpeace átmeneti győzelmet ünnepelhet. De hoszszú távon ez a probléma sem oldódik meg magától, csupán a helyzet fog javulni az államok bezárkázási politikával, a termékek ökológiai lábnyomának kisebbé

tételével. A korábbi szoros gazdasági függés meggyűlt az államokat abban, hogy konfliktusokat vállaljanak fel. Kiegészülve a versengés tényezőjével az államok a jövőben könnyebben felvállalják majd a konfrontációt más államokkal, ami akár kisebb háborúkhoz is vezethet – nem feltétlenül a háború hagyományos értelmében.

Alapvető változás jöhét továbbá a munkavégzéseknek a módjában. Az ott-honról végezhető, elsősorban informatikai jellegű tevékenységek teret fognak hódítani. Bizonyos szempontból ez a megoldás sokkal költséghatékonyabb a vállalatoknak, hiszen nem kell irodákat bérálniük. Amennyiben vállalják a dolgozóik feletti kontroll gyengülését, rengeteg pénzt takaríthatnak meg. De az olyan szakmákban is, mint a tanügy, hatalmas előrelépések történhetnek a digitalizáció terén, amelyek – ha nem kényszeríti a tanárok a helyzet –, talán sohasem történtek volna meg. Nem gondolom, hogy a jövőben az online oktatás teljes mértékben fel fogja váltani a személyes találkozókat, de szintén költséghatékony megfontolásból a félreeső vidékek tanulóinak egy jó megoldási alternatíváként szolgálhat, ha nincs a környezetükben szakképzett tanár. És ha már az online és digitális világról beszélünk, nem lehetünk el szó nélkül a gondolat mellett, hogy a jövőben önként fogjuk felajánlani az államnak, tálcán fogjuk felkínálni neki az intimitásunkat. És nem csak az államnak, bizonyos cégeknek, a munkahelyünknek, légitársaságoknak mondva, ez a mi érdekünk is. Egy újabb téglal szétrombolása a demokrácia védőfalán? Itt nem csupán az online megfigyelésről van szó, hisz az már működik jó ideje, hanem sokkal inkább a térbeli lekövetésről – törtenjen az térfogytartó kamerák, mobiltelefonok vagy a bőr alá beépített szerkezetek által – és a testi folyamatok ellenőrzéséről.

A fentebb említett tényezők szorosan összefüggnek egymással, egyiknek a változása maga után vonja a többi változását is. A kérdés csupán annyi, hogy milyen mértékű lesz az első változás, és ez milyen mértékű változást von majd maga után a többi tényező esetében. Az azonban biztosnak látszik, hogy az emberiségnak a 21. században az egyik legnagyobb kihívása a világjárványok leküzdése lesz.

Kutatók, értelmiségek már nagyon rég felhívták a figyelmünket arra, hogy a nem túl távoli jövőben az emberiség egyik legnagyobb problémája a vízhiány mellett az úgynevezett szupervírusok lesznek. A keleti országok már régóta küzdenek az újabbnál újabb vírusokkal, gondolhatunk itt a 2002-ben megjelenő SARS-CoV-1 vagy a MERS-CoV koronavírusra, amely 2012-től szedte áldozatait. Csak idő kérdése volt, hogy mikor jelenik meg olyan vírus, amelynek nagyobb lesz a fertőzőképessége, így könnyedén átvihetővé válik más kontinensekre. Az orvostudomány hatalmas fejlődését követően, amikor már az emberiség egy része azt hitte, hogy leszámolta a járványokkal, kiderült, hogy ez még sincs így. Nemhogy visszatértek, hanem egyenesen ránk rontottak, és erejük teljében tanítanak meg minket, elbizakodott embereket az alázatra a természet iránt. minden okunk megvan azt feltételezni, hogy a jövőben a mostanihoz hasonló járványok nem a világ egy elszigetelt pontján, tévéhíradós hírekkel fognak megjelenni szá-

munkra, hanem szerves részévé válnak az életünknek, amivel meg kell tanulnunk együtt élni, valamilyen úton kezelni az így kialakult állapotokat. És azt is tudatosítanunk kell, hogy az ilyen jellegű járványok áldozatokkal járnak, egyszer konkrét halálesetekkel, másrészről áldozathozatal a társadalom részéről, például a kijárási korlátozások betartása esetében vagy szokásaink megváltoztatását illetően.

Öt területen keresztül igyekszem megvizsgálni azt, hogy milyen változásokon mehet keresztül az egyén a koronavírus-járvány okozta kialakult helyzet miatt. Ezek a következők: idő, tér, magány, társas kapcsolatok, egészség.

Mindaz, amin most keresztülmegyünk, illetve keresztülményünk (és lehet, hogy a jövőben is keresztülmegyünk) a kijárási korlátozások következtében milyen változást okoz(ott) az térrézékelésünkben? Marshall McLuhan szófordulatát kölcsonözve és azt egy kicsit más értelemben használva azt mondhatnánk, hogy a térrézékelésünk (bizonyos szinten az időérzékelésünk is) egy globális faluvá vált. Részben a globalizációnak köszönhetően az emberek azt érzékelhették, hogy a tér kitágul körülöttük, a távolsgok lerövidültek, az egész világ faluméretűvé zsugorodott, ami csodálattal töltötte el az embereket, és egyben kecsegtette is őket arra, hogy a világ újabb és újabb pontjait fedezzék fel. Menekülésként is felfogható ez a folyamat, amely a magunkkal való szembenézés alól kibúvó. A koronavírus elterjedésének hozzádai miatt a tér egyik napról a másikra beszűkült: ami távol van, az távol is marad. Egyszer azért, mert légitársaságok mennek tönkre, az utazások száma csökkeni fog, másrészről pedig azért, mert az emberekben bennük marad a félelem. Az utazási és üdülesi stratégiáink alapvetően fognak megváltozni – legalábbis, ami a közeljövőt illeti. Ez önmagában nem jelent feltétlenül rosszat, ugyanis ha meg tudjuk tölteni a körülöttünk lévő teret tartalommal, ez akár előnyünkre is válhat. Új térrézékiára van szükségünk. Mert abban az esetben, ha nem tudjuk megtölteni megfelelő tartalommal a körülöttünk lévő teret, nem tudjuk benne jól érezni magunkat, a beszűkült tér nyomást helyez ráink, depresszióssé tehet. Nem marad más választásunk: szembe kell néznünk önmagunkkal.

A globális világ eleddig felgyorsította az időt, de a tér beszűkülése miatt olyan érzetünk lehet, hogy lelassult körülöttünk az idő. Igaz, az internet adta lehetőségek sokasága miatt elköpesztően sok ingert kapunk, de ennek ellenére mégis úgy érezhetjük, hogy lassabban telik az idő. Ugyanúgy, ahogyan a tér esetében, ez önmagában nem jelent sem rosszat, sem jót. Illetve akkor jelent jót, ha ezt a rendelkezésünkre álló (plusz) időt meg tudjuk tölteni tartalommal, s rosszat akkor, ha nem. A választás, – mert ez nagymértékben választás kérdése –, rajtunk múlik. Tegyünk érte, hogy az idő ne folyék el a kezünk között! Ahhoz, hogy uraljuk az időt – akár lassan folyik, akár gyorsan – egy rendszer, rendszeresség kell az életünkben. Az idő uralásának az a célja, hogy a nap végén értékesnek érezzük magunkat, és arra a magunknak feltett kérdésre, hogy több, jobb, okosabb lettem-e a nap végére, igennel tudjunk válaszolni. Ha a terünk szűkül be, akkor

az az érzésünk, hogy elveszítettük a szabadságérzetünket, ha az időket nem vagyunk képesek megtölteni tartalommal, akkor szorongani fogunk.

A korábban említett két terület szoros összefüggésben áll a harmadikkal, a magánnal. Hogy mit tudunk tenni annak érdekében, hogy elkerüljük a magányt, az tulajdonképpen a korábbi két terület esetében már elhangzott. A tér- és az időszemléletünket kell új alappillérekre helyezni, pozitívan reagálni a tér beszűklésére és az idő lassulására. A magánnal kapcsolatban is elmondható az, ami a térré és az időre is igaz: két véglete létezik. Egyrészt magányunkban törnek ránk a legnagyobb félelmeink, szorongásaink, az elnyomott, elrejtett gondolataink. Másrészt a magány tanítómester, a görög antikvitásban is megmondták: *ismerd meg önmagad* – ezt legegyszerűbben a félelmeinken keresztül tehetjük. Ez a magány, ami az utóbbi hetekben rendelkezésünkre állt, egy jó alkalom volt arra, hogy rendezzük az önmagunkkal való viszonyunk.

Az utóbbi időszak egyik hosszútávú következménye, hogy átalakítja a társas kapcsolatainknak a minőségét. Érdemes különválasztani a családi és baráti kapcsolatokat. Egy családban az összejártság nagyon sok problémát a felszínre hozhatott, amit korábban a családtagok észre sem vettek, vagy szándékosan kerülték a velük való szembenézetet. A baráti kapcsolatok esetében olyan meghatározó változások lehetnek az életünkben, mint például a kézfogás, az ölelés, vagy a puszi elhagyása, mert alapvetően ott lesz bennünk a félsz, és kétszer is meggondoljuk majd, hogy megtegyük a korábban említetteket.

A következő terület, amelynek változásai kihatással lesznek a minden napí életünkre, az nem más, mint az egészség. Ez a vírus felhívta a figyelmet arra, hogy életünkben az egyik legfontosabb számunkra az egészségünk. Közhelyszerűen hangzik, de a közhelyeknek megvan az a buktatójuk, hogy nem vesszük őket komolyan, egy idő után már nem is értelmezzük őket. Azt hiszem, hogy most újraértelmezzük az egészségünkhez fűződő viszonyunkat. Ha korábban az ókori görögökre már hivatkortam, úgy illik, hogy az ókori rómaiaktól is álljon itt egy mondás: *Mens sana in corpore sano est*. Kezdve onnan, hogy megnéztük helyes módon kezet mosni, azon át, hogy talán többen fogunk sportolni, egészen addig, hogy jobban oda fogunk figyelni a mentális egészségünkre. Hiszen az ép testben ép lélek azt is jelenti, hogy ép lélekben ép test, a kettő elengedhetetlen feltétele egymásnak, és nagyon szorosan összefügg a korábban felsorolt területekkel. És itt nagyon fontos tényezőnek tartom az egészségre való nevelés megjelenését az oktatásban, nem csak névlegesen, hanem komoly tartalommal, képzett pedagógusok által. Egy másik irányba történő elmozdulás lehet az egészség tekintetében, hogy egyre többen fognak lemondani, vagy próbálkoznak majd a káros szenvédélyekről való lemondással. Ezzel párhuzamosan a mentális egészségre is nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk, ebben az esetben újra felvetődik az oktatáspolitikának a jelentősége, mert kétségtelen tény, hogy egy fizikailag és lelkileg egészséges egyénekből álló társadalmat csak hosszú távon, a

jelenben meghozott komoly döntések árán lehet nevelni, amiben rendkívül nagy szerepe van az oktatásnak.

Ahogy a bevezetőben már szó volt róla, ennek az írásnak a műfaja nem tanulmány, hanem inkább esszé a műfaj következő meghatározása alapján: az agy gondolatainak szabad folyása; egyetlen nyers mű s nem szabályszerű, rendezett alkotás. Ebből kifolyólag inkább tükrözi a megalkotója gondolatait, világnézetét, vállalva akár a földtől való elrugászkodás vádját is.

Hepenhupa, 2020/2.

Rezumat: Textul prezintă unele ipoteze în legătură cu situația post-pandemică a lumii, de exemplu: politicile de cooperare interstatală deselor vor altera cu politici de concurență; unele state vor încerca să naționalizeze mari sectoare economice; atitudinea omului față de propria sănătate se va schimba; condițiile temporale și de spațiu ale omului se vor diminua simțitor. Textul este continuarea unui articol pe această temă apărut în revista și site-ul cultural „Várad” în aprilie 2020.

DEMÉNY PÉTER

Hepehupa

Inverz szilágysági szótár

Zilah – Szilág megye székhelye, mégis kisváros. Nekem azonban nem is lehetett volna szebb, nagyobb, érdekesebb, amikor 2014 decemberében oda-költöztem – ezért kell fordítva kezdenem ezt a szótárt: minden ~-ról és ~-ból indul. Egy válltászkába csomagolt holmival szálltam le a buszállomáson, Epricsek pedig, akinek az egyik sulijában éppen karácsonyi ünnepély zajlott, eljött értem, beengedett magukhoz, aztán visszarohant. Tizenhat évet kellett úgy lebontanom, hogy magamat felépítsem közben, és jobb helyet, mint ~, keresve sem találhattam volna. Nem ismert senki, aki ismert, nem jól, mindenkit később ismertem meg igazán.

Alig egy évet éltem ott, végül már kezdett szűk lenni ~ – ez a szűk-ség a gyógyulásomat is jelentette, és azt, hogy sikerült *felrombolnom* magam –, addig azonban a legjobb hely volt a világon.

Szilágyság – az a régió, amelynek a közepébe csöppentem. A „hepehu-pás vén Szilág”, ahogy - Ady nyomán túlságosan is mindenki mondja. Nem mintha nem lenne valóban olyan, de még másmilyen is. Csakhogy ahhoz, hogy észrevegyük, milyen még, meg kellene szabadulni a rögzültségeinktől. Pedig nagy művek tárajá fel folyamatosan: maga - Ady, aztán Szilágyi István; vagy olyan érdekes mélyfúrások, mint Beke György *Szilágysági hepehupája*, mely a címe ellenére megmutat egy nehéz kort és benne a magyarságot.

Ha Jajdonra gondolok, akkor feltétlenül - Zilahra először, aztán viszont az egész ~-ra; és ugyanígy a Verőfény esetében is. Annál a nagy, darabos írónál, aki Szilágyi István, súlyos, komor hangulatot cipel a ~: ezt megpiszkálni, kibontani, felismerni sokkal előrébb vivő szellemi feladat lenne, mint a folyamatos hepehu-pázás. Persze nem olyan értelemben, hogy ez az „igazság”: a kíváncsiság a fontos, nem a tételek, azt hiszem.

rózsa – két dolgog ritmizálta az életemet: a ~ és a foci. Délelőtt dolgoztam és magammal vívódtam, délben pedig elmentem ~-t vásárolni, és megváltam Epricseket a 6-os, az 1-es vagy a refi előtt. Még az is megtörtént, hogy elmaradt egy órája, és már elment, mielőtt én lekövekelhettem volna a megfelelő sulinál; egyszer pedig az egyik tanítónő vitte el onnan a gyerekeket, különben hazáig követték volna – kedvenc tanárnőjük volt. Később elgondoltam, hogy festhettem ott a csokrommal vagy a szálammal, de hát végül is ugyan hogy festhettem? Mint egy szerelmes férfi, aki hálás, hogy nem csapták be, és hogy ő sem csapta be magát. Nagy ajándék az életemben ez az állapot, és az, aki kiváltotta. Soha nem hittem volna, hogy méltó leszek megkapni.

Perecsen – éppen hazafelé jöttem a Centóval, amikor Epricsek telefonált: Szöszi (az öccse) beszervezett a fociba, kicsim, este mentek! És tényleg, este ott várta a Dorna előtt az autó, hogy néhányunkat elvigyen ~be. Mint kiderült, ennek a falunak a tornatermében fogunk focizni. Beállt a négy-öt autó az udvarra, és elkezdődött az a varázsolás állapot, amelyhez csak a vadászat kezdetét tudnám hasonlítani. Ha jól értem, az kezdődik úgy, hogy az ember a kutyáknak köszönhetően valamiféle letargiából egy parázsló áramba kerül, és hirtelen éberré, vágyódóvá, szomjassá válik. Márpedig a kanyargó út valóban letargikussá tett sokszor, a terem levegője, a pattogó labdák, a beszélgetés viszont türelmetlenné, és alig várta, hogy focizhassak. Decembertől novemberig a nyár kivételével minden héten focitztam, később már a 8-as suliban is – Zilah-on. Ha nincs ~, jóval nehezebb lett volna az egész; de az életben olykor nemcsak együtt jön el a boldogság a könnyűséggel, hanem együtt is járnak ők ketten.

Móniék – élni segítettek. Epricsek barátai ez a házaspár. Olaszos temperamentumukkal, őszinteségükkel, segítőkészségiukkal bearanyozták ezt a rövid időszakot. Ránk nyitották az ajtót – ez az, ami Marosvásárhelyen azóta sem történik meg, és ami Kolozsváron nem hiányzott, de hát ott születtem.

Rövid időszak? Az életem elfért benne.

kellemetlenségek – eljöttek azért ők is, és éppen azok részéről, akiktől nem számítottunk rájuk. Például attól az öreg hölgynek a részéről, akihez elcipeltem Epricseket. Korábbról ismertem, értelmesnek tartottam, gondoltam, jól esik neki, ha elmegyünk hozzá; ehhez képest érdesen fogadott, Epricsektől, akinek a szüleit is ismerte, csodálkozva megkérdezte, ő tényleg – Zilah-on született-e, Lompértről mesélt a „gyönyörű református templomával” (azóta sem mentünk el oda), célzásokat tett azokra a férfiakra, akik „bezzeg” folyamatosan találkoznak elhagyott gyermekkekkel, és később is minden módon bennünket pletykált.

Kiábrándító volt, akárcsak az a másik „barátom”, aki levegőnek nézte Epricseket, és valahányszor meghívott magához, mindig egyes számban beszélt. Soha nem mentem el hozzá.

Kaufland – soha életemben nem jártam annyit ebbe az üzletláncba. Felkerekedtünk, lementünk az utca végéig, aztán át az úton, és megint le: el az ortodox templom előtt, és be a ~-ba. Egy másfajta vásárlási kultúrába épültem be Epricseknek köszönhetően, mármint a sajátjába. Körülneztünk, vásároltunk (olyan finom tűrős gombót sem találtunk azóta sehol), aztán fizettünk, és viszszá ugyanazon az úton. Közben Compasról mesélt, a földrajztanárról, aki mollesztálta, meg a román tanárról, aki viszont tanítványaként szerette.

Kovács Tünde, Szabó Katalin – magyartanárők – Zilah-on. 2013 októberében elhozták a tanítványaikat és néhány kollégájukat a *Bolero* című darabomra – akkor ismertük meg egymást Epricsekkal. Rákövetkező év májusában pedig meghívíták a Látót – Zilah-ra – akkor kezdődött a szerelmünk. Ha csak ennyi történt volna, már megérdemelnék, hogy megemlegessem őket itt.

Ennél azonban jóval több történt. Megszámlálhatatlan előfizetőt vonzottak a Látóhoz, mindenre figyeltek, a zilahi Koltészet Tavaszán is sokat segítettek, olvasótalálkozóra hívtak és hívnak bennünket folyamatosan. Erős egyéni-ségek, olykor küzdök velük, de számomra kihagyhatatlanok bármiféle szótárkból.

Fejér Laci – aki miatt – Zilah akkor is élhető volt, amikor már kezdett kicsinek tűnni. Egy nagyvonalú, tájékozott, jó ízléssel megáldott ember egy kis-városban, aivel Hervayról éppúgy lehetett beszélgetni, mint Grecsóról, és aki éppen azt mondta, amit az ember igaznak hitt, de nem hízelgésből, hanem mert az volt a véleménye. A legjobb szerkeszti masszából gyúrták ezt a férfiút: figyelem és fegyelem egyaránt működött benne, és amikor a váradi könyvmaratonon az egyik barátom a Skol sör nevét a skolasztikából vezette le, nem kellett neki elmagyarázni a poént.

A Hepehupa szép örökség ettől az embertől, mely nagy öröömökre újjászületni látszik. Megérdemli ~ is, meg a – Szilágyság is, hogy legyen egy jó folyóirata.

Berek – sokat töprengtem, hogyan fordíthatnám a „Dumbrava” szót, amely annak a negyednek a neve, ahol Epricsek született és lakott, s ahol az édesanyaja máig él, hiszen a „tisztás” kevés. A „lanka” jó lenne, a ~ viszont alliterál a bűvössel, s így ez a tökéletes. Mert valóban bűvös berek volt számomra, számunkra ez a különben meglehetősen ronda negyed. A boldogság szinonimája lett, még mielőtt odaköltöztem volna, és odaköltözésem után teljesítette ígéretét. De hát mit is jelent az a „különben”? Régóta mondom Nabokovval együtt, hogy a helyek, a terek szubjektív valamik: mindenkinél a saját élményeihez fűződnek, amelyek a látását befolyásolják.

barátság – Pünkösti Ildikó, Tunyogi Mária, Szabó Attila, Lóga Zsolt, Kürti Barni, Saskó Robi – sorolhatnám a neveket. Akadt, aki minden különféle házi munkálatokra hivatkozott, és soha nem hívott meg magához, pedig nagyon köpte a markát. A legtöbben azonban meghívtak, ha csak metaforikusan is: áadták magukat annak az élménynek, hogy megismerhettek valakit, aki esetleg érdekes lehet, vagy egy helyzetet, amely megihetheti őket.

Bagos – a Látó 2016 óta szerveződő taborainak helyszíne. Szabó Róbert Csaba kollégám szülőfaluja, ő találta ki a rendezvényt. Különös, hogy akkor kezdődött, amikor már nem – Zilah-on éltünk. De nagy kitekintést biztosít: felnézhettek a Magurára, felolvashatók Borzáson, fürödhetek a strandon, újraolvashatóm Mester Zsoltot.

Ady – a legsodálatosabb szilágysági ember, aki folyamatosan odacserdít, mint egy Krisztus, aki folyton kufárokat lát. Az elköpesztő az, hogy gyakran jól látta, valóban ők voltak. Mindent elmondtak már róla, de azt hiszem, ezt még nem.

Hepehupa, 2020/2.

Rezumat: Editorialul scris de Demény Péter, redactorul revistei literare Látó și colaboratorul revistei Hepehupa, este în esență o inventie

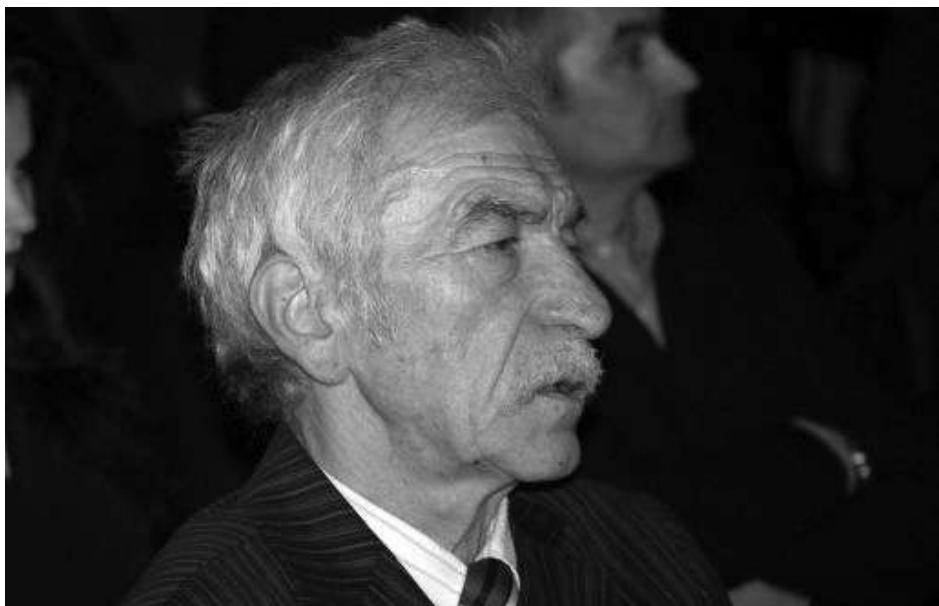
de gen literar al dânsului: un fel de minidicționar compus din cuvinte care sunt mai semnificative din punctul de vedere al autorului în legătură cu o temă mult (prea) dezbatută. În acest text inversează ordinea alfabetică a cuvintelor.

GÁSPÁR ATTILA

Caiete Silvane

Caiete Silvane
Revișta de cultură

Józsa László (5 ianuarie 1953 – 25 ianuarie 2020)

Ziarist, redactor șef al săptămânalului sălăjean *Szilágyság*, **Józsa László** s-a născut la Cluj, în 5 ianuarie 1953. Singur la părinți – tatăl tehnician radio-tv, mama educatoare – și-a făcut studiile primare și liceale la Liceul „Brassai Sámuel” din Cluj. După bacalaureat a fost admis la Facultatea de Teologie Protestantă din Cluj, la care a renunțat după trei ani de studii, trecând la Facultatea de Filologie din același oraș. Pe când frecventa Cercul literar studențesc „Gaál Gábor Kör”, a cunoscut-o pe studenta, originară din Zalău, Csíszár Zsuzsa, studentă la Facultatea de Litere, cu care s-a și căsătorit în anul 1976. După terminarea studiilor, soția a fost repartizată în orașul natal, ca profesoră de literatură germană și maghiară, la Liceul „Al. Papiu Ilarian”, iar Józsa László a venit la Zalău, angajându-se la Întreprinderea Cinematografică Județeană Sălaj. S-a recalificat, devenind metrologul județului Sălaj.

Alături de soția sa, s-a implicat intens în activitatea Cercului Literar „Zilahi Kiss Károly” din Zalău, susținând nenumărate expuneri literare, studii, recenzii de

cărți, dezbateri literare, vernisaje. Împreună cu membrii fondatori ai cercului, printre care și subsemnatul, au invitat reprezentanți de seamă din viața artistică, literară de la facultățile transilvănene. În toate relațiile cu cei din jurul său a manifestat o empatie deosebită, relații de prietenie pe care le-a păstrat până la sfârșitul vieții.

Casa lor, de pe strada Hașdeu, a fost mereu deschisă pentru prieteni și artiști... Așa se explică faptul că la ei s-au întâlnit cei care au fondat, în ziua de Crăciun a anului 1989, UDMR Zalău. Tot atunci s-a hotărât reînființarea săptămânalului maghiar sălăjean *Szilágyság* (fondat în 1883 de Kincs Gyula), al căruia prim-redactor șef a devenit prietenul său, regretatul ziarist Fejér László.

Din anul 1992 a preluat postul de cancelar al senatorului UDMR Sălaj, Seres Dénes, fiind numit apoi redactor al ziarului *Szilágyság*, funcție pe care a îndeplinit-o, cu pasiune profesională, până la pensionare. Din anul 2001 a fost colaboratorul postului de Radio Cluj.

De nenumărate ori am avut ocazia să-i admirăm cunoștințele vaste de cultură generală, inteligența și profesionalismul ca traducător-sincron maghiaro-român și româno-maghiar, cu ocazia unor întâlniri ale politicienilor, artiștilor plastici, literaților, dar în special la diferitele ediții ale Festivalului Internațional „Primăvara Poeziei”, organizat de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

La ultima noastră întâlnire s-a plâns că îl lasă memoria și începe să uite textul rugăciunii „Tatăl nostru”, dar „mă ajută – spunea el – limba latină, învățată la Teologie, și o spun aşa până la capăt”. A găsit o portiță demnă de scăpare. Ne luăm și noi rămas bun de la el, pe latinește: ***Requiescat in pace! Dormi in pace, prieten drag!***

Caiete Silvane, nr. 181/februarie 2020

GRECSÓ KRISZTIAN
Hepehupa

Caligrafia - Mihai Dănilă, tipografia "Mihai Eminescu"

HEPEHUPA

A régi idők emberei

Mire hazaértem, édesanyám általában már tudta, tilosban jártam. A hírem rendre fürgébb volt nálam, bennem még épphogy csillapodott a gyermeki goneszkodás savas adrenalin-fröccse, még a torkomban dobogott a szívem, otthon meg már sorolták, mit műveltem. Anyám ridegen fogadott, ha visszaesőként a kenderföldeken garázdálkodtunk, vagy Árpi bácsi gyümölcsöséből loptuk a cseresznyét. Utóbbit végképp nem értette, mindenkinél roskadoztak otthon az ágak, akkor miért kell az öreg fáit dézsmálni ilyen alázatos buzgalommal? A lopás káros lehetett az egészségre: Árpi bácsi – apám szerint – lucernában és gumicsizmában is megfutotta a paraszt-olimpiai szintidőt.

Ilyenkor ahelyett, hogy röstelltem volna magam, dühös lettem. Mennyi árgus szem, mennyi kárörvendő lélek! Mind más portáját lesi, alig várják, hogy elárulják, kibeszéljék egymást. Kiskamasz voltam, sérтett és vakmerő, nem értettem, hogy a hírek hozói nem zsigerileg rosszindulatú emberek, általában csak aggódó szülők. Akik, miközben engem árulnak el, a saját gyereküket féltik. Közben felnőtem, apa lettem, és mára elképzelni sem tudom, hogy is működhetett ez annak idején. Hogy lehetett az, hogy szóltak egymáshoz az emberek? Figyeltek a másik gyerekére: csellengőre, izzó szeműre, lapulóra. Rászóltak, ha rosszról árulkodtak a mozdulatai, a hóna alá nyúltak, ha megcsúszott.

És úgy általában: tudni akarták, honnan jön a másik. Mire vágyik. Nyitva voltak a házak ajtai, falun, városon egyaránt. Hogy volt az, hogy feljártak egymás-hoz, a függőfolyosón vagy a kisház előtt kellék volt a billegős hokedli, arra ültek ki az öregek, akik nem is voltak öregek, hogy elárulják egymásnak, miért így telik el az élet. Mi a titka a roppanós kovászos-uborkának, milyen nota járja, szafitja van-e a jó lecsónak vagy szottya, hol úriásan gazdag a házitej, melyik gazda nem szedi le teljesen a zsírját (mert kicsit azért mindegyik leszedi).

Én abban a világban nőttem fel, mégsem tudom, mi lehetett a bizalom alapja. Nekem természetes volt, hogy szinte bárhol kaptam egy karéj lekváros keveneret, és az utca csurig volt gyerekkel, lábtengőztünk, birtokoltuk a határt. Az öregek, akik nem is voltak öregek, pletykáltak, dominóztak vagy huszonegyeztek, és valahogy minden volt min nevetni. El sem tudom képzelní, min lehetett annyit nevetni.

És vajon annak mi volt a titka, hogy szerettük, vagy ha nem, hát elviseltük egymást? Én emlékszem rosszul? Megszépül minden, ahogy a fájdalom emléke kopik ki egy csapásra a testből? Nekem mégis úgy rémlik, nem kellett kínosan feszengeni a vasárnapi ebédnél. Nem voltak a beszélgetésben aknák, nem lett lá-

pos és mérgező szinte minden téma. Fél délután nem álltunk fel az asztal mellől, és a beszélgetés mégis önfeledt volt. Ha meg sértett volt valaki, hát személyes oka volt rá.

Én vagyok naiv? Vagy tényleg jobban ismertük a saját világunkat? Annak az életnek szokásai voltak és törvényei, rigorózus volt és karakán, de védő és ki-számítható. A búcsúra hazajött a család, a legmesszebbre szakadt nagybácsi is, a húszliteres fazékban pöszörgött a töltött káposzta, és a rossz házibor mellett fabulákká lettek fájdalmas és feledhetetlen eposzaink.

Mondjuk, arról a rémületes inflációról szóló, amikor tönkrement a pengő, és a házra félretett pénzből Márton nagyapám végül kenyérvágókést vett, meg bilit. És persze azt sem tudom: hogyan őrizték a régi öregek a derűt? Merthogy imádott nagyszüleim ezt nem sírva mesélték, hanem nevettek: „ma is megvan az a bili” – mondta kacagva Juszti mamám. Pedig nem volt meg. Vagy csak mára veszett el? Ahogy az élet derűje is odalett, pedig akkor valahogyan erősebb volt a türelmetlenségnél, gögnél, irigységnél. Akkor is erősebb, ha nem lett meg az életen át álmodott csinos családi ház – hiszen voltak helyette gyerekek, jó szó, és annál nincs fontosabb.

Most is ugyanabból a féltésből, aggodalomból, vágyakból és örömekből vagyunk. A mai nagyszülők szilvalekvárja éppen olyan sűrű és ragadós, mint az ő nagyszüleiké volt, a honvágyné éppúgy csábít haza a búcsúra, ahogy száz éve hozta haza a borsodi, hevesi gazdákat Kanadából meg Kaliforniából. A harang – amit Domos nagyapám minden délben megsiratott –, a falu gyönyörű bronz-sípkája éppolyan bársonyosan kong. Sőt a körmös pacal még finomabb is, mint a gyerkekromban volt – igaz, ezt könnyen mondom, akkoriban nem ettem meg. Bárhogy is számolom, mindenünk megvan hozzá, hogy ugyanúgy becsüljük és szeressük a gyerekeinket, magunkat és egymást, ahogy a szüleinktől láttuk, és ahogy azt érdemes. Akkor?

Hepehupa, 2019/4.

Rezumat: Editorialul este semnat de Grecsó Krisztián, unul dintre cei mai celebri prozatori contemporani maghiari. Prin tema și titlul său - Oamenii timpurilor trecute - textul face parte dintr-un serial mai mare de texte apărute cu precădere în revista Nök Lapja. În această „ediție” autorul ne vorbește despre naturalețea relațiilor dintre generații, care a existat și ar trebui să existe în ciuda tuturor încercărilor.

H. SZABÓ GYULA
.....
Hepehupa

Öt évtized erővonalaí

A Kriterion könyvkiadó megalakításának lehetőségét egy 1969. december 9-ei kormányhatározat teremtette meg, amely alapjaiban alakította át a romániai könyvkiadást. Szakosodott kiadók létrehozását rendelte el annak érdekében, hogy az akkori vezetés a romániai népi demokráciáról kedvező képet alakítson ki az Amerikai Egyesült Államok és Nyugat-Európa előtt. A Kriterion kiadó bukaresti és kolozsvári műhelyeiben a szerkesztői munka 1970. január 1-én kezdődött el. Idén a kiadó jelenlegi vezetősége számos rendezvényen emlékezik meg az intézmény múltjáról, vitatja meg a könyvkiadás jelenét és lehetőségeit. Ilyen rendezvény volt a szilágysomlyói EMKE és az Erdélyi Múzeum-Egyesület szilágysomlyói csoportjának szervezésében tartott konferencia is 2020. február 11-én. Az alábbi szöveg az itt elhangzott értékelés szerkesztett változata.

Kiadónk létrejöttének 50. évfordulóján mondandómat Domokos Gézának, a kiadó első igazgatójának azzal az értékelésével kezdeném, miszerint a Kriterion a könyvkultúrát jelentette a romániai kisebbségek életében, és azt hiszem, hogy ez intézmény a maga nemében egyedülálló volt nemcsak a romániai, hanem az európai könyves történelemben is. A Kriterion név egyfajta varázsszóként csengett 1970-től kezdődően nemcsak a magyar, hanem a német, az ukrán, a szerb és a jiddis nyelvet beszélők körében is, később pedig sok más romániai – a szlovák, a török, a tatár – kisebbség nyelvén is. Magának a névnek az az érdekkessége, hogy a latin eredetű **kritérium** görög változatáról beszélünk, amit mértéknek, mércének fordíthatunk, és minden kisebbség nyelvébe így került be, kicsit idegen elemként, de mindenünk számára értékmérőként, egyedül a hangsúlyozása változott: mi, magyarok Kriterion mondunk, a németek Kriterion, a románok Kriterion ejtenek.

Azt a tényt is fontosnak tartom megemlíteni, hogy ötven évvel ezelőtt nem kellett kitalálják a könyvkiadást Romániában, hiszen bőségesen voltak kiadók. Elég, ha csak arra tekintünk vissza, hogy 1948-ban Kolozsváron egy igen fontos intézményt államosítanak, a Minerva nyomdát és kiadót, amely addig a magyar tankönyveket és könyveket nyomtatta és gondozta – ennek múltjáról készült is egy elég vaskos könyv egy hatalmas bibliográfiával,

amely több mint 1500 kiadványt sorol fel. Ez az intézmény még 1919-ben jött létre magánszemélyek részvénnytársaságaként, és az önszerveződés, a súly alatti növekedés egyik nagyon szép példája volt. Nyomdájából alakították ki '48-ban az Állami Nyomdavállalat kolozsvári fiókját, ahol a Kriterion-könyvek nyomtatását is elkezdték körülbelül 25 év múltán. De nyomtattak Kriterion-könyveket Nagyváradon, Bukarestben, Temesváron is. A nagyváradi Sonnenfeld-nyomdáról is hadd emlékezzek meg, amely a legjobb grafikai műhely volt a két világháború között, és bizony olykor több is volt mint üzleti vállalkozás, hiszen – amint Szántó György kedvesen meglemtélezik erről – például a Periszkóp folyóirat utolsó számának nyomtatási költségeit elengedték a tulajdonosok a szerkesztőknek. Fontosak voltak ugyanakkor a szerkesztői hagyományok is, hiszen azok az elvek, amelyekkel az Állami Irodalmi Kiadó nemzetiségi osztályáról érkező szerkesztők dolgozni kezdtek, azok az elvek tehát az '50-es évek végén, a '60-as évek elején már kikristályosodtak, főleg a 1965 utáni szabadabb légbőrben. A kolozsvári fiókszerkesztőségen dolgozott Székely János, Bajor Andor, Fodor Sándor, Földes László és még említhetnélként jónéhány nevet; Kacsó Sándor volt az egyik főszerkesztő... Nyilván hasonlóképpen történt mindez a német kultúrában is, bár ők inkább a kiadó bukaresti részlegében dolgoztak.

Arra is feltétlenül ki kell térnem, hogy óriási szerencséje volt 1970-ben a Kriterionnak, hogy az akkori kultúrpolitikai rendszer kedvező széljárását sok olyan szerzővel érte meg, akik korábban képesek voltak az asztalfióknak dolgozni. Ilyen szerző volt például dr. Kós Károly néprajztudós, aki képes volt arra, hogy szinte kész tanulmányokat őrizzen az íróasztalában az '50-es évek végi, '60-as évek eleji publikálás nem túl sok reményével. De említhetem Szabó T. Attilát is, aki híresen nagy alapossággal készítette elő a munkáit. Velük nagy szerencséje volt a kiadónak, amely a Domokos Géza vezetésével, de már a Bodor Pál előkészítésével ezeket az erőket hasznosítani tudta és érvenyre tudta juttatni. Dávid Gyula szavaihoz kapcsolódnék, aki szerint „az erdélyi magyar tudományosság a Kriterion által jutott lélegzetvételhez”, és mindehhez a Népismereti Dolgozatok sorozatot említeném példaként. Nem véletlen, hogy a '90-es években, amikor a néprajztanszéket már létre lehetett hozni a Babes–Bolyai Tudományegyetemen, akkor a sorozat szerzői közül került ki számos oktató.

Amikor az 50. évfordulón gondolkadtunk, felmerült bennünk, hogy egy filmet kellene készítenünk, hogy a kiadóban testet öltő egykor valtozatosság, sokszínűség gondolatát bemutathassuk. Ennek kapcsán jónéhány interjút készítettünk hozzávetőleg 14-15 emberrel – részint azok-

kal, akik annak idején alapító tagjai voltak '69-ben a Kriterionnak, részint olyan külső munkatársakkal, akik nagyon szoros viszonyt ápoltak a kiadóval. Filmünkben fontosnak tartottuk megszólaltatni ezeket a személyeket a cenzúra működésével kapcsolatban is. Joachim Wittstock például arról beszélt, hogy a németek 1945-ös deportálása szigorúan tabutéma volt, de a filmkészítés folyamán az is kiderült, hogy volt olyan jiddis nyelvű könyv, egy Leo Sharach nevű szerzőnek az elbeszéleskötete, amely bizony a transznisztriai, zsidókat extermináló táborokról szólt. Kérdeztem az erről nyilatkozó kollégánőt, hogy ez a kötet hogy kerülhetne el a cenzúra figyelmét, mire azt válaszolta, hogy jiddis censor nem volt. Persze az elvtársak megkérdezték, hogy mégis miről szól ez a könyv, valószínűleg megjelenés után föl is jelentették – mert akkor már be is hívták a szerkesztőt –, és akkor derült ki, hogy „aj, hát ez nem Románia területén történt”, mire az elvtársak azt mondta, hogy „akkor semmi közünk hozzá”. Ami érdekes, hogy ez az okfejtés 2002-ig a romániai politikába átszűrődött, ameddig az amerikai kongresszustól szóltak, hogy aki 400 000 embert kiirtott, az ne jöjjön azzal, hogy nem a saját országának a területén tette. Az elbeszéleskötettel kapcsolatos példa azt is szemlélteti tehát, hogy a cenzúra sem működött mindig „tökéletesen”.

Azzal, hogy könyvkultúrát értünk a Kriterion néven, azt is elmondhatjuk, hogy mindenki ról szól ez az ötven év: egyaránt szót kell folyamatosan ejtenünk a szerzőkről, az olvasókról és a közöttük elhelyezkedő köztes szféráról, aminek egyik eleme a kiadó, másik a nyomda, a harmadik pedig a könyvterjesztő. Ez a köztes szféra felel tulajdonképpen arról, hogy az írói üzenet minél pontosabban, szebben, adekvátabban, akadálymentesbben jusson el az olvasóhoz. Persze ettől még minden olvasó más, másképp fogadja be a könyvet. Egy sokat emlegetett latin mondást, egy Terentianus Maurus-szállóigét említek ezzel kapcsolatban, hogy **habent sua fata libelli** (a könyveknek megvan a maguk sorsa). Ezt a mondást sojan idézik, de ennek a szállóigénék van egy első része is, amit kevésbé idéznek, pedig rendkívül nagy bölcsesség rejlik benne: **pro captu lectoris**, vagyis az olvasó befogadásán múlik a könyv sorsa.

Hepehupa, 2020/1.

Rezumat: Cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la fondarea editurii Kriterion actualul redactor-șef ne oferă o prezentare în ansamblu a valorilor acestei instituții, care înainte de 1989 – dar mulți ani și după – a fost un adevărat atelier multicultural al literaturii minorităților naționale din România. Textul este redactat după prelegerea prezentată la sesiunea jubilară a editurii organizată în februarie 2020 la Șimleu Silvaniei.

KULCSÁR MÁRIA
.....
Szilágyság

Szilágyság

,Hűn állni meg Isten s ember előtt”

Zilah alpolgármestere, Fazakas Miklós, Zilahon született 1977-ben, középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, Nagyváradon közgazdász diplomát szerzett, majd tovább képezte magát, ezáltal számviteli szakértő és igazságügyi szakértő tevékenységet is folytathat. Hárrom leánygyermek büszke édesapja, számára nagyon fontos a család, ezen belül a megértés, a tisztelet, tisztesség, egymás megbecsülése, és az Istenben vetett hit, ezért lányait is ezen értékek alapján neveli. Szabadidejében sportol: focizik és fut, mint mondta, az ülőmunka után minden jól jön egy kis testmozgás.

Több mint hét éve látja el alpolgármesteri teendőit, kollégái elismerik tudását, és ami a legfontosabb, az egyik legbecsületesebb embernek tartják, aki fáradhatatlanul dolgozik, alázattal, a zilahi lakosok ügyéért, a közösségeért, a jobb

körülményekért, egy fejlődő városért. Azonban, elmondása szerint, nem könnyű az akaratot érvényesíteni, mert minden össze 3-an vannak a 21 fős tanácsban, ezért minden partnert, partnereket kell szerezni ahhoz, hogy a magyar ügyekre a többiek is rábólintsanak.

2005-ben lett RMDSZ tag, majd 2009-ben az RMDSZ zilahi szervezetén belül megválasztották gazdasági alelnöknek, ezt követően a Transurbis közszállítási vállalat gazdasági igazgatója lett, és ezekben az években megismerte a zilahi közigazgatást, mert a helyi buszvállalat részvénysége 100%-ban a zilahi városi tanács, ennek hatáskörébe tartozik a Transurbis tevékenysége.

A 2012-es választáskor megkérte, hogy vállalja el az alpolgármesteri tisztséget, és mivel úgy érezte, hogy képes a helyi közösségről, a magyarságról tenni, elfogadta, és azóta töretlenül végzi munkáját. Hatáskörébe tartozik a város vagyónak kezelése, az adminisztratív osztály koordinálása, a szociális rész, a metropolitán övezet, ugyanakkor a gazdasági bizottság elnöke a tanácsban belül, ezen kívül különböző bizottságokban is tevékenykedik.

Két mandátum, két különböző párt színeiben lévő polgármester, hogyan tudtál velük dolgozni?

Zilah szintjén kedvezőbb a helyzet, mint megyei szinten. Itt könnyebben meg tudjuk beszélni a problémákat, és azokra minden kedvező megoldást próbálunk keresni, azért, hogy a zilahi közösség számára jó legyen, függetlenül attól, hogy a jelenlegi polgármester milyen párthoz tartozik. A jó együttműködést tanúsítja, hogy a magyar érdekeltségű ügyeket minden támogatták, főleg ebben a második mandátumban.

Ezáltal, sikerült elérnünk, hogy a magyar helységnévtáblák, üdvözlőtáblák ki legyenek helyezve, de támogatták a napokban felavatott Ady-szobor elhelyezését, a Wesselényi szobor felújítását, az idén pedig a Sziksai Lajos szobrát is ki szeretnénk helyezni. Ebben a mandátumban sikerült több ügyet is megoldani, ezköszönhető a mostani városvezetőnek is, aki soha nem mondott egy kezdeményezésemre sem nemet, azzal bíztatott mindenkor, hogy foglalkozzak a dologgal.

Ennek köszönhetően sikerült az utóbbi években több magyar érdekeltségű dolgot is megvalósítani, mert nagyon nyitott a mi ügyeink irányába.

Alpolgármesterként, helyi szinten, milyen problémákkal találkozol a leggyakrabban?

Nyitott vagyok, bár kinek a problémáját meghallgatom, nemzetiségtől, valástól függetlenül, és minden próbálok rá valamilyen megoldást találni, még akkor is, ha az ügy nem tartozik az én hatáskörömbe. Alpolgármesterként a zilahiak problémáira kell megoldást találjak, és amit megtehetek, megteszek, emellett odafigyelek a magyar ügyekre, a magyar érdekeltségekre, de azt sem hagyom figyelmen kívül, hogy a kereszteny elvek érvényesüljenek.

Vallom, hogy a kereszteny elveknek helyük van Zilahon, az önkormányzaton belül, mert ahogy a 127-ik Zsoltárban is szerepel: ha az Úr nem építi a várost, hiába dolgoznak az építők. Isten segítsége nélkül hiába fáradozunk mi önerőből megtenni valamit, nem fog sikerülni. Ezeknek próbálok eleget tenni.

Nyilván, mindenkinél a problémáját nem lehet megoldani, és ha audienciába jönnek, törvényes keretek között próbálok segíteni, bár sok esetben nehéz olyan megoldást találni, hogy az mindenki számára kedvező legyen. Ilyenkor szoktam elmesélni a pados példát. Ha egy tömbházlakásnál padot igényel valaki, akkor azt mondjam, hozzon egy listát, hogy hányan vannak mellette, hányan ellene, és a többségakarata alapján döntök.

Szeretném viszont, ha olyan problémákkal is jönnének, amelyek az összszáros képet érintik, ezeknek a javaslatoknak mindenkor örülök, és ha lehetséges, akkor szorgalmazom a megvalósításukat. Most azon dolgozunk, hogy fejlesszük az infrastruktúrát, az utak, főutak megújuljanak, új városkép tároljon majd elénk. Fontosnak tartom, hogy gyerekeink tiszta, rendezett iskolába járjanak, és minden feltétel biztosítva legyen számukra ahhoz, hogy jó körülmények között tanulhassanak, ezért több pályázat által szeretnénk az iskolákat felújítani. Fontos lenne egy úszómedencét is létesíteni a Malom negyedben, a katonaság mellett, az új ANL tömbházaktól nem messze. Úgy gondolom, mindenkor meg kell tennünk a következő időszakban, hogy ezt megépítsük. Próbáltunk kormány pénzeket lehívni, de sajnos, ahogy a kormányok változtak, ez többnyire mindenkor háttérbe szorult, és soha nem szerepelt az első helyeken. Jelenleg a megyével tartunk erről megbeszélést, hátha partnereink lennének ez ügyben.

Mit szeretnétek az idén megvalósítani, milyen elkezdett munkálatokat folytattok?

A második, a 2014-2020-as európai uniós ciklusban folytatjuk a tömbházak hőszigetelését, ezáltal összesen 59 tömbházat, 2.400 lakást újítunk fel, ami azt jelenti, hogy kb. 8.000 lakónak felére fog csökkenni a gázszámlája. A tanintézményekre is nagy hangsúlyt fektetünk, mert felújítás alatt v a Képzőművészeti Líceum, az Avram Iancu Líceum, a Wesselényi Kollégium, és hamarosan elkezdődnek a felújítások az Ortodox Líceum épületében is. Néhány hete aláírtuk a szerződést a fenyvesi bölcsőde felépítésére, itt a munkálatok már zajlanak, ebben az évben elkezdjük a fenyvesi óvoda megépítését is, valamint az 5-ös számú óvoda felújítását, ugyanakkor a Ligeti negyedben levő hőközpontot nappali centrum-má alakítjuk át a gyerekek számára.

Az idén megkezdjük a tíz elhanyagolt zöldövezet parkosítását, ezek a Király utcán, a volt barompiac területén, a Fenyves negyedben, a Nagy utcán, a Hasdeu utcán, a Jövő utcán, a Móló utcán, a Liget negyedben a V. Deleu utca, a S. Barnutiu és Gen Dragalina utca környékén, valamint a CFR 1 és 2 rendelők közelében találhatók. A munkálatok közel 13 millió lejbe kerülnek, tavasszal elkezdődnek, és az időjárástól függően 6-7 parkot már az idén szeretnénk átadni.

Ugyancsak az idén folytatjuk a főutcák felújítását: Mihaly vímez sugárút, S. Barnutiu utca, Király utca, Kraszna utca és Kolozsvári utca, mindenek mentén biciklisávokat alakítunk ki. A korszerű, környezetkímélő tömegközlekedést segíti majd elő az a 20 elektromos autóbusz, ami az év folyamán kerül forgalomba.

Mindezeken kívül arra törekszünk, hogy a meglévő terveket gyakorlatba ültessük, a megkezdett munkálatokat folytassuk, de már gondolkodunk az új pályázatokon, és hangsúlyt szeretnénk fektetni a jövőben arra, hogy Zilah átjárhatóbb legyen. Tervben van a negyedek összekötése újabb utakkal, ennek érdekében a már meglévő utakat kiépítjük, hogy könnyebben és hamarabb lehessen egyik negyedből a másikba eljutni: összekötünk a Meszes negyedet a Sarmással, ezért, ha valaki oda szeretne eljutni, nem kell majd a főúton keresztül haladjon, hanem megteheti más útvonalon. Célunk, a központi városrészről elterelni a forgalmat, továbbá lehetőséget biztosítani arra, hogy a kerülőútra több pontból is fel lehessen menni. A Mihai Viteazul sugárúttal párhuzamosan egy újabb utat alakítanánk ki, ami Cigányiba vezetne, hogy az állomás melletti nagy híd ne legyen annyira leterhelve. De mindez egy hosszabb terv és folyamat része.

Melyik megvalósításra vagy a legbüszkébb?

Kiemelkedő megvalósítások között szerepel minden, ami az egész közösséget érinti, gondolok itt az infrastrukturális befektetésekre, amelyeket elkezdtünk, és folytatni fogunk. Ha magyar érdekeltségű ügyet kell említenek, akkor büszke vagyok a magyar helységnévtáblánkra, magyar üdvözlőtáblánk kihelyezésére, me-

lyek mellett soha nem tudok úgy elmenni, hogy ne olvasnám el városunk magyar nevét, és ne jutna eszembe, mennyit dolgoztunk azért, hogy ez megvalósuljon, és melyben Seres Dénes képviselő úr, valamint a tanácsos kollégáim is a segítségemre voltak.

Mindezek mellett megemlíteném még a Kraszna utca első felének modernizálását is, amit folytatni fogunk, a Wesselényi szobor talapzatának felújítását, ahol jelen pillanatban folynak a munkálatok. Elmondhatom, örööm számomra, ha egy kicsit is lehettem azért, hogy városunk lakosai számára Zilah egyre inkább „otthon” jelentsen.

Számíthat-e a zilahi magyarság arra, hogy továbbra is képviseled ōket?

Mint minden, ezután is minden megteszek a zilahi magyarságért, függetlenül attól, hogy betöltök vagy nem valamilyen tisztséget. Ezt azért mondomb, mert keresztény elveket vallok, azok szerint élek, és ahogyan Ady is mondta, célom: „hűn állni meg Isten s ember előtt”, és ha bizalmat kapok, ha lehetőségeim lesz valakin vagy a közösségi segíteni, akkor a jövőben is megteszem.

Szilágyság nr. 4, 31 ianuarie 2020

Interviu cu viceprimarul orașului Zalău, Fazakas Miklós, care povestește despre familie, cum a ajuns în viața politică, despre cele două mandate obținute, proiectele de viitor și munca în echipă.

A szilágysági borok felveszik a versenyt az Érmellék boraival

Azt tartják, hogy tavasszal és őszszel van a legtöbb munka a szőlőskertben, szőlészettel, ezt legjobban Szilágy megye egyik ismert szőlőtermesztője, a kémeri Szoboszlai Attila, a Fort Silvan pincészet tulajdonosa tudja a leginkább alátámasztani, aki még hozzáteszi, ahhoz, hogy jó minőségű bort lehessen előállítani, egész évben figyelemmel kell kísérni a szőlőtökét, annak fejlődését.

Szoboszlai Attila fizika-kémia szakos tanárként kezdte tevékenységét Ippen, ahol hat évig tanított, majd 1992-től négy mandátumon keresztül, 16 évig polgármesteri tisztséget töltött be szülőfalujában, Kémeren. A faluban a fejlesztési munkálatokat ő és csapata kezdte el, pályázatokat írtak, és minden lehetőséget megragadtak, hogy a község fejlődjön. 2008-ban úgy döntött, hogy az üzleti élet területén is megteszi az első lépést, és jól döntött, sikeres vállalkozó lett, marandót alkotott, és számos helybélinek munkalehetőséget biztosított. Jelenleg a Fort Silvan pincészet tulajdonosaként borászattal és borturizmussal foglalkozik, panziótulajdonos, az ország legnagyobb fenyőfa ültetvényének társtulajdonosa, 1996-tól a Kémerért Kulturális Alapítvány elnöke, az idei évtől a Szilágy Megyei Magyar Gazdák Egyesületének elnöke, az Erdélyi Magyar Borászok Egyesület alelnöke.

– A megyében legelőször Ön kezdett el nagy téTELben szőlőtermeszTéssel, borkészítéssel foglalkozni. Réál szakos tanárként, majd polgármesterként, miéRT a mezőgazdaság ezen ágát választotta? Volt-e valaki a családban, aki szőlészettel foglalkozott?

– Szilágy megyében, különösen a mi régiónkban nagy hagyománya van a szőlő termesztésének, a borászatnak. A domborzati viszonyok, a talaj anyaga, meredeksége, fekvése kitűnő feltételeket teremtettek a vidék gazdáinak, hogy szőlészettel foglalkozzanak. A globál sugárzás mennyisége területi elosztásban megfelelő napsugárzást biztosít ahhoz, hogy a hűvös éghajlatú tartományba tartozás ellenére, kitűnő minőségű borokat készíthessünk az itt termő szőlőből. Tudták ezt őseink is, már 1311-ben szőlőt említettek a vidéken, az 1800-as évek elejétől Kémer dombjainak déli, délnyugati fekvésű vonulatait újra szőlővel ültették be, és az itt készített borok eljutottak Debrecenig, Budapestig, Bécsig és Párizsig, számos nemzetközi elismerést és díjat szerezve.

Az 1900-as évek elején, dédnagyapámék idején újra telepítették elpusztult szőlőskertjeiket, gyakran magántermő fajtákkal, de azért volt itt Erdei szőlő, Bakator, pirosbakator, járdovány, oporto, kadarka. Ezek egy része már csak emlékekben maradt meg.

Ha őseinknek sikerült, úgy gondoltam, mi is meg kell próbáljuk. Kezdetben hobbiként telepítettünk 1200 tőke szőlőt a családi szőlőben. Utak nem voltak, amikor a legtöbb munka volt, mi tehetetlenül vártuk, hogy a sár felszáradjon, ezért gyakran megtörtént, hogy nem volt mit szüretelni, mert kevés volt a termés. Megkérdeztem a családot, nem kellene ezt másképp, „komolyabban” csinálni? A fiúknak tetszett az ötlet, így hát belevágtunk, kezdetben telepítettünk 27,5 hektárt, ma már 36 hektáron gazdálkodunk, sikerült felépíteni a pincét, a palackozót, a panziót.

– Kezdetben milyen nehézségekbe ütközött a szőlőtermesztés terén?

– Kezdetben csak nehézségek voltak... Könnyű volt megírni a pályázatot a Kifizetési Ügynökség rekonverziós program kiírására, de annál nehezebb volt megszerezni az engedélyeket a telepítéshez. Aztán nem volt bank, aki finanszírozzon, nem volt csemete egész Európában, nem értettünk a telepítéshez, a GPS-es vezérlésű géphez, minden újonnan kellett tanulni. Szerencsénkre, képzöttük magunkat, és sikerült leszerződni tapasztalt szakmabelieket, tanulni vágyó fiatalokat.

Kemény munkával felépítettük a szőlészetet, gépesítettük, elkészültek az első borok, fokozatosan kialakítottuk a FORT SILVAN márkát, remélve, hogy ez egy bizalomkeltő branddé válik, amely mögött ott a sok munka, és amely egyre ismertebb lesz, személyiséget ad vállalkozásunknak, a fogyasztók társítanak majd bennünket a minőséggel, és egyre nagyobb bizalommal válasszák a pincénkből kikerülő borokat. Mert el kell ismerni, ha a természet velünk van, kitűnő alapanyagot szüretelünk, de ha nem dolgozunk rendszert építve, gonddá válik eljutni azokhoz a fogyasztókhöz, akik tudatosan keresnek minket, és újra megkeresnek, mert azt kapják minden alkalommal, amire számítottak.

- A több évnyi befektetett munka meghozta a gyümölcsét. Ma már a kémeri bort az ország – és nem csak – számos területén ismerik. Hogyan sikerült ezt elérni?

– Jó kezdés után, viszonylag hamar megismertek, befogadtak bennünket a partiumi, erdélyi borászatok sorába. Emlékszem, 2015-ben, amikor az első borokat palackoztuk, féltünk a fogadatástól, pedig finomak voltak a boraink. Tálán kellett a „FORT”-ban rejл erő, bátorság, kitörési vágy az erődítmény zártágából, a szilágysági emberekre jellemző szerény visszafogottságból, és a „SILVAN” is azt sugallta, hogy az erdő menti zárt állapotunkból ki kell egyszer szabadulni. Elkezdett velünk foglalkozni a megyei és az országos sajtó, megkerestek a különböző TV csatornák, hírmagazinok (Adevárul, Pro Tv, TVR1, TVR3, DUNA TV, Kanal-D), a szakmai irodalom, a turisztikai szaklapok nagyon hamar felfigyeletek ránk és mindenki pozitívan mutatott be bennünket. Meghívta szakmai találkozókra, a legrangosabb hazai borvásárokra, versenyekre (Good Wine, VinVest, Top 100 vinuri, Salonul vinurilor Millesime, Top Brands, Vinuri de top), a nagyok társaságában sorra gyűjtöttük az érmeket, elismeréseket. Az erdélyi szőlőhegyek 2017-es Nagydíját nyerte el a 2016-os Riesling borunk, România 100 legjobb bora között a barikolt merlot borunk, Traminerünk a 2017-es év legjobb traminerje elismerést kapta. Számos borbemutatóra hívnak meg az egész országba, külföldre, Budapestre. Bár a legfontosabb vásárlóink a szilágysági, partiumi és erdélyi emberek, elmondhatom, hogy már ott vagyunk a Horeca lánc számos éttermében, üzletláncok polcain, próbálkozunk a lengyel, magyar piacon, sikeresen mutatkoztunk be Dániában, Németországban.

Nem szabad megállni, a minőségen sokat lehet még javítani, többet kell dolgozni a piacépítésen, társulni kellene, és egy olyan erős márkát létrehozni a szilágysági boroknak, pezsgőnek, pálinkáknak, amelyik versenyképes lehet bármely hazai és anyaországi régió termékeivel.

– Mi a jó bor titka, illetve egy szőlősgazda milyen munkálatokat kell ilyenkor, május közepén elvégezzen ahhoz, hogy majd jó termése legyen ósszel?

– Jó borhoz bizony kell a jó szőlő, a jó idő, a jól felszerelt pince és a hozzáértés. Ami a szőlőskertben elvégzendő idénymunkát illeti, május ezen időszakában megkapáljuk és lekaszljuk a sorok közét, legyomírtózzuk a tőkék közötti részét. Pótoljuk a hiányzó tőkéket, műanyag védővel segítjük a fejlődésüket. Már megvolt a lemosó permetezés, de ha veszélyes bogarak, hernyók jelennek meg, permetezni kell. Eltávolítjuk az alanyból kinövő vadajtásokat, az oldalhajtásokat, letakarítjuk a kérget. Kiegyenesítjük az oszlopokat, a tutorokat (tartópálca), drót huzal kivető rugókat szerelünk fel, próbáljuk csökkenteni így a zöld munkákra szánt időt. Permetezni kell peronoszpóra ellen, ahányszor csak szükségét látjuk. Közben nézzük az eget, a felhőket, hogy legyen eső, de ne legyen vihar...

„Kedves szilágysági szőlősgazdák! A 19 század közepén az a hír járta, hogy a szilágysági borok sokkal jobbak, mint az érmellékiek (és nem csak), áruk is kétszer annyi. Bizonyítsuk be, hogy ez elmondható a 21 század boraira is!” – üzeni Szoboszlai Attila vállalkozó.

Szilágyság nr. 12, 27 martie 2020

Interviu cu omul de afaceri Szoboszlai Attila, fost profesor de fizică și chimie, primar de Camăr despre cultivarea viței de vie, despre prepararea vinului și despre succesul obținut.

Deservenții de culte în vizorul Securității (II)

Biserica Greco-Catolică a reprezentat pentru regimul comunist o problemă deosebit de importantă, datorită legăturilor strânse cu Vaticanul, considerat de comuniști drept „centrul reacțiunii internaționale”, în urma poziției anticomuniste explicate manifestate în perioada interbelică. Încă de la înființarea organelor de represiune ale regimului comunist, a fost declanșată o virulentă campanie antacatholică, iar după 1 decembrie 1948, preoții greco-catolici care au îndrăznit să ducă mai departe credința s-au numărat printre cei mai vânați oameni de către securiști. Practicarea cultului greco-catolic în mod clandestin a fost monitorizată cu maximă minuțiozitate de ofițerii Securității.

Desființarea Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolică în 1948, a reprezentat o lovitură pentru sălăjeni, având în vedere faptul că din punct de vedere istoric greco-catolicismul a fost confesiunea dominantă în județ. Biserica Greco-Catolică era a doua comunitate religioasă din țară, în anii '40 avea peste 2700 de biserici, circa 1700 de preoți și aproximativ un milion și jumătate de credincioși. Biserica Greco-Catolică a avut un rol primordial în mișcarea de realizare a idealului unității naționale din nord-vestul Transilvaniei.

Suprimarea Bisericii catolice de rit grec s-a realizat în contextul punerii în practică a proiectului totalitar de inspirație stalinistă. Statul comunist a desfășurat un program de represiune împotriva Bisericii Române Unite, obligându-i pe greco-catolici să se convertească la cultul ortodox, iar prin decretul numărul 358 din 1 decembrie 1948, pentru stabilirea situației de drept a fostului cult greco-catolic, biserică respectivă a fost oficial dizolvată în numele „reîntregirii” bisericii majoritară. Acuzați de autoritățile comuniste de săvârșirea unor „activități anti-democratice”, episcopii și numeroși preoți greco-catolici care au refuzat trecerea la ortodoxism au fost arestați. În ciuda măsurilor draconice luate de autorități și prigoanei fără precedent împotriva preoților declanșată de Securitate, Biserica Greco-Catolică a continuat să activeze în ilegalitate până la căderea regimului totalitar, o parte a foștilor clerici și-au continuat activitatea pastorală, desfășurată în mod clandestin într-un cadru restrâns.

Teofil Băliban, preot în Marca până la Dictatul de la Viena din anul 1940 și inițiatorul publicației „Flori de crin” din Șimleu Silvaniei și Ilie Borz, preot în Drighiu, au murit în detenție la penitenciarul Aiud. Similar celor șapte episcopi

greco-catolici care au suferit martiriul sub regimul comunist, n-au acceptat niciun moment să-și renegă credința.

La 30 august 1950, Direcțjunea Regională a Securității Poporului Oradea a solicitat Serviciului de Securitate Zalău să acorde mai multă atenție problemei greco-catolice, organele de poliție politică fiind alarmate de organizarea *deservenților* clandestini¹. „În ultimul timp se observă din partea organelor noastre negligarea problemei greco-catolice, cu toate că se semnalează mereu din partea dvs. acțiuni de subminare a regimului organizate și făptuite de slujitorii fostei biserici româno-unite /greco-catolici/. Când în toamna anului 1948 masele largi ale credincioșilor împreună cu majoritatea clerului de mir au revenit la ortodoxie, secțiunile dușmănoase ale clerului rezistent față de măsurile regimului, au devenit mai fățișe, mai organizate și mai subversive. Experiența ultimilor luni a confirmat faptul că numărul preoților greco-catolici rezistenți care s-au angrenat în bande teroriste este în curs de creștere și că ierarhia clandestină greco-catolică folosește influența pe care o mai are pentru a încuraja acestea. De asemenea trebuie subliniat că, foarte mulți dintre clericii greco-catolici pregătiți în institutele speciale: Italia /Russicum, ghermanicum, ungaricum etc./, au devenit diversioniști și informatori ai oficiilor imperialiste desfășurând o vie activitate subversivă cu atât mai primejdioasă cu cât o camuflăază în ochii cetățenilor naivi credincioși, sub mască religioasă”, s-a arătat în ordinul Direcționii Regionale a Securității.

Locotenent-colonel Vasile Kiss, semnatarul ordinului, a subliniat importanța creării unei puternice rețele informative în vederea obținerii de informații, luării în evidență și supravegherii tuturor foștilor preoți pentru combaterea activităților clandestine. El a transmis organelor de securitate din Zalău că „este necesar ca dvs. să reconsiderați importanța problemei greco-catolice, luând personal și dispunând să se ia măsuri urgente pentru aprofundarea problemei și acoperirea ei informativă. Pentru aceasta este necesar în primul rând să identificați prinț-o atență pătrundere informativă, ierarhia greco-catolică clandestină, preoții care ascultă de ea, curierii care transmit ordinele și informațiile de la unul la altul, călugării vagabonzi care agită spiritele și culeg date interesând dușmanul de peste frontieră. Pentru ca să obțineți rezultate concrete în muncă este necesar să pătrundeți în mediul curierilor a ierarhiei propriu-zise, concentrându-vă atenția în special asupra subversivului problemei, asupra rapoartelor informative ce se transmit străinătății, fie prin oficiile diplomatice direct, fie prin ierarhia romano-catolică asupra angrenării preoților rezistenți în acțiuni subversive cum ar fi crearea bandelor. Pe această linie nu trebuie să pierdeți din vedere pe acei preoți și călugări care s-au dus la școli de recalificare, căutând apoi să pătrundă ca muncitori și meseriași în sectoarele sensibile ale economiei noastre. Aceștia purtând exemplar pe șantiere pot folosi situația lor pentru a încerca convertirea unor muncitori mai puțin ridicați care pot fi transformați în informatori conștienți sau inconștienți ai agenturei Vaticanului. Este necesar a se avea evidență acestor preoți, călugări și teologi plasați în cîmpul muncii, urmărindu-se activitatea lor de zi cu zi. Camuflându-și activitatea dăunătoare sub masă

religioasă a activității clandestine religioase greco-catolice, un număr însemnat de preoți sau călugări greco-catolici rezistenți trăiesc în ilegalitate, adăpostindu-se pe la diferiți credincioși fanatici. Este necesar să dispuneți crearea evidenței caselor de adăpost clandestine, sedii de grupări subversive și cutii poștale pentru transmitere de informații împotriva Republicii Populare România. Cunoscând deci importanța problemei greco-catolice și având în vedere faptul că, reacțiunea va folosi timp îndelungat masca greco-catolicismului pentru a lupta deschis sau indirect împotriva regimului, rugăm dispuneți dvs. personal măsuri pentru a se crește informatorii și colaboratori în această problemă. Aceștia urmează a fi pregătiți din timp pentru a pătrunde în mediu și introducerea lor se va face cu prudență pentru a nu trezi bănuielii”.

În acțiunea lor de infiltrare de informatori în mediul greco-catolic, securiștii au fost îndemnați să utilizeze orice metode, inclusiv încurajarea delaționii, adică recrutarea unor clerici încarcerati, precum și racolarea preoților care au trecut la ortodoxism, care erau dispuși să colaboreze ca agenți ai Securității: „Tot în vederea lărgirii și intrării rețelei informative în această problemă veți studia elementele reținute pentru vini nu prea grave, acordând o atenție deosebită celor cu posibilități de pătrundere în mediu și cu bunăvoieță. Pentru aceștia se va cere pentru fiecare caz aprobarea acestei Direcțiuni Regionale pentru a se putea trece la punere în libertate și folosire pe linie informativă desigur cu cea mai mare prudență pentru a se evita deconspirarea. Uneori pentru a porni acțiunea informativă într-o regiune desoperită se vor putea utiliza cunoștințele preoților ortodocși și ale celor reveniți în mod sincer și definitiv la ortodoxie, pentru a indica elementele active greco-catolice, din raza de muncă respectivă, cunoscând că, clerul ortodox este de obicei la curent cu această situație. Desigur că, în aceste cazuri se va proceda numai indirect și relații deținute vor constitui numai puncte de pornire ale acțiunii noastre informative dusă în mediul celor rezistenți”.

Printre cei mai activi preoți care au oficiat slujbe și predici în mod clandestin s-a numărat Iosif Dejeu, fost preot în Cosnicu de Jos. El a fost permanent șicanat de Securitate. Cu toate că a fost nevoie să renunțe la preoție, angajându-se funcționar public la Secținea Financiară raională Șimleu Silvaniei, a desfășurat o susținută activitate spiritual-religioasă în orașul de la poalele dealului Măgura. A fost luat în colimator de reprezentanții poliției politice și obligat să semneze un document prin care se angaja că nu va oficia servicii religioase conform ritului greco-catolic, că va sprijini lupta pentru pace și eforturile de colectivizare a agriculturii. „Iau angajamentul că nu voi face propagandă în favoarea cultului greco-catolic interzis, cu botezuri, cununii, slujbe religioase clandestine. Voi fi un luptător activ pentru pace prin demascarea atâtătorilor la război anglo-americanii. Voi populariza în rândurile populației importanța înființării Gospodăriei Agricole Colective. Toată munca mea și sprijinul îl voi depune în folosul regimului actual. Totodată voi munci cu râvnă și devotament pentru remedierea greșelilor mele de până în prezent”², s-a arătat în documentul semnat de Iosif Dejeu, în Zalău, la 2 august 1950, în urma

presiunilor exercitate de Securitate. A rămas însă un militant de seamă al Bisericii Greco-Catolice, și-a păstrat credința, înfruntând astfel provocările și amenințările organelor de represiune, riscându-și în mod conștient libertatea. La 14 ani de la semnarea documentului prin care s-a angajat că nu va mai oficia servicii religioase, Iosif Dejeu a fost menționat în raportul Securității privind activitatea cultelor și secțelor de pe raza raionului Șimleu: „Din cultul ilegal greco-catolic fac parte, unele elemente rămase în rezistență greco-catolică ca foști preoți și călugări greco-catolici ca Dejeu Iosif din Șimleu, fost preot greco-catolic, Juca Gligor din satul Sălăjeni, fost călugăr greco-catolic”³, s-a precizat în raportul din 15 februarie 1964.

Caiete Silvane, nr. 186/iulie 2020

Note:

- 1 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare, ACNSAS), Fond Documentar, dosar nr. 1192, vol. 7, ff. 172-174.
- 2 ACNSAS, Fond Informativ, dosar nr. 4896, f. 9.
- 3 ACNSAS, Fond Documentar, dosar nr. 4004, vol. 14, f. 82.

LÁSZLÓ CSILLA JÚLIA
Hepehupa

Collegium memoriæ Etat. Egyetem VIII. osztály
HEPEHUPA

Hétköznapi hőseink Kacsó Sándor és Kacsó Ibolya, varsolci pedagógusok*

*A szöveg itt közölt részletei és változata egy olyan dolgozatból lettek szerkesztve, amely az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület Közép-erdélyi Magyar Művelődési Intézetének Hétköznapi hőseink – Írunk történelmet! című projektje keretében készült az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kulturális Államtitkársága támogatásával. A projekt résztvevői: Bálint Réka, Dénes Kata-Szilvia, Kiss Kamilla-Alexandra és Nagy Kamilla, V-VIII. osztályos tanulók voltak a Varsolci Általános Iskolából. A projekt irányítója László Csilla-Júlia, varsolci könyvtáros volt.

Bevezető

„Elő van itt írva a kezdet. Maga a természet írta elő, mikor e tájat megteremtette. Egymásra szabadítva hegyeket, dombokat, hogy mindegyre összeugorjanak, de békítve is őket, hogy szorításuk elernyedjen, ölelés váljék belőlük. A Szilágyságról csak ezzel lehet kezdeni a krónikát: hepehupával, amely alábuktatja és kiemeli az utat, az utast, az egész tájat. Elrejt, mint oltalmazó barát. De kiad, mint gonosz áruló, megcsal és megvígaszta, tövises,

szamárkórós dombháttak után szőlőskerteket hoz elém, sárba süppeszt az agyag, de rézhegyre mászhatok, mint a mesében. Babits tán sosem járt itt, fenséges borzongással megérezte mégis azt, amikor a hepehupás tér (...) hirtelen alábukik a semmiségbe. Varsolc fölött mindig ez a kép kísért meg. Egy újabb forduló, s megint előttem a táj, a falu, a házak gazdag sora, a kakasos és dupla keresztes templomok, a rétek és a patak puha ágya...”

Beke György: Szilágysági hepehupa

Ez a borzongással, melegséggel vegyes érzés valamennyi varsolci számára ismerős. Ez keríti hatalmába a rövidebb vagy hosszabb útról hazatérőt. Számunkra nincs a világon még egy ehhez hasonló hely, amely ennyi melegséggel teli fogadtatást és szépséget nyújtana. Az utcák kinézete változik, de a frissen sült fánk íze, az üstben főtt szilvaíz illata, a szilágysági pálinka torkot jólesően maró csípőssége, a családias hangulat, reméljük, sohasem.

Dolgozatunk alanyai egy varsolci pedagógus házaspár, Kacsó Sándor és Kacsó Ibolya. Az ő életüket, szakmai munkásságukat, és különösen Varsolc település életében betöltött szerepüket szeretnénk szélesebb körben megismertetni.

Végighallgatva az idős tanítóházzáspárral készített interjút, szembetűnő a ragaszkodásuk a településhez. Nem itt születtek, de életük nagy részét itt éltek le, és már rég varsolcinak vallják magukat. A beszélgetés során az interjúalanyok szerénységükről tettek tanúbizonyságot, saját munkájukat a közösséghöz mérve határozták meg, a beszélgetés jó részét a település és az itt élők dicsérete tette ki.

Kik a varsolci hétköznapi hősök?

Amikor a projektbe benevezünk, közösen töprengtünk azon, hogy kiről írhatnánk, kiket tartunk mi hősöknek a településünkön? Egyáltalán: miért mondjuk valakire azt, hogy hős? Csak a férfiak, csak az idősek vagy csak az elhunyt személyek lehetnek hősök? Valamilyen hangzatos cselekedetet kell végrehajtania, hogy hősként tekintsünk valakire? Először mindenkorán a háborús harctéren bátorságot mutató vagy harc közben elesett személyekre gondoltunk, hiszen ők valóban különleges bátorságról és áldozatvállalásról tettek bizonyásot. Aztán fokozatosan szűkült a meghatározás köre. Rájöttünk, hogy a hősöknek nem kell feltétlenül egét rengető tettet végrehajtaniuk, az is elég, ha csendben, szívvel-lélekkel, önfeláldozónan végzik a feladataikat segítve ezzel egy kis közösség életét. Hős lehet egy családanya, aki gyermekei nevelését fontosabbnak tartja szakmai előmenetelénél, hős lehet bármelyik foglalkozás üzöje, akiben kellő szeretet és alázat van arra, hogy a környezetében élők életét könnyebbé, szerethetőbbé tegye, akár saját kényelmének és a magánéletének a megnyirbálásával. Egyetértünk abban, hogy ezek az emberek átlagon felüli munkát végeznek úgy, hogy semmit sem vártak cserébe, sőt cselekedeteik felelevenítésekor az alázat hangja szól belőlük.

Így esett a választásunk a Hétköznapi hőseink – írunk történelmet! projekt keretében egy pedagógus-házzáspárra, Kacsó Sándorra és Kacsó Ibolyára. Az ő éle-

tüket, szakmai munkásságukat és különösen Varsolc település életében betöltött szerepüket szeretnénk szélesebb körben megismertetni.

A két idős pedagógus nem Varsolcon született, ők a munkájuk révén kerültek a településre, a korábbi oktatási rendszerben szokásos kihelyezések alapján. De az itt élők mégis a „sajátjuknak” érzik az „ővő nénit és a tanár urat”. Bárkit kérdezünk a településen, mindenki a szeretet és a tisztelet hangján beszél róluk.

Amikor megkérdeztük őket, hogy vállalnák-e az interjúalany szerepét, gondolkodás nélkül igent mondtak, sőt megtiszteltetésnek éreztek, hogy rájuk gondoltunk. De nem azért, hogy saját személyes vagy szakmai életútjukat méltassák, hanem azért, hogy segítsenek nekünk, a dolgozat íróinak. Büszkék arra, hogy belevágottunk ebbe a feladatba. És büszkék mindenra a kezdeményezésre és tevékenységre, amely a település nevének öregbítését vagy fejlődését szolgálja.

A beszélgetés meghitt, családias léggörben zajlott, és az alázat, a szerénység kísérte végig. Az interjú során alanyaink keveset árultak el saját szakmai tevékenységről, emlékeik szinte végig a Varsolcon élőkről, a kiváló eredményeket elérő személyek méltatásáról szólt. Az itt leélt 60 évből csak a pozitív dolgokat emelték ki, a szorgalmat és értelmes gazdaembereket, a továbbtanuló fiatalokat. A nehézségeket, a hiányosságokat a közösséget összekovácsoló erőként fogalmazták meg. Szinte egy idealizált falukép rajzolódik ki a beszélgetésből, valószínűleg azért, mert ez az ő életszemléletük, ezt a pozitív hozzáállást vetítették át a pedagógusi pályájukra is: minden gyermekben meglátták a jót, a szerethetőt, a tehetséget, a fejleszthető képességeket, és ezt nem hagyták veszni.

Életútjuk

Kacsó Sándor a Szilágy megyei Krasznahorváton született 1936. május 30-án értelmiségi családban. Édesapja a település református lelkész volt. Interjúnk szomorú léggörben kezdődött: felhőtlennek induló gyermekkorát a tragédia sötét felleje árnyékolta be, amikor alig négy és fél évesen elveszítette a számára egyik legkedvesebb személyt, édesanyját: „Amire szívesen emlékszem, talán olyan nemigen volt, de amire visszaemlékszem, mert vissza kell emlékeznie az embernek, ha akarja, ha nem. Négy és fél éves voltam, amikor meghalt édesanyám... és attól kezdve úgy nőttek fel, mint egy félárva gyermek, aki nemigen volt, aki törődjön.” Egy év múlva a másfél évvvel fiatalabb testvérét is elragadta a halál. A nehéz gyermekkort az akkor történelmi kor nehéz körülményei csak tovább fokozták. A helyben, Krasznahorváton elvégzett elemi négy osztályt a középiskolai évek követték volna, de a családi körülmények, papi származása ebben megakadályozták. Nem kapta meg a jóváhagyást a továbbtanulásra, egyetlen középiskolába sem vették fel, mivel az édesapja lelkész volt. Az akkor kommunista ideológia az egyházi élet teljes felszámolását tervezte. Tiltotta a templomba- vagy az imaközösségebe járást. Az általános iskola végeztével egy évig otthon maradt, és besegített a mezőgazdasági munkába megismerve ezzel annak nehézségeit. De a tanulási vágy sokkal erősebb volt benne, mint a rendszer fenyegető tiltása, visz-

szautasítása. Mint a kommunista diktatúra éveiben annyian és annyiszor, most is megtalálták a kiskaput a rendszer kijátszására. Az '50-es évek elején édesapja testvére Bözödújfaluiban volt jegyző, majd Székelykeresztúron mérnök, aki „örökbe fogadta”, nevére vette, és így került be és tanulhatott a székelykeresztúri állami tanítóképzőben. Középiskolai tanulmányait kitűnő bizonyítvánnyal végezte el, évfolyamelsőként. Szeretett volna tovább is tanulni és felsőfokú oklevelet szerzni, de újabb nehézséggel szembesült a származása miatt. Hiába volt a kitűnő bizonyítvány, mert az egyetemi felvételi okmányokhoz a születési anyakönyvi kivonatot is csatolni kellett, s az nem felelt meg a kor ideológiájának. De nem adta fel: háromszor felvételizett a Bolyai Tudományegyetemen, míg végül felvették a történelem–filozófia szakra.

Hasonló igazságtalan esetről mesélt, ami az egyik tanítványával történt meg. A leány színtizes tanulóként szeretett volna felvátelezni a nagyenyedi tanítóképzőbe, de mivel a szülei nem voltak a kollektív gazdaság tagjai, abban az időben erre esélyt sem kapott „nem megfelelő származása” miatt. Hiába igyekeztek megmagyarázni a szülőknek, hogy sajnos ez a feltétele annak, hogy a gyermeket továbbtanulhasson, a szülők bíztak abban, hogy a kollektív gazdaságba lépés elkerülhető. Jobban ragaszkodtak a saját földjükön, mint a gyermekük továbbtanulásához. Három hét múlva a szülők kénytelenek voltak beiratkozni a kollektív gazdaságba, az édesapa pénztáros lett, de akkor már késő volt. A leány sorsa a hagyományos falusi szabályt követte: a férfihezmenetelt, a gyermekvállalást és a normázást a mezőgazdasági termelőszövetkezetben.

Miközben arra várt, hogy felvételt nyerjen az egyetemre, Kacsó Sándor Krasznahorváton könyvelőként dolgozott. Tanulmányai befejeztével 1959. szeptember 15-től Varsolcon megkezdte 44 évig tartó tanári pályafutását, amely hivatalosan 2003-ban, nyugdíjba vonulásával zártult. De az oktatás, a nevelés ezzel nem ért véget. Mindmáig bárki fordul hozzá, bármilyen kérdésben szívesen segít akár tanáccsal, akár könyvekkel, akár egy egyszerű kérvény megírásával. A volt tanítványai életútját ma is figyelemmel kíséri, és büszkén eleveníti fel sikereiket.

Dolgozatunk másik interjúalanya Kacsó, született Cséplő Ibolya 1940. októberében láttá meg a napvilágot Bukarestben. A család Székelyföldről a jobb megélhetés reményében költözött 45 évvel korábban a román fővárosba. A második bécsi döntést követően, amikor Észak-Erdély visszatért Magyarországhoz, azonnal áttelepülnek Kolozsvárra, csak az októbert, az ő megszületését várták meg. Gyermekkorát és ifjúságát Kolozsváron töltötte, polgári családban nevelkedett. Édesanya gépírónként, édesapja gépkocsivezetőként dolgozott. Ezekre az évekre szép emlékként és örömmel tekint vissza. A városi polgári élet kényelmében nőtt fel, még akkor is, ha gyermekkora a háború éveire és az azt követő, anyagilag-szellemileg megnehezített évekre esett, és a háború nehézségeit ők is megszenvedték: „... hát nekem a gyerekkorom nagyon szép volt. Tudod, mert azért városon úgy, ahogy háború volt, de azért nem kellett éhezni, azért meleg volt, gázfűtés volt, fürdőszoba volt, villany volt.”

Bukarestből a tiszteletes és szorgalmas munkának köszönhetően szülei egy személygépkocsival és egy teherautóval érkeztek Kolozsvárra, de a német, majd a szovjet megszállás idején ezeket a járműveket elköbozták. Az édesapa szovjet fogásba került, ahol már saját bőrén tapasztalta meg a kommunizmus silány ideológiáját, és azt is látta, hogy e rendszer kényszerítése alól kibújni nem lehet. Talpraesettsegüknek, felvilágosult szemléletmódjuknak köszönhetően a szülőknek sikerült nyugodt gyermekkort biztosítaniuk három gyermeküknek. Iskolai éveit Cséplő Ibolya a Marianumban kezdte, itt járt három évet, majd az intézmény államosítását követően a 23. számú állami iskolába került, végül a mostani Báthory István Elméleti Líceumban akkor működő Állami Magyar Pedagógiai Iskolában szerzett óvónői képesítést. 1958. szeptember 1-jén érkezett Varsolcra mint címzetes óvónő. A szomszédos település, Kraszna akkor még Kolozs megyéhez tartozott, akkor úgy gondolta, hogy innen majd könnyebben hazamehet Kolozsvárra.

A varsolci évtizedek

Saját életútjuk megismerése mellett a beszélgetések révén településtörténeti ismeretekkel is gazdagodtunk, például Varsolc 1950-es, 1960-as évekbeli életével is megismerkedtünk.

Amikor Varsolcra megérkezett, az addig megszokottól teljesen eltérő minden napokban találta magát az akkor alig 19 éves Cséplő Ibolya. Itt ugyanis akkor még hiányoztak az életet alapvetően megkönyítő feltételek. A faluban nem volt vezetékes villany, a vizet a kútról hordták, fával tüzeltek, de ebből is hiány volt. Az emberek szegénységen éltek, de ez csak a kívülről érkezők tűnt fel. Kacsó Ibolya, vagy ahogy mi nevezzük, Ibolya óvó néni így emlékszik vissza a kezdeti évekre: „*Nem volt fánk, amivel télen fútsünk. Csak szombat este a fürdéshez tudtunk tüzet rakni, de úgy, hogy a tanár úr kultúrigazgató is lévén az aktatáskájában hozott egypár darab fát... A gyermekek ebédidőben elővették uzsonnás táskjukat, amely pléhből volt készítve, és elkezdenek enni. De mit esznek, mit esznek, életemben nem láttam olyat!*” A gyermekek ebédre egy-egy szelet türes kenyeret és egy felcikkelt, sózott hagymát hoztak. Sem csomagolópapírjuk, sem poharuk nem volt, hogy vizet ihassanak. November utolsó napján zárták az óvodát, mert a vakációt télen kapták a gyermekek, mivel tüzelőfája nem volt a tanintézménynek. De novemberben még sok gyermek mezítláb jött az óvodába, pedig az akkori telek sokkal hidegebbek voltak a mostaniaknál. Ibolya óvó néni a keze között melegítette a gyermekek átfázott végtagjait.

Ezeket az életkörülményeket nem hiányosságként élték meg. Meglátták azt, ami az akkori falusi életmódban értékelendő. Nem a megvetés, a lenézés irányából közelítették meg az embereket és a gyermeket, hanem az elfogadás, a csodálat látószögéből. A szemük láttára bontakozott ki egy zárt falusi társadalom, amiből nem hiányzott az emberség, a tisztelet, a segítségnyújtás. A városok társas magánya teljesen ismeretlen volt a számukra, hiszen itt, falun az emberek egymásra voltak utalva. minden munkát saját kezükkel, a maguk erejéből és erejével végeztek, a kalákázás akkoriban minden napos volt, amiben a nagy, szélesebb értelemben vett család, a faluközösség is részt vett. Így zajlottak a mezőgazdasági munkák (a hagymarakás, az aratás, a szüret, a kukoricaszedés), az építkezés, a család jeles eseményei (a disznóvágás, a lakodalom, a keresztelő, a temetés) stb. Mindez a városi elszigeteltség és bezártság után csodálatot, sőt elköpedést váltott ki abból a fiatal értelmiségiből, aki úgy jött el otthonról, Kolozsvárról, hogy sohasem lépte át ottani szomszédja küszöbét. (Ahogy a helybeliek mondták, a köszönésen kívül mással nem tartoztak egymásnak.) Az, hogy egy munkáért nem járt fizetség, hogy a családi házakat kalákában építették, hogy a lakodalmás házaknál napokig segédkeznek az emberek, sőt tyúkot, lisztet, tojást visznek, ez ismeretlen fogalom volt számára. „*Este írtam a levelet anyámnak: képzeld el, itt az emberek ingyen mennek dolgozni. És nem kérnek egy banit sem érte.*” (K. I.) A saját házukat is kalákában építették. Az emberek szívesen jöttek segíteni a falu értelmiségenek, és a kölcsön visszajárt, mert valahányszor valami kérvényt, beadványt kellett írni, illetve román nyelvű iratot kellett értelmezni, hozzájuk fordultak. A városi életmóddal szemben ha Varsolcon nem füstöl a kémény, a szomszédok átmennek megnézni, hogy mi lehet a baj.

Az oktatás, nevelés terén hatalmas feladat hárult rájuk. A faluba bekerülő pedagógusok, orvosok töltötték be az értelmiségi szerepet. Az 1950–1960-as években zárt, hagyományaihoz, földjéhez, életmódjához ragaszkodó faluközösségebe érkeztek, ahol még a szomszédos településekre való férjhez menetelt is ferde szemmel néztek. A helybeliek, mint korábban is szó volt róla, a tanulást sem tartották fontosnak. Az 1970-es évek közepét megelőzően kevesen voltak, akik legalább középiskolát végeztek, ők is inkább a pedagógusi pályát választották. A továbbtanulásnak nem igazán látták az értelmét, mondván, hogy az oktatás pénzbe kerül, ami a föld eladását vonja maga után, s ha a gyermek tovább tanul, akkor ki műveli meg a földet? Még ma is él Varsolcon az a mondás, miszerint „meghalni meg lehet, de a gárdontól (határrésztől) lemondani nem lehet”.

A Kacsó-házzaspár több alkalommal szervezett kirándulást a diákjainak, hogy feltáják előttük a településen kívüli élet lehetőségeit. Egyik alkalommal, amikor a Medve-barlangot látogatták meg, megálltak Nagyváradon a kommunista párt akkori étkezdéjében ebédelni. Az akkori szűkös időszakban, amikor az üzletek polcái üresek voltak, csak ezeken a helyeken lehetett jobb minőségű élelmiszerhez jutni. Az egyik diájkuk a leves után nem ette meg a sültet, pedig valószínű, hogy ilyen mennyiségű és minőségű ételhez ritkán jutott. A kérdésre, hogy „miért nem eszel?”, azt válaszolta, „mert elvitték a kanyalamat”.

Ehhez hasonló körülmények közül kellett kitermelni, felnevelni a következő nemzedékek értelmiségi képviselőit, ezt a nem kis feladatot vállalták magukra. Nem a hagyományok felszámolását tüzték ki célul, hiszen ezek fontosságát ők is elismerték, hanem olyan képzett ifjúságot szerettek volna felnevelni, aik szülőfalujukba visszatérve fejleszthetik, oktathatják a következő nemzedékeket. Kacsóék már a legelején felismerték, hogy azok a gazdaemberek, akiknek több földjük van, módosabbak, azok tudás-sal is rendelkeznek. Az interjú során Dénes Jakabot, a falu legmódosabb gazdáját hozták fel példának, aki olvasott ember volt, tudásával bármilyen értelmiségi körben megállta volna a helyét. Ezért is fektettek hangsúlyt a továbbtanulásra. Munkájuknak, ösztönzéseiknek következményeként a 1970-es évek második felétől egyre többen választották a középiskolai továbbtanulást, sőt egyetemre is felvételiztek, főleg a papi és az orvosi hivatást választva. A falusi társadalmakban a földművelés visszahúzó erő volt a továbbtanulással szemben. Varsolcon, miután a kommunizmus kisajátította a földeket, a helyben működő cemetekert és az azonnali kereseti lehetőség akadályozta a továbbtanulást, amely – mint kiderült – csak rövid távú életminőség-javulást jelentett.

Kacsó Sándor és Ibolya a településen közösségszervező és -irányító szerepet is betölötték, de nemcsak kulturális, hanem más téren is. Varsolcra érkezésükkor, mint szó volt róla, nem volt villanyhálózat. Nagy nehézségek árán a település központi részén bevezették a villanyt, de a falu távolabbi pontjai sötétben maradtak. A lakosság kifizette az oszlopok felállítását, de a huzalokra a mellékutcákban már nem maradt pénz. A tanár úr győzte meg az utca lakosait, és szervezte meg, hogy saját költségen vezetessék be a villanyt utcájukban.

Varsolcra érkezésüket követően kezdődött a kommunista párt kisajátító tevékenysége: az államosítás és a kollektivizálás. Beszédes az a történet, hogy miként ment végbe ez a kizsákmányoló folyamat Varsolcon. Miután a helyi földbirtokosokat deportálták, az üresen maradt házakba bement a

falu legszegényebb embere, aki nyakába akasztotta a kiemelt gazda kolbászát, és úgy ette. A kommunista diktatúra ideológiáját és terveit a helyi értelmiségi réteg kényszerű bevonásával akarta megvalósítani. Meg volt határozva a norma, hogy hány embert kell meggyőzni, lépjene be a kollektívbe, illetve a pártba. Székelyföldi híreket ismerve tudták, hogy ez a folyamat elkerülhetetlen lesz, a szénnapadláson bujkálás sajnos nem vagy csak ideig-óráig menekíti meg az embereket a beiratkozástól. Ismerték a párt kegyetlen módszereit, és ettől igyekeztek megóvni a lakosságot. Ennek a folyamatnak a fájdalmas lényegét egy parasztember értette meg az óvó nénivel: álljanak össze mindannyian, és tegyék egybe a diplomájukat: ők a hét osztályról szólót, az óvó néni a tanítóképzős oklevelet, és osszák el egyenlően, mert a kommunizmus ezt hirdette. A hivatalokba bekerültek olyan mesteremberek, akik írni-olvasni tudtak, de volt olyan kollektívenlöök is, aki analfabéta volt.

A vallás gyakorlását abban az időben tiltották a kommunista hatóságok. A gyermeket minden vasárnap be kellett híjni iskolai foglalkozásokra, amit a párt és az ifjúsági kommunista szervezet küldöttei felügyeltek. Kacsóék származásukból és neveltetésükből adódóan támogatták a gyermekek vallásos neveltetését, de értelmiségek lévén a rendszer őket is szigorúan ellenőrizte. A kettő között kellett úgy lavírozni, hogy senki ne kerüljön bajba. Megkeresték azt a kiskaput, ami lehetővé tette, hogy a gyermek vasárnaponként templomba menjene. Nyolc órára hívták őket az iskolába, megengedték, hogy az udvaron játsszanak. A megyeközponthoz való közelsége miatt az iskola szerencsés helyzetben volt, mert a harangozásig megtörtént az ellenőrzés. És előzetes megegyezés szerint amikor megszólalt a harang, a gyermekkel a kertek alatt szépen elmenek az istentiszteletre.

A fentebb bemutatott életkörülményeket figyelembe véve az iskola sem volt szerencsésebb helyzetben. A tanteremhiány miatt az oktatás délelőtt és délután is három helyszínen zajlott: a mai polgármesteri hivatal, az egykori néptanács épületében, a művelődési otthonban és a ma régi iskolának nevezett épületben. Az óvoda a volt egyházi épületben működött egy nagy tanteremben. A négy csoportot két óvónő tanította. A csoportokat függönnnyel választották el egymástól, és úgy szervezték a tevékenységeket, hogy egymást ne zavarják. Az óvodába több mint 100 gyermek járt, 1959-ben az ötödik osztályban 42 gyermek volt.

A nagy gyermeklétszám miatt szükség volt egy új iskolaépületre. Az 1969–1970-es tanévben kezdték el az új iskola építését, és 1972-ben adták át, éppen abban az évben, amikor Kacsó Sándort igazgatónak nevezték ki.

Az új épületnek mindenki örült, de a nehézségek az igazgató vállát nyomták. Az ő szavaival élve „*semmi sem volt, csak szigorú törvények*”.

Bútorokat, leltári tárgyat nem lehetett venni, de a szövetkezeti asztalos műhelyben padjavítás címszó alatt tudtak szekrényeket készíttetni. Sokszor megtörtént, hogy az iskola működéséhez szükséges dolgokat saját pénzből fizették ki. Emlékezetes a táblafesték esete, amit Kolozsvárról családlátogatások alkalmával vásároltak saját költségre, mert az iskolának nem volt pénze. Nehéz volt megoldani az iskola fűtését is, hiszen fa nem volt, szén is csak kevés, amely ha egy keveset fel is melegítette az osztálytermet, mégis szellőztetni kellett a szénszag miatt.

Óráikon, tevékenységeiken igyekeztek minél több ismeretet átadni, mutatni a világot, de anyagi keret nem volt, a szemléltető eszközök, a felszerelés hiányzott. Esténként otthon kézzel készített rajzokon szemléltették azt, amit a falusi gyermekeknek nem volt lehetősége a valóságban látni. A tanulók ceruza-rajzok révén ismerhették meg a vasútállomást és a síneken elhaladó vonatokat. A tantervet a valós helyzet, a gyermek igénye szerint formálták át úgy, hogy a lényeg megmaradjon. Mai napig is emlegetik volt diákjai a tanár úr történelemtanítási módszerét. Nem az évszámok voltak a fontosak, hanem hogy a történetként elmondott történelmi esemény felkeltse a diákok érdeklődését.

Kacsó Sándor igazgatósága idején építették fel a mai óvodaépületet is, amelynek tervezése, engedélyeztetése és kivitelezése rengeteg munkájába került. A kommunista ideológia fenntartását, a tervezet teljesítését a kommunista párt elvárta még akkor is, ha ez a kor bevett szokása, „divatja” szerint csak papíron valósult meg. Rendeletben kötelezték a néptanácsokat, hogy kéthetente pártbizottsági gyűléseket szervezzenek. Ennek előkészítését az akkori néptanácselnök Kacsó igazgató úrra bízta. Legtöbbször ezek a gyűlések meg sem történtek, de a beszámolókat, jegyzőkönyveket meg kellett írnia. Ez a „papírgyártás” nagyon lefoglalta kevés szabadidejét, ezzel magyarázza, hogy jelentősebb írásokat nem publikált, csak pénzügyi jelentéseket írt.

Kulturális munkát ők is végeztek, sőt napi szinten ki kellett tölteniük a „kulturnaplót”, amelyben fel kellett sorolni, hogy milyen kulturális tevékenységet végeztek aznap. Szerepük volt a helyi színjátszó csoport és a tánccsoporth működésében. A fellépésekre utazás volt a legnagyobb gond, mivel autóbuszjárat nem volt. Legtöbbször szekrénen jutottak el a szomszédos településekre, fellépésekre.

Miért nevezhetjük a Kacsó házaspárt minden nap hősöknek? Nem a hangsatos címek, a kitüntetések és oklevelek sokasága miatt, mert ezekben nem volt, nem lehetett részük – nem mintha nem érdemelték volna meg! Egyszerűen csak azért, mert magukra vállalták Varsolc gyermekinek az oktatását évtizedeken keresztül. Mert ők voltak a nemzet varsolci napszámosai, akik odaadással tanították a szüleinket és a nagyszüleinket. Mert Kacsóék akkor sem mentek el, amikor lehetőségük lett volna rá, és maradtak egyszerűen csak azért, mert úgy látták: itt szükség van a munkájukra. Mert úgy látták, hogy felelősek a kezük alá került tehetséges gyermekek sokaságáért, akiknek minden lehetőséget és támogatást

meg kellett adni tudásuk gyarapítására, tehetségük és adottságaik kamatoztatására, hogy a maguk rendjén a szülőfaluukba visszatérve vagy a nagyvilágban ők is szellemi lámpásai legyenek egy-egy közösségnek.

Három-négy pedagógus kivételével a varsolci iskola tanári kara állandóan változott. De ők hosszú tátra terveztek. Ismerték a gyermekek szüleit, nagyszüleit, képességeiket, iskolához való viszonyukat, és tudták, hogy mire lehet számítani. Tanítványaiakra ma is büszkék. A beszélgetés során hatalmas lelkesedéssel, büszkeséggel meséltek az elért eredményekről, hogy ki hol él, mi lett belőle. És jóleső érzéssel mondták el, hogy néhányan, akik elmentek, még mindig felkeresik őket, s hogy milyen örööm ez számukra. Ilyenkor teljes meggyőződéssel gondolják, hogy megérte a sok áldozatos munka.

A közmondás szerint egy egész falu kell egy gyermekek felneveléséhez. A Kacsó házaspár egy egész faluközösség feladatát vállalta magára azzal, hogy a varsolci gyermekek nevelésében részt vett évtizedeken keresztül.

Hepelupa, 2019/4.

Rezumat: Reportajul prezintă calea de viață și cariera didactică a soților Kacsó în împrejurările sistemului educativ socialist din România. Textul a fost redactat de bibliotecara comunei Vârșolț după mai multe interviuri realizate de un grup de elevi din localitate, și constituie producția finală al proiectului „Eroii noștri cotideni”, coordonat de Societatea Maghiară de Cultură din Transilvania.

LÁSZLÓ LÁSZLÓ
.....
Hepehupa

Címlaprajzi művek kötet. Először 1911-ben, Budapesten.
HEPEHUPA

Trianonról több téTELben

A száz évvel ezelőtti eseményről nem lehet nem emlékezni, nem lehet úgy tekinteni, mintha mi sem történt volna. De úgy sem szabad vele foglalkozni, mint egy rossz álommal, amelyből majd felébredünk, és elmúlik. Nem érdemes felülni semmiféle mendemondáknak, mert van belőlük elég Trianon kapcsán is. Az összeesküvés-elméleteknek sem kell hitelt adni, mert ezekből is van jócskán. A történelmet a győztesek írják, ez így történt az első világháborút lezáró békeszerződések esetében is a Versailles-i békéröndzszer keretében. (Versailles-i, mert az első békeszerződést Németországgal Versailles-ban kötötték meg.)

A második világháború meg is semmisítette az első világháborút lezáró békeszerződéseket, így a trianonit is. Viszont az újabb világháború után, 1947-ben Párizsban újabb békeszerződéset kötöttek, és ezek vannak érvényben jelenleg is. Erdélyi területi vonatkozásban az 1947-es párizsi békeszerződés ugyanazt tartalmazza, mint a korábbi trianoni békeszerződés, Trianon tehát elkezdett továbbélni a párizsi békeszerződésben.

1. Felvezető

Az első világháború (1914–1918) végén jelentős mértékben átrendeződtek a határok Európában: egyes államok megszűntek vagy felbomlottak, mint Ausztria–Magyarország, mások – Németország, Bulgária, Oroszország, Törökország – területeket veszítettek. Nyilván ennek ellenkezője is végbement: egyes államok – Franciaország, Olaszország, Románia stb. – területileg gyarapodtak, sőt új államok is születtek: Csehszlovákia, Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – a későbbi Jugoszlávia; egyesek újjászülettek, mint például Lengyelország. E változásokban szerepet játszottak a győztes hatalmak akarata és az egyes népek nemzeti mozgalmai. Területileg és a népesség számát illetően a legnagyobb veszteséget a kettős monarchia, azaz Ausztria–Magyarország, s ezen belül is Magyarország szenvedte el a trianoni békeszerződés révén. (A magyar történészek többsége békediktátumról beszél, hisz szerződést egyenrangú felek és szabadon kötnek, de 1920-ban Magyarország nem volt egyenrangú a többi aláíróval szemben. Formailag viszont nem diktátum, hanem nemzetközi szerződés született.)

2. Előzmények: az első világháború és a gyulafehérvári nagygyűlés

Amikor 1914-ben kitört az első világháború, akkor senki sem gondolta (vagy csak nagyon kevesen), hogy a világéges ennyire átrajzolja Európa térképét.

Voltak álmodozók, pánszláv, nagyromán, jugoszláv elköpzelések vagy olasz irredenta vágyak, melyekben csak a legvérmesebbek bíztak... De négy év, az nagy idő, ez alatt sok minden megváltozott.

1916 augusztusában Románia azzal a céllal lépett be az első világháborúba, hogy az antanttal megkötött titkos egyezmény alapján birtokba vegye Erdélyt (Bánsággal, Partiummal és Máramarossal együtt a Tiszaig). A harctéri események ekkor ezt nem tették lehetővé, mert 1916–17-ben Románia vereséget szenvedett, s arra kényszerült, hogy különbékét kössön Németországgal és Ausztria-Magyarországgal. De a háború végén – 1918 őszén – megfordult a hadiszerencse, és a Román Királyság, látva korábbi legyőzői vereségeit, ismét hozzájárult területszerző (román szempontból „egyesítő” vagy „újraegyesítő”) terveinek megvalósításához, ezúttal immár sikeresben. Biztatást jelentett a románok számára az 1918 januárjában megfogalmazott, Wilson amerikai elnöktől származó javaslatok 10. pontja: „X. Ausztria–Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, ***meg kell adni az önálló fejlődés legszabadabb lehetőségét.***” (*Kiemelések tőlem, L. L.*)

1918 őszén – november 6-án, néhány nappal a háború vége előtt – az amerikai kormány részéről újabb bátorítás érkezett: az amerikai külügyminiszter diplomáciai jegyzékben a két éve Iașiiban székelő román kormány tudomására hozta, hogy támogatják Románia területi igényeit: „Az Egyesült Államok kormánya hozzájárul a román népnek a királyság határain belül és kívül támasztott kívánságaihoz...” Az amerikai nyilatkozat hatására a román kormány fellépett a németek által korábban megszállt területek visszaszerzéséért, ultimátumban szólítva fel a német csapatokat Románia elhagyására. Az erdélyi és magyarországi románok is nyíltan közölték elszakadási szándékukat és Romániával való egyesülési óhajukat.

1918 októberének végén Budapesten polgári forradalom tört ki, s nemzeti tanácsok alakultak, amelyek igyekeztek átvenni a hatalmat országosan és helyi szinten. E tanácsok közül Erdély jövőjét illetően fontos szerepe lett az eredetileg Budapesten megalakult Román Nemzeti Tanácsnak, amely a magyar fővárosból Aradra tette át a székhelyét (hogy közelebb legyen a románság nagy tömegeihez), s felvette a Központi Román Nemzeti Tanács (KRNT) nevet. (Pesten időközben megalakult a Károlyi-kormány, majd következtek 1918 végének és 1919 első felének zűrzavaros és drámai eseményei a Tanácsköztársasággal, majd annak bukásával stb.)

A KRNT november 9-én felszólította a magyar kormányt, hogy engedje át 26 erdélyi és kelet-magyarországi vármegye fölött az ellenőrzést: e területek igazgatását bízza a románság képviselőire. Néhány nap múlva a magyar kormány és a KRNT képviselői Aradon folytattak tárgyalásokat, ahol Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter a lehető legszélesebb körű autonómiát ajánlott a románságnak, s statisztikai tényekkel próbálta a románok vezetőit meggyőzni, hogy az általuk igényelt területen legalább annyi nem román él, mint román. A románok által követelt teljes erdélyi és kelet-magyarországi terület nagysága kb. 128 000 négy-

zetkilométer, lakossága pedig kb. 6,5-7 millió lakos volt. Ebből kb. 3 millió román, majdnem ugyanannyi magyar, a többi német (szász és sváb), zsidó, szlovák, szerb, ukrán, örmény stb. A román fél elutasította a megegyezést, Iuliu Maniu kimondta, hogy a román fél teljes elszakadást akar. Erre a tárgyalások érthető módon megszakadtak.

A KRNT összehívta Gyulafehérvárra az erdélyi és magyarországi románok nemzetgyűlését, hogy ott döntenek a Romániával történő egyesülésről. November 30-án Gyulafehérváron a román vezetők megtárgyalták az események másnapi menetrendjét s az elfogadandó dokumentumokat, amelyeket az összegyűltek előtérben terjeszteni megerősítés végett. 1918. december elsején a gyulafehérvári román nemzetgyűlés egyötöntűen megszavazta a románok egyesülését Romániával, amit a következőképpen fogalmazott meg: „Erdély, Bánság és Magyarország románjainak meghatalmazott képviselői 1918. december 1-én nemzetgyűlésbe gyűlve Gyulafehérvárt, kimondják a románoknak s az általuk lakott területeknek egyesülését Romániával...”

A nemzetgyűlés választott egy ideiglenes, parlamenti hatáskörrel felruházott Nagy Nemzeti Tanácsot, amely a maga soraiból egy Kormányzó Tanácsot (ún. Consiliu Dirigentet) jelölt ki, mely közel másfél évig a Romániához csatolt Erdély ideiglenes kormányaként működött. Ennek az ideiglenes kormánynak Iuliu Maniu lett a vezetője. A gyulafehérvári határozatokkal rövidesen egy külüldötséget meneszettek Bukarestbe – az időközben oda visszaköltözött – román kormányhoz, amire a román parlament a lehető legrövidebb időn belül törvénybe foglalta Erdély egyesülését a Román Királysággal. (Még a trianoni békeszerződés aláírása előtt másfél évvel!)

Ezzel az erdélyi románság lépéselőnybe került, mert december 22-én Kolozsvárra az erdélyi magyarság képviselői összehívta ugyan egy népgyűlést, ahol az önrendelkezésre való hivatkozással döntötték arról, hogy ők a magyar állam keretében óhajtanak élni továbbra is, de ennek a népgyűlésnek és az általa hozott határozatnak nem lett akkora visszhangja, mint a gyulafehérvárinak, ugyanis ekkor már Erdély jelentős része tényleges román ellenőrzés alá került a nagyszebeni székhelyű Kormányzó Tanács, az ennek alárendelt helyi román nemzeti tanácsok és nemzeti gárdák révén, illetve a fokozatosan benyomuló román királyi hadsereg megszállása nyomán. Az önrendelkezés így a vesztesekre nem volt érvényes. (Azóta és akkor is, a kolozsvári népgyűlést a román sajtó és politikum igyekszik jelentéktelen helyi apróságnak tekinteni. Nem nagyon jelenik meg a köztudatban, a tankönyvekben, vagy ha meg is jelenik, akkor az alábbi szemelvényhez hasonlóan:

A Românul napolap 1918 decembere 28-i beszámolója áradozik arról, hogy miként fogadták a kolozsváriak a Neculcea tábornok vezetésével karácsony előestéjén bevonuló román királyi hadsereget, míg a kolozsvári „székely gyűlésről” azt írják, hogy az csak egy magánjellegű kezdeményezés volt...

A román fennhatóság 1919 elején szinte egész Erdélyre, majd április közepe től Partiumra is kiterjedt. Április végén a román hadsereg a Tiszát is átlépte, sőt augusztus elején Budapestre is bevonultak a román csapatok. Innen csak az antant ismételt utasítására vonultak vissza később a Tisza vonala mögé.

Cluj, 27 Dec. Insuflarea cu care a fost primittă armata română sub conducerea generalului Neacsu în Cluj nu se poate descură. Pe stradă nu este îmbrățișari, sărutări și lacrimi de bucurie surgeau din ochii tuturor.

Sibiu, 27 Dec. Astăzi a sosit aici întreg materialul unei anchete amioane inițiate pentru a afla adevărul despre adunarea săcuiască din Cluj. S'a constatat că la adunare au fost de față abia 3 mii de Unguri, toți din Cluj. Si nu se poate arăta învinuiri că gardale nat. române ori autoritățile militare române ar fi pus piedeci pentru participanți. Adunarea săcuiască de Duminecă a fost interprindere particulară a bietului Apáthy, căruia i-a suces să aducă și pe doi socialisti de origine română: Strengar și Avramescu, dar acești socialisti nu fac parte din socialiștii români, ci din agenții guvernului unguresc. (A. T. D.)

dat

Redactor responsabil: Dr. Sever Miclea

3. Trianon következményei

Az 1919–1920-as párizsi békekongresszus döntött a világháború végén létrejött európai államhatárokrol, így a román–magyar államhatárról is. A Magyarországgal 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződésben Magyarország 103 000 négyzetkilométert kellett átengedjen Románianak a területen élő 5,2 millió lakossal együtt. Ebből 2,8 millió, azaz 53% volt román és 1,65 millió, azaz 31% volt magyar az 1910-es népszámlálás adatai szerint. A korábban megszerzett Besszarábia és Bukovina területével együtt Románia területe az első világháború előtti 137 000 négyzetkilométerről 295 000 négyzetkilométere gyerapodott, s lett belőle Nagy-Románia.

A trianoni békeszerződéssel Magyarország nem csupán Románia, hanem minden szomszédos állam javára veszített területeket, az ott élő magyarokkal és nem magyarokkal együtt: Csehszlovákia Felvidéket és Kárpátalját kapta meg, összesen valamivel több mint 61000 négyzetkilométert; az ugyancsak újonnan alakuló Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (Jugoszlávia) Bácskát, Bánság nyugati felet, Szerémséget, Drávaköz stb. több mint 21.000 négyzetkilométerrel, valamint megkapta Horvátországot is. (Ez utóbbi a háború végéig a Magyar Királysággal perszonáluniót alkotott.) Még Ausztria is részesült Nyugat-Magyarország egy részéből: 3965 négyzetkilométernyit kapott, amelynek azóta Burgenland a neve. Összegezve Magyarország területi veszteségeit: a Horvátország nélküli 283.000 négyzetkilométerből maradt 93.000, a 18,2 millió lakosból 7,6 millió. Az elcsatolt területek több mint 10 milliós lakosságából kb. 3,5 millió volt magyar, akik új hazájukban kisebbségivé és nem ritkán másodrendű állampolgárokká váltak.

Az erdélyiek és partiumiak számára Trianon a nemzetközi jog szemszögéből erősítette meg a gyulafehérvári határozatot: általa a nagyhatalmak jóváhagyták a már meglevő román uralmat Erdélyben és Partiumban. A román hatalomátvétellel jelentős számú erdélyi magyar vált kisebbségivé korábbi szülőföldjén, az újanon létrejött Romániában. A trianoni békeszerződés aláírásáig még reménykedhettek, de ettől fogva egyértelművé vált a helyzetük.

4. Szilágyság és a szilágysági magyarok Trianon előtt és után

Az 1918 október végén Budapesten kitört őszirózsás forradalom hatására november elején az események begyűrűztek Szilágyságba is: általános lett a fellendülés, és az események menetével szemben a helyi állami (vármegyei, járási és községi) hatalom tekintélye és rendfenntartó ereje csökkent. Ennek jelét leginkább az mutatja, hogy a jegyzők elmenekülték a megye legtöbb településéről és járásából. Forrásaim jócskán beszámolnak arról, hogy főleg a román többségű falvaktól, de nem csak onnan úzték el a jegyzőket, akiknek testi épségüket, életüket kellett menteniük sokszor a feldühödött tömeggel szemben. Az elégedetlenkedők élén a hazatért katonák vagy az Oroszországot megijárt hadifoglyok álltak. Szinte minden szilágysági járás vezetője panaszkodott a felettes hatóságoknak, hogy beosztottjaikat elűzték, s hogy nem tudják ellátni feladatukat, vagy nincs kivel pótolni az elűzött jegyzőket-hivatalnokokat. Decemberben Szilágy vármegye alispánja, Török István egy jelentésében megpróbálta összegezni a forradalmi események („zavargások”) eredményeit és a veszteségeket, a helyzet szerinte egyáltalán nem megnyugtató: „*E hónap elején a vármegye legtöbb községében a viszonylagos nyugalom kezd beállani. Normális rendről még ma szó sem lehet, sőt egyes községek rakoncátlan elemeit még mindig csak a fegyver hatalma tartja féken. Legfájtolenebb volt az anarchia a krasznai, zilahi, szilágycsehi és zsibói járásokban, míg a szilágysomlyói járáshoz már kevesebb és a tasnádiban alig 3-4 községen fordult elő.*”

A községek nevéből látható, hogy a felfordulás (a forradalom, amit az alispán anarchiának nevez) egyaránt érintette a magyar, a román és a vegyes lakos-

ságú településeket. De nemcsak a hivatalnokokat, jegyzőket ūzték el az elégedetlenkedők, hanem raboltak és fosztogattak is, miként az idézett alispáni jelentés folytatásából következik: „Az ellopott állatoknak, a sertések kivételével, nagy részét, részint a kirendelt karhatalom, részint a következményektől való félelem révén vissza lehetett szerezni, a sertések egy részét is, de ezeknek és a juhoknak nagyobb részét levágták vagy tovább adták...”

A forradalom okozta felfordulásról nemcsak a hatóságok magyar képviselői számoltak be, hanem például a román papok is, így például a meszesszentgyörgyi görög katolikus esperes a feletteseihez decemberben írt beszámolójában részletezi az általa jól ismert eseményeket, amikor igencsak elmarasztalja a „felfordulásban” résztvevőket. Az esperes azzal magyarázza a katonák és a lakosok fosztogatását, hogy azért voltak felháborodva, hogy míg ők katonáskodtak, az otthonmaradt hivatalnokok és a gazdagok tovább vagyonosodtak. Egy másik ok a leszámolásra: a háborús segélyek elosztása körüli vélt vagy valós sérelmek, amelyek elsikkasztásával vádolták a jegyzőket.

A rend fenntartására már elégtelen volt a csendőrség, ezért a magyar hatóságok nemzetőrségeket szerveztek a rend és a vagyonbiztonság helyreállítására és kilengések megfélezésére. A már idézett alispáni jelentés is kiemeli annak szükségességét, hogy nemzetőrséget kell szervezni, és meg kell erősíteni a meglévő karhatalmi erőket. A hatóságok felhívásokban próbálták a hazatért katonáktól begyűjteni a fegyvereket s lecsendesíteni a kedélyeket, de nem mindenhol elég sikkerrel.

A román nemzeti mozgalom megélénkülése Szilágyságban

A helyi magyar nemzeti tanácsok és nemzetőrség megszervezésével párhuzamosan román nemzeti tanácsok és román nemzeti gárdák is alakultak. Fóleg a román településeken, de még Szilágysomlyón, Szilágycsében és a Kraszna környéki román falvakban is erős és tevékeny román csoportok szervezkedtek már november elején. A szervezés részben helyi kezdeményezésre történt, a helyi román ügyvédek, papok és tanítók kezdeményezésére, de legtöbbször „felülről”, a Központi Román Nemzeti Tanács révén, amely küldöttek segítségével mozgósította Erdély és ezen belül Szilágyság románjait is a szervezkedésre.

Zilahon november első felében megalakult a megyei román nemzeti tanács, amely 12-én körlevélben fordult a vidéki román értelmiségiekhez, hogy azok is szervezzék meg környékükön a helyi román nemzeti tanácsokat, s annak megszervezéséről számoljanak be a megyei testületnek. Az Szilág megyei RNT elnöke, Gheorghe Pop de Băsești és titkára, Ioan Gheție írják alá az erről szóló körlevelet, ők pedig Teodor Mihali utasítására hivatkoznak. E kezdeményezések hatására indult meg a helyi román nemzeti tanácsok szervezésének folyamata, amit a magyar hatóságok figyelemmel kísértek, de nem akadályoztak meg, és nem avatkoztak közbe.

A krasznai járás főszolgabírója előbb telefonon jelentette a főispánnak Zilahra a román szervezkedést, majd november 21-én már írásban is: „*Folyó hő 19-én már szöbelileg telefonon is jelentettem a Méltóságos úrnak, hogy a Román Nemzeti Tanács megbízásából Munthiu Miklós, szilágysomlyói lakos, bejelentette szöbelileg hivatalomnak, hogy a járás román lakta községeiben Román Nemzeti Tanácsot és Román Nemzeti Gárdát fog szervezni.*”

Ugyancsak a krasznai főszolgabírói hivatalban arról készült jegyzőkönyv november 25-én, hogy a szomszédos Máron községben az aradi RNT küldötte nemcsak helyi intézőbizottságot (nemzeti tanácsot) szervezett, amely a községet irányítsa községi bíró nélkül, hanem még nemzeti gárdát is felállított, sőt a nemzeti gárda felfegyverzését is ígértle. A románságot feleskette a helyi román nemzeti szervekre, de még Romániára is.

Főleg november utolsó napjaiban alakultak zömmel a helyi román nemzeti tanácsok a románok lakta településeken, amikor kijelölték azokat is, akik az 1918 december elsejére Gyulafehérvárra szervezett román nagygyűlésen (nemzetgyűlésen) hivatalos küldöttként képviseljék a szilágysági románokat. (Ahol novemberben nem alakulnak meg, ott legkésőbb decemberben jöttek létre a román nemzeti tanácsok és gárdák.) Már kezdettől fogva állami feladatokat is elláttak, amire a legjellemzőbb példa, hogy a hazatérő katonáknak a leszerelésüket igazoló iratokat biztosítottak. Erről tanúskodik a szilágysomlyói járásbeli román nemzeti gárda parancsnoksága által 1918. december 6-án kiadott körlevél Meseșan kaptány és parancsnok aláírásával. Ugyanitt megígérték a nagy földirokok kiosztását is, de ezt majd a „mi népünk Nagy Tanácsa által”, azaz a Gyulafehérváron megválasztott ideiglenes erdélyi román parlament majdani határozata alapján.

Az 1918. december elsejei gyulafehérvári román nagygyűlésről nem számol be a Szilágyság hetilap, de a román források annál inkább, mert Szilágy vármegye minden járásából részt vettek küldöttek Gyulafehérváron, sőt a nemzetgyűlés vezetői közül többen is szilágyságiak voltak: Iuliu Maniu, Gheorghe Pop de Băsești, Victor Deleu stb.

December 1-én a román királyi haderő (amely 1918. november 10-én kezdte meg az átkelést a Kárpátokon Moldva irányából és a benyomulást Erdély belséjébe) már a Maros vonalán állomásozott, majd az antant utasítására vagy inkább engedélyével északabbra haladt megszállva Erdély további részeit.

A gyulafehérvári nagygyűlés hatására decemberben a román hatalmi szervezkedés felerősödött, és a románok kérték, hogy a demarkációs vonal magyar oldalán levő településekre is vonuljon be a királyi román haderő. Ugyanakkor ahogy a magyar kormány megpróbált néhány hadtestet mozgósítani a román előrehatolás megállítására – bár akkor gyakorlatilag a Károlyi-kormány alig rendelkezett fegyveres erővel –, a KRNT is utasította a románokat, hogy ne engedelmeskedjenek a magyar kormány behívásának.

A Nagyszebenben székelő Kormányzó Tanács (Consiliul Dirigent) küldöttei Szilágyságban egyre tevékenyebben segítették a helyi román közösségeket a

román nemzeti tanácsok és nemzeti gárdák megszervezésében, s vélhetően előkészítették a terepet a demarkációs vonalon átkelő királyi román hadsereg számára. Információk vannak arról, hogy egyes erdélyi románok, akik az orosz fogsgába estek a háborúban, utóbb beálltak önként a román királyi hadseregebe, Erdélyben hírszerzési feladatokat láttak el.

Időközben a vármegyének voltak települései, ahol egymás mellett léteztek a román és a magyar nemzeti tanácsok, Zsibón egy időben működött a román és a magyar nemzeti tanács és gárda is.

Érdekesség, hogy míg 1918 októberében a *Szilágyság* hetilap nem tartotta valószínűnek, hogy a románok elérnének Zilahig, Kolozsvár december 24-ei megszállása után már **Jönnek a románok** a vezércikk címe (december 27-én).

Szilágyság egy része (majd egésze) először román fennhatóság alatt

Kolozsvár megszállása után, 1919 januárjában a román csapatok elindultak a Szamos völgyében: január 11-én Zsibót szállták meg kisebb helyi hadművelet után, majd január 14-én lezajlott a *cigányi csata* a Nyírsid felől vonaton a cigányi állomásra érkező román és a Zilahról éppen kivonuló egyik magyar alegység között. A cigányi csatának több román áldozata volt, de másnap, január 15-én a román királyi haderő Vártelek felől érkezve bevonult Zilahra. Előtte a székely hadosztály alakulatai kivonultak, s a helyi nemzetőr zászlóalj kormányutasításra feloszlott. A zilahi nemzetőr katonák és tisztek egy része a Gyurotsik Mihály vezette székely hadosztály alegységeivel tartott. (Az alakuló székely hadosztály a köznyelvben és a sajtóban csak úgy szerepel, hogy a „székelyek”, bár valójában nem voltak mindenkorban székelyek.)

A bevonuló román hadsereg számára Zilah lakossága és a város vezetése a legszebb ingatlant, a Wesselényi Kollégium épületét ajánlotta fel. Ennek ellenére a román hadvezetés a megye vezetőit elfogatta, s Désre szállították, hogy ott állításukat hadbíróság előtt. (Később a Szilágyság 1919. január 31-i számában tudósít arról, hogy kiszabadult az őrizetbe vett Török István alispán és Tarpai Miklós főszolgabíró.) Eközben a környező települések román lakossága a városban üzleteket fosztogatott, s a szőlőhegyeken borospincéket. E fosztogatásoknak zilahi polgári áldozatai is voltak, erről a Szilágyság szintén beszámolt.

A királyi román haderő megszállása után egy ideig Zilahon és környékén a katonai hatóságok rendelkeztek elsősorban. Velük párhuzamosan a szebeni kormányzótanács is kiterjeszti hatáskörét Szilágy vármegyére (is) főleg a megalakult román nemzeti tanácsokra és nemzeti gárdáakra támaszkodva. Bár a katonai hatóságok nyugalmat és közbiztonságot ígértek, vannak arra utaló jelek, hogy voltak rekvírálások meg fosztogatások, illetve a helyükön maradt tisztsiselőket-hivatalnokokat bántalmazták, esetleg eltávolították.

A román katonai hatóságok Rosin őrnagy révén már január 19-én kiadták első rendeleteiket, amelyeket a Szilágyság leközölt: kijárási tilalom este 11 után; utazási korlátozások, (csak a katonai hatóságok engedélyével lehet utazni,

a katonaköteles férfiaknak még úgy sem); a hadianyagokat, amelyeket az osztárok-magyar vagy német hadsereg hagyott el, be kell szolgáltatni; a lakosság élelmét, szállást köteles a román hadsereg részére szolgáltatni. Van pozitívum is e rendeletekben: az esetleges fosztogatások áldozatai kérhetnek katonai segítséget, s román falvak lakóinak is megtiltják, hogy írásos engedély nélkül elhagyják falujukat.

Érdekesség, hogy a Zilahot megszálló román haderő és az onnan kivonult magyar egységek (székely hadosztály egyes csoportjai és más alakulatok) közötti határvonal demarkációs vonalként is szolgált egy ideig: Varsolcon és Panitban még magyar katonaság van, de Cigányiban már román erők.

1919. február 22. és 25. között szintén összetűzsbe kerültek a szembenálló katonai alakulatok, ezt az eseményt nevezük zilahi csatának. Ekkor két zászlóaljnyi magyar katonaság, köztük a zilahi csapat Gyurotsik őrnagy vezetésével meglepetésszerű támadással visszafoglalta Zilah városát, és az itteni román haderők Zsibóra vonultak vissza, de onnan erősítést kapva két nap múlva visszafoglalták a várost, és „helyreállt” a korábbi ideiglenes román-magyar határvonal. Ez a helyzet fennmaradt 1919. április 16-ig, amikor a román királyi hadsereg egy gyors támadó akcióval napokon belül nyomult előre nyugati irányba, és a hónap végére eljutottak a Tiszáig.

A román katonai, majd polgári közigazgatás kiépítése Szilágyságban

Azokon a területeken, amelyek a román hadsereggel (és a velük együttműködő román nemzeti gárdák és a nagyszebeni Román Kormányzótanács) ellenőrzése alatt álltak, a hivatalokat megpróbálták működtetni. Kezdetben inkább katonai közigazgatás volt ostromállappal, majd a helyzet fokozatos normalizálásával polgári közigazgatást állítottak fel. A magyar hivatalnokok többsége nem volt hajlandó letenni a hűségeskü a román királyra, ezért elbocsátották őket, elvesztették nyugdíjjogosultságukat, és a közigazgatási tisztségeket román értelmezégek és diákok soraiból töltötték fel. A magyar hivatalnokok azért nem tettek hűségeskü, mert ekkor még a területek nemzetközi jogi helyzete nem változott, őket pedig eskü kötötte a magyar államhoz. A román király iránti esküformula viszont a következő, eléggyé egyértelmű módon kezdődött: „Eu..... jur credință Regelui Ferdinand I. al României și Consiliului Dirigent...” Vagyis: „Én...hűséget esküszöm I. Ferdinandnak, Románia királyának és a Kormányzó Tanácsnak...”

A közigazgatásban bevezették a román nyelvet, és az intézményeknek román nevet adnak. Például február 7-én a Kormányzótanács IV. rendelete a vármegyéket, melyeknek addigi román megfelelője a „comitat” volt, a román királyságbeli „județ” (megye) elnevezéssel láta el. Hasonlóan a „főispán” elnevezést - comite suprem - felváltja a „prefect” (prefektus) cím stb. Ugyanakkortól a hivatalos iratokat ezután kizárálag román nyelven lehetett kiadni ugyanezen rendelet alapján.

Szilágy megye prefektusának március 27-én dr. George Pop zilahi ügyvédet neveztek ki, aki Felecan alprefektus segítségével irányította a megye ügyeit előbb a megye román fennhatóság alatt levő területein, majd miután 1919. április 16-17-én a román haderő birtokba vette a megye nyugati területeit is, ott is.

A román hatóságok büntették az esetleges rémhírterjesztést ebben az időben, például azt is, ha valaki a területek és Erdély jövőjéről szóló mendemondákat terjeszt. A hivatalos álláspont az volt, hogy az impérium kérdését nem itt, nem amott, hanem majd Versailles-ban döntik el. (De ennek ellenére elvárták a behódolást és a hűségesküt...)

A magyar nyelv és magyar szimbólumok helyett a román nyelvet és jelképeket, ünnepeket teszik kötelezővé. Előbb a hivatalokban válik kötelezővé a román nyelv használata, majd a cégtáblákon, az utcanevekben stb. 1920 január 24-e, Havasalföld és Moldva egyesülésének ünnepe alkalmával – tehát még a békészerződés aláírása előtt –, kötelezték, hogy Zilahon és a megyében is kitegyék a román zászlót, aminek ellenőrzésével a rendőrséget és detektíveket bíztak meg. Az üzletek és bankok aznap zárva kellett legyenek, este a házakat pedig ki kell világításuk a polgárok „az ünnep tiszteletére”. Később, május 10-ét, a román királyság napját is megünneptetik a jónéppel... Megváltozott az adórendszer; a különféle illetékek és bírságok, a rekvirálosok (termény, élelmiszer, lovak, szállítási eszközök átvétele a hadsereg vagy az állami intézmények számára) mind a magyarság gazdasági meggyengítését szolgálták. Hasonló céllal a lakásrevírálások is állandóan napirenden voltak, hisz a magyar többségű Zilahon és Szilágysomlyón jelentős számú román hivatalnokot, katonatisztet, rendőrt és másokat kellett elhelyezni. (Ezzel lassan elkezdett megváltozni a városok etnikai szerkezete is.)

1919-ben és 1920-ban Szilágy megyében éppen úgy, mint Romániában, két alkalommal rendeztek parlamenti választásokat, amelyeken az erdélyi és a szilágysági magyarok nem indultak; várták, hogy a békészerződés döntsön a terület hovatartozásáról...

A szilágysági magyarok, hasonlóan az erdélyi magyarokhoz, reménykedtek egy elfogadható békészerződésben, de ilyen irányú reményeik egyre halványultak, majd amikor 1920. június 4-én aláírták a trianoni békészerződést, ők már valójában több mint egy éve román impérium alatt éltek, vagyis kisebbségiként Romániában.

Az erdélyi és partiumi magyarokkal együtt a szilágyságiak is úgy jártak, hogy akaratum, megkérdezésük és tetszésük ellenére, a határ átment a fejük fölött, s ők immár véglegesen és a nemzetközi jog szerint is egy idegen hatalom alattvalói lettek. Ez sokat változtatott korábbi életükön, megváltozott állampolgárságuk, pontosabban záros határidőn belül el kellett döntsék, hogy „repatriálnak”, azaz áttelepítnek a maradék Magyarországra, és ezzel megőrzik magyar állampolgársukat, vagy pedig helyben maradnak és kérík a román állampolgárságot.

5. Bepillantás a Szilágyság „trianoni kiadásaiba” s más erdélyi lapokba

A hetilap 1920. június 4-én megjelent számának vezércikkét Traian Trufăș cenzor egy kicsit megnyírbálta. Két hét múlva, a békekötést ismertető vezércikket már jobban megnyírbálta:

A románok győztesekként ünnepelnek, előbb Gyulafehérvár majd Trianon miatt

— Până ieri pe fruntea cetății Alba-Iulia erau doauă steaguri: al nostru și al stăpânitorilor de ieri. Vineri dimineața steagul din urmă a dispărut din preună cu cei câțiva gardiști unguri cari faceau paza porții celei mari. Astăzi flutura singur stăpânitor steagul nostru . . . Se fluture el singur pe veci, cum săngele atâtór stramoși o cere de veacuri.

Fordítás: „Gyulafehérvár várának ormán tegnapig (1918 november 30-ig) két zászló lengedezett: a mienk és a tegnapi uráké. És péntek reggel ez utóbbi eltűnt...” – részlet a gyulafehérvári Unirea cikkéből

Most már lehet tervezni: Ferdinánd király megkoronázását, éppen Gyulafehérváron:

— Când și unde se va incorona regele Ferdinand? Majestatea Sa, dimpruună cu sfetnicii săi, a fost de părere că incoronarea să se amâne până la sfârșitul răsboiu-lui. Răsboiu-l e sfârșit și M. S. urmează să fie încoronat ca Rege al României Mari. Incoronarea va avea loc, după toate semnele la Alba-Iulia, cetatea gloriei străbune a Românismului. În ce privește terminul, el nu poate fi hotărît acum, dar se nădăduiește, că va putea fi ziua de 24 Ianuarie, care e de două ori istorică: prin Unirea dela 1858 și prin declarea neatărării Basarabiei.

A koronázás lehetséges időpontja 1919 január 24, ami emlékeztet egyúttal az 1858-as egyesülésre. (Valójában 1859-ben egyesült Havasalföld és Moldva, de egy apróság, egy sajtóhiba mit sem számított a nyertes táborában...) részlet a gyulafehérvári Unireaból.

Mindez még 1918 decemberében íródott, a békeszerződésbe foglalt határok megállapítása előtt. Azt vette alapul, hogy Párizsban jóvá fogják hagyni a románok, csehszlovákok és szerbek maximális területi követeléseit, ami alapján Magyarország területe nem 93.000 négyzetkilométerre zsugorodott volna, hanem 53 ezerre. - részlet a gyulafehérvári Unireaból

— Teritorul fostei Ungariei (fără Horvátia) era de 283 mii kil. patruți. România ia, din acest teritor, 128,800 mii kil. patr.. Boemia și celelalte state aproape 100 mii kil. patruți. Teritorul Ungariei rămâne deci 53 mii kil. patr., pe teritorul acesta — zice o foaie ungurească — nu pot trăi cei 11 milioane de unguri curați. Vorba vine! Dar oare cătă din ei sunt de cei perciunăti?

A cikkben van még egy antiszemita megnyilvánulás: idéz egy magyar lapot, hogy akkora területen aligha tud élni 11 milliónyi (szín)magyar. Hozzáteszi ironikusan: „Vajon ebből mennyi lehet a pajeszes?” (Azaz zsidó.)

Egy Aradon megjelenő román újság, a Biserica și Școala (Templom és Iskola) ugyancsak 1918 decemberében Nagy-Románia jövendő területét 329.460 négyzetkilométerre becsülte.

Suprafața României Mari. România: Muntenia, Moldova și Dobrogea — 137.125 km. p. cu 7,771.341 locuitori.
- Basarabia: 44.422 km. p. cu 2,588.400 locuitori.
Bucovina, Ardealul, Bărăgan, Crișana, Maramureșul — 147.135 km. p. cu 8,351.232 locuitori.
Total 329.460 km. p. cu 18,710.983 locuitori.

A visszafogottabb hangú brassói Gazeta Transilvaniei is beszámolt arról, hogy „a magyarok”, ha fogcsikorgatva is, de aláírták a békészerződést:

Ungurii au semnat pacea.

PARIS. Ungurii au semnat Vineri în găieria Trianon, din Versailles, tratatul de pace.

Budapesta. Dăm mal jos telegrama din Budapesta cu declarațiile d-lui Rakosi, președintele adunării care arată situația de apărut în care a fost primită semnarea păcii de către unguri. Între altele Rakosi spune:

Azi îscălim pacea, care împărțește patria noastră milenară. Forțați îscălim această pace, care conține fapte imposibile, atât din punct de vedere moral cât și material și care nu pot fi îndeplinite. Toate nedreptățile care sunt, se vor răzbuna.

Teritoriilor smulse le spunem; Ne despărțim silicii, dar nu pentru totdeauna.

Sediul se ridică apoi în semn de dolju.

Zvonuri despre demisia guvernului ungar circulă. Ag. Dacia.

6. Befejezés

Trianon esete is példázza, hogy történelmünk és a szomszédos népek és országok történelme mennyire szorosan összefonódik egymással. Ezt az egymásrautaltságot jó lenne mindenkiten tudatosítani, s bármiféle harag, sértődöttség vagy előítelet nélkül leülni és megbeszélni közös dolgainkat. Legalább kibeszélni magunkat és meghallgatni egymás véleményét, akár Trianon kapcsán is. Nem az erő, az érdek, a „nekem van igazam” álláspontja szerint, hanem az empátia és a jóérzés jegyében. Vajon sok lenne?

Könyvészeti:

A Szilágyság hetilap 1918-1919-es és 1920-as évfolyamai.

A Gazeta Transilvaniei, Românul, Unirea, Școala și Biserică, Erdélyi Szemle, Csíki Lapok 1918-1920-as évfolyamainak egyes számai.

Cornel Grad-Doru Goron: Contribuții sălăjene la Marea Unire, Limes Kiadó, Zilah, 2000. (A szilágyságiak hozzájárulása a Nagy Egyesüléshez)

Dănuț Pop - Doru Goron: Prefecții județului Sălaj, Caiete Silvane Kiadó, 2007. (Szilágy megye prefektusai).

Szentpály-Juhász Miklós: A zilahi eset. 1919. február 22-27., AD ACTA, A Hadtörténelmi levéltár évkönyve, 2002. Budapest, 2003.

László László, A szilágysági magyarság Trianon után, Hepehupa 2005/3.

László László, Szilágyság 90 éve Romániában, Hepehupa 2009/3.

László László-Vincze Zoltán, A romániai magyar nemzet kisebbség történelme és hagyományai, tankönyv a VI. és VII. osztályok számára, Kolozsvár, 1999.

Rezumat:

„Chiar și cazul Trianonului exemplifică faptul că istoria noastră și istoria popoarelor/statelor vecine cât de strâns sunt legate. Ar fi bine să îi conștientizăm pe toți de această interdependență, apoi să ne așezăm și să discutăm despre lucrurile noastre comune, fără nicio supărare, resentimente sau prejudecăți. Cel puțin să ne vorbim și să ne ascultăm opiniile, chiar și pe tema Trianonului. Nu de pe poziția forței, sau al interesului, ori din poziția «că eu am dreptate», ci în spiritul empatiei și al bunului simț. Ar fi mult prea mult?”

Hepehupa, 2020/2.

LÁSZLÓ LÁSZLÓ
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

Pandemia noastră

Trebuie să menționez din capul locului, că meseria mea nu este de ziarist, ci de dascăl, dar care mai scrie și publică câte ceva...

Pandemia care durează de peste două luni, ne-a obligat să trecem la școala online, cu riscuri, îndepliniri și neîndepliniri, stând uneori 14 ore în spațiul digital.

Pandemia este și o posibilitate de acumulare: în această perioadă am citit mai mult, decât altă dată în jumătate de an: titluri clasice și contemporane. În fiecare seară „mergem” la teatru sau la film, în unele zile vedem chiar două spectacole. Un prieten s-a plâns de „înghețul cultural” cauzat de pandemia, despre care nu știm cât va dura. Dar are idei și se pregătește cu noi planuri. Aceasta ne propunem și noi.

Ce au făcut până acum autoritățile? Fac declarații, prognoze, anticipatează, promit, iau decizii pompierești (heirupiste) și pripite: Consider că închiderea școlilor a fost o măsură prea grăbită: Nu populația școlară este „vizată” (periclitată) în primul rând de COVID. Închiderea școlilor și trecerea la predarea online putea fi pregătită prin o perioadă de tranziție de 2-3 săptămâni. Ori dacă au închis școlile începând din 11 martie, pentru o perioadă de 3-4 până la cinci săptămâni puteau să redeschidă (prin iunie sau ceva mai târziu, în funcție de evoluția pandemiei). Ca să finalizăm anul școlar în condiții acceptabile. Dacă un elev mai mult de 6 luni (martie-septembrie) nu are școală în formă fizică, atunci cam greu se va putea readapta din toamnă la orele „normale”. De părinti încă nici nu am vorbit, mai ales cei care au copii în clase mici.

Că trăim într-un stat birocratic, dovedește și faptul că nu poți ieși din casă, fără faimoasa declarație pe propria răspundere. E inutilă. Că dacă te legitimează polițiștii și spui motivul real al deplasării, omul legii e capabil să-și dea seama că ești plimbăreț sau ai un motiv real de a ieși pe stradă. Si să procedeze ca atare.

Tot referitor la autorități, la buget și la economie, care este în cădere vizibilă: Probabil din motive electorale nu se iau măsuri nepopulare (de exemplu introducerea „taxei de solidaritate” în funcție de mărimea veniturilor), deși ieșirea din criză este imposibilă fără ele. Mai bine să strângem acum, timp de sase luni, un an sau chiar doi fiecare dintre noi cureaua, decât statul să se îndatoreze și mai mult, iar timp de decenii noi și urmașii noștri să plătim dobânzi peste dobânzi și refinanțari. Din motive politicianiste și evident electorale se mai vehiculează posibilitatea măririi pensiilor și dublarea alocațiilor pentru copii. Iresponsabilitate.

Criza cauzată de pandemia, ar fi o oportunitate pentru autorități în privința reducerii aparatului burocratic, (de la nivel local, județean și central). Că statul s-a

„îngrășat” mult peste măsură. Vedem că obezitatea și în cazul multor infectați cu coronavirus este fatală. Din medicină știm că unele operații sunt necesare pentru salvarea pacientului. Pandemia ar fi o ocazie unică de a rezolva chestiunea imorală a pensiilor speciale.

Indiferent cine ne guvernează, pandemia este o posibilitate reală de a se dovezi capacitatea de administrare unei țări aflată în criză sau de a arunca vina pe alții, ori a ne fura căciulile, conform tradiției autohtone.

Magazin Sălăjean, 8 mai 2020.

Luminița de la capătul tunelului

După aproape cinci luni de bâjbâielii, improvizări și măsuri, decizii sau declarații controversate/contradictorii, pe 5 august, cu 40 de zile înaintea începerii efective a noului an școlar, s-a luat decizia (la cel mai înalt nivel) în privința începerii noului an școlar. Deci cumva se întrezărește luminița la capătul tunelului:

Că școala va fi începută efectiv și fizic pentru toți elevii din învățământul pre-universitar, cu excepția cazurilor variantei „roșii” în funcție de situația concretă din fiecare localitate. (Sau parțial, în cazul variantei „galbene”.) Cum s-a spus și cum arată datele pandemiei, în momentul de față mult peste 90 la sută dintre școli și localități cad sub incidența variantei „verde”, adică liberi la școală. Acest procent până în septembrie poate să scadă, poate să crească, depinde de noi toți!

Dacă vom reuși să trăim cu această libertate în mod responsabil, înseamnă de fapt un test de maturitate pentru toată lumea:

Pentru familii și părinți, ca să respecte și să impună respect pentru regulile stricte propuse pe timp de pandemie, deoarece epidemia nu a trecut și trebuie să conviețuim în asemenea condiții noi și provocatoare. (În caz contrar vor avea de suferit nu doar beneficiarii actului educațional, ci și societatea întreagă.)

Pentru elevi, că ei pierd cel mai mult la propriu și la figurat, dacă regimul provizoratului, improvizărilor și al pandemiei se prelungesc. (Dacă ne întoarcem la școală și nu vor respecta regulile igienico-sanitare stricte, ei vor fi atât victime cât și purtătorii infecției, cu riscurile abia știute. Deci este și un act de responsabilizare, de maturizare și de educație până la urmă, acest proiect: „Școala pe timp de epidemie”.) Doar să ne gândim la simplul fapt, că după peste 6 luni de întrerupere să se revină la rutina programului zilnic normal: deșteptarea, deplasarea la școală, a rezista 5-6-7 ore la cursuri, apoi deplasarea spre casă și pregătirea pentru a doua zi,

cu teme nu puține, pregătiri pentru teste, teze, examene, olimpiade etc. Deci viața de elevi e grea, nu glumă.

Pentru dascăli este atât un risc (epidemiologic, psihologic sau profesional), dar și o provocare, că ei trebuie să facă față sarcinilor profesionale nu în condiții normale, ci în condiții „ca la război”. (Mai este și povara recuperării restanțelor anului școlar precedent...) În același timp, putem „salva” pentru viitor, câștigurile reale ale sistemului online din perioada martie-iunie.

Pentru școli, ca instituții organizarea procesului de predare-învățare în condițiile actuale, în care tuturor participanților trebuie să se asigure condiții cât se poate de adevcate sau chiar normale. Toată lumea are așteptări de la școli: elevii, părinții, autoritățile, societatea, chiar și slujbașii școlii - dascălii...

Pentru autorități (primării, inspectorate școlare, ministerul, etc.), asigurarea în condiții acceptabile, de funcționare a sistemului de învățământ: de la materiale de dezinfecție, dotări tehnice, manuale și mijloace de transport. (Cu costurile financiare aferente.)

Și pentru clasa politică este un test, că interesul național („învățământul este o prioritate națională”) nu trebuie subordonată unor jocuri meschine, politicianiste. Dacă nu percep acest fapt, istoria le va condamna pe termen lung, iar alegătorii îi vor taxa pe termen scurt și mediu...

Pentru întreaga societate românească (mult divizată, polarizată) trecerea prin această probă, trebuie să fie un act de maturitate, că în caz contrar nu vom fi doar „leproșii Europei”, ci mult mai rău!

Știm prea bine, că de multe ori suntem în stare să ne îmbătăm chiar și cu apă rece, deci luminăța mai sus pomenită încă nu înseamnă că am trecut de greul pandemiei sau crizei în care ne aflăm. Nu putem vedea în viitor, dar viitorul nostru depinde în primul rând de responsabilitatea noastră. Nu cred să fie cazul, (cum se obișnuiește) ca să arătăm cu degetul către alții, dacă respectiva luminăță se va îndepărta sau chiar se va stinge de tot.

Magazin Sălăjean, 10 august 2020

MARCEL LUCACIU
Caiete Silvane

Caiete Silvane
Revistă de cultură

Patima himerelor

Vestea că Daniel Hoblea nu mai este printre noi cade ca o *Secure de diamant* ce desparte, irevocabil, lumea cea aievea de lumea himerică; o lume fragilă, total opusă cotidianului mercantil, searbăd și anost.

Privesc prin negura anilor și amintirile se învălmășesc, vrând-nevrând, la răscrucia unor drumuri prăfuite de stele, de elanurile temereare ale tinereții, de încrederea oarbă în magia Cuvântului prin care se rostește și se rostuieste – în deplinătatea ei – ființa Poetului. Cu o patimă înversunată, Daniel Hoblea a căutat *acest* Cuvânt, o viață întreagă, fie că a scris poeme, fie că a scris eseuri ori a tradus, asiduu, din opera lui René Guénon, filozoful pe care l-a admirat atât de mult.

Întâmplarea este sora greamăna a sorții și ea a făcut să ne întâlnim, pentru prima dată, sub aura frumoșilor ani tineri ai studenției clujene, să disecăm idei, să redefinim concepte, într-o altă lumină decât semiobscuritatea regimului ceaușist. Vreau să păstrez mireasma aceluia timp însorit și să depăr firul amintirilor...

Îmi amintesc că l-am cunoscut pe Daniel Hoblea, în toamna lui 1986, pe când erau student, în anul doi, la Filologie și locuiau la căminul „Avram Iancu”. Era o seară de noiembrie, târzie și mohorâtă. În camera 28, colegii mei se pregăteau de culcare, iar eu voiam să citesc. M-am refugiat într-o mică odaie, botezată de studenți „oficiu” și înzestrată, sumar, cu o măsuță, două scaune și un aragaz. Nu era nimeni prin preajmă. De obicei, după-amiaza, aici sfârâiau, în tigaie, faimoșii fulgi de creveți vietnamezi, iar în aer plutea miroslul înțepător de untură veche și arsă. În sfârșit, m-am dedat lecturii. La un moment dat, ușa s-a deschis, iar în pragul ei am zărit doi tineri veseli despre care aveam să aflu că se numeau Daniel Hoblea și Cristian Contraș. Locuiau la un alt cămin studențesc și veniseră în vizită la niște prieteni.

Mi s-au întipărit în memorie, pe lângă zâmbetul mereu tonic și bonom al lui Contraș, pletele negre ca abanosul ale lui Daniel Hoblea, tenul alb ca prima zăpadă,

ochii negri ca pana corbului – ochi ce scânteară (himeric!), plini de energie și de pasiune, atunci când vorbea. Mult mai târziu, am regăsit ochii aceia halucinanți în versuri precum acestea: „doar ochii te însuflețesc/ singura licărire/ străină de carneamată” (*Amnezie*).

Pivirea pătrunzătoare a lui Hoblea s-a oprit pe coperta cărții mele: John Fowles, *Magicianul*. A urmat o discuție despre concepe diferite (*mag, magician, vrăjitor, vraci*), discuție presărată cu numeroase divagații despre alte cărți scrise de Fowles (*Iubita locotenentului francez, Colecionarul*), dar și despre marii scriitori din literatura universală (Tolstoi, Dostoievski, Kafka, Sabato, Lampedusa etc.). M-au impresionat, încă de pe atunci, vasta lui cultură (o cultură de autodidact), patosul prin intermediul căruia își exprima și susținea ideile, spiritul insurgent și vorbele tăioase. Părea că, rând pe rând, personajele lui Camil Petrescu (Gheorghidiu, Ladima, Gelu Ruscanu) se desprind din lumea ficțiunii și evoluează, în fața mea, cu intensitatea și autenticitatea unor trăiri abisale. Daniel Hoblea „vedea” ideile deasupra lucrurilor, se înflăcără și totodată se încăpătâna să le dea nu doar un sens existențial, ci și să le confere o anumită corporalitate, înveșmântându-le în cuvinte. Or despre „jocul ideilor” știam că e deopotrivă înșelător și fatal precum „jocul ielelor” în miez de noapte, sub clar de lună. Și miez de noapte se făcu..., ascultându-l pe Hoblea, împărtășindu-i, în parte, ideile-himere și, în totalitate, entuziasmul debordant.

Au trecut, apoi, zile, săptămâni și chiar luni, în sir, fără să ne mai vedem. Cursurile și seminariile de la Facultate îmi ocupau o mare parte a timpului, iar cărțile din listele bibliografice trebuia să le parcurg în spatele ușilor imense de la BCU (Biblioteca Centrală Universitară). Aveam un alt program decât Hoblea, care era student la Agronomie, dar ne-am revăzut, totuși, de mai multe ori, și parcă tot din întâmplare.

Uneori, ne întâlneam la celebra cafenea Croco. Aici, pe la ora prânzului, își făcea apariția boemul Ioan-Viorel Bădică. Era înconjurat de un grup de discipoli printre care se număra și Daniel Hoblea. Se discuta filozofie, literatură, sport și, în plină sesiune de examene, erau analizați „satrapii” de la Universitate ce își picau studenții, pe capete, unii după bunul lor plac. Cel puțin aşa spuneau gurile rele...

Alteori, ne pomeneam alături în sala de spectacole, de la Casa de Cultură a Studenților. Rulau, pe atunci, la final de săptămână, capodopere cinematografice (*Anonimul venețian, Dodes'ka-den* și.a.), detaliat și elocvent prezентate de regretatul și inegalabilul Laurențiu Hodorog.

Ar fi multe de spus despre vremurile acelea, „vremi de fapte strălucite” (vorba poetului), dar vântul orb deschide și închide, nepăsător, cartea vietii, lăsând ne(re) citite multe dintre filele îngălbenești ale destinului.

La Zalău, după 1990, nu a mai fost nimic întâmplător. Ne vedeam mult mai des decât în studenție, fie la redacția revistei „Caiete Silvane”, fie la diferite lansări de carte ori la alte evenimente literare. Ne vedeam mult mai des și pentru că, timp de aproape 30 de ani, Daniel Hoblea a fost secretarul Cenaclului Literar „Silvania”. Au fost nenumărate și minunate seri de Cenaclu, în care l-am văzut și l-am auzit

pe Daniel, dar pentru mine niciuna dintre ele nu poate fi comparată cu seara aceea magică, de la căminul „Avram Iancu”.

...Acum, e o altă seară târzie; o seară de martie, pustie și rece. Răsfoiesc *Gâlceava himerelor*, cu degetele înfiorate de nostalgie. Mă opresc în fața unui fragment cutremurător și paradoxal prin neliniștea lui dătătoare de speranțe: „Cu cât este mai viu oricare mort decât oricare încă-trăitor! Nu este oare mai puternic un om în lipsă decât în prezență? Nu este glasul absenței mai înrudit singurătaților noastre? Nu cresc mai viguroase tentaculele firii spre lumea prezențelor crezute incerte, și nu se retrag ele, mereu sficioase, din fața tăvălugului de nimic înțelegător al trecerii?”

Se lasă noaptea peste *Gâlceava himerelor*, dar turnirul cuvintelor nu se încheie aici. Daniel Hoblea a plecat să scrie versuri, în ceruri. A plecat să lupte cu formele goale de conținut, cu morile de vânt ale inerției și ale mediocrității. Mult prea curând, se va așeza și el la masa umbrelor alături de marii absenți ai Cenaclului „Silvania”: Horia Ciovârnache, Valentin Meseșan, Iuliu Suciu. Le va vorbi și lor despre ideile-himere, cu aceeași licărire în ochii negri, cu aceeași nestăvilită și indestructibilă patimă...

Caiete Silvane, nr. 183/aprilie 2020

MAJOR ISTVÁN
Hepehupa

Caietul de școală din 1866
HEPEHUPA

A szilágysági nyomdászatról

A nyomtatás megjelenése hatalmas lépést jelentett a tudomány fejlődése, az információk továbbítása terén; a kultúra, a művészeti, a vallás elterjedésének fő eszköze a nyomtatott könyv. De mi is tulajdonképpen a nyomtatás? A kérdésre egy hasonlattal lehet a legkönyebben felelni: a nyomtatás olyan, mint a pecsételés. A nyomóforma tulajdonképpen egy pecsételő, és a rajta lévő képet annyiszor tudjuk papírra vetni, ahányszor rányomjuk, ezáltal ugyanaz a kép megsokszorozódik. A nyomtatás tehát egy sokszorosítási folyamat, melynek célja a könyvekbe szedhető információk szerteosztása világszerte.

Visszatekintve a nyomtatás első lépéseire, néhány fontosabb történelmi adatot szükséges megemlíteni. Papírt elsőként Caj Lun készített az i.sz. II. század elején Kínában. Európában az olaszországi Fabrianoban építették az első papírgyárat i.sz. a XIII. század végén. Az első nyomtatott mű Kínában jelent meg 868-ban, és a nyomóforma a gravírozott fa volt, amit xilogravúrának neveztek. A nyomóformák is az idők során hatalmasat fejlődtek az egyszerű xilogravúrától a lézeres nyomóformáig, amely hatalmas sebesség mellett képes minden egyes nyomdaívhez alkalmazkodni.

A nyomdászatot Johannes Gutenberg forradasította 1440-ben azáltal, hogy feltalálta a mozgatható betűket. Ezek egy rámába szedve képezték az oldal nyomtatandó tükröképét, amit egy sajtó segítségével rásajtoltak az ívre.

Még megemlíteném, hogy az első rotációs nyomdagépet 1867-ben William Bullock találta fel. Ez a találmány utat nyitott a minden további generációs nyomdagép kifejlesztéséhez, mivel ezek a technikák mind a rotációs elv alapján működnek.

Erdélyben az egyik legismertebb nyomdaműhely a kolozsvári Heltai Gáspár és Georg Hoffgreff nevéhez fűződik. 1550-től jelentek meg e műhely munkái, majd ezt követően a környező kulturális központokban is alakultak nyomdák: Bánffyhunyadon, Désen, Tordán, Szamosújváron.

Zilahon az első nyomdaműhely 1865-ben jött létre, és Dobay Sándor tulajdona volt. Itt német és magyar nyelvű nyomtatványokat nyomtattak. A következő feljegyzés 1877-ben szól Gámán Ferenc nyomdájáról. Itt jelent meg az első újság, a Szilágy (1877 és 1879 között), majd később a Szilágy és Vidéke (1882-1883).

A XIX. század végéig a Szilágyság két kulturális központja, Zilah és Szilágysomlyó több nyomdaműhelynek adott helyet. Zilahon működött a Takáts Gyula és Társa, majd Takáts Lajos, Weisberger Soma, Seres Samu nyomdáját em-

líthatjuk. Ez utóbbi az államosítás áldozata lett. Szilágysomlyón az első nyomda Szilágysomlyói Nyomda Részvénytársaság néven szerepel, és a Szilág-Somlyó című újság nyomtatása fűződik nevéhez. Ez a nyomda 1890-ig működött, majd Bölöni Sándor tulajdonába került. 1895. augusztus 15-én egy új nyomdaműhely kezdte el tevékenységét, amely Heimlich Izidor tulajdona volt. Később megjeleник Szilágysomlyón az első, román karakterekkel rendelkező nyomda is, amely Victoria néven 1903-ban kezdte el tevékenységét. 1903-ban még két nyomda van említve Szilágysomlyón, a Heimlich és Brüll, valamint a Krausz E. és Társa.

Ezt a felsorolást folytathatnám... De inkább csak annyit említek, hogy 1908-ban 8 nyomdaműhely, míg 1913-ban 11 nyomda működött a Szilágyságban Zilahon, Szilágysomlyón, Zsibón és Krasznán.

Napjainkban, beleérte a kommunista rendszer alatt működő nyomdákat is, talán minden megyeszékhelyen létezett egy nyomda, amely az alkalmazott technikától és felszereltségtől függően valamilyen tipusú nyomdai termékre volt szakosodva. Köztudott volt, hogy a szebeni nyomda volt az egyik minőségi nyomda Romániában, és a Casa Scînteii volt a legnagyobb kapacitású nyomda. Nekem ebben az időszakban még nem volt semmi kapcsolatom a nyomdászattal. Később, miután három társsal saját nyomdát indítottunk a forradalom után, 1994-ben, érdeklődésem a különböző nyomdatechnikák iránt erősen fokozódott, és elég időt fordítottam a tanulmányozásukra is. Akkoriban a magasnyomás és az offszet technika létezett és működött. A két módszert az alkalmazott nyomóforma különböztette meg egymástól. A magasnyomást az ólombetűk jellemezték, amelyek egy relieftel képzett betűk voltak, ezeket egy fémrámába szedték. A fémráma bekerült a magasnyomógéphez, amely egy hengeres kenőrendszerrel egyenletesen rákente a tintát a betűkre, a betűkről meg a papírra nyomódott a szöveg. Az offszetnyomtatásnak az úgynevezett offszetlemez a nyomóformája, amely elég különleges: nem léteznek rajta magas és alacsony zónák, teljes egészében sík formáról beszélünk. Az offszetlemez esetében két különböző tulajdonsággal rendelkező felület, az úgynevezett vízszerető felület az olajat szerető felülettel ellentétesen képezi a nyomtatandó és a fehéren maradó felületeket. Értelemszerűen az olajat szerető felületre tapad a nyomdafesték, amely a nyomás pillanatában reális képet alkotva átadódik egy gumipalástot viselő hengerre mint tükkörkép. E henger és az ellenynyomóhenger közé kerül a papír, és a nyomás által kerül a kép a papírra. Ezt a módszert napjainkban is használják, tekercsből való nyomtatáskor hatalmas sebességeket lehet vele elérni.

A mi nyomdánk 1993-ban indult Electroword néven, majd 1994-ben nevet változtatva lett Color Print nyomda. Három társsal indult a Color Print, egyikünk sem volt nyomdász. Amíg a társaim az adminisztrációs ügyeket látták el, én a technikai problémáknak szenteltem minden időmet. A társaim hamarosan, 3-5 év eltelte alatt külföldre költöztek. Egészen 2005-ig egyedül vezettem a nyomdát bővíve a gépparkot, új piacot létesítve, új ügyfeleket kiszolgálva. 2005-ben megvásároltam a társak részvényeit, és nejmemmel, Major Évával folytattuk a vál-

lalkozást. 2013-ban csatlakozott a fiam is, Major Lóránd mint grafikus, így lett teljes a csapat. Ofszettechnikával indultunk, az első ofszetgép a Szilágyságból a mienk volt. Az akkoriban még működő állami nyomda profi nyomdászai mind meglátogattak, hogy lássák az új technikát.

Ez a technika nagyon szárnyalt a fejlődésben a számítástechnika megjelenésével. A szedés, tördelés, szerkesztés, grafika minden számítógépen történt, onnan lett átirányítva egy akkoriban forradalmi lézernyomtatóra, amely átlászó pauszpapírra, majd később lézerfóliára nyomtatta az anyagot. Ez volt az előforma, amelyen még lehetett némi korrektúrát is végezni. Ezek után levilágításra került egy bizonyos levilágító rámában, ami által a tükrön nyomtatott kép kontaktusba lépett a modern fényérzékeny ofszetlemezzel. Ultraibolya fénnyel exponálták, majd egy szóda alapú szer által előhívva kép jelent meg a lemezen, amely az olajos felületet képezte. Ez a lemez bekerült az ofszetnyomógéphez mint nyomóforma.

Az ofszetnyomtatás egyik minőségi tényezője az ofszetlemez volt, másik maga a pausz, mivel a montírozás, a levilágítás során bekerülhetek a képhez bizonyos piszkok, apróbb szennyeződések. Az előhívószerek frissessége szintén befolyásolta a végtermék minőségét. Ha minőségi munka volt a cél, állandó jelleggel követni kellett a nyomdatechnika fejlődését. Először a pausz nyomdai filmre váltottuk, ezáltal még egy előhívó került a láncba. A nyomdai film felbontási minőséget tett lehetővé, ezáltal a nyomtatott fotók minősége nagyon emelkedett. Ennek a rendszernek is megvolt az átnézet, nagyon érzékeny volt a szerek frissességére, és pluszköltségeket vitt az előállítási értékbe. Ezt követően megjelentek a lézerlevilágító rendszerek, amelyek egyenesen lemezre vitték a nyomtatandó képet, ezáltal kiküszöbölte az összes átmeneti fázist, sőt már előhívni sem kellett a lemezeket, hanem a nyomdagépen automatikusan előhívódott a kép. Ezekben a rendszereken minden áträgtük magunkat tapasztalván előnyüket, hátrányukat, és mindezt a végtermék minősége növelése céljából tettük.

A könyvkötészet terén is sokat fejlődtünk elsősorban a szakmai tudás elsajátítása, emellett a könyvkötészeti modern gépek és eszközök beszerzése által.

Abból kiindulva, hogy a nyomtatott könyv a legszebb, legértékesebb nyomdai termék, mindig arra törekedtünk, hogy úgy a nyomtatásban, mint a könyvkötészetben a lehető legjobb minőséget érjük el, minőség által bővítsük ügyfeleink számát. Lassan felkészültünk, hogy helytálljunk olyan ügyfelek kielégítésére, mint a Kriterion Könyvkiadó, a Művelődés Kiadó, a Román Akadémia kiadója, valamint bukaresti, marosvásárhelyi, kolozsvári román és magyar kiadók. A modern nyomdászat lehetővé tette a sima együttműködést a könyvkiadók és a nyomda között. Manapság a kiadók a világhálón elküldik a nyomtatandó anyagot egy lényeges karakterisztikai leírással együtt, nyomdánk megteszi az árajánlatát, és abban az esetben, ha az megfelel, a kiadó egy megrendelő ívet bocsát ki, amely tartalmazza a munka karakterisztikáját, kivitelezési árat, melyek után már készülhet is a könyv. Egy ilyen rendszer nem létezhetett az ólombetűs korszakban, mivel a szedés-tördelés és minden előkészítési folyamat a nyomdában történt

a kéziratok alapján köztes próbanyomatokkal, korrektúrázással, rengeteg ember munkáját igényelte.

A számítógép által nyújtott előnyök, amint látjuk, nagyon leegyszerűsítették a nyomdászatot. Új nyomdák jelentek meg Zilahon is, mint a Tranger, a Tehnoprind, az Europrint, ők is ofszettechnikával rendelkeznek. Megjelentek az úgynevezett nyomtatós „nyomdák” is, melyek úgy néznek ki, hogy van egy irodai nagynyomtatónk, és kiírjuk az ajtóra, hogy Nyomda. Ezeket nem tartom jelenőseknek minőség és termelékenység terén, de azért tudnak borsot törni az orrunk alá. Mivel manapság egy nyomda a gyors és minőségi nyomtatásról kellene szóljon, ezért minimálisan 8000 ív az óránként megkövetelt nyomtatási sebesség, és ezt a minőségi utómunka teljesíti egésszé, a nyomtatós „nyomdák” ezeknek a követelményeknek nem tudnak eleget tenni.

A 2008-as gazdasági válság rengeteg nyomdát tett tönkre ország- és világszerte, általában a közepes és a nagynyomdákat érintette legjobban. Az olyan kisnyomdák, mint amilyenek mi is vagyunk, gyorsan tudtak alkalmazkodni, esetleg átprofilálódni, ugyanis a statisztika azt mutatja, hogy világszerte a nyomdák 98%-át a kicsi nyomdák képviselik, a mamutok csak a maradék 2%-ot. Az uniós támogatásoknak köszönhetően 2015-ben egy új technológiával, digitális ofszetrendszerrel ruháztuk fel a Color Print nyomdát. Öt évig használva, tesztelve ezt a technológiát rájöttünk, hogy ebben áll a kisnyomdák jövője, mert hatalmas kötetlenséget biztosít. A sokrétűség és fokozott minőség mellett magas termelékenységre képes, nincs beállítóív, nincs nyomtatási selejt, maga a gépkezelő csak a gép utasításait követve nyúlhat bele a rendszerbe, minden működési problémát maga a rendszer diagnosztizál, nagyon kedvező környezetvédelmi mutatókkal dolgozik. Ezek alapján egy új pályázatot készítettünk, amelyet meg is valósítottunk, és amelyet nemrég zártunk sikkerrel zártunk, 1 millió 100 ezer euró fölötti értékben megvehettük a világ jelenlegi legjobb digitális nyomdagépét a negyedíves kategóriából. Ez a rendszer új perspektívát nyit a megrendelő szempontjából: nincsen egységárkülönbség egy példány és 500 példány között, a megrendelő csak annyit rendel, amennyire éppen szüksége van, és nem kell raktározásra gondolnia; kisebb kiadók már használják ezt a lehetőséget. A rendszer képes bizonyos termékeket nagyon gyorsan előállítani a nagy nyomtatási sebességnél, az automatizált utómunkáknak köszönhetően. Képes mindenféle nyomatnemesítési folyamatra, melyek által relief, zonális lakkozás, emboszált lakkozás, műanyag és metalizált anyagokra való nyomtatás valósítható meg, minden egyes ívre más-más képet nyomtathat a gyors lézères nyomóformának köszönhetően, és még sorolhatnám...

Amint említettem a Kriterion Könyvkiadó egyik legjelentősebb ügyfelünk. Nagyon sajnálom, hogy nem szolgálhatok azzal a statisztikai adattal, hogy hány címet is nyomtattunk a Kriterionnak, de üzleti kapcsolatunk mindenkorban kiváló volt, szóránysosan adódó problémáinkat mindenkorban kezeltük. Remélem, a jövőre nézve is marad a kiváló kapcsolatunk!

Előadásom végéhez érve, a Kriterion Könykiadó ötvenedik évfordulója alkalmából kívánok hosszú életet munkatársainak, kívánom, hogy sokáig leljék örömüket abban, amit tesznek a magyar kultúra ápolása érdekében!

(A szöveg az 50 éves a Kriterion Könykiadó című, 2020. február 11-én Szilágysomlyón szervezett konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.)

Hepehupa, 2020/1.

Rezumat: *Textul oferă o cronică succintă a tipografiilor sălăjene începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea și terminând la începutul secolului XXI.*

MIHAELA MOLDOVAN
Sălajul pur și simplu

Sălajul Pur și Simplus
... se poate și altfel

Profesorul Mirel Matyas, de la Colegiul Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian” din Zalău: „Nu am fost pregătiți deloc pentru a muta brusc educația în mediul online”

Vremuri de pandemie și izolare în propriile locuințe – iată caracteristica majoră a anului 2020, până în prezent. Tot ce știam despre lumea în care ne ducem existența s-a schimbat enorm, după ce virusul Covid19 a început să cauzeze tot mai multe îmbolnăviri și decese la nivel mondial. La fel ca majoritatea statelor lumii, România a impus măsuri de urgență și s-a văzut nevoită să se adapteze din mers. Printre cei care lucrează de acasă în aceste zile sunt și dascălii, învățământul fiind mutat brusc online. Numai că societatea românească nu este una unitară și finanțiar peste medie, astfel încât să știi că laptopul, tableta, computerul și conexiunea la

internet există ca lucruri absolut firești în fiecare locuință. După cum spune profesorul de matematică Mirel Matyas, de la Colegiul Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian” din Zalău, mediul rural este chiar mai afectat decât urbanul, România având încă – e drept, puține – localități fără curent electric, ce să mai vorbim de acces la internet. Și nici o platformă dedicată, unitară la nivel de școală și la nivel de țară care să faciliteze orele online nu există, ceea ce complica situația și face ca efortul depus de dascăli să fie dublu, la fel cum este și timpul investit în pregătirea și susținerea cursurilor. Un interviu care ne ajută să înțelegem că acolo, în linia întâi, luptă în aceste zile nu doar personalul medical, jandarmii și polițiștii, ci și dascălii noștri. Luptă să țină în picioare și să dea verticalitate generației de mâine.

– De câți ani v-ați început cariera didactică ?

– Lucrez în sistemul de învățământ de la absolvirea facultății. În vara anului 1995 am ocupat prin concurs postul de profesor de matematică la Colegiul Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian” din Zalău.

– Care este cel mai important lucru pe care l-ați învățat în tot acest timp ?

– Grea întrebare! Poate părea paradoxal, dar și profesorii învață, zi de zi. Nu neapărat în sensul acumulării de noi cunoștințe, deși fac și acest lucru prin perfecționarea prin grade didactice sau alte cursuri de formare. Profesorul învață în primul rând cum să conducă mai bine procesul didactic, cum să răspundă mai bine nevoilor educabililor. Am învățat că trebuie să mă pliez pe nevoile elevilor mei, fără a se înțelege că stilul de predare este unul libertin. Am învățat că trebuie să construiesc împreună cu elevii mei o relație bazată pe respect reciproc.

– Traversăm o perioadă în care, pentru a ne proteja sănătatea și viața, suntem nevoiți să stăm în izolare, în timp ce jobul – unde e posibil – ori cursurile ce până recent se făceau în sala de clasă acum s-au mutat în online. În ce măsură reușește România să facă față situației, din punctul dumneavoastră de vedere?

– Greu. Pe de o parte nu am fost pregătiți deloc pentru a muta brusc educația în mediul online. Nu am fost pregătiți nici noi, profesorii, dar nici elevii sau părinții. Și nu vorbesc neapărat de lipsa mijloacelor necesare unui astfel de învățământ, deși și acest aspect este important. Mă refer mai degrabă la lipsa unei pregătiri prealabile. Nu poți face ceva bine, ce nu ai mai făcut niciodată. Nu poți da randament într-o activitate în care nu te-ai antrenat deloc. Nimeni nu s-a gândit vreodată că se vor suspenda cursurile, că se vor închide fabricile, că se va opri aproape orice activitate. Nimeni nu s-a gândit că vom sta atât de mult timp acasă, într-o perioadă în care ar fi trebuit să fim la muncă. Iarăși am fost luați prin surprindere. Problema nu cred că este cu mult mai bună nici în alte țări.

– Pentru orele online, copiii și dascălii au nevoie de PC ori laptop. Ce se întâmplă în cazurile în care copiii nu au acces la asemenea echipamente și dotări, de exemplu în mediul rural românesc sunt numeroase asemenea cazuri?

– Învățământul online presupune mai multe aspecte. În primul rând este componenta tehnică: ai nevoie de computer, de laptop sau tabletă, apoi ai nevoie de o conexiune la internet. A doua componentă este know-how-ul, ce știi să faci.

Dar să rămânem la prima componentă. Evident, mediul rural este cel mai afectat. Câte localități din rural au acces la internet? Unele, e drept puține, nu au nici măcar electricitate. Și nu vorbim de o rețea wireless la școală sau în centrul satului unde, poate, un primar a reușit prin bani europeni să facă ceva. Vorbim de internet în fiecare casă unde sunt elevi. Dar nu doar în mediul rural este o problemă. Chiar și în urban. Nu toți elevii au un computer sau un laptop acasă și mai sunt și situații în care sunt mai mulți elevi într-o familie și sunt nevoiți să împartă același calculator și cu părinții care și ei lucrează de acasă. Plus că nu există o platformă dedicată, unitară la nivel de școală. Ce să mai vorbim la nivel de țară. E o dovadă în plus că învățământul nu se poate muta cu totul în online. Desigur, s-au găsit și soluții salvatoare, care evident, nu satisfac în întregime nevoile. De exemplu, este salutară decizia ministerului de a relansa Teleșcoala. Nu discut calitatea lecțiilor, nu e treaba mea și chiar nu vreau să critic o intenție bună. Important este că s-a găsit o astfel de soluție de avarie.

– Care este principala provocare pentru dvs, de când suntem nevoiți să desfășurăm procesul de învățământ online?

– Și pentru mine a fost o mare provocare. Brusc, m-am trezit că nu mai merg la școală, că nu mai pot comunica eficient cu elevii mei. Cursurile s-au suspendat începând cu data de 11 martie 2020, miercuri. Până la sfârșitul acelei săptămâni m-am tot gândit cum să procedez. Am două clase de a XII-a, care urmau ca la mijlocul lunii martie să susțină simularea examenului de bacalaureat. Apoi mai este clasa la care sunt diriginte, o clasă de a IX-a, în formare ca și colectiv. Știam că nu o să fac față la toate clasele mele – pe lângă cele enumerate mai am încă trei. Treptat era evident că suspendarea cursurilor se va prelungi, în acest moment nimeni nu poate spune când va reîncepe școala. O zi întreagă am căutat pe internet tot felul de soluții. Aș fi vrut ceva mai mult decât o comunicare pe whatsapp sau pe messenger ori email. Nu poti face aşa matematică. Am citit tot felul de review-uri despre diferite platforme educaționale, inițial m-am oprit la Zoom. Toată lumea spune că este cea mai bună. Însă, din motive tehnice ceva nu a mers la mine. Vedeti, și la profesori sunt probleme tehnice. Oare toți dascălii din România au computere, laptop-uri sau tablete ? Salvarea a venit prin intermediul unor prieteni din copilărie. Cosmin Porumb a dezvoltat la Cluj-Napoca o aplicație numită HyperTalk. Cu generozitate, m-a instruit într-o după-amiază și astfel am dobândit deprinderile necesare. Apoi am contactat câțiva elevi și în weekendul 14-15 martie am inițiat câteva meeting-uri cu un elev, apoi cu un grup mai mic. Am prins curaj și de luni, 16 martie, nu a fost nicio zi lucrătoare în care să nu mă fi întâlnit pe platformă, în sistem video-conferință cu elevii mei. Este salutară decizia unor companii private de a pune la dispoziția sistemului de învățământ și a celui sanitar, gratuit, astfel de platforme. În cazul HyperTalk – platforma pe care o folosesc eu – sunt gratuite sesiunile de pâna la 120 minute, având 30 de persoane conectate într-o singură sesiune. Plus un număr nelimitat de sesiuni.

– Cum se derulează cap-coadă acum o zi de curs, pentru d-voastră?

– Surprinzător, efortul a fost mult mai mare decât atunci când desfășuram cursurile normal, la școală. Resursele de timp aproape s-au dublat. Am procedat diferit, pentru că și nevoile educabililor erau diferite. Pe de o parte, la clasele a XII-a, am putut să continui pregătirea pentru Examenul de Bacalaureat. Aici sunt într-o postură favorabilă, practic îmi terminasem de predat materia la clasă și făcusem și câte o oră suplimentară de consultații (în afara orarului) încă din octombrie anul trecut. Cu cele două clase de a XII-a am procedat astfel : le dădeam zilnic câte o variantă de bacalaureat, pe care le-o transmiteam prin messenger. A doua zi, când ne întâlneam în online la o oră convenită în prealabil, ei aveau varianta rezolvată, astfel că veneau cu întrebări punctuale. Exact cum ar fi făcut și la clasă. Doar că eu, în lipsa unei table și a contactului nemijlocit cu ei, trebuia să am rezolvarea redactată de mână (am preferat această variantă din lipsă de timp). Încărcam paginile scrise de mine și scanate în prealabil pe tabla interactivă a aplicației și acolo, văzută de toți elevii, discutam asupra acelor exerciții care le ridicase probleme. Uneori treceam în revistă rezolvările, alteleori își încărcau ei pe tabla interactivă propriile rezolvări (fotografii ale caietelor). În felul acesta reușeam ca într-o oră să trecem peste o variantă de bacalaureat. La final le dădeam tema pentru a doua zi, următoarea variantă. Am reușit să parcurgem în acest fel 15 variante, cele din anii 2019, 2018 și 2017.

La cealaltă clasă, a IX-a, lucrurile au stat altfel. Aici, efortul din partea mea a fost mai mare. Am încercat să și predau, nu doar să rezolvăm exerciții. Am început să-mi construiesc demersul didactic ca și când am fi fost la școală. Doar că îmi scriam lecția pe hârtie, apoi scanam foile și le puneam pe tabla interactivă. Pentru a câștiga timp, nu le ceream să-și copieze cele scrise de mine în caiete. Puteau să facă asta după ce încheiam întâlnirea, pentru că le trimiteam pe messenger toate imaginile scanate. În timpul lecției, preferam să discutăm asupra acelor aspecte ce necesitau atenție. Am încercat în permanență să am un dialog cu ei, folosindu-ne atât de faptul că fiecare putea vorbi astfel încât să fie auzit de toți – asta dacă le dădeam eu acceptul, dar și de chat-ul aplicației. Acolo fiecare putea să scrie dacă nu a înțeles ceva, acolo puteau adresa întrebări. Au fost și lectii în care nu am predat nimic, doar le-am verificat tema. În sensul că îi rugam să-și încarce pozele cu acele probleme care nu le-au rezolvat și pe marginea a ceea ce au scris aveam discuții lămuritoare cu toată clasa.

– În ce măsură este afectată relația elev – dascăl de când întâlnirile zilnice nu se mai petrec în sala de clasă?

– Într-o foarte mare măsură. Practic, nu mai ai controlul asupra clasei. Nu ai cadrul juridic, legal, prin care să-i determini pe elevi să fie în online la ora stabilită. La una dintre clasele a XII-a frecvența a fost mică, în ciuda apelurilor repetate. Practic lucram doar cu elevii interesati. și culmea, erau aceeași elevi care veneau săptămână de săptămână la consultațiile din afara orarului. Aplicația pe care am folosit-o eu nu era una de tip clasă virtuală în care să ai posibilitatea de a monitoriza frecvența și să consemnezi absențele. Chiar dacă vedeam câți elevi sunt logați nu

aveam catalog, nici măcar virtual. Și chiar dacă ai avea – căci sunt și astfel de platforme de elearning, nu există cadrul legal de a-l folosi. Practic, absența nu era valabilă. De asta am spus că nu am fost deloc pregătiți. Nici noi actorii actului educațional, mă refer aici la dascăli, elevi, părinți, dar nici sistemul în sine.

– Apoi nu ai contactul direct cu fiecare elev. La școală îi vedeați pe toți, le puteai urmări mișcările. Interveneai atunci când vedeați că un elev e pe telefon sau că nu e atent. Aici nu mai ai controlul. Practic tu îl vedeați că e conectat, dar nu știai ce face. Poate că se uita la televizor, poate că se juca la calculator sau, în cel mai fericit caz, poate citea. Relația profesor-elev a avut mult de suferit.

– Eu am avut șansa ca la două din cele trei clase cu care am lucrat în online să pot ține legătura și cu părinții. Îi informam periodic despre cum decurg lucrurile, îi încurajam să se implice și ei în acest proces educațional. A fost foarte inspirată această abordare. Practic, pentru prima dată, adulții (dascăli și părinți) am fost de aceeași parte a baricadei...

– Cum îl apreciați pe un elev ce nu are neapărat înclinații pentru matematică, disciplina pe care o predăți, aceasta nefiind una ușoară?

– Așa cum bine ați spus, matematica nu este percepță ca fiind o materie ușoară, deși termenul este relativ. Pentru cei care o înțeleg de la început, este chiar o materie frumoasă, în timp ce pentru ceilalți este o materie grea. Matematica, ca și alte discipline de altfel, nu este pe placul tuturor elevilor. Discuția comportă două aspecte: în primul rând, elevii de liceu vin din gimnaziu cu un bagaj de cunoștințe de matematică. Noi, profesorii de liceu, nu facem altceva decât să construim pe acea bază, pe acea fundație. Se înțelege că dacă fundația nu este solidă, la un moment dat, întregul edificiu se va nărui. Al doilea aspect se referă la orientarea spre obiectiv. Am să explic: toți elevii din liceul nostru dau examenul de Bacalaureat din matematică. Așa că obiectivul comun, al meu și al elevilor mei este promovarea examenului de Bacalaureat. Elevii cu baze solide, au nevoie de puțin efort pentru atingerea obiectivului. Unii trebuie să muncească mai mult, alții mai puțin, în funcție de stilul fiecăruiua. Problema este cu acei elevi care nu au noțiuni de bază și care aproape că nu înțeleg mai nimic din ce le predai. Nu există o rețetă prin care poți să-i apropii pe elevi de matematică. Însă sunt câteva "trucuri": să fii empathic, să te apleci spre problemele lor, să încerci să-i scoți din rutină prin tot felul de proiecte, de activități extracurriculare. Să le stârnești curiozitatea. Dar să nu uiți obiectivul propus!

– Biblioteca cabinetului de matematică de la API este una impresionantă. Cum s-a ajuns la atât de multe volume?

– Noi, profesorii de matematică de la API, suntem formați într-o perioadă în care informația de specialitate o găseai în cărți. Și eu, dar și colegii mei avem multe cărți de specialitate, multe culegeri de probleme. La un moment dat, am început să ducem la școală, într-o săliță care ne era rezervată nouă, celor din catedra de matematică, o parte din cărțile de specialitate de acasă. Nu erau neapărat cărți uzate moral, ci multe erau folosite în procesul didactic. Așa a luat naștere în urmă

cu mulți ani, o mini-bibliotecă de matematică. A urmat apoi, prin 2013, odată cu reabilitarea corpurilor școlii – proiect REGIO al Primăriei Municipiului Zalău, mutarea sălii de matematică la etajul III, în corpul A de clădire. Sala alăturată, fostul amfiteatru, a fost transformată la inițiativa mea, în Cabinetul de Matematică „Ioan Mocan”. Inaugurarea cabinetului, numit astfel în memoria colegului nostru, profesorul Ioan Mocan (1947-2007) a avut loc în prezența oficialităților locale și județene, dar și în prezența profesorilor de matematică din județ și a familiei regrettatului Ioan Mocan. Cu această ocazie, domnul Remus Mocan, coleg de generație cu mine, a donat biblioteca de specialitate a tatălui său și a contribuit la amenajarea unei biblioteci moderne. Astfel, biblioteca de matematică a Colegiului Tehnic „Alesandru Papiu Ilarian” a prins contur. Între timp au mai fost făcute donații atât de către colegii mei, cât și de către alți profesori ieșiți la pensie. În prezent avem peste 1600 de volume: cărți de specialitate, culegeri de probleme, manuale, cărți de popularizare a matematicii.

– Într-un timp modern în care totul e cucerit de tehnica și de social media, ce sfat ați da elevilor în ceea ce privește lectura ?

– Ne deosebim de regnul animal prin vorbirea articulată și prin capacitatea de a scrie și de a citi. Prin ceea ce am putea numi generic educație. De când învață să citească, omul citește petru tot restul vieții. Desigur, problematica este una complexă, greu de explicat în câteva fraze. Toți elevii citesc, unii preferă cărțile clasice, tipărite – e drept sunt din ce în ce mai puțini, iar alții preferă variantele electronice. E clar că în epoca în care trăim, numita de unii epoca digitală, aproape totul se mută de pe suport de hârtie pe suport electronic. Editurile au făcut și ele acest pas. La fel și ziarele, revistele. Nu cred că mai există redacție serioasă care să nu aibă și o variantă online. Nu te poți opune fenomenului și nici nu este nevoie. Tinerii de astăzi, aşa numiții nativi digitali, preferă varianta electronică. Însă psihologii, pedagogii și specialiștii în științele educației avertizează asupra riscului folosirii exclusiv a mediului electronic, a celui online. Acei tineri care abuzează de mediul electronic, care nu citesc cărți în varianta clasică, sunt mai superficiali, tentați să alerge peste text în ritmul derulării paginii cu degetul. Astfel, în noianul de informație, greu de selectat, se pierd. Nu mai sunt atenți la detaliu. Aici intervine, după părerea mea, ruptura între generații: între părinți și copii, între profesori și elevi. În timp ce adulții au apucat să se formeze și în varianta clasică, studiind din manuale tipărite, citind cărți tipărite, actuala generație Tânără nu are acest antrenament. Problema nu este dacă citesc sau nu, ci mai degrabă dacă înțeleg ceea ce citesc. Este ceea ce se numește analfabetism funcțional. Problema este majoră și de actualitate în mediile pedagogice. Nu am eu răspunsuri la toate întrebările, însă un lucru e cert. Elevii care nu citesc cărți (de preferat în varianta clasică), care nu au un vocabular dezvoltat, nu se vor decurca nici la matematică. În ceea ce mă privește, încerc să-i conving pe elevii mei să citească. Le recomand diferite cărți, le mai citesc câte un fragment sau citim împreună. Mă bucur ori de câte ori văd un elev citind, ori de câte ori văd pe banca

unui elev o carte. Am ajuns să-i apreciez chiar și pe aceia care citesc o carte pe furș, în ora de matematică.

– Cât timp elevii nu mai au acces la bogata bibliotecă de la API, ce pot ei face concret pentru a nu pierde contactul cu lumea cărților?

– Așa cum spuneam, titlul cărților în varianta clasică, tipărită este esențială în dezvoltarea unui adolescent. Un elev care citește își dezvoltă vocabularul. și ceea ce este și mai important își dezvoltă spiritul critic, atât de necesar în viața de adult. Le recomand periodic diferite cărți de popularizare a științei, chiar și în varianta electronică.

– Cum v-ați adaptat dumneavoastră la viața în izolare, cunoscut fiind faptul că sunteți un iubitor al ieșirilor în natură?

– Greu. Foarte greu. Îmi lipsec cel mai mult „hoinărelile” în natură sau cele prin satele sălăjene. Practic proiectele mele fotografice – „Hoinar prin Sălaj”, „Lacul” etc. sunt în stand-by. Sunt conștient că măsurile impuse de autorități sunt necesare, aşa că am renunțat la orice ieșire. M-am consolat cu această situație. Sacrificăm această Primăvară cu tot ceea ce înseamnă ea, pentru a putea să ne bucurăm ulterior de multe alte primăveri, de veri sau toamne frumoase.

– Care a fost lucrul ce v-a surprins plăcut de când traversăm aceste vremuri deloc ușoare?

– Solidaritatea umană. Marile încercări, marile crize, au și ele rolul lor în devenirea noastră. Parcă prea ne obișnuisem cu binele, parcă prea eram învățați să le avem pe toate fără prea mare efort. Bunica mea, Dumnezeu să-i dea sănătate, mă soca de fiecare dată când îmi spunea „niciodată nu a fost mai bine ca și acum”. Desigur, vorbea de perioada de dinainte de epidemie. „Cum așa ?” o întrebam eu. și știi ce-mi spunea ? Zicea „păi voi nu știi ce e foamea, ce e războiul, ce sunt lipsurile”. Câtă dreptate avea! Uite că, brusc, viața s-a oprit și suntem în tranșeele unui război atipic, față în față cu un inamic nevăzut. Care câștigă teren, care ne-a izolat. Care a lovit acolo unde ne doare cel mai mult, care a rupt relațiile sociale. Însă în momente de criză profundă, se văd marile calități ale oamenilor. Iar solidaritatea este una dintre aceste calități. Sunt atâtea și atâtea cazuri în care oamenii și-au arătat solidaritatea față de cei aflați în prima linie, fie că este vorba despre străngeri de fonduri pentru spitale, sau de confectionat diverse materiale absolut necesare. Până și simple mesaje de încurajare contribuie la efortul comun de a ieși victorioși din acest război.

Însă trebuie spus că și cea mai mare dezamăgire a venit tot de la oameni. Din păcate, mulți nu au înțeles să respecte măsurile dispuse de autorități, aşa că acestea au trebui să fie înăsprite.

– Ce ați învățat despre propria persoană, în tot acest timp de izolare?

– Ar fi atâtea de spus! Am învățat că tot ceea ce contează cu adevărat este iubirea. Practic, iubirea este motorul existenței noastre, rațiunea de a exista. Iubirea față de familie, față de părinți și față de cei dragi. Cât de mult ne lipsesc îmbrățișările celor dragi, a celor aflați departe de noi! Iubirea față de Natură... Nu este bine că

suntem izolați de atâtă vreme și că vom mai sta încă cel puțin atât, dar în tot acest răstimp Natura respiră. Prea a ajuns să fie sufocată de noi, oamenii, care în ipocrizia noastră spuneam că o iubim, dar în același timp nu conteneam să o schilodim.

Am învățat apoi să meditez mai mult, să mă rog mai mult. Am învățat să vorbesc mai puțin și să ascult mai mult. Am realizat cât de fragili suntem ca și omenire, ca și societate, în ciuda progresului tehnologic. Am învățat să-mi controlez temerile, fricile. Este cineva care poate spune „Mie nu îmi este frică”? Am învățat să prețuiesc mai mult viața!

Sălajul pur și simplu, 21 aprilie 2020

Primăveri cu bunica. Vironica Petecului sau Sfânta Duminică

Lelea Vironica a Petecului stătea și stă și acum în prima casă pe stânga, cum urci pe Calea Zălaului. După ce moșucu' și mămucha s-au dus, după ce căsuța cu acoperiș de paie a fost înlocuită cu una din cărămidă, după ce s-a prăpădit și bunicul, străbunica mea Carolina și-a luat lucrurile într-un lipideu în spate și s-a mutat cu buni Anica, în capătul din sus al satului. Calea Zălaului era, însă, mereu acolo și, cu bunicile de mâna, de câteva ori pe săptămână, făceam un du-te, vino între cele două locații.

Invariabil, intram pe la lelea Vironica. O găseam ba punând lapte la prins, ba făcând cartofi gătați, ba dând mâncare la orătanii. De la orătaniiile astea, în special cârduri întregi de găște, ocolul – acoperit cu iarba, mai ales troscotel – era plin de

pene, puf și boboci galbeni și îndesați. Undeva înspre gard, în ocolul ce era cumva înclinat, în pantă, era așezat un coșconar făcut din lemn și sărmă, iar în el erau mereu o cloșcă și pui. Laolaltă cu bobocii de gască, puții mici pe care-i vedeam dincolo de ochiurile sărmei îmi păreau o bogătie fantastică și mă atrăgeau ca un magnet.

Era o vreme în care buni Anica îmi ctea povești populare românești, printre care o variantă a „Fetei moșului și cea a babei”. Fata moșului ajungea invariabil la Sfânta Dumînică, unde intra de slugă și avea de curătat curtea, care – ca și la lelea Vironica – era plină cu pene, puf și orătanii cât cuprinde. De-aici și dilema mea, alimentată de faptul că lelea Vironica, exact ca Sfânta Dumînică, mi se părea tare bună la suflet, având mereu un măr ori o scrijea de pâine cu silvoiță ori un pumn de nuci ori cine știe ce, dar invariabil ceva bun pentru mine.

Ca urmare, cu dilema la purtător, îmi formulam întrebarea de îndată ce ieșeam pe poartă:

– Buni, lelea Vironica îi Sfânta Dumînică?

– Iară vorovești săt ce nu trebuie! Numa' nu-ți dai de rând! Oare de unde îți viin săt de-astea în cap?

De unde, de neunde, astea care nu trebuiau spuse îmi veneau în cap una după alta și, cum de una singură nu găseam răspuns, întrebam. Se pare, însă, că întrebam atât de des și de săcăitor, încât odată buni mi-a mai interzis să mai pomenească de lelea Vironica în contextul Sfintei Dumînici. Ori asta, ori îl cheamă pe Omu' Pădurii și mă dă la el.

Am tăcut și mi-am ținut dilema pentru mine – cu Omul Pădurii nu te joci – iar timpul a trecut și ne-a schimbat, iar pe mine m-a făcut din copil om mare. Nu am mai întrebat-o niciodată pe bunica dacă lelea Vironica e Sfânta Dumînică, dar de-a lungul anilor – peste 30 – de fiecare dată când m-am gândit la ea și la mâinile ei bune ce aveau mereu bunătăți pentru copilul din mine, îi ziceam în capul meu „lelea Dumînică”. Și mă gândeam chiar des, pentru că la fiecare discuție cu bunica, obișnuind să o întreb despre ce mai face cutare și cutare din Mirșid, când ajungeam la oamenii de pe Calea Zălaului, întrebam și de ea. Toate bune și în regulă, până în septembrie anul trecut, când am fost acasă. Împreună cu bunica, am băut cafeaua pe terasă, eu întrebând-o când de unul, când de altul, până fără să mă gândesc ce spun, mă aud zicând: „Să lelea Dumînică?”. „Lelea Vironica?” adaug imediat, dându-mi seama că mi-a scăpat porumbelul, dar sperând că buni n-a fost pe fază. Bunica s-a uitat fix la mine și mi-a zis: „Leli-ta Vironica e bine, am vorosit cu ea săptămâna trecută pe mobil. Nu se prea poate rădica din pat, că tare rău o dor picioarele – ea sătdeauna o avut bai cu picioarele, da' în rest îi bine. Știi doară că una din nepoate, cu bărbatul, stau cu ea în casă, au și un pruncuț mic, cam ca Maya noastră. Îi bine leli-ta Vironică, așe să știi. Și să mai știi că dumînica e o zi în călindar, da' parcă ți-am mai spus eu să-ți dai de rând și să nu vorovești săt brambura, nu ți-am spus?!”

Veri cu bunica. Fântâna de la Pavăl

Am apucat cumva să ajungem pentru două zile în România, o vizită val-vârtej, și aproape o zi întreagă am petrecut-o cu bunica. Stând la povești și aşteptând să fie gata cafeaua, buni îmi spune că iar au rămas fără apă din cauza unei defecțiuni la rețea.

– Iară am pătit-o cu apa, tumna așe ca anu' trecut. Am rămas fără apă, nici nu am apucat să oprim. Mai că mi-o vînă să râd și să o trimît pe mă-ta cu canta la Pavăl, cum merem odată.

– Când aduceați apă de la fântâna de la Pavăl, vrei să zici?

– Așe dară! Da' o fost numă' un gând, că doară nu se mai poate aduce apă de acolo amu, că fântâna îi acoperită de tăt.

– Ce s-a întâmplat cu ea, de ce a fost acoperită?

– Eh, e lungă tare povestea. Da' dacă vrei să știi de fântâna de la Pavăl, apoi tre' să știi că ea o fost dintătdeauna un loc cum puține sunt în sat. O fost un loc aparte, așe să știi. Ea se află și acum sub Coastă, baiu' e că lumea nu o mai poate folosi. Însă atunci demult, tăt satul aduce apă de acolo. Nu era zi să nu merem la Pavăl cu ulcioarele.

– Cu ulcioarele mergeați?

Cu ele dară! Numa' mai apoi am cumpărat cănti, da' parcă tăt ulcioarele erau mai bune, că țineau apa rece și bună, de putie duce ulciorul și la câmp. Drept îi că erau mult mai gingeșe ca și căntile, de nu avei grijă, odată se spărgeau.

– Ti s-a întâmplat să spargi vreun ulcior?

– Oh, ba bine că nu! Și-ncă nu unul, ci mai multe! Fântâna era așe făcută de pe dinăuntru era bârne împletite, ca on gard ce-ți vinie până la brâu. Apa era bună, rece și impede și cum izvorul o fost unu' bun, era apa până sus. Cei mai înalți numă' să alepcau peste brâul fântâni și puteau umple deja ulciorul, iară pentru cei-lalți era acolo un cărlig. Da' trebuie să fii cu băgare de samă când mânuiei cărligul, să nu lovești ulciorul de margine și să-l spargi. Numa' cum ți-am zis, și eu, și mă-ta mai apoi, am spart acolo la Pavăl câteva ulcioare.

– Și ce făceați când se întâmpla asta?

– Ce să facem? Merem acasă și îi zicem la măicuța.

– Și vă certa?

– Apoi de mângâiat pe creștet nu ne mângâia, asta era bistoș. Pe-atunci ulcioare putei lua numă' când merei la Zalău ori când vinieu olarii cu carele cu vase în sat. Nu se găseau pe tăte drumurile și bună samă că măicuța se năcăje când le prăpădiesc.

– Au spart și alții ulcioare acolo?

– Da' cum nu? Și Floarea Petri Mării o spart vreo două, de și-o auzit și ea câteva când s-o dus acasă. Și Vironica, și soră-mea Lodovica, ba și mă-ta o spart câteva acolo la fântână.

– Dar de cel care a făcut fântâna ce-ți amintești?

– Drept să-ți spui, nu mare lucru, că nu l-am prins. Nu știu exact cine a făcut-o, știu numă' că o fost careva din cei a lu' Pavăl, careva din familia Zmarandei, cu care ai vorbit tu la telefon.

– Zmaranda mi-a zis că fântâna ar fi fost făcută de străbunicul ei. Bunicii ei au fost Ioan și Maria Roman, ziși ai lu' Coită, iar tatăl lui Ioan s-ar fi numit tot Pavăl și el ar fi fost cel care a făcut fântâna.

– Se prea poate. Pe Ioan și Măria mi-i amintesc bine, doară o fost de-odată cu măicuța mea, din generația ei – cum ziceți voi amu. De bătrânu' Pavăl nu țin minte multe – nici nu știu dacă l-am prins ori nu, da' se poate să fi fost cel de-o făcut fântâna ce apoi i-o și purtat într-un fel numele.

– Ce-ți mai amintești de fântâna?

– D-apoi ce să îmi amintesc? Când o fost mă-ta mică, se mai juca pe acolo cu Zmaranda, că ele o fost de-odată. Se fugăreu p-acolo pe lângă fântâna, mai adunau flori, no, cum fac pruncii. Și-apoi mai era fântâna de la Pavăl locul unde feciorii se întâlnneau cu fetele, unde fetele se întâlnneau cu alte fete și apucau să povestească – doară tătă ziua în rest erau pe hotar. Fântâna o fost un loc ce o auzit și o păzit multe, tare multe povești. Amu, în anii noi, căci ar fi fost murdărită apa când unu', altu' ar fi aruncat gunoaie înăuntru și de-aia ar fi fost acoperită cu oarece capac. Vezi tu, e rău când omu' uită de bunăstarea și tihna lucrului vechi și se dă doar după ce-i

nou și strălucitor. După ce s-o învățat cu apa la robinet, lumea o uitat să prețuiască fântâna de la Pavăl și o lăsat-o așe.

– Dar dacă ar fi curățată, crezi oare că fântâna ar putea fi folosită din nou?

– Hmm aș zice că da, izvorul dintătdeauna o fost unu' bun. Numa' că nu știu cine ar mai aduce apă de acolo. Odată ce un lucru pică în uitare, e tare greu să-l faci să trăiască din nou.

– Dar de crezi asta?

– No, de ce cred asta? Pentru că așe îi lumea și așe o fost dintătdeauna. Ne luăm prea repede cu viața și cu mersul-nainte și nu mai stăm să ne uităm-napoi și să vedem lucrurile ce-o fost. Uită-te și la tine, câți de-o vîrstă cu tine stau și socotesc lucrurile ce-o fost oarecând? Multă îs?

– Păi nu știu câți sunt, știu că mi-e dintotdeauna mi-au fost dragi. Și lucrurile, și oamenii, și poveștile. Dar sigur mai sunt și alții de vîrstă mea care simt ca mine.

– Eu nu zic că n-or mai fi, eu zic că și de sunt, nu au timp ori nu-și fac timp să se uite ‘napoi. Că se iau cu viața și uită să își facă timp. Și într-un fel, e de înțeles, ei își țes poveștile lor, nu mai e rost decât cu greu de poveștile celor ce-o fost înainte.

– Buni, deja mă întristezi, serios. Nu-i bună atâtă filosofie. Hai mai bine să îmi spui de casa în care au stat bunicii Zmarandei, acolo la Pavăl.

– No, aceie-i o altă poveste, de care om vorovi mâine dimineață. Amu du-te, te rog, de adu cafeaua ceia și e rândul tău să îmi spui cum ai găsit-o pe Zmaranda. În Brașov zici că stă? Și n-a uitat de Mirșid și de locurile unde a copilarit? Ea o plecat destul de devreme din sat.

– N-a uitat, cum să uite? Ba chiar își aduce aminte cu drag de ele și de sat.

– No, cât de fain e asta! Vezi cum ne ducem în toate colțurile, ne împrăștiem și ducem cu noi o parte din sat?

– Da, așa-i că-i fenomenal? E ca și cum am duce satul cu noi, prin povești, satul cu fântâna de la Pavăl, bunăoară. Fenomenal, îți zic!

– Eu nu știu ce-i ăla fenomenal, da' să știi că și mie mi se pare fain, fain de tătului tăt!

Sălajul pur și simplu, 30 august 2020

MARIUS MORAR
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

David Anton, jandarmul zălăuan ce reprezintă Academia de Kickboxing a fraților Stoica din București

Frații Stoica, Andrei și Bogdan, cunoscuții luptători de kickbox din România, și-au deschis anul trecut o afacere de suflet, înființându-și propria academie de kickbox, „Stoica Brothers Fight Academy”, iar sloganul celebrilor luptători este „antrenează-te cu camponi pentru a deveni campion”. La Academia din București a celor doi luptători a ajuns și zălăuanul David Anton, un luptător de kickbox care a început să practice acest sport în urmă cu 7 ani. Primul sport cu care a avut tangență a fost fotbalul, ca mulți alți copii din generația lui, dar ceva l-a atras mai mult spre sporturile de contact.

„Nu pot să zic că m-a determinat ceva anume, pur și simplu am vrut să practic sport de contact. După trei luni de antrenament cu Laurențiu Lăpuște, am susținut primul meu meci, pe care l-am și câștigat. După acel meci, am simțit că pot obține mult mai mult în acest sport, ținând cont că am avut doar trei luni de antrenament și am făcut față cu brio”, ne-a declarat David Anton.

Pentru acesta au urmat alte gale, noi meciuri în care a demonstrat că parcă era născut pentru a practica acest sport. În vara anului trecut, mai precis în luna iunie, zălăuanul a câștigat și prima centură din carieră, în cadrul Galei „Fight for Glory” desfășurată la Bistrița-Năsăud. „Am participat într-o piramidă cu 4 luptători din care am ieșit învingător, iar centura a venit în Sălaj. Acel meci a fost cel mai important din cariera mea până în prezent. Au urmat alte meciuri, iar ultimul a fost la „Gala Colosseum”, unul dintre cele mai importante promoții de kickbox din România”, a mai afirmat luptătorul.

Pentru Anton a urmat o pauză de şase luni după acea gală, apoi s-a mutat cu serviciul în Bucureşti, lucrând în cadrul Jandarmeriei Române. „M-am mutat la Bucureşti, unde cred că mi s-a îndeplinit visul, acela de a mă antrena la „Stoica Brothers Fight Academy”. Am doar 20 de ani și am planuri mari în această ramură sportivă”, spune cu tărie David Anton, care a ținut să le mulțumească părintilor săi pentru susținere: „dacă nu mă ajutau financiar, dar și moral, nu aş fi ajuns astăzi aici. Nu pot să-l omit nici pe Laurențiu Lăpuște, care este un antrenor deosebit și care mi-a câștigat respectul pentru tot restul vieții. Îi mulțumesc pentru că și datorită lui am ajuns să fiu luptătorul de astăzi”.

David Anton nu doar că se antrenează la sala fraților Stoica, ci și reprezintă Academia acestora în galele la care participă.

Magazin Sălăjean, 18 martie 2020

Gheorghe Tadici a împlinit 68 de ani și 46 de antrenorat

Este greu să vorbești despre profesorul Gheorghe Tadici, dar, în același timp, este și ușor, pentru că la cariera impresionantă de antrenor pe care o are și la realizările avute de-a lungul anilor, nu ai cum să nu-ți găsești cuvinte pentru a-l caracteriza pe „Magicianul de la poalele Meseșului”, cum l-a numit Ilie Dobre în cartea sa. În urmă cu trei ani, punea punct meseriei de dascăl, după 43 de ani de activitate, dar a rămas în cea de antrenor, dorind să descopere în continuare tinere talente și să le ducă spre marea performanță, aşa cum a făcut cu generații întregi.

Neobosit, chiar și la 68 de ani pe care-i împlinește astăzi, Tadici rămâne un „titân” al handbalului românesc, dar și un specialist al semicerculilor din întreaga țară. Doar la Zalău a obținut 3 titluri naționale, de 8 ori vicecampion al României, de 4 ori medaliat cu bronz, câștigând într-un an și Cupa României. 19 ediții în cupele europene, câștigarea City Cup în 1996, o finală de cupă europeană, cinci semifinale și trei prezențe în grupele Ligii Campionilor sunt performanțe pe care niciun iubitor al handbalului zălăuan nu cred că le-a visat în urmă cu 40 de ani. Cu

Oltchim Râmnicu Vâlcea a obținut în cei doi ani (2006 – 2008) aproape tot ce se putea obține pe plan național și internațional, iar la echipa națională a României, nimici nu i-a putut egala încă performanța din 2005, cea de vicecampion mondial.

Printre cei care i-au urat „La Mulți Ani!” pe paginile de socializare se numără și primarul Zalăului, Ionel Ciunt, cel care, în urmă cu trei ani, la pensionarea profesorului, a povestit și o întâmplare din perioada facultății: “Am avut noroc cu profesorul Tadici în primul an de facultate, când eram student în București. M-a întrebat unul dintre profesori: de unde ești, Ionică? Din Zalău, i-am răspuns. La care el a spus: da, știi, de unde este antrenorul Tadici”.

„Astăzi este o sărbătoare importantă pentru un om pe care-l respect și-l prețuiesc. Este vorba de domnul profesor Tadici, cetăean de onoare al Municipiului Zalău, căruia îi doresc multă sănătate mai întâi și apoi, sigur, dacă e posibil, toate câte le dorește să i se întâpte. La Multi Ani, domnule profesor și toate cele bune”, este mesajul edilului zălăuan.

Din 2017, Sala Sporturilor din Zalău îi poartă numele profesorului Gheorghe Tadici, omul care împlinește 46 de ani de antrenorat.

La Mulți Ani, Gheorghe Tadici!

Magazin Sălăjean, 27 martie 2020

Doliu în învățământul sălăjean: a murit primul director al Clubului Sportiv Școlar Zalău, Ezechil Romitan

„Întâmplarea face ca eu să fiu întâiul director al acestei prestigioase unități școlare de mare performanță, care a dat județului și țării sportivi de mare performanță. (...) În anul 1978, domnul inspector Bal Ioan Crișan îmi mărturisește că dorește să înfințeze o unitate de performanță de sine stătătoare, pe care să o dezvolte și mai mult, adăugând câteva secții: tenis de câmp, tenis de masă, fotbal, box, lupte, care să devină pepinieră a sportului de performanță din județul Sălaj. Așa se face că mi-a propus direcțiunea Clubului Sportiv, pe care am acceptat-o fără ezitare”, este o parte din mesajul scris în 2008, la aniversarea a 30 de ani de existență a Clubului Sportiv Școlar Zalău, de profesorul de educație fizică și sport, Ezechil Romitan, cel care s-a stins din viață în cursul zilei de marți, 5 aprilie, la vîrstă de 76 de ani.

Romitan a fost timp de 15 ani inspector de educație fizică și sport, iar ca profesor a activat la Școala Gimnazială „Simion Bărnuțiu”, la Liceul Tehnologic „Voievod Gelu” și la Colegiul Național „Silvania” Zalău, de unde s-a și pensionat. În perioada cât a fost profesor la Școala Gimnazială „Simion Bărnuțiu”, Ezechil Romitan, cu sprijinul prim-secretarului de la acea vreme, Laurean Tulai, a asfaltat terenul de baschet din curtea școlii, fiind, de altfel, primul teren de baschet asfaltat din județ.

De menționat că prima echipă de baschet a orașului, Voința Zalău, a luat ființă la inițiativa regretatului Ezechil Romitan, în anul 1968, aceasta activând în Divizia B.

Pentru o perioadă de aproximativ un an, Romitan a fost și antrenor al echipei de handbal feminin, Textila Zalău.

Romitan a făcut parte și din Corpul de observatori ai Asociației Județene de Fotbal Sălaj până în primăvara acestui an, fiind delegat atât la partide din Liga a V-a, cât și la meciuri din Liga a IV-a.

Dumnezeu să-l odihnească în pace.

DANIEL MUREŞAN
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

Epidemii de-a lungul istoriei în Sălaj

De-a lungul istoriei, sălăjenii s-au confruntat cu multe și cumplite epidemii care au făcut ravagii în rândul localnicilor. Ciumă sau holera au avut implicații în mentalul colectiv, semănând spaimă și insecuritatea între locuitorii Sălajului. O primă epidemie de ciumă consemnată documentar este în anul 1718, după cum relatează Florin Ioan Chiș în excepționala lucrare „Epidemii și eradicarea lor în nord-vestul României”, tipărită cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj. Atunci, regele Carol al VI-lea cerea autorităților din comitatul Crasna să fie precaute și să ia toate măsurile pentru evitarea infecțiilor, să organizeze carantine, limitând pe cât posibil circulația mărfurilor și a oamenilor. La Șimleu sunt incendiate casele celor infectați, la fel și hainele lor. Într-o scrisoare imperială trimisă conducerilor comitatelor se arată faptul că “răspândirea contagiunii de ciumă se datorează întrunirilor și discuțiilor familiare între poporul infectat, precum și

tot felul de schimburi comerciale”. Prinț-un ordin dat de Cancelaria Aulică a Ungariei la 15 decembrie 1718, se interzice circulația de persoane și mărfuri spre vest. Guberniul Transilvaniei instituie trei puncte de trecere: la Zalău, Brădet și Jibou. Toți cei ce treceau pe aici erau chestionați de unde vin și încotro se îndreaptă, în ce zone locuiesc. Carantinele erau organizate la Zalău și Jibou pe o perioadă de 40 de zile. și pe atunci exista un fel de adeverință de trecere (pășuș), multe dintre ele fiind falsificate. Deci, nimic nou sub soare, restricții similare erau și acum 300 de ani. Din păcate numărul victimelor în Transilvania a trecut de 100.000, multe cadavre rămânând neînhumate, motiv de anchete și acțiuni imediate ale autorităților austriece 20 de ani mai târziu, molima lovește din nou, cele mai afectate localități fiind Bilghezd, Camăr, Dumușlău, Jibou, Brebi și Crișeni. Într-o însemnare din iulie 1742, popa Alecsa din Rus spune „au început a muri de ciumă”. Într-adevăr, în nici doi ani molima s-a răspândit cu repeziciune, pe teritoriul actualului județ Sălaj murind aproape 8.000 de oameni, adică aproximativ 13% din populație. Au fost închise piețele, armata fiind desemnată să mențină ordinea. Se recomanda evitarea hanurilor, călătorii urmând să doarmă sub cerul liber sau în šuri. Sunt izolați bolnavii, se dezinfecțează mărfurile, se interzice orice formă de adunare publică. Cadavrele erau stropite cu var nestins și îngropate adânc. Groparii erau plătiți de autoritățile locale, depunând următorul jurământ: *Eu... jur pe Dumnezeul viu, că în primul rând voi păstra numele lui în laudă, voi încoraja beția, cearta și înjurăturile, voi fi cu supunere față de onorata administrație, consiliul sanitar, apoi față de maestrul breslei mele. Morții îi voi îngropa cu omenia cuvenită breslei, nu îi voi jefui. Bune și adânci gropi voi săpa, mă voi mulțumi cu plata dată, pe cei necăjiți cu nimic nu am să-i supăr. În oraș voi intra doar pentru înmormântare, iar semnul de recunoaștere am să-l pun la loc cu vedere. Cu nimenea, nici cu familia mea, în afară de tovarășii mei, nu voi fi în atingere. Așa să-mi ajute Dumnezeu!* Din registrele parohiale ale localităților sălăjene aflăm că între anii 1836-1837 holera face victime la Șärmășag și Șimleu Silvaniei. Urmează un val holeric semnificativ în anul 1848, val ce a cuprins Zalăul, Jiboul, Crasna, Cehu Silvaniei, dar și alte localități mai mici. Registrele comunității romano-catolice din Zalău consemnează două decese în toamna anului 1848. Începuse sezonul rece, cauza numărului redus de îmbolnăviri. Vara viitoare însă, în registrele romano-catolice sunt consemnați 16 morți din cauza holerei, iar în registrele reformate 132. Din păcate nu putem cunoaște cu exactitate numărul total al deceselor, registrele greco-catolice, ortodoxe și izraelite neconsemnând date în acest sens. Un caz interesant este cel al localității Românași, unde în vara anului 1849, într-o singură lună, conform registrelor greco-catolice, mor 46 de persoane. Holera s-a întins aproape în tot județul, localitățile cu multe decese fiind: Nușfalău – 64 (registre reformate), Crasna – 32 (registre reformate), Zăuan – 32 (registre reformate), Șärmășag – 20 (registre reformate), Șimleu Silvaniei – 8 (registre romano-catolice). Anul 1855 aduce un nou episod de holeră, în Sălaj înregistrându-se victime la Șimleu Silvaniei (5), Cehu Silvaniei (2), Crasna (1). După 11 ani holera se întoarce iar pe meleagurile silvane, dar și acum decesele sunt într-un număr redus: Șimleu Silvaniei (10) și Crasna (1). Deceniul

opt aduce cu el cea mai mare epidemie de holeră din secolul XIX. Infecția zonei ce cuprinde actualul județ Sălaj s-a făcut dinspre Rusia-Galiția-Ungaria. Pe un Antologion (carte bisericească care cuprinde serviciu praznicelor și al sfintilor de peste an) de la Gostila, învățătorul Gregoriu Trifanu nota: în vara anului 1873 a fost secetă mare... și după aceia, au venit colera în satu. Familii întregi au murit, de au rămas casele pustii. La Crasna au fost raportăți 118 morți, adică aproape 5% din populația localității. O cifră semnificativă avem la Cehu Silvaniei, unde se înregistrează 138 de victime (prima este un bărbat de 46 de ani – Vincze Istvan). La Zalău se constată o neconcordanță între cifrele oficiale și cele ale comunităților religioase, cert este că a fost depășit numărul de 85 de morți. Cazurile raportate în alte localități se prezintă astfel: Șimleu Silvaniei – 11, Cizer – 25, Jibou – 9 (doar parohia reformată) Epidemia de tifos exantematic din 1914-1922 din Europa de Est și Uniunea Sovietică, pentru România a reprezentat cea mai mare epidemie din istoria sa, perioada principală de evoluție a acesteia pe teritoriul geografic al Vechiului Regat derulându-se în anii 1916-1919. Transilvania a fost o zonă destul de sigură, poate și datorită măsurilor exceptionale luate pentru deplasarea militarilor români în nou teritoriu. Din documentele păstrate, se pare că județul Sălaj nu a fost afectat. În instrucțiunile transmise serviciilor sanitare militare la 5/13 noiembrie 1918 au fost precizate, în ce privește trupele Armatei Române care urmău să intre în Transilvania, înființarea unui spital de contagioși aflat la dispoziția Comandamentului Trupelor din Transilvania. Acesta a avut două secții, precum și laboratoare de biologie. Ultimele erau gândite să funcționeze și independent, în raport cu necesitățile și realitățile de pe teren. Înființarea în sectoarele de teritoriu prevăzute a unor băi și a unor cuptoare de deparazitare, destinate în primul rând soldaților, dar și populației civile, a rămas în sarcina corpuriilor de trupă. Ca măsură profilactică, în luna februarie 1919 a fost decisă înființarea a două instalații de deparazitare, necesare prizonierilor de război aflați în tranzit și care revineau la casele lor din Transilvania. De asemenea, în luna martie 1919 în cadrul Serviciului de evacuare și triaj al trupelor din Transilvania, un vagon sanitar a fost detasat pentru a fi atașat trenului Dej – Jibou (și return). Acest vagon a avut rol de a combate epidemiiile, adunând pe cei bolnavi. Suplimentar, a fost pus în stare de funcționare un tren-baie, garat la Jibou. În anul 1918, gripe spaniolă era în plină expansiune, în aproape toate țările de pe mapamond. România nu a făcut excepție, mai ales că țara fusese implicată activ în Primul Război Mondial. Gripa s-a răspândit în multe țări odată cu întoarcerea soldaților de pe front, afectând în principal tinerii și având o rată de mortalitate ridicată. Se crede că a fost una dintre cele mai letale pandemii, după Moartea neagră, din secolul al XIV-lea, din istoria umanității. Austro-Ungaria a blocat orice date jurnalistice despre epidemie și numărul de morți, din rațiunea de a nu „afecta” moralul și combativitatea militarilor din tranșeele războiului. În Transilvania s-a dat ordin autorităților notariale ca decedații de „Influență spaniolă” să nu fie înregistrati în Registrele de Stare Civilă. Astfel, nu avem prea multe date despre victimele înregistrate în Sălaj. Silviu Dragomir, în lucrarea „Un sfert de veac de la Unirea

Transilvaniei”, apărută la editura Eminescu în anul 1984, ne spune că: exemplul octogenarului Gheorghe Pop de Băsești, care a călătorit spre Alba Iulia într-o stare avansată a bolii, a fost percepțut ca unul vecin cu eroismul. El a ajuns în orașul unirii în 30 noiembrie, dar oboseala drumului l-a doborât la pat. Cu toată febra ce-l munccea, el s-a ridicat, a venit să prezideze Adunarea Națională și să-i binecuvânteze rostul fericit”. Într-un document aflat la Muzeul Marii Uniri din Alba Iulia, protopopul Iovian Andreiu din Gârbou se scuza pentru absența sa de la marele eveniment: “Regret că din cauza de morb nu pot participa la marea serbare”. Putem deduce de aici faptul că nici sălăjenii nu au fost feriți de crunta molimă. Pandemia de coronavirus care a lovit întreaga lume este surprinzătoare pentru niște națiuni care beneficiază de generații de pe urma progreselor medicinei moderne. Însă în trecutul nu foarte îndepărtat, epidemii asemănătoare de boli infecțioase au făcut ravagii în societățile premoderne. Istoria epidemilor oferă sfaturi considerabile, dar numai dacă oamenii cunosc istoria și răspund cu înțelepciune.

Magazin Sălăjean, 21 aprilie 2020

Istorie uitată

Chiar de la începutul anilor '90 români au pornit într-o cursă pentru a șterge istoria. Monumente, case, clădiri, locuri care mai păstrau încă umbrele marilor înaintași au fost distruse fără milă. De cele mai multe ori pentru ca unii să intre în posesia unor terenuri de valoare. Uneori din neștiință, iar în foarte multe cazuri din prostie. Mulți dintre români au uitat ce înseamnă tradiția, istoria și mândria unei națiuni. În străinătate, chiar și cea mai mică piatră are valoare istorică și este păstrată, întreținută și promovată turistic. Administrația locală din Zalău asistă nepăsătoare la degradarea unor clădiri cu valoare de patrimoniu. Probabil nu aduc voturi. Inaugurarea unui mall e mult mai tentantă decât restaurarea unei clădiri istorice. Pentru România, dar și pentru alte state din centrul și sud-estul Europei, anul 1918 are o semnificație aparte – la 1 Decembrie, prin Rezoluția Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, se hotără unirea Transilvaniei cu România. Numele Sălajului era asociat nu numai cu locul de naștere a lui Gheorghe Pop de Băsești sau a lui Iuliu Maniu, ci și cu locul ideilor naționale unioniste.

Într-un astfel de loc, într-o casă ce se află în spatele clădirii Prefecturii de azi, locuia Gheorghe Pop, viitorul prefect al Sălajului.

Vă aducem la cunoștință că Sfatul Național Roman comitatens la recercarea președintelui Dnul Teodor Mihali s-a înființat, și ca pe membru ales în acest comitet va recercări, ca în 24 ore să binevoiști să facă pași de lipsă, ca în cercul D-tale, să se înființeze secțiunile comunale Române a sfatului comitatens, și despre organizare aveți a raporta în cel mai scurt timp.

Pentru spesele efective aveți să deschideți colecta națională. Despre modul cum s-a înființat Comitetul comitatens, Vă-ți fi înștiințat prin manifest.

Zalău, la 12 Novembrie 1918.

Dr. Jean Getie Dr. George Pap

Prostern comitet

dul cum s-a înființat comitetul comitatens Vă-ți fi înștiințat prin manifest. Această clădire simbol al Unirii în Zalău stă azi să cadă. Totul e ca după război: pereți căzuți, ornamente aproape dispărute, un balcon ce nu îmi dau seama cum se mai ține. Prin amabilitatea Doinei Cociș, directorul executiv al Direcției pentru Cultură Sălaj, am primit informații despre starea actuală a clădirii: *Imobilul, datând de la începutul secolului XX, este înscris în Lista Monumentelor Istorice 2015, sub numele „Casă”, având indicativul SJ-II-m-B-04983. Imobilul este amplasat pe o parcelă de colț, la intersecția străzilor Nicolae Titulescu și Unirii. Terenul în pantă a favorizat dezvoltarea clădirii pe un regim de înălțime S+P+1, și o planimetrie în forma literei L. Avantajele parcelei de colț se regăsesc în primul rând în plastica volumetriei și a fațadelor, puternic ornamentate cu elemente decorative de inspirație eclectică. Cele două fațade principale sunt împărțite în două registre orizontale, puternic evidențiate prin brâul decorativ ce desparte nivelul parterului de cel al etajului.*

care personalizează puternic imobilul în peisajul urban al zonei centrale a Zalăului. Teșit la 45 de grade, acesta permite ca pe travnea astfel formată să fie amplasat un balcon așezat pe console monumentale puternic decorate cu volute și ghirlande vegetale. Spre deosebire de fațadele principale

Acolo, sub conducerea lui, se înființa la 11 noiembrie 1918 Consiliul Național Român pentru Comitatul Sălaj. Alături de Gheorghe Pop s-au aflat Alexandru Țiple, Iosif Fărcaș, Ioan Gheție, Traian Trufașiu, Ionel Pereni și Eugen Boroș. Ei au elaborat un comunicat-apel difuzat pe întreg teritoriul comitatului, care sună astfel: *On(orate) Domnule! Vă aducem la cunoștință că Sfatul Național Român comitatens, la recercarea președintelui, domnul Teodor Mihali, s-a înființat și ca pe membru ales în acest comitet să recercăm ca, în 24 de ore, să binevoiști să facă pași de lipsă, ca în cercul D-tale, să se înființeze secțiunile comunale române a(le) sfatului comitatens, și despre organizare aveți a raporta în cel mai scurt timp. Pentru spesele efective să deschideți colectă națională. Despre*

Ferestrele parterului se termină în arc de cerc, subliniind astfel importanța ierarhică a acestuia în raport cu etajul care este dominat de prezența golurilor dreptunghiulare ale ferestrelor. Atât la parter cât și la etaj, acestea sunt evidențiate prin ancadramentele de inspirație barocă, mai ales datorită așa-ziselor chei de boltă ce tronează în axul de simetrie al fiecărei ferestre. Colțul clădirii este cel

le, cele două fațade orientate spre curtea interioară sunt tratate simplu, fără ornamente sau accente volumetrice. Din punct de vedere structural, imobilul se încadrează în perioada sfârșitului de secol XIX și începutul secolului al XX-lea, având un sistem constructiv bazat pe fundații și pereți din zidărie de cărămidă plină. Planșul ce desparte etajul de podul clădirii este realizat din grinzi de lemn placate cu scânduri pe ambele fețe. Șarpanta este una de tip eclectic, cu ferme secundare și ferme principale, acestea din urmă fiind tensionate cu ajutorul corzilor din lemn ce conferă astfel rigiditate întregii șarpante. În spiritul acestei soluții constructive, învelitoarea este realizată din tiglă ceramică, în timp ce planurile înclinate ale învelitorilor sunt punctate de prezența tabacherelor din tablă de zinc ce permit luminarea și aerisirea naturală a podului. În prezent, datorită condițiilor topografice ale terenului, dar și datorită neîntreținerii acesteia, clădirea prezintă o serie întreagă de degradări structurale și nestructurale. Este vorba în primul rând de fisurile în profunzimea structurii de rezistență, fie că este vorba de ziduri sau planșee (bolți și boltișoare). Alunecările de teren dar și umiditatea excesivă au condus la fisuri diagonale prezente îndeosebi la pereții portanți exteriori dar și la stări de colaps sau precolaps ale bolților subsolului. Umiditatea, așa cum indicam deja, este un alt factor ce favorizează degradarea imobilului. Ascensiunea capilară a apelor din pânza freatică a generat în timp degradări accentuate ale suprafețelor parietale. Exfolieri sau decapări ale zugrăvelilor și tencuielilor sunt prezente pe întreaga suprafață a fațadelor, dar mai ales în zona solului dinspre strada Unirii. Pe de altă parte, neîntreținerea sistemului de colectare a apelor pluviale a dus în primă etapă la avarii ale igheaburilor și burlanelor, iar apoi la degradări ale câmpurilor fațadelor. Starea deosebit de gravă a clădirii la exterior se regăsește însă și în interiorul acesteia. Deși nu au fost făcute multe modificări ale spațiilor interioare, totuși, înlocuirea unora dintre tâmplăriile originale cu tâmplării din PVC, umiditatea excesivă a spațiilor interioare, deformarea planeității planșelor, sunt toate elemente ce au favorizat apariția și agravarea stării generale de degradare a imobilului. Dacă acestei stări generale îi adăugăm și însemnatatea pierderii, uneori ireversibile, ale unor elemente decorative, obținem o imagine de ansamblu a degradării și deteriorării actuale a clădirii. În lumina celor expuse, se impune elaborarea unei documentații tehnice complexe, capabile să ofere soluții nu doar pentru salvarea imaginii exterioare a imobilului, dar și pentru salvarea fizică, structurală, a acestuia. În lipsa unor intervenții urgente de restaurare și consolidare a imobilului, colapsul acestuia este doar o chestiune de timp, și acela nu foarte îndepărtat. Locatarii imobilului nu au posibilități financiare pentru restaurare. Ar însemna o căruță de bani. Cu eforturi uriașe au schimbat o parte din acoperișul distrus de grindina de anul trecut. Au mai schimbat câte un geam, să nu mai șuiere iarna vântul. Mai mult nu pot. În schimb, autoritățile locale ar putea cumpăra casa pentru a o reabilita, iar ulterior ar putea face aici sediul unei instituții. Dar nu cred că se vrea așa ceva. Primăria tot flutură lozinca despre domeniul privat, că nu poate face nimic. Niciun cuvânt despre cumpărarea clădirii. Consiliul Județean spune sec – nu sunt prevăzuți bani pentru achiziționarea clădirii. Noapte bună, Zalău! Ne rămâne doar să le vorbim copiilor noștri despre partea aceasta de istorie a orașului și să nădăjduim că ei nu vor uita prețul plătit de strămoșii noștri. Căci noi am cam eşuat!

O, sancta simplicitas!

În anul 1415, Jan Hus – teolog ceh cunoscut pentru ideile sale anti-papale, era ars pe rug împreună cu manuscrisele sale, cenușa sa fiind împrăștiată în Rin. O bătrânică amăgită de promisiunea fericirii viitoare s-a apropiat cu un braț de vreascuri și le-a îngărmădit pe focul rugului. Ultimele cuvinte ale lui Jan Hus ar fi fost: „O, sancta simplicitas!“ („O, sfântă prostie!“), oftând la ignoranță și naivitatea femeii. „O, sancta simplicitas!“ a ajuns în România un fel de strigăt. Aici prostia a ajuns la rangul de virtute. Escrocii, șmecherii și borfașii profită din plin de naivitatea unui segment al populației ce tinde să devină majoritar. Exercițiul dubiului e pe cale de dispariție, se ia de bun orice se vede la televizor, mai nou și ce scrie pe facebook. Acești oameni fără discernământ pleacă urechea la orice, poate fiindcă nu au ce pierde. Mistica miracolelor vizează persoanele ce visează o viață fără griji. Probabil aici au un rol important lipsa cultului muncii sau religiile mistico-conservatoare din România. Pe aceste meleaguri a înflorit Caritasul, adică speranța banului nemuncit, pițat din cer. Stoica și Tatulici erau priviți ca niște zei, lumea îi sorbea din ochi. În final cei doi au scos limba păgubișilor, lăsându-i cu buzele umflate. Credet că s-a învățat minte românul? Da de unde! Au urmat SAFI, Delphin, FNI, Eurobingo sau multe alte scheme financiare menite să jupoiae românul și de puținul ce îl avea. Niciunul din milioanele de români păgubiți nu și-a pus întrebarea cum se pot înmulții banii de opt ori? Sau se gândeau că există un scamator cu joben în spatele cortinei. Sau nu gândeau deloc. Sau ambele la un loc. Într-un asemenea mediu e raiul politicienilor populiști, plini de promisiuni fără acoperire. Iar când mai vin și cu litrul de ulei și kilul de zahăr, rețeta are succesul asigurat. Românul se vede important, primește gratuit ceva. Un fel de paradisul proștilor, unde promisiunea politicianului are miros de parfum și culoare pastelată. Acum, campania electorală e deja începută. Doar că va fi cam altfel. E scos Covid-ul la înaintare, că doar e ceva ce nu pricpe românul, deci e loc de conspirații. Și dă-i și luptă, cu mască și fără mască. De ce să credem un medic care a făcut școală zece ani, când putem crede un circar? O, sancta simplicitas!

Magazin Sălăjean, 20 iulie 2020

MIHAELA MUREŞAN
Sălajul pur și simplu

Sălajul Pur și Simplu
... se poate și altfel

Masca, cea de toate zilele

Am să dezvolt în cele ce urmează ideile strict personale referitor la purtarea măștilor de protecție pentru limitarea răspândirii coronavirusului pandemic. Pentru că părerile sunt extrem de împărțite.

Cu siguranță, fiecare are dreptul să aleagă să respecte sau ba aceste măsuri, sunt doar indicații. Dar trebuie să aibă în vedere că decizia lor de a nu purta masca poate pune în pericol sănătatea altor indivizi.

Personal, port mască pentru că trebuie. Nu pentru că îmi place. Nici nu cunosc persoane cărora să le placă. Poate doar unor tineri, adolescenti sau copii care poartă măști imprimate cu diverse modele. Am văzut măști în culori aprinse, măști negre, măști cu diferite personaje din desene animate, măști cu modele de craniu, monștri sau diverse însemne și unele care imită printurile animale. Cum spuneam, acestea se observă în general la tineret. De cealaltă parte, majoritatea adulților folosesc măștile albastre comercializate în farmacii, probabil din considerente de eficiență, că protejează mai bine.

Dar toți le poartă pentru că trebuie. Pentru că există niște măsuri lansate de autorități pentru a putea ieși din impasul social și economic în care ne aflăm.

Pare că majoritatea s-a obișnuit cu această stare a lucrurilor. Și clar suntem mai relaxați. Dar dacă măsurile impun, atunci singura variantă la îndemâna este să purtăm mască. În plus, se recomandă să ne spălăm de pe mâini. O indicație depășită din punctul meu de vedere, acest lucru trebuia făcut oricum și înainte de pandemie. De asemenea, se solicită să păstrăm distanță față de persoanele din jurul nostru. Să evităm spațiile închise aglomerate. Să limităm ieșirile la strictul necesar. Nu este ușor pentru că, în doar câteva luni de la răspândirea acestui virus, asta a însemnat să ne schimbăm stilul de viață.

Revenind la mască, insist să spun că nu îmi place să o port. Efectiv îmi crează un disconfort fizic. Nu e vorba că nu pot respira cum trebuie, în parte și asta, dar pur și simplu îmi irită pielea. Cel mai probabil ar trebui să încerc o variantă de mască dintr-un material mai fin, din bumbac. Există indicații din partea autorităților ca ar fi potrivite și acestea pentru limitarea răspândirii – impropriu spus – nouului coronavirus, deoarece ne afectează de ceva vreme.

De altfel, port masca nu pentru că mă simt amenințată de boală. Trebuie să folosim aceste măști pentru a proteja alte persoane din jurul nostru, întrucât există posibilitatea să fim purtători de virus asimptomatici. Așa că o port strict pentru că trebuie și pentru că înțeleg utilitatea ei și a măsurilor în vigoare pentru limitarea, implicit stoparea răspândirii virusului covid 19.

Cunosc aceste măsuri. Cu toții le auzim destul de des în difuzeoare pe toate canalele media. Dar tot se mai întâmplă uneori ca, din grabă, să uit să iau masca din mașină pentru a putea intra în magazine sau supermarketuri. Și mă trezesc doar la intrare că nu o am și mă întorc să o iau. E acolo paznicul să îmi amintească faptul că, pe lângă mască, trebuie să întind mâna să îmi ia temperatura corporală. Aici chiar nu am nicio problemă. Personal, nu mă deranjează câtuși de puțin. Am prins și cazuri la intrarea în spații publice închise de persoane care au refuzat să li se verifice temperatura și paznicul s-a văzut nevoit să solicite intervenția colegilor pentru interzicerea accesului acestora în incintă.

Așa că, dacă e imperios necesar să purtăm mască, dacă e neapărat să întindem mâna pentru verificarea temperaturii, să folosim dezinfecții puși la dispoziție la intrarea în magazine, instituții etc. nu avem decât să respectăm regulile și o să trecem curând peste perioada aceasta.

Pentru că nu avem nevoie de încă o stare de urgență, cu interdicții la deplasare. Știm foarte bine că am trecut cu toții o perioadă grea în care nu am avut voie să ieșim din case decât pentru obținerea unor bunuri și servicii de strict necesar. Nu vrem iarăși acolo.

Așa că am speranță că nu e atât de greu să fim mai responsabili, să urmăm niște indicații care să combată răspândirea coronavirusului care ne-a cam dat viațile peste cap în ultimele luni.

Dat tot am speranță că va fi bine! Sănătate tuturor!

Sălajul pur și simplu, 10 iulie 2020

Anul școlar și Covid19

A cam început anul școlar în Europa și lucrurile nu mai sunt ce-au fost. Acest septembrie pe care îl traversăm vine la pachet cu necunoscute pentru toți cei implicați – de la cadre didactice, la portari, femei de serviciu, asistenți și medici școlari, șoferi de microbuze galbene care duc și aduc copii, până la ei – la copiii și părinții care au strâns din dinți, așteptând prima zi de școală ori de grădiniță.

Pentru că în acest septembrie totul se cam învârte în jurul virusului Covid, a măsurilor de protecție, a măștilor, a grupurilor pro și a celor contra. Într-o lume care, încă, nu are suficiente date despre un virus ce a tulburat bunul și clasnicul mers al planetei, părerile sunt enorm de multe și tot pe atât de împărțite.

La fel cum împărțite sunt și cursurile, ba online, ba față în față, ba dimineața devreme, ba după-amiaza târziu. Un fel de univers împrăștiat, în care câțiva încearcă să pună ordine, iar cei mai mulți să se descurce cum pot.

Pentru noi, anul acesta a început grădinița, copilul din dotare având 3 ani împliniți și având automat dreptul la un loc în sistemul educațional german. Veți spune, în primă instanță, că nu-i la fel, că viața din România nu e aceeași cu cea din Germania, că nu poți compara mere cu banane și kiwi. Eu vă spun că lucrurile se mișcă în cam aceeași sferă și că grijile sunt cam din aceeași categorie, adică griji de părinți. Aici, la grădiniță unde am primit noi loc, piticoții nu poartă mască, dar adulții da. Copilul e predat educatorului la poartă și tot de acolo e luat la final de program. Noi cu masca pe față, educatorul la fel. În regiunea unde locuim, sunt

mai multe unități școlare închise după ce copii ori cadre didactice au fost depistate cu Covid19. Luăm în calcul că e posibil ca și grădinița unde merge Maya sa treacă printr-o asemenea situație. Cum am zis, vremurile nu sunt ușoare defel.

Și, totuși, vedem partea bună a lucrurilor. Avem mici bucurii și victorii în fiecare zi. Vremea caldă și însorită de săptămâna asta, faptul că Maya se obișnuiește tot mai bine cu grupa de copii, culorile lanurilor de porumb și rapiță pe care le vedem urcând dealul spre casă, poveștile pe care le împărțim, ca familie, în septembrie, anul de grație 2020.

Știu că fiecare familie e altfel, cu trăiri și bătăi de inimă proprii, dar știu în același timp că iubirea, înțelegerea și toleranța sunt fundamentalul bunăstării sufletești în care putem construi și reconstrui lumea în care ne ducem existența. Iar pentru cei mai mici și mai tineri dintre noi asta e primordial – construirea unei lumi în care să se simtă în siguranță. Cam ca în brațe de mamă și tată. Cam asta voiam să vă spun și să vă rog. Înainte să ne aruncăm într-un lanț de griji, temeri, frământări, întrebări și discuții aprinse, să încercăm să fim acolo pentru ei. Pentru copii. Cu brațe ce oferă siguranță.

În altă ordine de idei, vă dați seama, cred, că, peste câteva decenii, ei vor fi generația ce va spune la o bere, seara, pe terasă: „Fraților, mai țineți minte cum am început noi anul ăla școlar în vremea Corona?”.

Sălajul pur și simplu, 14 septembrie 2020

FLORIN NEGOITĂ
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

De ce doar copiii vor să devină gunoieri?

Îmi amintesc deseori, zâmbind, imaginile cu anumite categorii de „oameni ai muncii” care mi-au marcat într-un mod special copilăria. Printre ei se găsesc și lucrătorii de la salubritate, mai precis „gunoierii”, aşa cum societatea i-a botezat de când ne știm. Deși nu sună tocmai plăcut denumirea acestei meserii, îi voi numi și eu aşa, lăsând la o parte orice sens peiorativ ori defaimător; pur și simplu oamenii aşa îi știu și asta nu se întâmplă doar la noi. Gunoierii fac parte din una dintre cele mai hulite bresle, mai ales în țara noastră, pentru că aşa cum știm, românul, atunci când comite o faptă urâtă, are tendința de a-l învinovați pe „Acarul Păun”. Deși noi, cei care nu suntem gunoieri, suntem cei care facem ca situația grea și deloc plăcută să persiste, încă, în multe locuri și puncte de colectare a deșeurilor, vina pică tot de atâtea ori pe ei și pe angajatorul lor. Ei sunt de vină mereu. „- De ce nu curăță? - De ce nu mătură? - De ce nu lasă locul Lună și bec?” (pentru ca noi, în următoarele cinci minute, să trântim din nou sacul desfăcut între pubele și nu în ele). Și multe alte întrebări și acuze care se sparg mereu în capul lor, de mai puține ori din vina lor, de cele mai multe ori din vina noastră. Lăsând la o parte orice laudă la adresa celor care ne ridică mizeria zilnic din fața caselor ori de la blocuri, vreau să scriu câteva rânduri despre acești oameni și despre ce s-ar putea întâmpla dacă vreunul dintre ei, unul singur, s-ar îmbolnăvi mâine, mai ales în acest context pandemic fără precedent.

Revenind la amintirile din copilărie, în anii '80, în inima Bucureștiului, blocul în care locuiam producea gunoi pe bandă rulantă. Nu existau saci de gunoi ori pungi de aruncat, ci doar o găleată pe fundul căreia, după ce o spălam cu “dero” de rufe, puneam un ziar împăturit. Gunoial mergea pe toboganul de la ghena existentă la fiecare etaj și se strângea în ghena centrală de jos, în grămezi uriașe. Femeia de serviciu împreună cu unul dintre gunoieri, strângeau cu lopețile tot gunoiul și umpleau tomberoanele acelea tubulare pe care le știau de pe timpuri, o dată la două zile. Un țigănuș simpatic, de o hărnicie exemplară, venea mereu pe traseul nostru și muncea câte o oră la bloc. Prima deseoară de la noi tot soiul de nimicuri. Un pachet de biscuiți „Voinicel”, o „Eugenia”, o revistă, orice. Câteodată, un locatar mai generos îi mai băga cineva în eterna pungă românească câte o sticlă de vin ori o haină veche, o șapcă sau o pereche de mănuși groase. El mulțumea frumos, înclina capul și zâmbea mereu de parcă ar fi primit cine știe ce cadouri prețioase.

Noi, copiii, ne strângeam mereu în jurul lui, fascinați de felul în care lua gunoiul cu lopata și îl punea în tomberoane. La urmă, spăla tot spațiul cu furtunul, ne zâmbea și spunea: „Ne vedem data viitoare!”. și mereu, atât cât am stat acolo, ani în sir, în toate "dățile viitoare" țigănușul nostru cel harnic era nelipsit de la datorie. Evident că toți ne doream să fim ca el. „-Ce te faci, mă, când vei fi mare?” – ne întrebau unchii și mătușile.”

- „Gunoier!” - venea pe loc răspunsul multor pitici. Mai târziu am aflat că nu doar noi eram fascinați de munca acestor oameni. Copiii de pretutindeni îi iubesc și astăzi la fel de mult pe gunoieri. În America, de exemplu, ei sunt așteptați la porți de cei mici, cu sufletul la gură. Primește prăjituri, mici cadouri, dar mai ales îmbrățișări. Li se fac desene, portrete, toți copiii tremură de bucurie când gunoierul se apropie de casa lor. Dacă vreun copil lipsește de la sfânta ridicare a gunoiului, iese scandal mare în casă. De Crăciun, toți vor în mod invariabil cadou o mașinuță de gunoi. Oare de ce? Pentru că sunt buni, transmit o stare de siguranță autentică. Pentru că fac o muncă pe care niciunul dintre noi nu vrea să o facă. Pentru că mâinile lor ating opt sau zece ore pe zi sau pe noapte, tot ceea ce este mai urât miroitor, mai nociv, dar și mai... irresponsabil depozitat sau aruncat de noi, riscându-și de multe ori sănătatea pentru a ne păstra pe noi sănătoși și cu un trai confortabil.

Imaginați-vă însă un singur scenariu dintre sutele posibile: un singur angajat al societății care ne ridică gunoiul și curăță spațiile de depozitare, să se îmbolnăvească, Doamne-ferește, în acest context pandemic grav pe care îl traversăm. Toți, fără excepție, vor fi trimiși în secunda imediat următoare acasă în izolare sau în spații de carantină, după caz. E firesc să ne întrebăm: Ce facem? Ce ne facem? Ne mă-nâncă mizeria, ne invadăază şobolanii, muștele, ţânțarii, ne îmbolnăvим de o sută de alte boli înainte să luăm vreun virus încoronat. Suntem, fără să folosesc cuvinte mari, aproape terminați. Ei bine, asta înseamnă în câteva cuvinte să fii ceea ce nu-și dorește aproape nimeni să fie: gunoier. La noi, lumea nu prea îi prețuiește pe acești oameni. Din contră. Ne grăbim să dăm vina pe orice sau oricine, numai pe noi nu. Sigur, și ei mai greșesc, nici ei nu sunt perfecti, dar noi nu suntem niciodată vinovați, cid oar ei sunt mereu? Desigur, lucrurile pe acest segment al salubrizării sunt încă departe de a fi aşa cum trebuie să fie, adică foarte bune, la noi. Este nevoie de noi investiții, este nevoie ca cei ce ne conduc să bage masiv bani în puncte de colectare noi și salubre, securizate, pentru a nu mai lăsa posibilitatea celor care ne fac viața grea să ne întindă gunoaiele în jurul blocurilor.

Este nevoie de o dotare mai bună a celor ce muncesc și au și ei nevoie, evident, de condiții ce mereu pot fi mai bune. Însă este nevoie mai mult decât orice ca noi, cei care aruncăm mai mult ori mai puțin responsabil, cei care nu punem gunoiul în săculeți închiși bine, cei care aruncăm plastic peste metal și ciorbă stricată peste haine vechi, cioburi și materiale începutătoare peste hârtii mototolite, să înțelegem că nu îi ajutăm doar pe gunoieri să nu-și mai bage mâinile și nasul în toate aceste nenorociri care vin pe care firească din traiul nostru de zi cu zi, ci ne ajutăm, de fapt, pe noi însine. Ei fac mai mult decât le este menționat în fișa postului; societatea care

asigură salubrizarea face oricum mai mult decât este prevăzut strict în contracte și aveți garanția că ceea ce scriu este pe deplin dovedit. În plus, vă spune acest lucru cineva care a criticat poate cel mai mult din toată presa locală tot ceea ce ține de salubritate, de gunoi, de irresponsabilitatea multora în această privință. Dacă vrem mai mult și mai des, administrația trebuie să plătească, tot prin noi, mai mult: e logic și simplu. Ei mătură și curăță locul înainte de a pleca, deși nu sunt obligați să facă asta. Ridică și cară în spinare canapele rupte sau pline de jeg, fotolii, saci cu zid spart, de zeci, sute de kilograme, moloz, faianță spartă, parchet, vitrine, mese, butelii, cărucioare, pomi tăiați, cără tot deși toate astea au un regim special de depozitare și nu intră sub nicio formă în sarcina lor ca serviciu, cu titlu gratuit. Însă ei au făcut-o și o fac mereu. În cazuri de pandemie, de necesitate, de orice rău mare pe lumea asta, ei nu pot lucra de acasă. Ca ei, mai sunt și alții, din alte profesii, la fel de vitale. Munca nobilă a acestor oameni în alte țări este una profund respectată și plătită, totodată, cu bani grei. Gunoierii, în foarte multe țări se află pe primul loc în privința aprecierii și popularității fiind cel mai bine plătite între meseriile din administrațiile orașelor. Și toate acestea pe bună dreptate.

Chiar și aşa, niciun copil devenit... adult nu dorește să se facă gunoier. Când „te faci” mare, constați că e o „rușine”, nu? Mulți aşa văd lucrurile, din păcate. „Visul” de a deveni gunoier se stinge odată cu plecarea copilăriei și știți de ce? Pentru că doar un copil, cu limpezimea aproape perfectă a sufletului, cu sinceritatea și dragostea lui necondiționată față de oamenii pe care îi văd muncind din greu, înțeleg fără explicații suplimentare că gunoierii sunt un soi de definiție a hăniciei, sunt oameni minunați, buni, blânci. Ei înțeleg pur instinctual că fără gunoierul care vine la poartă sau la ușa blocului, ceva nu va fi bine a doua zi.

Și în prezent, de multe ori mă surprind privind pe fereastră, undeva parcă dincolo de ei, atunci când mai aud mașina de gunoi venind pe strada noastră. Mă mai gândesc uneori că poate ei sunt de fapt singurii care se încurajează atunci când, noaptea târziu, pun capul pe pernă, știind cel mai bine importanța uriașă a muncii lor. Vă doresc și îmi doresc să nu aflăm niciodată cu adevărat cât este de importantă meseria de gunoier. Deși poate atunci am putea afla și că este o meserie frumoasă... ca orice altă meserie din căte există.

Magazin Sălăjean, 19 martie 2020

Omul cu câinele

L-am întâlnit din nou, în drumurile mele prin oraș, pe „omul cu câinele”. Eu aşa l-am „botezat”. Nici nu ştiu măcar de ce nu l-am întrebat vreodată cum se numeşte; de fiecare dată când îl văd, cad într-un soi de transă şi mă gândesc oare unde doarme, cum trăieşte, ce face dacă e bolnav, dacă îi este frig, dacă are ce să mănânce, de unde vine, încotro se duce. L-am văzut de multe ori în oraş, în această perioadă mult mai rar, iar cei care l-au văzut la rândul lor ştiu despre cine vorbesc. Nu ştiu cine este, cătă ani are, de ce a ajuns să umble de dimineaţă şi până noaptea pe străzi.

O singură dată l-am întrebat, voalat, dacă are de mâncare „pentru câine” şi a pronunțat cuvântul „acasă”, spunând că are şi că niciodată câinele nu suferă de foame. Au fost zile când i-am dat apă pentru prietenul lui necuvântător, văzându-l pe lângă clădirea veche în care lucrez. Mi se părea însetat şi chiar aşa se dovedea a fi. Ceea ce mereu îmi atrage atenţia este faptul că aceste două fiinţe sunt, de fapt, una singură. Este incredibil cum până şi mersul îl au la fel, pur şi simplu paşii, cadenţa, par a fi ale aceleiaşi fiinţe. Omul merge încet, nu prea ridică privirea din pământ, câinele este mereu în urma lui, atingându-i uneori pasul din urmă, cu capul. Când omul se opreşte, se opreşte şi câinele. Priveşte în sus, către privirea lui, aşteptând să vadă încotro se uită, pentru a se uita şi el în aceeaşi direcţie. Este o „chimie” pe care doar singurătatea a două fiinţe o poate forma, două suflete pentru care soarta pare că a făcut tot ce a ştiut mai bine ca să le tragă în jos. Omul cu câinele trece aproape zilnic pe străzile din centrul oraşului meu, nu cere niciodată nimic, nu aşteaptă, nu întinde mână, nu spune poveşti neverosimile; de fapt, nu spune nimic aproape niciodată. Cei care îl cunosc spun uneori că omul lasă în urma lui pungi, resturi, ceea ce cred că e adevarat, iar dacă el are o parte din vină, o altă parte, mai mare, aparține acestei societăţi care a dat mereu la o parte categorii de oameni loviţi de soartă, tratându-i ca pe nişte paria, la fel cum tratează şi ţiganii, şi oamenii care au diferite afecţiuni psihice, lăsându-i să se educe, să se descurce, să se trateze şi să înveţe singuri să trăiască normal aşa cum de fapt, poate n-au învăţat niciodată.

Omul cu câinele cu siguranţă nu a fost mereu un om care colindă străzile fără nicio întă. Pesemne câinele vede în el exact ceea ce şi eu cred că este - un suflet bun, chinuit, singur, un om pe care viaţa l-a adus la o răscruce de drumuri, iar el nu a mai ştiut, nu a mai putut, nu a mai fost poate ajutat să aleagă drumul cel bun. Zilele trecute i-am găsit în centrul oraşului. Doar ei doi, în rest gol, pustiu pe stradă, nici un om pe trotuar. Omul stătea pe o bancă, prietenul - la picioarele lui. Am scos cele două pungi din rucsac, cu câte două sandvişuri rotunde, pe care le aveam la mine exact în acest scop, de a le da cuiva în drumul meu spre casă (nu umblu cu sandvişuri în rucsac dar, că tot am făcut paranteza, Michelin ne-a oferit în prima lună de pandemie, sandvişuri multe şi bune pe care noi le-am oferit la rândul nostru celor care lucrează în aceste zile, muncitorilor care pavează de zor la trotuarele, oamenilor în vîrstă pe care i-am mai văzut în zona în care suntem, fetelor de pe la

magazine și pe unde am mai apucat, toată lumea fiind plăcut impresionată de gest - am lămurit de unde provin, deci nu noi suntem generoși). Revenind la omul cu câinele, m-am apropiat și amândoi s-au uitat la mine. Omul nu spunea nimic, n-a zâmbit, n-a clisipit, nu s-a mișcat. Î-am întins pungile, le-a luat într-un târziu, îmi era teamă că le va refuza. Am vrut să-i spun ceva legat de pandemie și de reguli, dar am renunțat.

„Sunt patru sandvișuri, câte două în fiecare pungă. Să știți că sunt proaspete. Dacă nu vă plac, câinele sigur le va mâncă pe toate”, am încercat să spun și eu ceva. Le-a luat și le-a pus într-o desagă, un fel de săculeț pe care îl cară mereu în spate. Câinele a știut că nu e ora mesei și nu a luat nicio poziție de „cerșetorie”. M-am rotit către înapoi pentru a pleca și atunci omul a spus: „ - Noi vă mulțumim. Vom mâncă, și mie îmi plac foarte mult sandvișurile”. Î-am spus că mă bucur, am încercat să zâmbesc și am plecat. Abia pe drum am realizat ce-mi spusesese. Nu mulțumișe doar în numele lui, îmi mulțumeau amândoi. El și câinele, de fapt... toată avereia lui și cu siguranță o mare parte din dumicatul de fericire pe care viața îl-a întins și lui. Câinele acestui om este, aşa cum am realizat de mai mult timp, o parte din el și mi-aș dori să-i știu unul lângă celălalt pentru totdeauna. Singurul sentiment pregnant cu care rămâi săzându-i, este „nedespărțirea”, iar dacă aș putea inventa vreodată acest cuvânt, la ei m-aș gândi.

În toată nevoia lor uriașă, vizibilă, aceste două ființe sunt fericite. Fericirea lor e reală, bazată pe o stare de fapt ce nu se va schimba atât timp cât amândoi vor respira, pentru că se au unul pe celălalt. Fericirile au de multe ori forme pe cât de simple, pe atât de curate și atât de autentice încât umilesc cea mai „perfectă”, scăpitoare și opulentă fotogramă din realitate sau din virtual, din seria interminabilă a celor care mimează fericirea, strigând, de fapt, după ea.

Magazin Sălăjean, 14 aprilie 2020

Dintr-o altă țară

Încercam, cu ceva timp în urmă, să-i povestesc unui copil cum arăta copilăria mea. Uimit, băiatul mi-a spus la final că nu înțelege de unde venea toată bucuria și pofta de viață pe care o aveam, fiind ca el, atunci. Nu găsea o bază credibilă, ceva concret care să îl convingă de faptul că nu obiectele de valoare, nu lucrurile scumpe sau exclusiviste, nu telefoanele mobile – evident, inexistente atunci – și nimic din ceea ce putea fi atins ori măsurat în bani, nu făcea parte din tabloul pe care eu încercam să i-l arăt. Nu a înțeles pe deplin pentru că nu ar fi avut cum, aşa cum nu avem cum să comparăm viața din urmă cu 30 sau 40 de ani a unui copil, cu viața unui copil din prezent. M-a întrebat la final: „- Dacă se va descoperi vreodată o „mașină a timpului”, te-ai gândi să poți fugi înapoi? Ai rămâne acolo? Ai refuza călătoria?” Am tras aer în piept și am trăit, pentru o clipă, fiorul unei speranțe desprinsă parcă dintr-un vis: aceea că poate într-o zi, într-o altă lume, într-o altă dimensiune temporală, aş putea să primesc de undeva acest/dar. Și i-am spus micului meu prieten astfel: “- Uite... L-aș ruga pe Dumnezeu ca dintre toate bogățiile sufletești, darurile, bucuriile pe care ni le dă zi de zi, să-mi mai dea câteva zile din vacanța mea de altădată. Câteva ore în care nu să retrăiesc, copil fiind, vacanța, ci să mă pot privi măcar, să stau undeva ascuns și să mă revăd, pentru a retrăi emoția pură și neprețuită a celor timpuri !”.

Să primim fiecare poate cel mai frumos dar pe care viața ni l-ar putea face, o vacanță, una singură, cât de scurtă ar fi, în anii din trecut. Să ne îmbrățișăm din nou bunicii, să mângâiem copaci, să ne zgâriem brațele și genunchii. Să ne scăldăm în râul din spatele casei, să stăm, adunați, până seara târziu, fără jocuri pe calculator, fără telefoane, fără noxele tehnologice care astăzi îi copleșesc pe cei mici. Să avem din nou hainele de care ne amintim: micițe, rupte pe alocuri, cu câte o pată pe ele, să fim murdari pe mâini și aşa murdari cum suntem, să ronțăm un codru de pâine, fericiți că mai e puțin și mâncarea care se face înacet, pe plită, e aproape gata. Să mai auzim glasul părintilor – cei care care nu l-am mai auzit din ziua în care au plecat, să simțim palmele aspre ale bunicilor cum ne mângâie obrazul. Să alergăm găinile, să necăjim vecinii, să facem din nou cel mai înalt salt pe care l-am făcut vreodată în viața noastră, ca atunci când primeam 1 leu sau poate 3 lei, alergând cu prețioasa moedă la prăvălie pentru un cornet din hârtie plin cu bomboane. Să ne regăsim prietenii, cei adevărați, și astăzi să putem face la fel cu oamenii pe care încercăm să-i credem prietenii, punându-le chipurile peste şablonul aproape perfect al prietenilor de atunci./Bucuriile noastre, ale celor care am fost copii în timpuri de neegalat, erau numărate pe degete, dacă ne gândim la lucruri. „Prea puține pentru a face un copil fericit!” – ar spune copiii de astăzi. Prea seci, prea ieftine, săracăcioase. Cum, asta te facea fericit? Un băț cu care plimbai o roată de bicicletă stricată? Un pumn de dropsuri care îți se lipeau de toate buzunarele și pe care le împărțeai, pline de scame, cu trupa de peste drum? O mâna de corcodușe pe care le mâncai strâmbând

din nas de atâtă acreală? Un frigider mic, cu ușă ruginită pe la colțuri, aproape gol, în care se găseau doar o sticlă de lapte plină cu apă și o „tablă” de slănină? Un pantalon de trening din poliester, primit de la verii mai mari și o înghețată pe care o mâncau cu tot cu hârtie, poate o dată la două săptămâni? Toate astea te puteau face fericit? Cum poate un copil cu tălpile murdare și cu un tricou găurit să fie fericit? Cum poate străluci atât de puternic privirea unui „pitic” atunci când, seara, gașca de pe strada mare se aduna și dădea startul jocurilor, poveștilor, hohtelor de râs? Cum poate un copil să spună că trăiește cea mai frumoasă parte a vieții lui când, de fapt, nu are aproape nimic? Ceva nu e corect, ceva nu se leagă! Ba da. Totul era corect, totul se legă, se împletește, toate acele frumuseți invizibile ochiului, se îngemănau și făceau din noi cei mai fericiți oameni de pe Pământ. Da, noi am putut. Am știut. Iar ei – dragii noștri cei mai dragi – au făcut tot ce le-a stat în putință pentru ca noi, încunjați în realitate de lipsuri și nedreptăți mari, să atingem fericirea și să rămânem acolo, plutind pe ea atât cât doream. Am avut șansa uriașă de a avea o copilărie aşa cum doar prin cărțile vechi mai puteți citi voi, cei încă mici astăzi. Și indiferent cât de fericiți am fost după ce am devenit mari, indiferent câte bunuri de preț, câte lucruri, câte satisfacții am avut, atâtea câte au fost, mai multe orimai puține, cu greu am putea găsi pe cineva care să spună că ceva, orice, i-a întrecut în frumusețe, puritate și măreție, timpul vacanțelor din copilărie.

De-am avea o putere, de-ar avea cineva o baghetă magică, am întoarce roata timpului pentru a fi măcar o zi din viață asta scurtă și plină de griji de acum, din nou în brațele copilăriei. Acolo unde alintul există, poate fi simțit, văzut, atins, acolo unde cele mai dragi ființe erau lângă noi, acolo unde ziua de mâine era doar un alt prilej de bucurie, de planuri îndrăznețe și mai ales veselie. Acolo, pe tărâmul magic din care astăzi se mai aud doar glasuri pierdute în ecou, acolo unde ceea ce ne lipsea cu desăvârșire erau, de fapt, doar/grijile. Da, și astăzi ne mai lipim nasul de geam, suspinăm, așteptând parcă să se întâmple ceva care să ne întoarcă, măcar o zi, în timpul acela. Iar pe măsură ce ne trec anii, realizăm tot mai des faptul că bucuriile acelea pe care astăzi nimeni nu le crede, au fost de fapt cele mai mari din viața noastră. Suntem tot mai convinși că, poate cel mai prostesc lucru pe care l-am făcut atunci când eram mici, a fost acela că ne-am dorit să fim mari.

Magazin Sălăjean, 20 iulie 2020

OLÁH TÜNDE
Szilágyság

Szilágyság

Mindennapjaink – K.A.F. Egyesület

2019 májusában indult útjára teljes gózzel és erőbedobással a K.A.F. Egyesület Krasznán. Azóta számtalan tevékenység van a hátuk mögött, szerveztek már sportnapot, tábort, és nagyon sok vidám pillanatot töltöttek együtt.

Veress Enikő, Dimény Klára, Birta Jutka és Vider Erzsébet akadályozott fiatal felnőttek anyukái, már több ízben is próbálkoztak gyerekeik, hozzátartozóiuk szervezett foglalkoztatásával, azonban sokáig nem jártak sikerrel.

Mitruly Tímea gyógypedagógus közreműködésével sikerült a több éve lappangó ötletet megvalósítani. Tímea teljes munkaidőben egy részmunkaidős szociális munkás segítővel szervezi a fiatalok egyéni és csoportos tevékenységeit magyar nyelven, ami környékünkön hiánypótló. A fiatalok nagyon lelkesek és jól érzik magukat. A legfontosabb cél, amiért megalakult ez az egyesület, hogy a krasznai és környékbeli fiatalok minden napjait jobbá, színesebbé, vidámabbá tegyék.

– Nagy terveink vannak, és a célnunk egy olyan nappali foglalkoztatónak működtetése, ahol ezek a fiatalok jól érzik magukat, örömküket lelik a tevékenységekben, illetve a közösségi életben. – fogalmazott a megalakuláskor a szakember.

Pár hónap leforgása alatt fokozatosan kialakultak a minden nap szokások, tevékenységek. Sokat színeznek, bevásárolni tanulnak és az utcán közlekedni. A karácsonyi jótékonyiségi vásárra készülve megismerkedtek a szalváta technikával, mellyel sok szép dísztárgyat készítettek.

Nagyon szeretünk énekelni és zenét hallgatni a foglakozások alatt, minden nap olvasunk történeteket és meséket. Születésnapi ünnepséget szervezünk mindenki születésnapjára, ami mindig nagy örömet okoz. – mesélt a minden napjaikról Mitruly Tímea gyógypedagógus.

– Nagyon szoros barátságok alakultak ki e rövid idő alatt, egy igazán összetartó és lelkes kis csapat tagja lehetet. Sokat tanulhatunk ezektől a gyerekektől, hiszen ők feltétel nélkül elfogadnak mindenkit, hatalmas és őszinte szeretetet adnak nap mint nap.

Az egyesület tagjai nagy örömmel és lelkesedéssel járnak be a napi foglalkozásokra és teljes odaadással vesznek részt. mindenkinél megvannak a kedvenc tevékenységei és mindenki valamiben kiemelkedik. István készíti a legügyesebben a tárolótobozokat, Zsuzsi a legügyesebb a szalvátechnikában, illetve a házmunkában, Anita szépen énekel, kicsi Zsuzsi ügyesen játszik xilofonon.

A KAF próbál partnerkapcsolatokat kialakítani hasonló egyesületekkel, ellátogatnak egymáshoz, közös tevékenységeket szerveznek. Így megismerhetnek hasonló sorsú embereket és új barátságokat alakíthatnak ki.

A szervezet működtetése nem kis feladat. Jelenleg egy évre biztosítottak az alapfeltételek, azaz a gyógypedagógus és tevékenységek koordinátor fizetéséhez szükséges összeg, amit Szilágy Megye Tanácsa biztosít.

Szilágyság nr. 50-51, 20 decembrie 2019

Un articol despre asociația din Crasna K.A.F., care a fost înființată în 2019 și funcționează ca un centru de zi pentru adulți și tineri cu dizabilități. Pacienții pot participa la activități terapeutice individuale și de grup cum ar fi terapia locomotorie, artoterapia (prin muzică), ore de religie, activități de socializare, consiliere psihopedagogică și socială. De asemenea, asociația organizează tabere și activități sportive pentru persoanele cu dizabilități și familiile lor.

20 éve színpadon a krasznai TINIKOMÉDIÁSOK – örömjáték a javából

Gálaműsorral ünnepelte 20 éves születésnapját a krasznai TINIKOMÉDIÁSOK diáksínjátszócsoporthoz. A különleges alkalomra az elmúlt vasárnap, február 9-én, délután 5 órától került sor a Petőfi Sándor Művelődési Házban.

1999-ben hét diákkal alakult meg a társulat, a 20 év alatt pedig, egészen pontosan 310 diák fordult meg a csapatban. Számtalan fellépést tudhatnak maguk mögött nemcsak hazai színpadokon, hanem határon túli fesztiválokban, testvértelepülésekben is felléptek. Rengeteg élmény, izgalom, sikeres előadás, baki és csalódás jellemzte ezt az időszakot, de sikerük titka, hogy konokul ragaszkodnak 20 ével ezelőtt megfogalmazott ars poeticájukhoz: Célunk anyanyelvi kultúránk és az amatőr színjátszás helyi hagyományainak ápolása, összetartás, jó csapatmunka, egymás és önmagunk megismerése, a játék értékeremtő erejének, örömének és szabadságának felfedezése. Mert ez a tevékenység eltér a minden napotól, teret enged a fantáziának és az érzelmeknek. A színjátszás lehetőségeit nyújt minden diáknak, hogy a legjobbat hozza ki önmagából. – olvasható az erre az alkalomra kiadott tájékoztató füzetben.

A rendezvényt Seres Dénes parlamenti képviselő, Bogya Miklós polgármester és Anderlik István iskolaigazgató nyitották meg.

Bogya Miklós örömmel méltatta a születésnapos csapatot. Elmondta, hogy az önkormányzat mindig is a szívén viselte és viseli a csapat tevékenységét és megígérte, hogy ez a jövőben sem lesz másként.

- Mindazok, akik megfordulnak ezen a színpadon, azok mind a mi krasznai gyerekeink, akikre büszkék vagyunk. – fogalmazott az előjáró.

Seres Dénes képviselő szeretettel gratulált a csapatnak, és a csapat vezetőjének, Ozsvát Ilona tanárnőnek a nemes és következetes munkáért, amit 20 éve lendületesen és töretlenül végez a gyermekek körében, ápolva és fejlesztve ez által az anyanyelvi kultúrát, művelve nyelvünket és nem utolsó sorban hagyományt teremtve.

Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy ez a 20 év diáksínjátszás milyen jótékony hatással volt és van diákjainkra -mondta Anderlik István iskolrigazgató

– A legszebb az egészben az, hogy próbák, illetve az előadások alatt szinte észrevétlenül fejlődik a kommunikációs készségük, kiállásuk. A 310-es szám magáért beszél, ami azt jelenti, hogy a diákok akartak, akarnak és reményeink szerint továbbra is részt akarnak majd venni a diáksínjátszásban.

A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Pop Imre megyegazda is. Polgármestersége idején lelkes támogatója volt a színjátszóknak.

A Tinikomédiások csapata lázasan készült a gálaműsorra, a repertoár igényesen és gondosan lett összeválogatva. Igyekeztek ízelítőt nyújtani a színjátszók munkájából, abból, hogy mivel töltik idejüket a próbákon.

Az est első előadása Tadeusz Slobodzianek Ilja próféta című tragikomédiája volt. A darabot, melyet a nyári táborban Varga Sándor, a Szatmárnémeti Északi Színház színművésze rendezett már több fesztiválon is sikert aratott. A szerző napjaink problémáira hívja fel a figyelmet, miközben kipellengérezi a butaságot, a bigottságot, és a látszatkeresztyénséget, mindezt sok-sok humorral fűszerezve. A darab cselekménye megtörtént eseményeken alapul.

Második előadásként egy kabaréjelenet következett Kisebbségi osztály címmel, mely arra reflektált, hogy a kisebbségi lét nem minden könnyű. A Családi képeslap című mulatságos jelenetsorozat a családon belüli viszályokra hívta fel a figyelmet. A darab érdekessége, hogy a különböző konfliktushelyzetbe került házaspárt, Klárit és Sanyit más-más személyek jelenítették meg.

Nem maradhatott ki a repertoárból Móricz Zsigmond klasszikusa, a Dinnyék sem. Az ízes népi játék, a házasság, a szép és a csúnya feleség téma mindenki nevetésre készítetett. Sok házasságban megromlanak a viszonyok. Ilyenkor mindenki találgnai szokta, hogy ki a felelős. A jelenetek sorát Matekovits János Kinek van igaza? című darabja zárta a végzős színjátszók előadásában. Mivel ők búcsúznak a csapattól, számukra ez olyan volt, mint egy vizsgaelőadás. Az elmúlt évek alatt sok díjnyertes darabban szerepeltek, táborokban, kisállásokon vettek részt.

Az est végén Ozsváth Ilona csapatvezető, a TINIKOMÉDIÁSOK „anyukája”, a társulat vezetője megköszönte mindeneknek, akik részt vettek a gálán és hálával gondolt vissza az elmúlt 20 évre. Köszönetet mondott a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának a tagjainak: néhai Bessenyei Istvánnak

és Bessenyei Gedő István művészeti igazgatónak, valamint Varga Sándor, Gaál Gyula- és Poszter Nándor színművészüknek a tábori felkészülésben nyújtott segítségekért, a mindenkorai helyi önkormányzatnak a támogatásért, a szülőknek pedig megköszönte az együttműködést. A Tinikomédiások a megbecsülés virágaitadták át Bordás Edit, illetve Kiss Imola tanárőrök és László Andrea tanítónőknek az Amarilla és a Szivárvány színjátszócsoporthoz vezetőinek.

Bessenyei Gedő István, a Harag György Társulat vezetője nagy szeretettel gratulált a csapatnak: Büszkék lehettek erre a 20 évre, büszkék lehetettek önmagukra, arra, amit elértek mindenkorban. Értéket látok a csapatban, ahogy édesapám is annak idején értéket látott bennetek. Számára nagyon fontosak voltak, és még a halálos ágyán is úgy gondolta, hogy itt a helye közöttetek az utolsó pillanatban is, - emlékezett néhai Bessenyei Istvánra és megígérte, hogy ennek a kapcsolatnak nem szakad vége, a továbbiakban is támogatni fogják a tevékenységüket, mivel – TI VAGY TOK A JÖVŐ REMÉNYSÉGE.

A Tinikomédiások nem csupán egy csapat, hanem egy nagy család, ahol mindenki kiáll a másikért. Szeretik a kihívásokat, ezért repertoárjuk mindenkorai színes, a klasszikus színművektől, a népi játékokig, paródiák, mesefeldolgozások, sulikomédiák, kamászdrámák, abszurd játékok egyaránt szerepelnek. Részt vettek számos helyi, megyei, országos és nemzetközi amatőr- és diákszínjátszó fesztiválon, sokszor voltak a dobogó legfelső fokán, de a legnagyobb sikerek a közönség szeretetét tartják.

BOLDOG 20-adik SZÜLETÉSNAPOT TINIKOMÉDIÁSOK!

Szilágyság nr. 6, 24 februarie 2020

Anulacea, trupa de teatru ale elevilor din Crasna TINIKOMÉDIÁSOK, a împlinit 20 de ani. Cu această ocazie fondatorul trupei povestește despre anii precedenți, despre foști membri, și despre măsura în care a influențat această trupă înspre bine elevii liceului.

Proiect unic de consiliere pentru viață destinat tinerilor din centrul de plasament de la Cehu Silvaniei

Consiliere în carieră, meditații, cursuri de educație sexuală și prevenire a consumului de stupefianți și burse private sunt puse la dispoziția tinerilor din Centrul de plasament din Cehu Silvaniei, într-un proiect unic la nivel național, în care și-au dat mâna instituții ale statului, mediul privat și cel non-guvernamental, pentru a-i ajuta pe aceștia să ajungă la un liceu mai bun sau să urmeze o facultate, astfel ca șansele lor de succes în viață să fie egale cu ale oricărui copil.

Proiectul, derulat de Direcția de Asistență Socială și pentru Protecția Copilului (DGASPC) Sălaj, în parteneriat cu compania TenarisSilcotub și Asociația Benefacto, este unul complex și include consiliere în carieră, acces la sesiuni de meditații, cur-

suri specifice de educație sexuală și prevenire a consumului de stupefianți, precum și burse private.

Complexul de Servicii Sociale Cehu Silvaniei poate fi catalogat ca un exemplu la nivel național în ceea ce privește serviciile oferite de stat în ceea ce înseamnă protecția socială a minorilor și chiar a mamelor care au nevoie, la un moment dat, de un sprijin. Un centru multifuncțional, un centru de plasament, două case de tip familial, un centru de primire în regim de urgență și un centru maternal înseamnă, în acest moment, „acasă” pentru 67 de copii, cu vârste de la doar câteva zile până la adolescență. Spații generoase, curătenie desăvârșită, mobilier dedicat, hrană și îmbrăcăminte de calitate, totul pentru ca acesta număr de „beneficiari” să nu se simtă aici doar ca niște „beneficiari” ci, atât cât se poate, să se simtă „acasă”.

Așa cum spune și directorul complexului, Ana Petruș, statul poate pune la dispoziție condiții de trai decente pentru cei cu care soarta nu a fost darnică. Pe lângă asta, copiii beneficiază de diferite activități pentru dezvoltarea deprinderilor de viață independentă și chiar a unor competențe profesionale, consiliere socio-profesională și psihologică, însă uneori toate aceste eforturi conjugate nu sunt suficiente pentru ca tinerii care părăsesc sistemul de protecție socială să se poată integra în societate.

Din fericire pentru tinerii de la Cehu Silvaniei, o companie privată, alături de un mic dar inimos ONG au pus la cale, împreună cu autoritățile din domeniu, un proiect unic la nivel național, ce marchează 10 ani de eforturi depuse de cei trei parteneri, pentru ca tinerii de aici să aibă cu adevărat o sansă la o viață normală.

Cristian Balaban, președinte Asociației Benefacto, cel care coordonează derularea proiectului, a ajuns la Centrul de plasament din Cehu Silvaniei în urmă cu 10 ani, atunci când a înfiat, de aici, un băiețel. Originar din Zalău, stabilit actualmente în București, Cristian s-a simțit dator să ajute Centrul, într-un moment în care nu existau nici măcar bani de scutece pentru copii.

„De-a lungul timpului am făcut peste 50 de proiecte pentru centrul din Cehu Silvaniei. Noi am adoptat un băiețel din centrul de plasament de aici în 2010 și la scurt timp am făcut prima campanie, una de strângere de scutece de unică folosință, pentru că nu exista buget la momentul respectiv pentru așa ceva. Trei ani de zile am cărat scutece de unică folosință. La un moment dat, am primit un telefon de la doamna Petruș în care ne spunea că au primit bani pentru scutece și noi ne-am redirecționat eforturile spre alte proiecte. Am făcut proiecte și în zona de ajutor material, am oferit cadouri de zilele de naștere, copiilor de aici, cadouri de sărbători și în ultimul timp ne-am axat pe proiecte de educație. Credem că în mare parte multe din nevoile materiale sunt rezolvate și zona de educație e una prioritată”, spune acesta.

Vineri, 14 februarie, pare o zi obișnuită la Centrul de plasament din Cehu Silvaniei, însă e specială pentru că se lansează programul de cursuri de orientare profesională, ce deschide seria activităților pe care TenarisSilcotub și Asociația

Benefacto le vor derula, împreună cu DGASPC Sălaj, în acest an, pentru a susține viitorul tinerilor din centru.

Începând de vineri, cinci tineri din centru vor beneficia de o serie de sesiuni de orientare profesională, coordonate de specialiști, la finalul cărora vor fi pregătiți ca, odată cu absolvirea școlii profesionale, în această vară, să se poată integra pe piața muncii. Programul de orientare profesională îi va ajuta să aibă toate informațiile necesare pentru a aborda realist o viitoare carieră, conștienți de propriile abilități și de oportunitățile pe care piața le poate oferi.

„Dăm startul unui proiect pe care eu mi-l doresc de mult timp, un proiect de orientare profesională pentru tinerii care termină sau se apropie de finalul ciclului de învățământ, școală profesională sau liceu. Proiectul se adresează, concret, celor cinci copii care termină școala profesională din Cehu Silvaniei și pentru care vrem să găsim cele mai bune soluții de a intra pe piața muncii și de a le da încredere în forțele proprii”, precizează reprezentantul Benefacto.

Programul de consiliere și orientare profesională presupune mai multe etape, inclusiv o vizită a tinerilor la Cluj-Napoca, cursurile urmând a fi susținute de consilierul în carieră Bianca Bioșa.

„Ce ne propunem cu programul acesta este mai mult decât zona de evaluare. Vrem să reușim să-i ajutăm pe copii să dezvolte parcursul acesta educațional, să-l încheie și să vedem care-i următoarea etapă pentru ei. Că înseamnă loc de muncă, că înseamnă cursuri de urmat. Vom vedea în fiecare caz care e nevoie. Mergem în tranziția dinspre zona educațională către piața muncii cu ei. Acesta e sprijinul pe care-l oferim”, susține aceasta.

Un bun exemplu despre cum un astfel de sprijin poate face diferență e Alina, crescută în centrul de plasament din Cehu Silvaniei, acum studentă la Cluj-Napoca.

„O poveste de succes este prima fată, de 10 ani de când vin eu aici, care merge la facultate. E vorba de Alina, pe care am ajutat-o cu meditații încă din clasa a XI-a. Ea este acum studentă la Cluj-Napoca. Este exemplul care a insuflat multă energie în rândul colegilor. Anul acesta avem o generație foarte bună, cu trei fete care au șanse foarte bună să meargă la facultate, care sunt în clasa a XII-a și se pregătesc intens. Una dintre ele, Iudith, este elevă la un liceu din Zalău, are medii peste nouă și vrea să meargă la Medicină la Oradea. Eu chiar cred foarte mult în ea că va reuși”, afirmă Cristian Balaban.

Cele două paturi din camera cu tavan înclinat din casa de tip familial în care a locuit în ultima perioadă Alina sunt frumos aranjate, iar pe noptiera din dreapta stă cartea lui Norman Vincent Peale - „Forța gândirii pozitive”. În spatele cărții, Iudith, colega de cameră a Alinei, zâmbește de pe coperta albumului clasei. Chiar dacă acum nu mai sunt colegi de cameră, pentru că Alina e la Cluj-Napoca și Iudith la Zalău, cele două vorbesc des, actuala studentă încercând să îndepărteze o parte din temerile celei care va încerca, în acest an, să devină și ea studentă, la Medicină. Alina crede că mulți din colegii ei ar putea urma o facultate, dar principala problemă e lipsa de încredere.

„Nu pot spune că nu sunt motivați. Nu au încredere că se pot descurca. Au trecut prin foarte multe înainte să ajungă în Centru, a fost greu cu acomodarea, apoi te vezi singur, te gândești dacă te descurci, singur, la facultate. Măcar aici ai prietenii. Și mie mi-a fost greu. (...) Anul viitor vor mai fi două fete care vor să vină la facultate. Și fetele sunt motivate. Chiar încearcă și chiar vor. Au văzut că se poate. Și fosta mea colegă de cameră vrea să dea la medicină. Eu o încurajez. Îi e frică. I-am spus că voi fi alături de ea", povestește Alina.

Cursul de orientare în carieră este doar unul dintre programele educationale gândite special pentru copiii din Centrul de plasament din Cehu Silvaniei, programe structurate în funcție de vîrstă acestora și nevoile lor concrete. Pentru că educația pentru viață este la fel de importantă, mai ales în contextul provocărilor actuale, tinerii vor beneficia de alte două proiecte vizând serii de cursuri de educație sexuală și de prevenire a consumului de droguri și alcool. Psihologi specializați vor discuta cu ei despre siguranța emoțională, cunoașterea contextului maturității și riscurile existente.

De asemenea, tinerii care în acest an sunt în clasele a VII-a, a VIII-a, a XI-a și a XII-a vor avea acces la sesiuni de pregătire intensă pentru viitorul nivel de învățământ la un centru de meditații din Zalău. Scopul este de a-i ajuta să ajungă la un liceu mai bun sau să urmeze o facultate, astfel ca şansele lor de succes în viață să fie egale cu ale oricărui copil. TenarisSilcotub asigură susținerea lor și pe perioada studiilor universitare, acordând burse de studiu.

„Scopul acestui proiect este să fie 100% integrați în societate, după ce pleacă de la Centrul de plasament. Vrem să încercăm să construim o relație de încredere, astfel încât și ceilalți copii din Centru să fie motivați să-și continue școala", spune Codruța Hodrea, manager relații cu comunitatea al companiei menționate.

E ușor să găsești scuze, să spui că nu se poate. Mult mai greu e să vîi cu soluții care să facă diferență între tineri care vor ajunge pe stradă sau tineri care vor avea un loc de muncă, un viitor, o familie. E mai la îndemână ca de Paști și de Crăciun să duci cadouri copiilor din casele de plasament, în speranță că faci un bine. E infinit mai greu să găsești soluții prin care nu doar să le dai acestor copii „un pește”, ci o „undiță” și să-i înveți să „pescuiască”.

„Copiii nu percep întotdeauna că vine cineva să-i ajute. Pe lângă ceea ce partenerii noștri fac, și fac foarte mult, noi trebuie să muncim ca să-i motivăm, să-i conștientizăm că ceea ce li se dă e mult mai valoros decât o geacă sau o bluză. (...) Din punct de vedere material, al hranei, copiii au asigurat totul din partea statului. Cu ceea ce vin Tenaris și Benefacto, nu poate statul să asigure", conchide Ana Petruț, cea care conduce complexul din Cehu Silvaniei din 1998.

AGERPRES, 14 februarie 2020

Sprijin al comunității pentru o mamă care crește singură șase copii

O mamă din Sălaj care își crește singură șase din cei șapte copii, cu venituri de doar câteva sute de lei lunar, într-o căsuță fără apă curentă și cu instalație improvizată de curent, va primi susținere și ajutor din partea comunității locale pentru un trai mai bun și mai ales pentru ca aceia dintre copii care încă merg la școală să își poată finaliza studiile.

Claudia Varga e o femeie simplă, care nu a avut parte de educație, dat fiind faptul că majoritatea vieții a petrecut-o în Mesteceni, un sat fără electricitate și fără școală. Din cei 37 de ani de viață, Claudia Varga luptă de 20 de ani pentru a-și îndeplini rolul de mamă pentru cei șapte copii pe care îi are. Cu primul soț a avut patru copii, după care acesta a dispărut pur și simplu. La o nouă încercare de căsnicie, după alți trei copii și al doilea soț a părăsit-o și acum nu mai vrea să știe nimic de cei mici. Când s-au despărțit, Claudia era gravidă cu Moise, care acum are patru ani. Cel mai mare copil, Dana, care are 20 de ani, este singurul căruia nu mai trebuie să-i poarte de grijă, pentru că s-a căsătorit și s-a mutat într-un sat vecin.

După ce s-a mutat în Bogdana, într-o casă de chirpici, nici ea și nici copiii săi nu aveau acte, motiv pentru care nu au putut solicita decât de curând ajutorul social cuvenit, adică 600 de lei lunar pentru mamă și alocațiile copiilor minori. Acum, mama și șase dintre copiii ei locuiesc într-o casă donată de sora ei, din cărămidă, dar fără izolație exterioară, fără apă curentă și cu o instalație de curent improvizată.

Cel mai mare băiat, Marian, are 18 ani și nu mai merge la școală, el fiind principalul sprijin în gospodărie. A reușit să facă doar trei clase, nu știe să scrie sau să citească și nu are niciun venit constant. Gemenele Larisa și Denisa au 16 ani și au fost de curând încadrate la școala din Buciumi, în clasa a VI-a. Claudia are 8 ani și merge în clasa a I-a, la aceeași școală, iar Mădălin, de șase ani și Moise, de patru ani, merg la grădinița din sat.

„Claudia e în clasa I și îi place foarte mult la școală. Când a fost vacanța de sărbători a trebuit să-o duc până la școală, că nu era convinsă că nu mai sunt cursuri. Foarte mult îi place. Și Larisa are note foarte bune. Denisa a mai lipsit de la școală, pentru că a mai stat cu cei mici, când m-am mai dus la lucru, în sat. Profesorii ne înțeleg și știu care e situația noastră. Când mai apare câte ceva de făcut, pentru 30-40 de lei, e musai să mă duc, că nu pot să refuz. Că dacă nu, de unde bani? N-ai ce mâncă”, povestește mama.

De-a lungul timpului, drama familiei din Bogdana a sensibilizat mai multe persoane, care i-au ajutat atât cât au putut pentru a merge mai departe. Cel mai recent ajutor a venit de la Crucea Roșie Sălaj, care le-a trimis, joi, mai multe alimente neperisabile, haine de pat, îmbrăcăminte, încălțăminte și o pungă mare cu jucării.

E greu să-ți imaginezi zâmbetul și bucuria unui copil pentru care jucările au fost mereu doar un vis. Dintre jucările primite, Claudia nu s-a putut desprinde de păpușă, în vreme ce lui Moise i-au atras atenția patru mașinuțe frumos colorate. Mădălin a luat toată punga cu jucările rămase, pentru a fi sigur că are cu ce se juca, pentru că, în cele din urmă, să fie de acord să o lase din mâna pentru a încerca să facă un puzzle cu animale. Nu i-au prea ieșit combinațiile, dar l-a ajutat Denisa și totul a devenit foarte simplu.

Pentru șapte suflete nevoie însă sunt multe, consolidarea casei, îmbunătățirea condițiilor de trai, haine, hrana și condiții mai bune pentru ca școlarii să își poată finaliza studiile. Puținii bani câștigați de mamă sau primiți din partea statului ajung abia pentru nevoile curente. Claudia Varga își stăpânește cu greu lacrimile atunci când își amintește de momentele în care nu a avut ce pune pe masa copiilor.

Mai mulți oameni cu suflet mare și-au spus însă că sărăcia nu trebuie să fie un impediment pentru educație. Motiv pentru care o asociație culturală, o multinațională din Zalău și alte câteva companii locale vor organiza, în curând, un concert caritabil unde participanții vor fi invitați să doneze pentru a susține familia din Bogdana.

„Crescută într-un sat fără electricitate și fără școală, propria ei educație nu a fost o prioritate, însă Claudia își dorește un viitor diferit pentru copiii ei, chiar dacă astăzi trăiesc înghesuiți în două camere, în condiții grele și cu venituri foarte mici.

Pentru că acești copii și alții ca ei sunt parte din comunitatea în care vom trăi mâine, o viață mai bună pentru ei înseamnă o comunitate mai educată și mai prosperă pentru noi toți. Concertul este șansa noastră de a le oferi Claudiu și familiei sale o rază de speranță, alături de un sprijin concret, prin donațiile de la finalul evenimentului", spun organizatorii evenimentului.

Concertul este organizat de asociația Transilvania Cultural, având TenarisSilcotub ca partener principal și sprijinul Ianus Instalații Electrice și Party Time Events.

„M-am descurcat greu, dar au mai fost oameni care m-au ajutat. Suntem sănătoși, suntem bine, cu lipsurile ne descurcăm mai greu. Ne mai ajută Dumnezeu. Trimit pe câte cineva, care nici nu știi de unde apare. Dacă i-aș fi lăsat și eu, ca tatăl lor, ce se alegea de ei? Să-i las pe la stat pe scumpii ăștia de prunci? Cât pot, le fac, cât pot îi sprijin, îi curăț, îi spăl. Cât mi-a da Dumnezeu putere, până s-or duce la casele lor...”, afirmă Claudia Varga.

AGERPRES, 27 februarie 2020

Centrul de Transfuzii Sanguine Sălaj - o poveste de succes despre mai multe categorii de donatori

Cum să atragi populația să doneze sânge, pe de-o parte și cum să te dezvolți prin atragerea de donații din partea unor companii private, pe de altă parte - aşa s-ar putea rezuma povestea de succes a Centrului de Transfuzii (CTS) Sălaj, o instituție ce a adus micul județ din nord-vestul României pe primul loc la nivel național în ceea ce privește numărul de donatori de sânge, raportat la populația județului.

Activitatea Centrului de Transfuzii (CTS) Sălaj, reflectată în numărul de donatori, a crescut cu circa 25% în ultimii patru ani, grație unor investiții private care au permis modernizarea sediului și achiziționarea de aparatură de ultimă generație.

De la o centrifugă second-hand, la donații de peste 240.000 de lei din partea unei singure companii

Aproape 9.000 de donatori au trecut pragul, în 2019, Centrului de Transfuzie Sanguină Sălaj, ducând județul pe unul din primele locuri din țară ca grad de implicare al donatorilor. O poveste de succes începută în urmă cu patru ani, atunci când la conducerea instituției venea, din mediul privat, doctorul Cristina Ilies, o

persoană ce a înțeles în scurt timp că dezvoltarea centrului se poate face doar cu sprijinul mediului economic privat din județ.

„Eu sunt la conducerea Centrului din vara anului 2016, deci de aproape patru ani. În momentul în care am venit, aparatura era una veche, din 1990, depășită din toate punctele de vedere, și fizic și moral. Mi-am dat seama că avem nevoie de aparatură nouă pentru o activitate performantă și am început «să bat» calea corectă, a bugetului de stat, pentru că noi ținem de Ministerul Sănătății. Această cale este destul de grea și de anevoieoașă. Probabil și pentru că suntem la capăt de țară și «strigătul» nostru e auzit greu la minister, lucrurile s-au mișcat încet spre deloc. Atunci am abordat o altă cale. Am apelat la spațiul privat din Sălaj, pentru că nu aveam nimic de pierdut. Din fericire pentru noi, aici am găsit înțelegere și au început investițiile în Centrul Transfuzii. Mai întâi mai timid, iar apoi cu o anvergură pe care nici eu n-am crezut că se poate realiza, în primul rând datorită celui mai mare investitor pe care l-am găsit în Sălaj, respectiv Tenaris Silcotub, care ne-a ajutat în achiziționarea unor aparaturi de ultimă generație. Asta a dus la o creștere a performanțelor activității noastre, la îmbunătățirea calității produselor, la scurtarea timpilor de lucru și, într-un final, la niște produse de calitate administrate pacienților de pe patul de spital”, a precizat, pentru AGERPRES, Cristina Ilieș.

Potrivit acesteia, din cei peste 240.000 de lei donați de compania menționată, în două tranșe, cu ajutorul Crucii Roșii Sălaj s-a achiziționat o centrifugă de podea pentru pungi, prin care capacitatea de procesare a centrului a crescut cu 50%, în

condițiile în care aici exista doar o centrifugă din anii '90, și aceea veche, primită de la un alt centru de transfuzii din țară. De asemenea, din respectivele donații s-au mai achiziționat o centrifugă pentru eprubete, o bancă de sânge, un frigider pentru reactivi și un aparat de recoltare de sânge.

„Sănătatea oricărei comunități este condiția esențială pentru un nivel de trai bun. Compania noastră susține, de mai bine de un deceniu, programe în sănătate având în principal beneficiar Spitalul Județean de Urgență Zalău. Din 2018 am stabilit un parteneriat și cu Centrul de Transfuzii Sălaj - campanii pentru donari de sânge și dotări cu aparatură medicală, cu intenția de impact pozitiv în sănătatea comunității și îmbunătățirea continuă a serviciilor medicale. Este de apreciat determinarea, proactivitatea și implicarea managerului Centrului de Transfuzii, care înțelege importanța asumării rolului sau și nevoia în a atrage fonduri private. Investițiile noastre au rezultate doar dacă și comunitatea va veni în număr tot mai mare să doneze. Responsabilitatea socială a sălăjenilor este de apreciat (4% donatori versus 1,7% în România), însă este de dorit ca rata donatorilor să crească, dată fiind media la nivel european de 7% (Danemarca - 10%, Germania - 6%, Olanda - 8 %, Franța - 6%, Anglia - 9%)", a declarat, pentru AGERPES, Codruța Hodrea, reprezentant al Tenaris Silcotub.

Efortul de dezvoltare a Centrului de Transfuzii Sălaj a fost sprijinit și de alte companii private, locale și naționale (Michelin, Fundația Vodafone, Multicom, Cento Trans, Europan) care au ajutat la renovarea parțială a sediului instituției, dar și la realizarea unor campanii locale pentru creșterea numărului de donatori.

Desigur, "lupta" nu s-a încheiat, continuă pentru că mereu mai e nevoie de aparatură performantă, dar și de alte lucrări de reabilitare ale clădirii în care centrul funcționează, imobilul având o vechime de peste șapte decenii.

Buget anual de investiții suficient pentru trei pipete

Ministerul Sănătății a lăsat centrele de transfuzii din România, în ultimii ani, într-un „con de umbră”, este de părere Cristina Ilieș, care adaugă că acest sector este unul strategic și are nevoie de investiții și din partea statului.

„Un centru de transfuzii este un punct strategic în sistemul medical și pentru siguranța națională. Medicina transfuzională și centrele de transfuzii au stat așa, într-un „con de umbră” - prea puțin cunoscute, prea puțin băgăte înseamnă, prea puține investiții s-au făcut în centrele de transfuzii. (...) S-a investit foarte mult în SMURD - foarte bine, în unitățile de primire urgențe - extraordinar de bine, în secțiile de terapie intensivă - fenomenal, dar e nevoie de sânge. Chiar dacă victimă unui accident ajunge în două minute la terapie intensivă, dacă nu este sânge, totul este degeaba. Ministrul și Ministerul Sănătății ar trebui să-și îndrepte atenția și spre centrele de transfuzii și să vadă importanța activității de la acest nivel”, subliniază directorul CTS Sălaj.

Poate cel mai bun exemplu despre alocarea resurselor din partea statului este bugetul de investiții al instituției pentru 2019, în sumă de 10.000 de lei, din care s-a reușit achiziționarea a trei pipete semiautomate pentru laborator.

Creștere cu 25% a numărului de donatori

„Activitatea dintr-un centru de transfuzii înseamnă colectare, testare, procesare și livrare de componente sanguine. Asta însemnând că noi recoltăm sânge de la donatori, îl testăm din punct de vedere al maladiilor care se transmit prin sânge, îl procesăm, rezultând componente sanguine - nu se administreză primitorului sânge integral, ci componente sanguine, îl stocăm și îl livrăm, atunci când este nevoie, spitalelor din județ și din țară. Suntem o mână de oameni la Centrul de Transfuzii. Mai exact, când am venit eu în 2016 eram 12 persoane angajate, acum am rămas doar 10, cu câțiva colaboratori externi. Deci o mână de oameni care fac o treabă foarte, foarte bună", spune Cristina Ilieș.

Dacă pui pasiune în ceea ce faci și dacă ești perseverent, rezultatele nu au cum să nu apară. Numărul donatorilor de la CTS Sălaj a crescut constant în ultimii ani, cel mai spectaculos salt fiind cel din 20017, când au venit să doneze cu peste 1.500 de persoane mai mult ca în anul precedent. Dacă la finalul anului 2016 erau 6.966 de donatori, la finalul lui 2019 s-a ajuns la 9.594 de donatori, reprezentând o creștere cu 25%. Munca echipei de la CTS Sălaj a dus județul pe primul loc la nivel național în ceea ce privește numărul de donatori, raportând la totalul populație. Concret, peste 4% din populația județului a donat sânge, în anul 2019, în condițiile în care media națională este mai mică de 2%.

„Aș vrea să sensibilizez populația să vină să doneze sânge, pentru că am întâlnit foarte multe cazuri în care donatorii veneau pentru cineva anume, care avea nevoie de sânge în acel moment. Să știi că de fiecare dată este pentru cineva, indiferent dacă îl cunoașteți sau nu, dacă vă este rudă sau nu. Cred că sentimentul cel mai frumos pe care poate să-l încerce cineva este acela că a întins o mână de ajutor cuiva care are nevoie. În 14 iunie este Ziua Internațională a Donatorului de sânge. Noi o să o sărbătorim la Centrul de Transfuzii în 15 iunie, pregătind o surpriză pentru cei care ne trec pragul în acea zi, să doneze sânge. Pe această cale, îi invit să doneze cât mai mulți", precizează Cristina Ilieș, director Centrul de Transfuzii Sanguine Sălaj.

Cristina Ilieș și-ar dori ca numărul de donatori ai centrului în acest an să ajungă la 10.000, în condițiile în care sângele recoltat în Sălaj ajunge la spitale din Cluj Napoca, Timișoara, București, Hunedoara, Baia Mare sau Satu Mare.

„Am încercat să abordăm donatorul din toate direcțiile. În primul rând, am încercat să-l educăm, să transmitem populației ce înseamnă să fii donator și care sunt avantajele donării de sânge și pentru asta m-am adresat tinerilor din licee, încercând să facem o educație, timidă, recunosc, la acest nivel. Ei au înțeles și au venit în număr foarte mare. Cred cu tărie că ar fi benefic un parteneriat cu Inspectoratul Școlar, să începem o educație, probabil inclusă în orele de dirigenție pentru a ne crește ge-

nerațiile următoare cât mai bine informate în acest sens. Apoi ne-am adresat unor asociații care au fost foarte receptive, angajaților unor companii private - Hanna Instruments și Michelin și ai primăriei din Zalău. Toate aceste lucruri se reflectă în creșterea numărului de donatori și a calității lor", susține directorul CTS Sălaj.

CTS Sălaj este, nu în ultimul rând, un important centru care colaborează cu Registrul național al donatorilor voluntari de celule stem hematopoetice, începând cu 2018. Până la 30 aprilie 2020, din Sălaj s-au înscris un număr de 1.256 de donatori, prima solicitare de donare pentru o persoană din acest județ având loc nu cu mult timp în urmă. Donatorul de celule stem cu număr 22 de la nivel național, care a donat și care a salvat o viață, a fost din Sălaj. Un pacient cu leucemie a fost salvat datorită acestui donator.

Tot la centrul din Zalău se poate recolta plasmă hiper-imună de la pacienții vindecați de COVID-19. Încă nu a existat nicio solicitare, probabil și datorită faptul că în Sălaj nu există atât de multe persoane infectate și nici mulți pacienți la terapie intensivă.

A dona sânge înseamnă a salva vieți

Pentru Centrul de Transfuzie Sanguină Sălaj ziua de miercuri, 27 mai, a fost una istorică, deoarece 55 de donatori i-au trecut pragul, un record absolut al ultimilor ani, cu atât mai mult de apreciat cu cât e unul stabilit într-o perioadă de restricții dată de stare de alertă existentă la nivel național.

Marius are 39 de ani, este agent de vânzări și este și el un donator cu vechi state de plată și răspunde la apel ori de câte ori sângele lui este necesar pentru a salva o viață. De această dată este vorba de viață unui coleg de muncă, pentru care s-au mobilizat pentru a dona sânge 15 persoane.

„Avem un coleg, agent de vânzări, care are nevoie de sânge pentru că a avut o operație și încercăm să-l ajutăm. Vin să donez de câte ori este nevoie. Sunt o persoană implicată și social și vreau să ajut comunitatea, atât cât pot. La Centru sunt foarte bine primit, doamnele care fac recoltarea sunt foarte drăguțe și mă simt bine. Autoritățile probabil că ar putea ajuta mai mult Centrul de Transfuzii, să nu facem lucruri doar pe afară, unde să vadă lumea trei pansenute, ci să fie ajutate și instituțiile care au nevoie", spune Marius.

Maria are aceeași vîrstă, lucrează la o companie locală și vine periodic să doneze sânge, în ultimii doi ani. Întrebăta de ce face acest gest umanitar, răspunde simplu: „Să salvez o viață". Pentru că, mai presus de toate, a dona sânge înseamnă a salva vieți, iar din sângele recoltat la o donare se pot salva nu una, ci trei vieți.

Așa cum precizează și Institutul Național de Hematologie Transfuzională, deocamdată nu s-a descoperit un înlocuitor al săngelui, așa că donarea este singura soluție pentru a putea face față nevoilor de sânge și elemente ale săngelui necesare terapiilor transfuzionale. Medicii și chirurgii se bazează pe donarea de sânge pentru a efectua, în fiecare zi, o serie de intervenții care salvează viața oamenilor sau o prelungesc.

CĂLIN ONICAŞ
Sportul Sălăjean

Tiberiu Marc: „Pasiunea pentru sport e ca un microb”

Un mare iubitor al sportului, pe care l-a și practicat ani buni în tine-rete, președintele Consiliului Județean Sălaj rămâne trup și suflet alături de fenomenul sportiv din județul Sălaj, pe care l-a susținut de-a lungul anilor din plin prin funcția menționată.

Tiberiu Marc a practicat mai mulți ani atletismul la CSS Oradea și a urmat Liceul cu Program Sportiv din Oradea. Este un mare iubitor al sportului în general, pe care l-a și susținut din toate punctele de vedere. După ce marea echipă de volei a Elcondului s-a destrămat, a fost omul care a pus umărul la reconstrucția noii formații de volei de la poalele Mesesului, care după ani și ani a devenit din nou campioană a României, fie că vorbim de CS Remat sau CS Volei Municipal Zalău.

În anul 2004, după ce a devenit președinte al Consiliului Județean Sălaj, Tiberiu Marc a început să se implice și mai puternic în susținerea activității sportive din județ. Lui i se datorează implicarea autorităților județene în susținerea acestui fenomen în diferite moduri. Astfel, Consiliul Județean a fost cel care a intrat în rândul acționarilor de la cele mai reprezentative cluburi sportive din Sălaj,

HC Zalău și CS Remat Zalău, iar acum finanțează în proporție de 98% activitatea formației de handbal, printr-un proiect de finanțare. Au mai existat și alte moduri prin care autoritățile județene au susținut alte structuri sportive, dar și sportul de masă, prin diferite proiecte.

Ca urmare, într-o discuție amplă avută cu președintele Consiliului Județean Sălaj, nu a fost greu deloc să intrăm în sfera acestui fenomen – SPORTUL – considerat unul dintre cei mai buni ambasadori ai unei comunități. Am discutat, aşadar, cu Tiberiu Marc despre sportul de performanță, despre sportul de masă, despre sportul școlar, despre implicarea autorităților în fenomen și despre soluțiile ce ar trebui aplicate în dezvoltarea acestui fenomen.

Reporter: Dacă ar fi să facem o comparație între nivelul economic și nivelul sportului din județul Sălaj, cum apreciați că arată această balanță?

Tiberiu Marc: În România nu există o legătură între nivelul de dezvoltare economică și sport, pentru simplul motiv ca facilitățile pe care o firmă le are nu încurajează finanțarea sportului. În lipsa unei strategii la nivel național care să stabilească măcar disciplinele prioritare, în funcție de calitățile native ale poporului, tradiție, nivelele pentru sportul de masă, obiectivele pentru sportul de performanță, forma și nivelul de finanțare, totul pare o întâmplare. Apar din când în când copii talentați care cu sprijinul părintilor fac performanță, mai apare câte un antrenor entuziasmat care își sacrifică familia și sănătatea pe mai nimic, mai apare câte un antreprenor pasionat și mai dă niște bani, mai degrabă din buzunar, mai apare un primar pasionat care pe o legislație incoerentă mai riscă niște finanțări și, cam asta e tot. Așadar, nu există legătură nici în Sălaj între sport și economie. Nu una directă.

Credeți că ramurile sportive din Sălaj sunt susținute la adevărata lor valoare de autorități?

Trăim vremuri în care nivelul de performanță are legătură cu finanțarea. Ai bani pentru performanță de vârf, ai rezultate de top, ai bani mai puțini, ai rezultate pe măsură, adică mai slabe. Mai există excepții, cum au fost și în Sălaj, când ai o generație de excepție, niște antrenori deosebiți și poți obține rezultate surprinzătoare de bune. Sunt excepții. Se spune că victoriile aduc victorii, iar victoriile aduc trofee. Dar, e la fel de adevărat, că trofeele înseamnă și pretenții, iar pretențiile înseamnă bugete tot mai mari. Ca să fiu concret, ai performanță de câți bani poți pune la bătaie. Autoritățile au multe responsabilități, așa că pentru sport, în unii ani sunt bani mai mulți, altelei mai puțini.

De ce credeți că, de-a lungul anilor, în Sălaj s-a pus accentul doar pe fotbal, handbal și volei?

Când am venit eu în administrație, cele trei sporturi erau nu numai reprezentative, dar aveau rezultate naționale și internaționale remarcabile (sigur, fotbalul la nivel de Divizia B). De ce ele și nu altele, în primul rând pentru că au fost niște oameni care și-au asumat ca antrenori și finanțatori performanța de vârf.

Ce alte sporturi credeți ar fi trebuit dezvoltate și susținute în județul nostru?

Au fost rezultate și în atletism, tenis de masă, tenis de câmp, box, karate, judo și altele pe care nu mi le amintesc acum. Dar, sporturile care aduc mai mulți spectatori au fost preferate de finanțatorii.

Tiberiu Marc: „Dacă ești pasionat, ai succes. Sportul, victoriile, dăruirea, aduc bucurie pentru spectatori și satisfacții pentru sportivi și antrenori. Din această bucurie te încarci și tu ca susținător”

Ca și un fost sportiv ajuns în funcții cheie, cu ce ați susținut acest fenomen?

Pasiunea pentru sport e ca un microb. Un microb care te face să cauți mereu soluții, să treci peste momentele dificile, să le tratezi ca provocări și să fii de partea soluției. Dacă ești pasionat, ai succes. Sportul, victoriile, dăruirea, aduc bucurie pentru spectatori și satisfacții pentru sportivi și antrenori. Din această bucurie te încarci și tu ca susținător. Sportul poate fi susținut în multe feluri nu doar financiar. Sportivii au nevoie și de condiții de pregătire, de cazare, de sănătate, toate sunt importante chiar dacă unele nu sunt vizibile pentru spectatori.

“Eu cred că vor veni victoriile la SCM Zalău și va fi <soare> pe stadion”

Cum vedeti activitatea echipei de fotbal SCM Zalău. Totuși, fotbalul este „sportul rege”?

Fotbalul este un sport care are încă mulți spectatori. Sper ca proiectul SCM Zalău să fie de succes. Spectatorul de fotbal vrea spectacol, vrea goluri, vrea rezultate. Ai rezultate, ai spectatori, n-ai rezultate, te uiți la tribune goale. Ca finanțator, nu-ți dorești tribune goale. Echipa poate mai mult, mai ales că lotul este aproape schimbat. Eu cred că vor veni și victoriile și va fi „soare” pe stadion.

„Voleiul masculin din România nu arată grozav”

„Stim că ați practicat voleiul și ați fost unul dintre pionii importanți în revenirea voleiului la poalele Meseșului, după ce era Elcond a apus. Cum vedeti acum sportul la fileu din județ?”

Voleiul masculin din România nu arată grozav. Aceasta, chiar dacă am avut la nivel de Națională o ieșire din anonimat, după multă vreme. Când ai un campionat cu 10 echipe, din care doar meciurile dintre primele patru contează, ești într-o situație delicată, fie că ești antrenor, sportiv sau finanțator.

Ca antrenor, ai meciuri tari care alternează cu meciuri „de antrenament” pentru care faci și deplasări obositore. Ca să ţii echipa în formă îți trebuie meciuri adevărate etapă de etapă.

Ca sportiv, alternezi meciuri în care trebuie să te concentrezi cu meciuri în care o lași mai ușor. De la o etapă la alta îți schimbi starea și corpul nu mai înțelege nimic până te trezești că nu te mai ascultă.

Ca finanțator, tii un lot valoros și scump pentru o competiție ieftină ca valoare. Cred că problema asta o au cel puțin încă două cluburi din prima ligă. Până la urmă, cei mai raționali sunt cei de la cluburile care au obiective locurile 5, 6 și care pot atinge această performanță cu bugete la o treime față de celelalte din 1 – 4. O nebunie. Cred că sistemul competițional va trebui schimbat pentru că din spate nu vine nimic. Poate Marius Lazăr va face ceva.

“De ce vin spectatorii la handbal, chiar dacă nu suntem pe primele locuri? Pentru că văd dăruire, dorința de a câștiga, indiferent de adversar”

Clubul HC Zalău este finanțat de Consiliul Județean. Cum evaluați activitatea echipei conduse de Gheorghe Tadici?

Campionatul feminin de handbal este mult mai puternic. Echipe cu loturi în care jucătoarele străine fac diferență. La Campionatul Mondial din Japonia, jucătoarele străine care joacă în România au fost mult mai bine antrenate decât cele din Naționala României. Cred că echipa din Zalău e singura în care la antrenamente se vorbește românește. Un lot Tânăr, care are potențial și ca doavadă primele convocații la Naționala de senioare au început să apară.

Interesant, totuși, faptul că la meciurile de handbal vin mult mai mulți spectatori decât la volei, deși CS Volei Municipal e vicecampioană, iar HC Zalău e la mijlocul clasamentului.

De ce vin spectatorii la handbal, chiar dacă nu suntem pe primele locuri? Pentru că văd dăruire, dorința de a câștiga, indiferent de adversar. Fără economie de efort, aceste fete și antrenorul lor nu păcălesc handbalul, iar spectatorii apreciază asta. Din păcate, nu putem oferi mai mult ca suport financiar, din diverse motive.

Cum s-au implicat autoritățile județene în ultimii ani pentru dezvoltarea sportului de masă?

Sunt mulți care spun că autoritățile ar trebui să finanțeze doar sportul de masă. Peste tot pe unde am fost în Uniunea Europeană, autoritățile finanțează atât sportul de masă cât și cel de performanță. Sportul de masă înseamnă în special mișcare pentru sănătate, iar cel de performanță spectacol și reprezentativitate. Ambele sunt importante. Am promovat diverse forme de sprijin pentru sportul de masă de la material și echipament pentru Cupa Văilor și Cupa Lyceum, până la pachete financiare pe diverse proiecte unde puteau aplica școli și asociații. Cred că putem diversifica în viitor.

“Sportul școlar este la cel mai jos nivel de când îl știu”

CSS Zalău și LPS „Avram Iancu”, cândva laboratoare de identificare, în creșterea și promovarea talentelor, se află acum într-un con de umbră. Autoritățile nu ar putea să se implice în elaborarea unei strategii de dezvoltare și susținere?

Sportul școlar este la cel mai jos nivel de când îl știu. Și vă spun asta ca unul care a început devreme sportul la un CSS. E un semnal îngrijorător nu pentru viitorul sportiv al țării, ci pentru sănătatea viitoarelor generații. Viitorul sportiv oricum e compromis. Pentru noi, participarea la Olimpiade va fi o mare performanță. Sportul școlar nu mai este atractiv pentru că sunt alte tentații pentru tineri care nu presupun nici efort, nici antrenamente obositoare, nici sacrificii. În lipsa unui Proiect național care să încurajeze, să stimuleze, să reglementeze și mai ales să finanțeze sportul școlar, vorbim degeaba. Am construit săli de sport și ne amăgim că am rezolvat problema. Cea mai ieftină măsură ar putea fi trecerea CSS-urilor la Primării. A fost o idee. S-a ales praful.

Sunteți un om politic, dar și un mare iubitor al sportului. Ce rol credeți că ar trebui să aibă sportul în politică? Și, în sens invers... Care credeți că ar trebui să fie rolul politicului în sport?

Oamenii politici trebuie să facă politici publice. Politicile publice trebuie să răspundă unor nevoi, dar în același timp trebuie să ai o vizionare. Să creezi o imagine de ansamblu, să stabilești obiective, măsuri, termene. O construcție serioasă, cu resursă financiară, fiindcă altfel nu are finalitate. Sportul înseamnă sănătate și imagine pentru comunitățile mici, fiind cea mai bună formă de promovare.

“În sport e nevoie de un proiect național”

Cum ar defini Tiberiu Marc sportul?

Există păreri că sportul ar fi un fenomen social. Pentru asta e nevoie de o construcție solidă pornind de la un proiect serios. O comunitate poate oferi condiții cum ar fi infrastructura (terenuri, săli etc), chiar mici programe de finanțare sau susținere pentru anumite ramuri de performanță, dar pentru ca sportul să devină fenomen eu cred că este nevoie de mai mult. E nevoie de un proiect național care să definească ramurile de sport prioritare, sportul școlar, sportul universitar, sportul de masă, poate chiar cel de întreținere.

Infrastructura: săli de sport, terenuri, bazine de înot pentru școli și universități; curicula școlară pentru sport (ore obligatorii, optionale, facilități), program de construcție complexuri sportive măcar pentru orașele mari (săli polivalente, bazine acoperite și descoperite, terenuri cu suprafață naturală și sintetică spații pentru recuperare, parcări, spații comerciale etc). Pentru ca sportul să fie parte din viața cotidiană a comunității pentru toate categoriile de vîrstă.

Și dacă toate acestea devin realitate și funcționează într-un parteneriat: primărie, școală, mediu de afaceri, cluburi sportive, asociații, comunitate cu scopul de a avea

o comunitate sănătoasă și performanță sportivă, am putea vorbi de un fenomen social. Până atunci, autoritățile locale și județene rămân principalii susținători finanțari, discrepanțele între orașele mari și cele mici vor crește, deciziile privind alegerea ramurilor de interes sunt subiective, unii decidenți sunt mai interesați de sport, alții mai puțin aşa că viitorul este oricând incert.

Cuvinte de final

Un mesaj adresat iubitorilor de sport din județul Sălaj?

În primul rând să fie sănătosii, să aibă încredere, să facă sport și să fie alături de echipele pe care le susțin în orice situație și la victorii, dar mai ales atunci când suportul lor îi pot ajuta să obțină victorii.

Tiberiu Marc – președintele Consiliului Județean Sălaj

S-a născut pe 7 august 1954 la Oradea. A copilărit în comuna Bratca. Este căsătorit cu Maria, cu care are un băiat, pe nume Horațiu.

Copil fiind, a practicat săritura în lungime. Și-a început activitatea sportivă la vîrsta de 14 ani, la CSS Oradea, avându-l ca antrenor pe Nagy Ludovic, triplu campion național de decathlon. A participat la competiții naționale școlare, dar a renunțat la sportul de performanță în clasa a XI-a. În anul 1973 a absolvit Liceul cu Program Sportiv din Oradea.

În perioada 1974 – 1978 a urmat cursurile Facultății de Zootehnie și Medicină Veterinară Cluj-Napoca. Pe perioada studenției a fost arbitru de atletism.

Din 1978 și până în 1983 a lucrat ca inginer zootehnist la Complexul din Nușfalău. În acest timp a fost student la cursuri fără frecvență la Facultatea de Științe Economice din Cluj-Napoca, profilul Economia Agriculturii.

După absolvire, timp de trei ani a fost economist la SC Meseșul Zalău.

Din 1986 și până în 1990 a fost ofițer la Departamentul Securității Statului, în cadrul Inspectoratului Județean Sălaj al Ministerului de Interne.

În 1990 a revenit ca economist la SC Meseșul, pentru ca după doi ani să fie numit director economic la Vinalcool.

Din 1996 și până în 1998 a fost economist la Comat, după care și-a început propria afacere.

În perioada 2001 – 2004 a fost prefectul județului Sălaj, iar din iunie 2004 și până în prezent ocupă fotoliul de președinte al Consiliului Județean.

Sportul Sălăjean, 12 Februarie 2020

TRIST. Performerii Sălajului, uitați de toată lumea

Cei mai buni sportivi ai județului în anul 2019 vor primi doar o diplomă și ceva mărturieș de la Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Sălaj, după ce autoritățile locale și autoritățile județene au anunțat că nu pot aloca fonduri pentru premierarea sportivilor cu rezultate bune în acest an.

De mulțumiri și felicitări e plină lumea, la fel și sportivii din Sălaj. La finalul unui an în care au muncit, au făcut sacrificii și au realizat performanțe de care noi suntem mândri.

Dacă mergem în sens invers, probabil că și performerii Sălajului ar fi așteptat o răsplătită la final de an, când Direcția Județeană pentru Sport și Tineret Sălaj (DJST) organizează tradiționalul eveniment „Laureații anului”, ocazie cu care cei mai buni sportivi ai anului sunt premiați.

Primăria Zalău și Consiliul Județean nu mai premiază sportivii

Aceasta, cu atât mai mult cu cât autoritățile locale au încercat să fie alături în anii trecuți de sportivii de performanță. Astfel, în ultimii patru ani, Primăria și Consiliul Local Zalău au alocat sume consistente pentru premierarea celor mai buni sportivi, 60.000 de lei în anul 2016 și 50.000 de lei în anul 2017!

Din păcate, anul trecut, autoritățile locale au spus „pas” și laureații au primit diplome, placșete, cupe și ceva bani de la DJST, fondul de premiere fiind de 10.000 lei.

Pentru acest an, reprezentanții Direcției au depus solicitați pentru premierea celor mai buni sportivi atât pe adresa Primăriei Zalău, cât și pe adresa Consiliului Județean Sălaj, iar demersurile s-au făcut încă din luna ianuarie.

„Din păcate, nu am primit niciun leu, nici de la autoritățile locale, nici de la autoritățile județene, care s-au scuzat că nu au bani în buget pentru acest capitol”, a declarat Adrian Fărcaș – directorul executiv de la DJST Sălaj, pentru Sportul Sălăjean.

Cei mai buni sportivi ai anului rămân doar cu o diplomă și ceva măruntiș

Problema e însă și mai acută, deoarece banii primiți de Direcție de la minister în acest an sunt mult mai puțini decât oricând. Astfel, dacă – în anii trecuți – Ministerul Tineretului și Sportului aloca către DJST Sălaj 45.000 – 50.000 de lei sau chiar 80.000 de lei, în anul 2019 în vîstieria Direcției au ajuns doar 25.000 de lei!?

În aceste condiții, conducerea DJTS a fost obligată să taie la jumătate bugetul pentru gala celor mai buni sportivi!?

„De nouă ani, de când sunt directorul acestei instituții, am alocat de la Direcție câte 10.000 de lei anual pentru respectivul eveniment. De data aceasta, am fost obligați să înjumătățim suma, care și ea era mică în comparație cu performanțele notabile realizate de sportivi. Ca urmare, bugetul pentru evenimentul din acest an va fi de doar 5.000 de lei. Am decis că aproape toată suma să ajungă în buzunarele sportivilor. Nu vom mai acorda placete, cupe, doar diplome și bani”, a mai precizat directorul executiv al Direcției.

Nu mai există clasament pentru sporturile de echipă

Din alt punct de vedere, entitățile sportive din Sălaj mai au timp până azi să depună pe adresa Direcției liste cu rezultatele obținute de sportivi la competițiile desfășurate de-a lungul anului 2019. Mai apoi, în zilele următoare se vor întocmi clasamentele: unul pentru sporturile olimpice și unul pentru sporturile neolimpice.

Altfel spus, a căzut din schemă topul celor mai bune echipe din Sălaj, care oricum nu prea era concluziv. Tot în zilele următoare, se va stabili și data și locația evenimentului, oricum undeva în perioada 16 – 20 decembrie.

O altă noutate va fi faptul că gala celor mai buni sportivi ai Sălajului nu se va mai desfășura împreună cu gala celor mai buni sportivi de la CSM Zalău.

Sportul Sălăjean 4 Decembrie 2019

Călin Marincăș, preparator fizic cu acte în regulă. Acum, sensei așteaptă oferte!

Multiplul campion național, european și mondial a absolvit cu brio cursul de perfecționare de la Oradea, care îi oferă dreptul de a profesa în meseria de preparator fizic. Experimentatul karateka așteaptă acum oferte de colaborare de la cluburi sportive din Sălaj

Ca și sportiv, Călin Marincăș și-a arătat calitățile de-a lungul anilor. Valorosul karateka și-a adăugat zeci de trofee și medalii, fie că a fost vorba de Campionatele Naționale, Europene sau Mondiale. Activitatea sa de pe tatami l-a dus pe acesta pe cele mai înalte culmi ale performanței, dar și în topul celor mai buni sportivi ai Sălajului, ani la rând.

În paralel, Călin Marincăș s-a ocupat și de destinele copiilor care vor să practice artele marțiale, mai exact karate tradițional. Nici aici rezultatele nu au întârziat, astfel că elevii Tânărului maestru au început să obțină rezultate notabile. Activitatea derulată în ultimii ani de Călin Marincăș cu clubul să - CS Seiko Zalău – a atras și privirile autorităților locale din municipiu, astfel că din acest an multiplul campion a fost „înregimentat” în clubul sportiv al Primăriei Zalău La SCM Zalău, Marincăș va fi antrenorul secției de karate.

La începutul acestui an, însă, sportivul a urmat și un curs de perfecționare pentru a obține diploma de preparator fizic. Cursul firesc a fost oprit de pandemie,

astfel că orele de perfecționare au fost anulate pentru o perioadă. Până la urmă, cursanții au putut să termine cursul fără probleme.

La finalul săptămânii trecute a avut loc și examenul final, ce a constat în două probe, una orală și una scrisă.

„La scris, întrebările au fost mai mult despre antrenamentele sportive. La oral, mie mi-a venit o temă despre un circuit de forță pentru sportivii de performanță. Până la urmă, am terminat cu bine”, a punctat sensei Călin Marincaș.

Antrenorul de la SCM Zalău a absolvit cursul cu 10 curat! În mai puțin de 10 zile va veni și certificatul recunoscut de Ministerul Muncii, prin care Călin Marincaș va putea profesa și în meseria de preparator fizic. În acest sens, Călin Marincaș ar putea colabora cu orice club sportiv din județ.

„Am făcut acest curs în primul rând pentru mine. Am vrut să mă perfecționez, însă e posibil și să colaborez cu cluburi sportive din județ, cu atât mai mult cu cât prin Sălaj nu prea există preparatori fizici”, a declarat Călin Marincaș.

Sportul Sălăjean 20 August 2020

CĂLIN PAVĂL
.....
Sălajul pur și simplu
.....

Sălajul Pur și Simplus
... se poate și altfel

Poveștile satului: Gâlgău Almașului – La Sărata, cele patru izvoare cu apă vie, Piatra corbului

Nimeni nu te primește mai frumos decât oamenii satului, cei care trăiesc de o viață acolo, ba chiar și cei care au ales, la un moment dat, să trăiască la sat, ultima redută a simplității, a bunului-simț nativ. Întotdeauna mi-a plăcut simplitatea, pentru că de aici își trage seva sinceritatea. Și poate că sunăizar pentru cei obișnuiați să-și cosmetizeze existența ca să dea bine în societate, ca să se cocoate pe încă o treaptă socială. Însă simplitatea (cel puțin eu aşa cred) e una din virtuțile ființei umane.

Satul... atunci când simți nevoie de o altă lume, o altfel de lume, una în care să nu te simți încătușat, acolo trebuie să mergi. Mai ales că natura e atât de aproape de lumea și poveștile satului, iar oamenii sunt atât de faini.

Licoare verde din zece plante. Plăcintă cu cânepă. Șezătoare ad-hoc

Am ajuns la Gălgău Almașului nu cu gândul de a merge pe coclauri, nici măcar de a pune de o șezătoare sau ceva de genul acesta. Dar aşa s-a întâmplat, de la sine, după ce am trecut pragul casei Leontinei Prodan, iar alături de Leontina, Tina – cum o știe lumea, și soțul ei, Zoli, au venit Oruca (Maria, de fapt, dar aşa-i zic prietenii) și Anica. Și au venit aşa cum numai oamenii satului ştiu să o facă: cu un zâmbet cald și cu bunătăți care mai de care. Ei, oamenii satului, doar aşa știu să te primească, cu drag.

Tina ne e prietenă veche deja, și am îndrăgit-o din prima. La fel și pasiunea ei pentru cânepă, pentru tradițiile populare, pentru natură. La fel și modul sincer și cu pasiune în care îți vorbește despre lucrurile dragi ei.

Tina ne-a primit cu plăcinte cu brânză făcută de ea, și cu delicioasele plăcinte cu cânepă, pe care le-a copt în timp ce șezătoarea ad-hoc prindea formă („No, vezi, Călin, nici nu trebuie să organizezi o șezătoare, că se face de la sine”, mi-a spus Tina). Și pentru că aşa-i la șezătoare, poveștile musai să aibă și o continuare, mai ales că Oruca ne-a întrebat așteptând, atât de evident, un răspuns afirmativ: „No, mergem La Sărata? Că dacă mergem, atunci mergem și la Piatra Corbului. Că aveți timp, aşa-i?”

Ne-am făcut timp, cum puteam să nu ne facem, mai ales atunci când vine vorba de natură, de a descoperi frumusețea locurilor (câteodată ascunsă la câțiva pași depărtare). Plus că redacția publicației Sălajul pur și simplu e, în primul rând, în natură. Nu înainte, însă, de a bea licoarea verde făcută din zece plante (Zoli zice că-s prea multe): cânepă, mentă, măcriș, ștevie, tătăneasă, usturoi verde, hamei (comlău, adică) și sparanghel, și, desigur, de a înfuleca delicioasele plăcinte. Apoi, am ieșit pe coclauri.

La Sărata. Pe la tranșee, la Piatra corbului. Ascultând povești

Am lăsat mașina pe câmp, apoi am luat-o la pas, împreună Tina și Oruca, către izvorul Sărata, de unde urma să mergem, mai apoi, la Piatra corbului.

Ca să ajungi la izvor e simplu: tot pe drum, pe lângă pășune, înainte, apoi o iezi pe firul apei care merge la Văsălica de la Moară de la oi sau Văsălica morarului de la oi, aşa cum îl știu oamenii locului. La capăt, e Sărata, izvorul. Un izvor complet diferit de oricare altul din sat, apa având proprietăți curative pentru afecțiunile rinichiului, care vine de sub peretele mare de gresie, și care are un gust ușor sărat, de unde îi vine și numele, pare-se.

Izvorul e amenajat de mulți ani, în sensul că locul unde se adună apa e zidit, ca să se păstreze apa curată, iar lângă izvor e așezată o piatră de moară, care dă un farmec aparte izvorului. Acum, toată construcția de beton nu pare aşa de mare, însă asta doar pentru că, de-a lungul timpului, aluvioniile aduse de apa revărsată de pe versant astupând, parțial, construcția respectivă.

Ce caută piatra de moară acolo? De unde a fost adusă? Pe Valea Almașului, nu departe de izvor, era o moară, unde apa era adâncă chiar și de 5 – 6 metri, și unde veneau oamenii să-și facă făină. Din moară, acum n-a mai rămas nimic.

De la izvor, drumul către Piatra corbului merge pe lângă pășune, unde acum pasc câteva vaci și câțiva bivoli de-a lu' Văsalica de la moară. Însă locul ăsta e legat, cel puțin din poveștile oamenilor, de bătălile voievozilor Menumorut și Gelu, și de luptele din cel de-al doilea război mondial (da, se scrie cu litere mari, dar niciun război nu merită asta), aici fiind săpate tranșee, ale căror urme se mai văd, încă, și azi. „La ferestre”, aşa i se spune locului ăsta pe unde am trecut și noi, ascultând poveștile despre sat, despre oameni, despre tradiții, despre viață.

Piatra corbului, unde am ajuns după ce am urcat dealul, e un loc aparte, oarecum mistic. Și nu doar datorită bolovanilor uriași căzuți acolo din peretele stâncos de lângă, niște bolovani cu forme ciudate, cu muchii drepte ori aşezăți unul peste altul ca într-un fel de ritual. Atunci când ești acolo (sigur, pentru unii) ai o senzație ciudată, aproape palpabilă, ca și când ai intra, dintr-odată, într-o lume unde amprenta timpului e prezentă în fiecare piatră. Dar nu sub forma eroziunii, ci a unor evenimente cu încarcătură spirituală, chiar magică, care s-au întâmplat acolo, iar bolovanii ăștia uriași de piatră au fost martori tăcuți, un fel de ecou în timp.

De ce-i zice Piatra corbului? Nu se știe. Dar e un nume frumos și care chiar se potrivește cu misticul locului, pentru că și corbul, ca și ființă, are unele legături cu misticul. Poate de asta e numele ăsta. Poate nu. N-are importanță, locul e unul deosebit, unde cu siguranță am să mai merg.

Întâmplarea a fost să ne întâlnim acolo cu un bărbat care venea din Tihău, aşa că l-am întrebat dacă ştie ceva poveşti legate de locul acesta. Nu ştia, pentru că: „No, io nu-s de-aici, nu cunosc foarte bine teritoriul. Îs venit de ginere aci, adică nu-s de-a locului. Nu prea ştiu despre locul acesta. Io am venit după ciuperci. Da n-am găsit.”

Acuma, sincer să fiu, nici prin cap nu mi-a trecut să mă uit după ciuperci, eu eram atât de absorbit de povestea cu iz de mistic a locului, pe care o descopeream nu prin prisma raţiunii, ci cea a simţurilor, încât şi dacă dădeam peste ditamai hriaba, tot nu o vedeam. Oricum, n-am văzut nici urmă de ciupercă.

Verde. Sus pe deal, de unde se vede satul. Poveşti cu strigoi şi dracu

Drumul de întoarcere a fost unul colorat în verde. La propriu. Atât cât am mers prin pădurea plină de viaţă, dar şi pe păşunea de pe dealul de lângă sat, acolo unde verdele era peste tot. Şi mi-am dat seama cât de dor mi-a fost de verdele asta, după două luni de ”arest” la domiciliu.

Priveliştea, de sus, de pe deal, de unde se vede tot satul, e superbă.

Pe deal, poveştile satului au avut o cu totul altă temă decât cea de până atunci. Iar asta pentru că fiecare deal, fiecare loc care se vede de pe deal are povestea lui, una legată de cei care au trăit aici.

Aşa am aflat despre cimitirul spânzuraţiilor, undeva pe dealul din stânga. De ce al spânzuraţiilor? Deşi mă aşteptam să aud ceva de genul cum că oamenii aceiai au fost spânzuraţi pentru că au făcut ceva ori pentru că au fost victime ale altora, nici vorbă. În cimitirul spânzuraţiilor au ajuns cei care şi-au luat singuri viaţă, evident spânzurându-se. Totuşi, aşa de mulţi să fi fost încât să aibă un cimitir al lor? Se pare că da, gestul lor având o motivaţie personală, mulţi dintre cei care şi-au pus capăt zilelor simţindu-se marginalizaţi.

Şi ce-ar fi mai potrivit să fie lângă un cimitir al spânzuraţiilor, decât poveşti cu strigoi. Care au apărut imediat ce a venit vorba despre cimitir. Şi aşa am aflat despre strigoi din sat care umblau după laptele de la vacile sătenilor. De ce să meargă strigoi după lapte? Nu se ştie. Dar, cu o greblă în spate, strigoi, care în loc de tălpi la picioare aveau copite, treceau pe lângă grajdurile sătenilor şi luau laptele de la vaci: „de-aci-on ptic, de-aci-on ptic...”. Acuma, şi strigoi aveau leac, în sensul că oamenii îi dezgropau şi le înfigeau un piron de lemn în inimă. Oricum, în sat a rămas vorba „te-o purtat dracu”. Asta în loc de altă explicaţie atunci când oamenii se duceau pe hotar seara, şi se întorceau, fără să ştie lumea de ei, doar dimineaţă. De ce se întorceau doar dimineaţă? Pentru că, seara, se întâlneau cu un om ciudat, care îi purta pe te miri unde, aşa că de astă ajungeau acasă doar dimineaţă, acolo unde, odată cu primul cântat al cocoşului, omul ciudat dispărea.

Vă daţi seama că, ascultând poveştile astea, parcă nici nu-mi mai venea să mă uit către dealul unde erau îngropaţi spânzuraţi. Aşa că numai bine a picat povestea despre casele vechiului sat, care au fost construite, odinioară, sus, pe deal, şi nu

jos, lângă vale, ca și acum. Iar urmele vechiului sat se pot ghici după felul în care e terasat pământul pe coama dealului.

De pe deal, din mijlocul verdelui crud, ne-am întors la mașină și ne-am porțit către casă. Cu o oprire pe la Ioan și Maria Pop, „oameni faini pe care trebe să-i cunoașteți”, aşa cum ne-a spus Oruca. Î-am cunoscut la un pahar de suc ori vin. „Mie chiar îmi face plăcere să am musafiri. Chiar mă bucur”, ne-a spus Ioan la plecare. Si l-am crezut, vorbele lui erau evident sincere.

V-am spus, oamenii care trăiesc la sat sunt faini. Si, pentru mine, chiar e un motiv de bucurie să îi cunosc, să îi ascult. Plus că nimeni nu te primește mai frumos decât oamenii satului.

Sălajul pur și simplu, 22 mai 2020

Lacul de la Gostila, cel mai frumos din Sălaj. La Șura Pintii, și nu prea. Lumea minunată a naturii

La capăt de Sălaj, în mijlocul naturii, e o altă lume, una foarte frumoasă, sălbatică, puțin umblată și foarte puțin explorată, un loc unde vegetația crește nebună, iar pantele abrupte ale dealurilor ascund frumuseți săpate în formațiunile de gresii, pe care verdele pădurii le păstrează ascunse de ochii acelor puțini, foarte puțini oa-

meni care ajung acolo, majoritatea săteni care au locuit ori locuiesc, încă, în Gostila. Aici, în lumea minunată a naturii, la capătul drumului și al județului, la Gostila, am găsit cel mai frumos lac din Sălaj. Și chiar dacă lacul în sine e opera omului, care a construit un mic baraj pentru a capta apele care curg de pe versanții abrupti ai dealurilor, acum, la mulți ani după ce a fost construit micul baraj, natura a pus stăpânire pe lac, iar frumusețea plină de culoare reflectată de oglinda apei e una care te face să spui, fără doar și poate: „Da! E cel mai frumos lac din Sălaj!”.

La capăt de drum, la capăt de Sălaj

Am aflat despre lacul de la Gostila de la Vasile Hatoș, un cititor al publicației Sălajul pur și simplu. Acuma, despre frumusețile naturii din partea asta de lume ne-am făcut o idee după ce am făcut ocolul Sălajul în 4 zile, un proiect jurnalistic de promovare a frumuseților județului în care am ajuns și acolo, la Gostila. Însă, pentru că totul a fost contratimp, am cercetat prea puțin locurile din jurul satului, deși în scurta incursiune pe dealuri priveliștea e una deosebită, frumusețea peisajul fiind de ajuns ca să vrei să vezi mai mult din acea lume unde natura e atât de frumoasă. Atunci, sus, pe deal, privind în jur, mi-am spus, ca să nu uit: „Aici trebuie să mai vin. Cât de curând!”

După aproape 9 luni de atunci (ar fi fost mai puține dacă nu era pandemia astă nenorocită), de când am ajuns prima oară la Gostila, ne-am reîntors acolo. Și, ca să îmi fac o idee pe unde să o iau, pentru că altfel, în mijlocul naturii sălbaticice poți să te învârți de nebun și să nu ajungi acolo unde ți-ai propus, i-am scris lui Vasile Hatoș, care mi-a spus cum se ajunge la lac, dar dacă tot ajung acolo, neapărat să merg și la Șura Pinții, niște formațiuni de gresii care ascund forme ciudate și misterioase săpate în stâncă.

Deci, cu planul de bătaie pus la punct (adică o foaie de hârtie pe care mi-am notat indicațiile), am plecat către Gostila, sat aflat la 90 de kilometri de Zalău, la capăt drum și la capăt de Sălaj, la propriu. Și ca să nu mergem aiurea, să trecem de drumul de pământ care duce în mijlocul naturii, m-am uitat pe hartă, să îmi fac o idee. Și mi-am făcut: „Aha, deci pe acolo trebuie să o luăm, după ce ieșim din Poiana Blenchii, pe la jumătatea drumului de asfalt, la dreapta. Ăsta trebuie să fie drumul.”

N-a fost ăla drumul (ne-am dat seama mai târziu, cum o să vedei), dar noi am luat-o, totuși, într-acolo, pe un drum care ne-a dus vreun kilometru și jumătate în adâncul naturii. Am fi mers mai mult (ca să economisim timpul), dar am lăsat mașina jumătate în iarbă, jumătate în noroi, noroiul și șanțurile adânci formate în urma ploilor făcând drumul impracticabil fără tracțiune integrală ori, măcar, lanțuri. Plus că, în eventualitatea unei ploi (foarte probabilă, conform meteorologilor, adică 65 la sută șanse de precipitații), nu știu, zău, dacă am mai fi reușit să ieşim de acolo.

Deci, am lăsat mașina, ne-am luat rucsacurile și aparatura foto și video, și ne-am continuat drumul către lac. Așa credeam și speram noi. Ne-am dat seama

că nu-i aşa după ce am umblat vreo 2 kilometri şi jumătate, iar lacul ia-l de unde nu-i, mai ales că indicaţiile ne spuneau că avem de mers cam un kilometru până la lac. Acuma, chiar dacă ne-am dat seama că am mers mai mult decât trebuia, era atât de frumos şi de linişte acolo, încât am mers de drag, deşi ne era clar că mergem aiurea. Însă, când te iau simţurile pe sus, cei 4, 5 kilometri parcursi doar de dragul drumeştei au fost o încântare.

Indicaţii preţioase, partea întâi

Am făcut cale întoarsă doar pentru voi am să ajungem la lac, altfel am fi mers mai departe, în adâncul naturii, când, de nicăieri, auzim zgomot de motor. Apoi, legănându-se încet peste gropile din drum, ca o barcă dusă de valuri, a apărut o maşină, în care erau doi bărbaţi ceva mai în vîrstă. Le-am făcut semn să opreasă.

– Bună ziua! Vrem să ajungem la lac, dar cred că mergem aiurea. Aşa-i?

– Apăi, aşa-i. Nu mereţi bine, lacul nu-i aci, îi fix pă ālalalt drum, următorul cum ieşti la asfalt, tăt la dreapta. Mai treci o dată valea. Da' ati văzut cumva un lanţ de maşină pă drum încoaace?

Am văzut, şi chiar ne-am zis că, uite, aici dacă vrei să vii cu maşina, numai aşa poţi, cu lanţuri, aşa că i-am spus omului de la volan:

– Ba da, la 50 de metri mai în faţă, e fix în drum. Noi am lăsat maşina mai încolo, că ne-am zis că n-avem cum să mergem mai departe prin noroiul asta.

– Apăi, că bine ati făcut, că n-ai cum altfel. No, dară, o iei pe drumul ālalalt şi meri tăt pă el până la lac. Este şi aci un tău, da-i mic. No, sănătate!

– Sănătate!

Ne-am reîntâlnit cu ei după 1 minut, după ce şi-au recuperat lanţul.

– No, da la Şura Pinşii nu vreţi să mereţi?

– Ba da, cum să nu, numai să ajungem la lac, întâi.

– Apăi, ia aci, în partea asta, vedeti-l-ai dealul asta? No, mergi tăt încolo, da nu până sus, cam pă la jumate. No, acole-i Şura Pinşii, ne-a spus omul de pe scaunul din dreapta, aplecându-şi capul către portiera din stânga, pe partea şoferului, ca să-l vedem mai bine. Da îi mai greu p-aci, mai bine mereţi pă la lac.

Chestia asta cu mai bine mergem pe la lac ne-am planificat-o şi noi. Treceam barajul şi o luam 2 kilometri prin pădure până la Şura Pinşii, aşa că ne-am recuperat maşina-redacţie-mobilă şi am ieşit la asfalt. Prima la dreapta a fost prea prima la dreapta, aşa că am trecut pe lângă, am intrat în sat, apoi ne-am întors şi am lăsat maşina la marginea drumului, după care am mers în recunoaştere.

Indicaţii preţioase, partea a doua

M-am uitat la valea pe care trebuia să o treccem cu maşina. Nu era cine ştie ce, mâlul gros şi noroiul de pe mica pantă de pe celălalt mal al văii fiind un hop pe care

poate-l treci, poate nu, însă am decis să mergem pe jos, mai ales că nu e nici foarte departe (cam 1 kilometru și ceva).

Am dat să trecem valea, când, parcă de nicăieri, doi bărbați călare pe biciclete au apărut lângă noi.

– Sănătate!, i-am oprit din pedalat Drumul ăsta duce la lac?

– Da, da, da...

– Da se poate trece cu mașina, sau mai bine pe jos?

– Daaa, se poate trece cu mașina, cum să nu. Doară aci, p-aci îi mai rău, p'ormă-i drum, poți să mă săracă mere.

– Haidă după noi!, strigă celălalt om, că noi merem înainte. Că să mă săracă mere și noi.

– Da e departe de mers pe jos?

– Îi cam departe. Da veniți cu mașina, haidă cu mașina după noi, strigă, iar, omul, apoi se avântă cu bicicleta prin apa văii, urcă pantă, apoi disparând din raza noastră vizuală.

Celălalt, mai în vîrstă, o ia pe jos, împingând bicicleta prin apă. Apoi, când ajunge la cel cu care venise și care-l aștepta la câțiva metri mai încolo, îi spune, neștiind că îl auzim:

– Bă, d-apăi cum le-am spus noi să vină cu mașina p-aci? Nu vezi că să mă săracă un mol? S-or împotmoli aiștia p-aci și-apoi ne-om auzi vorbe. No, dară...

Am luat-o pe jos, pe drumul (adică două urme vechi de roți) care nici vorbă să poată fi parcurs cu mașina, noroiul și gropile fiind un obstacol greu de trecut. Doar dacă ești cu tractorul. Așa cum erau și cei pe care i-am întâlnit, nu după mult timp. L-am făcut semn să opreasca celui care conducea tractorul vechi verde-turcoaz mai mult așa, de dragul vorbei, că doar alt drum nu era și era evident, deja, că suntem pe drumul cel bun. Nu de alta, dar am văzut bicicletele celor doi oameni pe care i-am întâlnit mai înainte ascunse la marginea drumului, în pădure, noroiul fiind prea mare pentru a putea merge mai departe cu bicicleta. Și așa am aflat că valea asta se numește Valea malului și că, da, drumul duce la lac, care e frumos, doar drumul nu-i făcut până acolo. Din căruța agățată de tractor, două femei și un copil blond de vreo 4, 5 ani, ne priveau curioși. Ne-am salutat la despărțire cu zâmbetul pe buze.

Cel mai frumos lac din Sălaj

Am ajuns la lac trecând prin pădure, prin și pe lângă vegetația luxuriantă de-a dreptul, umiditatea din aer fiind una foarte ridicată, cu un efectul puternic de sau-nă, totul fiind umed în jur: pe jos, pe iarbă, pe frunzele copacilor, pământul mustind de apă. Prima dată am văzut barajul, pe cei trei bărbați (doi erau cei pe care i-am întâlnit la trecerea văii), care pescuiau, și un cățel venit și el cu oamenii la lac. Apoi am dat cu ochii de lac.

Oau! Întinderea destul de mare de apă e mărginită de dealurile care îl înconjoară și care se reflectă în apa liniștită, nuanțe peste nuanțe de culori amestecate ca

într-o pictură impresionistă. Pe partea stângă a lacului, stuful din care răsar câteva sălcii adaugă și mai mult farmec ochiului ăsta de apă dintre dealuri.

Am întrebat cum se numește lacul. Răspunsul a venit simplu, hâtru: „Apăi cum să se numească? Lacul de la Gostila.”

Lacul de la Gostila... Am zis, la prima impresie, că e unul din cele mai frumoase lacuri din Sălaj. Ca și cum mi-ar fi ghicit gândurile, unul din cei trei bărbați ne-a zis să mai mergem și mai încolo, să vedem lacul și din capătul celălalt, că avem ce vedea.

Și am avut. Din pădurea care parea că crește chiar din apa lacului, lângă picioarele noastre tabloul impresionist a prins viață. Crengile înfrunzite, de un verde crud, ale copacilor înalți, semetă, crengile uscate aplecate deasupra apei, nuanțele de albastru, verde, roșiatic, covorul de frunze uscate, toate se reflectau în apa lacului într-o nebunie de culori și lumini. Și, stând și privind cu ochii mari superbul tablou al naturii, am zis: „Da. E cel mai frumos lac din Sălaj.” Nu e cel mai mare, și e aproape necunoscut, însă are acea caracteristică a lacurilor de la munte, și anume pantele abrupte împădurite care par că intră de-a dreptul în lac, dându-ți impresia că sub luciul apei crește încă o pădure, una care doar se întrezărește printre reflexiile colorate pe care lacul le-a strâns în apa lui. Superb!

Cum a apărut lacul ăsta? Ne-a spus același om hâtru, care stătea cu undiță întinsă pescuind, aşa cum ne tot repeta, râzând, dar prințând doar experiență. Că pești, nu prea.

– Lacu ăsta? S-o făcut pe vremea CAP-ului. La unu de acolo i-o plăcut peștele. Și o făcut un dig.

- Ahaaa..., deci nu din cauza inundațiilor, cum s-au făcut prin alte locuri.
- Nu, aicea n-o fost de unde să fie atâtă apă să coboare să se inunde aici.
- Și, atunci, lacul ăsta e făcut din apa care curge de pe dealuri?
- Da. Și mai îs niște izvoare, mai sus, din care vine apă în tăt cursul anului.

Am dat ocol minunăției ăstea de lac, și am mai fi rămas, dar aveam de gând să ajungem și la Șura Pinții. Ca să ajungem acolo, am vrut să o luăm, aşa cum îmi notasem de acasă, peste deal, vreo 2 kilometri și ceva. Oamenii ăștia întâlniți la lac ne-au zis că e prea departe de aici, să mergem înapoi de unde am venit, că de acolo e mai aproape, și că de pe cealaltă vale ajungem mai ușor.

I-am ascultat și ne-am întors de unde am venit. Adică pe

Valea porcului. Apoi am luat-o către Șura Pinții printr-o vegetație deasă și înaltă cât un stat de om.

De unde vine numele de Valea porcului? Probabil de la porcii mistreți care, după urme, sunt mulți pe acolo. Am pornit, deci, către locul indicat de toți cei întâlniți cum că ar fi Șura Pinții. Și parea că e foarte aproape, iar drumul o să fie unul ușor. Mai ales că primii oameni întâlniți ne-au spus, arătându-ne cu degetul:

– Ia, nii, îi fix acolo. Nu urci până sus, numa până la jumate. Acole-i Șura Piștii.

Bun, ne-am zis, urcăm doar până la jumătate. Însă, ca să ajungem la baza dealului, trebuie să trecem de pajiștea de lângă noi, dincolo de vale. Am trecut valea, și am pornit veseli către deal. Am călcat lejer în iarbă și m-am trezit că mă scufund. Unde? În iarbă, în vegetația luxuriantă, înaltă de multe ori cât un stat de om, care ne-a făcut înaintarea anevoieasă. Împiedicându-ne aproape la fiecare pas în vegetația înaltă, care se agăta de tine din toate părțile și prin care nu puteai să vezi unde o să pui piciorul, am ajuns la baza dealului. Am zis că urcăm de-a dreptul, aşa cum ni s-a spus, până la jumătate. Atâtă tot că urcatul ăsta una era pentru săteni, alta era pentru noi. Adică, ei se refereau să urcăm dealul până la jumătate, nu panta abruptă, către vârf. Noi, desigur, am urcat către vârf, nu către capătul dealului.

Doar ne-am zis că urcăm de-a dreptul. Ne-am întors când ne-am dat seama că suntem chiar pe stană, care devinea aproape ca un perete de 90 de grade mai în sus, iar cărăratul peste mușchi și smocurile alunecoase de iarbă era mult prea periculos, mai ales că eram încărcați cu toată aparatura, lucru care a făcut să fie totul și mai dificil. Am ales altă rută, pe lângă stană, pe un versant care deși nu părea foarte abrupt, devinea tot mai vertical pe măsură ce urcam, de am ajuns să umblăm în patru labe, atât de tare ne venea panta în piept. Da, am făcut și pauze, aerul cu o umiditate foarte mare fiind foarte greu de respirat, iar noi transpiram la greu, lucru care a atras toate insectele pădurii asupra noastră. M-au mușcat Tânărături uriașe, muște colorate, insecte cu dungi alb-negru, cu dungi galben-negru, cu picătele, ba chiar și tăuni din aceia care au treabă, de obicei, cu vacile și boii. și chiar m-am întrebat: „Mă, insectele ăstea mă văd, cumva, ca pe un bou? Că altfel de ce să-și bagă trompa în pielea mea de să-mi de-a săngele instant?”

Am ajuns, deși tot ziceam că, gata, nu mai urcăm, că n-are rost, până în vârf. De acolo, am văzut un fel de cărare de animale care ducea către ceea ce părea un perete uriaș. Însă, pentru că oricum era deja destul de târziu și umblam pe coclauri de vreo 7 ore, am zis că mai bine coborâm, că altfel cine știe unde ajungem.

Am coborât panta foarte abruptă și, odată ajunși la mașina lăsată la câteva sute de metri mai încolo ne-am pus, în sfârșit, jos, rezemându-ne de niște trunchiuri de copac. Inițial aşa ne-am hotărât, să rămânem peste noapte cu cortul. N-a fost să fie, din motive de accidentare și grija față de celălalt, absolut firească atunci când mergi în echipă. și pentru că voiam, totuși, să ajungem la Șura Piștii (deși știam că nu o să avem suficient timp la dispoziție, mai aveam cam o oră și un pic până se întuneca), am mai făcut un efort și am luat iar în piept vegetația deasă, urcând, de data asta, pe lângă pădure.

În depărtare am văzut un om, care venea în direcția noastră. L-am întâlnit după vreun sfert de oră de luptă cu vegetația, urcând și coborând panta dealului. L-am întrebat cum ajungem unde voiam să ajungem. Omul s-a uitat lung la noi:

– Aaaa, păi nu mereți bine. Nu-i aci Șura Piștii. Mai aveți mult de mers.

Îți dai seama că ni s-a dus tot elanul. Cum adică nu eram unde trebuie? Cum adică mai avem mult de mers, când toți ceilalți ne-au zis că e aici, aproape?

– No, dacă tăt vreți să ajungeți acolo, mai mereți, dară, în sus, pă rât. Tăt pă rât, că pădurea-i numa un pic în față. Apoi, cum v-am spus, tăt pă rât.

– Mult?, am întrebat deja fără speranță ca mai putem ajunge.

– Api, vreo 500 de metri.

Brusc, când am auzit că, de fapt, „multul” ăsta înseamnă doar 500 de metri, ne-a venit inima la loc.

– Așe. După ce mereți pă rât în sus, nu de tot, până pe la jumate (în sfârșit am înțeles și noi despre care jumătate era vorba să o urcăm). Apoi îți videa o urmă de jip. No, mereți pă urmă, până cătă niște nuci. Acole până unde să vedie că întoarce jipu’. No, de acole, mereți la dreapta. Îți videa voi, că să văd stanele în pădure.

Am ajuns la baza dealului, urmând instrucțiunile omului, și am dat cu ochii de formațiunea de gresii, de Șura Pinții, acolo unde, după cum ne-a spus unul dintre sătenii cu care am vorbit, își ascundea Pintea pistoalele și caii. N-am mai urcat până acolo, deja începea să se lase întunericul, iar drumul de întoarcere prin vegetația deasă nebună ne lua aproape o oră, și sigur ne-ar fi prins întunericul, și nu puteam nici să filmăm, nici să fotografiem, nici să cercetăm locul. Am făcut cale întoarsă fără să-mi pară rău. Adică, cel puțin pentru mine, nu e important să ajung undeva, ci să mă bucur de drum, de frumosul pe care-l descopăr. Plus că sigur am să mă întorc aici, la Gostila, unde am găsit cel mai frumos lac din Sălaj și unde, sigur, mai sunt multe de văzut, de descoperit, de cercetat. Aici, la Gostila, la capăt de Sălaj, e o lume minunată.

Sălajul pur și simplu, 28 iulie 2020

Pietrele popii de la Creaca, un loc plin de mister, probabil cel mai spectaculos loc din Sălaj

Pe drumul de întoarcere către casă conduceam mașina cu 40 la oră, lejer, și o ascultam pe Molly Johnson cântându-mi despre cât de ușor e cu mine, că-s ca o rază de soare pe față într-o zi luminoasă de vară, ba chiar că-s ca o melodie care e mereu cu ea, și, când plec, melodia, adică eu, se aude în continuare. Ascultând-o pe Molly, dădeam ușor din cap, a încuviințare. Adică nu că eu aş fi ca o melodie (dar de

ce n-aș fi?), ci un fel de plecăciune pe acorduri muzicale făcută naturii. Și chiar că e ca o melodie natura asta frumoasă care își întâmpină prietenii cu brațele deschise și le oferă locuri de o frumusețe aparte, care rămân, la fel ca melodia lui Molly, cu tine și după ce nu mai ești acolo. Unul din locurile ăstra frumoase e locul numit Pietrele popii, de la Creaca, probabil cel mai spectaculos loc din Sălaj, și de unde tocmai mă întorceam într-o zi de duminică, plin, dar plin de mușcături de Tânărari (cred că n-am mai fost mușcat în viața mea atât de tare și de atât de mulți Tânărari), dar cu o încântare a ființei pe care o am întotdeauna, sau aproape întotdeauna, când mă întorc acasă, de acasă, din natură.

Un pont și niște coordonate pe care Google map le interpretează cum vrea

Am aflat de locul ăsta de la Daniel Crețu (mulțumesc, Daniel!), care mi-a arătat niște fotografii primite de la o cunoștință de-a lui, și care, pentru că știa că-mi place să descopăr locurile frumoase, mi-a făcut rost chiar și de coordonatele unde se află locul cu pricina. Acuma, coordonatele, atunci când sunt interpretate de hărțile digitale, ar trebui să-ți indice exact locul, pentru că, în mediul digital, totul e 1 și 0, și nu lasă loc de interpretare. Google map, însă, are o cu totul altă părere, aşa că, deși treci coordonatele la fix, pe hartă îți apare ca destinație un cu totul alt loc. Ca urmare, cu harta primită de la Daniel, cu locul indicat „exact” de mărețul Google am plecat către Creaca, de unde, chiar la ieșire, e drumul (adică niște urme care indică că acolo a fost, cândva, un drum de exploatare) care urma să mă ducă, fără prea mari bătăi de cap, acolo unde voiam să ajung. Adică la Pietrele popii.

Ca întotdeauna când merg să și consemnez foto și video, adică să transpun ceea ce văd și trăiesc acolo în cuvinte și imagini, echipamentul e mult și greu, cu tot cu rucsacul unde am de toate necesare supraviețuirii (că niciodată nu se știe când ai nevoie, mai ales când merg în locuri nemarcate – adică aproape de fiecare dată) sunt vreo 16, 17 kilograme de cărat. Și pe căldură, mai ales când umiditatea e ridicată, nu-i chiar ușor, pentru că repede devii un fel de saună în mișcare, ceea ce atrage, inevitabil, insectele din jur. Și totul devine o bâzâială permanentă, cu întepăturile de rigoare.

Am urmat, deci, indicațiile de pe harta Google-lească. „He, nu-i departe, e fix acolo, în față”, mi-am spus după nici 5 minute de umblat prin iarbă, uitându-mă la pădurea de lângă mine. Așa, la prima vedere, pantele destul de abrupte ale dealului păreau că ascund niște văi unde să fie un loc ca cel pe care-l căutam. Așa că am intrat în pădure și am început să urc liniștit, ajung devreme și o să am tot timpul să descopăr locul. Și, pentru că tot aveam timp, am mai mers și în stânga, în dreapta, unde mi se părea că văd câte ceva. Și chiar am văzut. Adică un fel de urmă de turn roman, atâtă tot că acesta nu avea deloc forma rotundă a turnurilor romane, ci era mai mult dreptunghiular. „Ce-o mai fi și asta? Unde-i piatra cu care a fost construit turnul? Lasă că ajung acasă și îi trimit un mesaj lui Horațiu de la muzeu, că el știe ce și cum și o să mă lămurească și pe mine ce-i și cu... turnul acesta dreptunghiular”, mi-am spus în timp ce mă învărteam în jurul ciudăteniei săpate în pământ. N-a fost nevoie să ajung acasă, am aflat ce și cum mult mai repede, după aproape două ore. Două ore în care am urcat până în vârful dealului, de am ajuns în Ciglean, am coborât când într-o parte, când în alta, dar pietrele pe care le căutam nu erau nicăieri. Am renunțat să mă mai învârt de nebun prin pădure, era evident că nu eram unde trebuie.

Am coborât de pe deal, am ieşit din pădure şi m-am îndreptat către locul unde lăsasem maşina. Mi-am dat jos bagajele de pe mine, le-am aşezat în maşină şi am dat să mă întorc acasă, unde urma să-i trimit un mesaj lui Daniel Creţu, să-l întreb dacă nu vrea să vină cu mine, poate amândoi o să găsim locul cu pricina. Am băgat cheia în contact, însă, în loc să pornesc motorul, am ieşit din maşină, zicându-mi că mai stau puțin afară. Fără motiv, aparent. Însă aveam să aflu că

Aşa a fost dat să fie.

În timp ce mă uitam la pădurea de lângă mine, o maşină a ieşit de pe drumul principal şi a opriit lângă mine. Mă îndrept către cel care tocmai a coborât din maşină şi îl întreb dacă ştie unde-s Pietrele popii.

– Da, cum să nu ştiu. Îs acolo, în faţă. Îi ceva de mers. Şi eu mă duc încolo, că acolo am pământul, dacă vrei, hai cu mine, că tot merg încolo.

Bucuros, am pornit împreună cu Alex, aşa îl cheamă pe omul cu care mă întâlnisem, către pietre, când îmi dau seama că mi-am uitat aparatura în maşină.

– Mi-am lăsat aparatura în maşină, îi spun lui Alex, dar nu-i nimic, vin acum să văd despre ce-i vorba, apoi o să mă întorc altă dată să fac poze.

– Da de ce să te întorci altă dată? Că doar ai timp destul să faci câte poze vrei. Nu-i aşa de departe.

M-am întors rapid după aparatură, apoi l-am ajus pe Alex din urmă, şi i-am spus că tocmai voi am să plec acasă, dar n-am plecat, ci am mai stat puțin, doar aşa, când a apărut el.

Alex se întoarce către mine şi-mi spune:

– Apăi, să ştii cu nu degeaba n-ai plecat. Totu-i cu un rost. Îți zic io, aşa o fost dat să fie, de aia ai mai rămas, ca să pot să te duc la pietre. Îi ceva de mers, da nu-s tare de departe. Îi greu, aşe, când nu cunoşti zona.

Pe drum, în timp ce ne îndreptam către halauăle unde se adăpau vitele, cândva, acolo unde, nu de departe, erau şi pietrele pe care le căutam, am aflat despre satul vechi, care era, mai demult, pe valea pe care tocmai ne aflam, iar tarlaua pe care ne aflam era satul vechi, satul bâtrân, cum îi zic localnicii.

– Pârâul ăsta trece exact pe lângă terenul meu, zice Alex. Iniţial pe aici o fost drumul, da când l-o luat colectivu', s-or făcut exproprieri. Acuma nu mai umblă nimeni pe acolo. Aici o fost o exploatare de caolin, pe vremuri, în anii '60, '70. S-or făcut prospecţiuni geologice pentru caolin, şi ei or făcut drumul ăsta. L-or pietruit, io am fost cu maşina în anii '80 până sus, în deal, aşa drum bun era. Acuma nu mai poţi merge pe drum, că n-o mai rămas mare lucru. Dacă plouă, nu mai ieşi de aici.

– Par în paragină, terenurile ăstea.

– Daaa... Ce s-o întâmplă... După revoluţie, când s-or dat terenurile înapoi la proprietari, am pus de toate. Într-o săptămână o dispărut, le-o furat.

Tot de la Alex, care m-a dus până la pietre, am aflat ce e cu groapa aceea drept-unghiulară pe care o găsise în pădure, şi care mi-a ridicat semne de întrebare.

În anii '70, aici au avut loc niște aplicații militare. Gropile acele mari erau pentru tancuri.

Pietrele popii, pe locul unde a fost satul bătrân. Probabil cel mai spectaculos loc din Sălaj

Stăteam la marginea căldării căscate în pământ, la picioarele mele, acolo unde se află pietrele ăstea numite ale popii, și mă uitam în jur, cu ochii mari. Și nu doar datorită a ceea ce găsisem, ci mai ales că, după ce am văzut atâtea locuri frumoase în Sălaj, unele spectaculoase, și mi-am zis că, gata cu spectaculozitatea, am mai spus-o odată, sincer. Adică, Sălajul e un loc mic, nu foarte întins, relieful nefiind unul de genul montan, care e frumos prin sine. Însă chiar și aşa, ori tocmai datorită acestui lucru, e cu atât mai frumos și mai suprinzător. Și, stând acolo, la marginea căldării, mi-am zis: „Asta e cel mai spectaculos loc din Sălaj”. Bine de dragul celorlalte locuri frumoase descoperite până acum am mai îndulcit-o puțin, ca și celealte locuri m-ar fi putut auzi: „Poate nu cel mai spectaculos, dar printre cele mai spectaculoase”. Însă, după ce am descoperit mai îndeaproape Pietrele popii, am rămas, totuși, cu senzația că ăsta e cel mai spectaculos loc din Sălaj. Iar asta în ciuda zecilor de mușcături de Tânăr care mi-au „decorat” mâinile și, mai ales, picioarele.

E și vina mea. Știam că în pădure, pe umiditatea asta ridicată, foarte ridicată, unde efectul de saună e unul foarte pronunțat, e mai bine să porți pantaloni lungi. Ceea ce am și făcut în toate drumeteiile de până acum. De data asta am venit în pantaloni scurți. Și am plătit cu vîrf și îndesat pentru asta, transformându-mă, în cele 3 ore cât am cutreierat căldarea cu „ființe” misterioase de piatră, într-un fel de nor de insecte mișcător, bâzâiala permanentă deranjându-le, cred, până și pe insectele care erau de-a valma în jurul meu, călare pe mine, fiecare cerându-și porția din sângele meu, ori, curioase, la fel ca păianjenul cu niște picioroange lungi, lungi, și

care abia încăpeau în palma mea, pe care ajunsese numai el știe cum. Dacă aş fi fost mai „prăpăstios” din fire şi nu aş fi văzut un semn de viață în orice ființă (chiar și în țânțarii care îmi displac total), cred că aş fi fugit de acolo cât m-ar fi ținut picioarele. N-am fugit, l-am scuturat pe păianjenul cu picioroange lungi, lungi (gura îmi era prea uscată să mai pot să-l suflu de pe mâna), apoi mi-am văzut mai departe de aventură misterioasă.

Numele pe care-l poartă pietrele ăstea vine de la faptul că aici a fost, demult, biserica satului. A fost construită, se zice, pe piatră, mult înainte de anul 1900. Biserică sau nu, locul ăsta de lângă Creaca e absolut special, are un aer încărcat de mister, care îi dă un farmec de poveste, și îți dai seama de asta încă de când ajungi acolo, în mijlocul pădurii, la buza căldării, de unde se văd o parte din bolovanii uriași de piatră. Niște monoliți care au forme ciudate și pe care le descoperi mirat, atunci când dai cu ochii de ei.

Sunt foarte ciudați și plini de mister bolovanii uriași numiți Pietrele popii. Și nu doar datorită verdelui mușchilor care le decorează laturile drepte, netede, ori formele sculptate de apă și vânt. Și, sincer, deși mi-am făcut un fel de plan, cum că „o iau de acolo, de sus, și vin încocace, sa văd tot”, m-am învărtit aiurea, de multe ori pe lângă aceiași bolovani, fără să-mi dau seama. Asta pentru că, priviți din altă parte, păreau că-s alți bolovani, lucru care adaugă și mai mult mister locului.

De la un nas uriaș de om, la două ființe care se sărută, la broscoiul Kermit din păpușile Muppet ori nava piticilor maro din filmul Războiul Stelelor, toate au avut darul de a însuflare locul ăsta de lângă Creaca, unde am ajuns într-o zi de duminică. Și ca să fie povestea completă, pașii m-au purtat prin labirinturi ciudate, printre blocuri drepte, verzi, de stâncă, deasupra căroră atârnă copaci căzuți, negri-putrezi, ale căror crengi, acoperite cu mii de ciuperci galbene, par a fi tentaculele uriașe ale unei caracatițe ajunse, nu se știe cum, acolo, și care a fost transformată în lemn de cine știe de blestem.

Misterul, aerul mistic al locului e foarte pronunțat, iar zidul mare, din partea de sus a căldării, pare un zid de apărare. Ori un zid care să te împiedice să evadezi, după ce se lasă noaptea, atunci când formele ciudate, împietrite, prind viață. Vă zic, locul ăsta e plin de mister, și nici măcar nu e nevoie de imaginație ca să-ți dai seama de asta. E de ajuns să privești în jur ori să te pomenești că ai ajuns, fără să-ți dai seama, în același loc unde erai acum 2 minute, dar nu știi cum. Pietrele popii... până și numele te duce cu gândul la o lume magică, una pe care, ca să o înțelegi, trebuie, mai întâi, să o descoperi. Nu știi dacă pot să spun că am descoperit lumea de acolo în cele vreo 3 ore cât am umblat pe acolo. Nu de alta, dar de fiecare dată când ajungeam undeva de unde tocmai plecasem, parcă aş fi ajuns în cu totul alt loc, unde n-aș mai fi fost. Sigur, imaginația (care nu prea are limite, în cazul meu) are un rol important, iar unii pot să vadă, pur și simplu, doar niște bolovani îmbrăcați de mușchi verde, și cam atât. Dar, vă zic eu, e mult mai mult de atât acolo, la Pietrele popii.

Dacă o să ajungeți, vreodată, acolo, o să vă dați seama ce vreau să zic atunci când, stând ori umblând printre ființele încremenite în piatră care te înconjoară,

totul capătă o altă dimensiune, una pe care nici măcar nu îți-ai fi imaginat-o, urmând drumul care duce aici. O să vă dați seama că în locul asta, probabil cel mai spectaculos loc din Sălaj, misterul e pretutindeni, îl percepă pașind tăcut printre bolovani, descoperindu-i sub tot felul de înfățișări – unele umane, altele fantastice -, ori atingându-i, cu sau fără voie. Da, misterul e, până la urmă, rezultatul proprietii perceptiei a poveștii unui loc sau ființe. Însă la Pietrele popii există ceva care nu poate fi văzut doar cu ochii... Ceva pe care nu ai cum altfel să-l denumești, decât mister.

Sălajul pur și simplu, 25 august 2020

Personalități sălăjene în paginile „Gazetei Ilustrate” sau laudă Sălajului istoric

Primul număr din „Gazeta Ilustrată” a apărut la Cluj, în octombrie 1932. La Arhivele Naționale Sălaj, în colecția personală Grațian Mărcuș, sunt păstrate numeroase reviste tipărite între octombrie 1932 și octombrie 1938.

Ce își propunea gazeta, la început de drum? Cuvântul „Către Cetitorii!” ne dezvăluie câteva priorități. Prezentarea realizărilor din anii de după unirea din 1918, a „marilor noștri bărbați de stat” și a „voluntarilor Români” care, împreună, au făcut posibil mărețul act, e doar una dintre ele. Apoi, trebuia relevată cititorilor bogăția portului, datinilor și obiceiurilor poporului român, popor ce încă trăea „cu un standard de viață mult inferior posibilităților”. Prin publicarea evenimentelor și actualităților „de folos pentru țară”, gazeta își dorea să devină și „un organ de propagandă națională peste hotare”. Dar, mai presus de toate, voia să lase „să vorbească, în chipuri și icoane, acel minunat Ardeal”¹.

Iar Sălajul, în Ardealul acestor ani, ocupa un loc însemnat. Spre deosebire de zilele noastre, când este unul dintre cele mai mici județe ale țării, atât ca întindere, cât și ca număr al populației, Sălajul din anii '30 ai veacului trecut arăta cu totul altfel. Era județ de graniță cu Ungaria, având în componență localități ca Valea lui Mihai și Carei. Avea, atunci, o suprafață de 5191 km². Astăzi, abia 3185 km². Avea circa 350000 de locuitori, acum doar cu puțin peste 220000. Atunci, populația era majoritar greco-catolică, astăzi este majoritar ortodoxă. Si putem continua.

Dar „Gazeta Ilustrată” își extinde privirile asupra Sălajului nostru nu doar din aceste motive, ci, mai ales, datorită sălăjenilor de seamă care au marcat nu numai istoria acestui loc, ci și istoria țării întregi. Desigur, sunt prezentate și multe alte momente din istoria noastră, la care sălăjenii au fost părtași (revoluția din 1848²

1 „Gazeta Ilustrată”, an I, nr. 1, octombrie 1932.

2 Idem, an II, nr. 5, mai 1933.

ș.a), monumentele de artă sau comemorative reprezentative din județ³, sate, locuitori, obiceiuri etc.

Spațiul cel mai generos, însă, este dedicat figurilor marcante din fruntea reuniunilor de tot felul (Clara Maniu, Elena dr. Aciu ș.a.), oamenilor politici (Ioan Maniu, Victor Deleu, Alexandru Aciu s.a.) sau artiștilor însemnați (Ioan Sima).

Cei interesați, pot afla multe lucruri despre toți aceștia. Și despre alții. Unele, încă prea puțin cunoscute. De pildă, despre Ioan Maniu, tatăl lui Iuliu Maniu, revista scrie că a fost o „figură proeminentă a vieții sociale și politice a Sălajului din veacul al XIX-lea”. Nepot al lui Simion Bărnuțiu (mama sa, Ileana, fiind sora lui Simion Bărnuțiu), Ioan Maniu este considerat nu „numai informatorul politic al Unchiului său, ci înfăptuitorul sugestiunilor politice ale lui Simion Bărnuțiu”, „exponentul politic al marelui său Unchi, care după revoluția din 1848 părăsise Ardealul”, „purtătorul de cuvânt al marelui gânditor politic dela Iași”. De altfel, întreaga viață a lui Ioan Maniu este considerată de autorul articolului, G. Mărcuș, „o pildă vie de sentimente naționale înflăcărate”⁴.

Despre Alexandru Aciu, o altă mare personalitate a Sălajului, gazeta scrie că prin trecutul său „frumos și meritos” a devenit respectat nu doar în Sălaj, ci și „în toate părțile românești”. Că, născut în 1875, în comuna Măeriște din Sălaj, într-o familie de „preoți, meseriași și țărani cărturari”, s-a implicat de Tânăr în mișcarea națională românească. Dar și că a suferit, încă de atunci, consecințele, fiind exmatriculat din facultate.

Sunt prezentate studiile, pe care, cu greutate, le termină totuși, stabilirea ca avocat în Tășnad, parte a Sălajului atunci, anii mobilizării pe fronturile Primului Război Mondial, dar și faptul că, la 1 Decembrie 1918, el a condus delegații Sălajului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, „în calitate de căpitan al gărzii naționale și primsecretar al Sfatului Național din părțile sălăjene”.

Apoi, sunt dezvăluite cititorului lunile grele în care a fost ostactic, la fel ca mulți alți intelectuali sălăjeni de pe linia demarcațională, la Nyíregyháza, la început de an 1919, evadarea „din trenul de gară, în 29 Aprilie 1919” și reîntoarcerea la Șimleu, „pentru a activa printre cei dintâi la munca de prefacere, ce ne aștepta după unire”.

Preocupările sale literare, manifestate încă de pe băncile liceului, prea puțin cunoscute astăzi, sunt scoase la lumină. Aflăm că Alexandru Aciu a colaborat la „Tribuna literară”, „Dreptatea”, „Tribuna Poporului”, „Familia” sau că a scris parodii în „Vulturul”. Ori faptul că, mulți ani la rând, a redactat „Gazeta de Duminecă”, pe „spesele proprii”. Întreaga lui structură sufletească „îl îndeamnă pentru litere și filosofie”, scrie autorul, doar „împrejurările îl fac jurist”. Oricum, ceea ce contează

3 Idem, an III, nr. 6-7, iunie-iulie 1934. Sub titlul „Cele 12 monumente ale județului Sălaj”, revista publică fotografii și date despre acestea, aşa cum au fost trimise redacției de „marele luptător Francisc Hossu Longin”, și el putând fi considerat, prin căsătoria cu fiica lui Gheorghe Pop de Băsești, Elena, tot un sălăjean.

4 Idem, an II, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1933.

cel mai mult este că Alexandru Aciu a fost, întotdeauna, „gata la orice jertfă pentru neamul său”.

Cariera lui politică de după unire, impresionantă, e prezentată și ea. Membru în Marele Sfat Național, deputat în primul parlament al României întregite, senator sau deputat în legislaturile ce au urmat, secretar și președinte al organizației județene a Partidului Național Țărănesc sau prefect al județului Sălaj, între anii 1928-1931, rolul „cel mai greu, fiind timpul unor radicale prefaceri”. Iarăși deputat din 1932, activează în Parlamentul țării „cu mult spirit de înțelegere. Cu umorul său rânea pe adversari mai greu decât cu brutalitatea. Plin de demnitate, dar modest”⁵.

Mai dăm un singur exemplu. Un articol dedicat unui artist sălăjean, Ioan Sima, născut la Pericei, al cărui nume îl poartă astăzi Galeria de Artă din Zalău. Este intitulat simplu: „Un pictor autodidact: Dr. Ion Sima”⁶. Autorul, V. Benes, scrie că pictura pentru Ioan Sima „este mai mult decât o simplă manifestare de diletant; ea este o necesitate”. Că avocatul Sima, împărțit între profesie și pasiune, „are predispoziții naturale pentru artă și mai ales are mult bun simț artistic care e o condiție pentru promovarea unei opere de artă ca atare. (...) Îl interesează mai mult ca orice portretul. (...) are aptitudini de psiholog. Reușește să pătrundă sensul specific al fiecărei chip omenesc, să-l înțeleagă pe fiecare aşa cum e în felul lui, și să redea fidel caracterul ce-l are. Fiecare portret este o individualitate. (...) Culoarea pentru dl. Sima trăiește prin nuanțări și contraste uneori îndrăsnețe. Pasta are viață și câte odată e de-o limpezime caracteristică”.

Dar, pentru că revista poate fi studiată la sala de studiu a Arhivelor din Sălaj, și îi îndemnăm pe căt mai mulți să vină la arhive, iată, aici, doar un minunat elogiu adus de „Gazeta Ilustrată” Sălajului și marilor săi bărbați, care, de fapt, m-a determinat să scriu rândurile de față și care merită să fie cunoscut de toată lumea:

„E o adevărată fericire că în cumplite vremuri de restrîște, poporul românesc din Ardeal a avut oameni de talia dispărutului (Gheorghe Pop de Băsești, n.n.), oameni prin care candela credinței naționale a rămas veșnic nestinsă, indicând generațiilor viitoare ceea ce aveau de făcut.

Din acest punct de vedere, Sălajul poate fi socotit un adevărat cuib de vulturi, un ținut care pentru fiecare vreme a știut să ne dea omul de care aveam nevoie. Căci iată, în 1848 țărăniminea ardeleană ridică steagul pentru promovarea idealului național și pentru drepturi. În fruntea ei se găsea Simion Bărnăuțiu, sălăjan de origină.

Au venit apoi vremurile în care între români și unguri, fanatizați de realizarea dualismului și porniți pe necugetate prigoane, – se rup toate punțile de înțelegere și ostile ajung să stea față în față. Sălajul își spune și acum cuvântul. Prin glasul neînfricat al lui Gheorghe Pop dela Băsești, el opune un veto categoric tendințelor de

5 Idem, an III, nr. 5, iunie 1934.

6 Idem, an II, nr. 5, mai 1933.

cotropire și de înjosire a neamului românesc, organizând acea rezistență care avea să ducă la biruința cea mare.

La adânci bătrânețe steagul conducerii cade din mâinile obosite ale bătrânlui luptător, care asemenea biblicului Simion a ajuns să vadă minunea cu ochii, însă el este ridicat iarăși de un sălăjan, de d. Iuliu Maniu care avea să întroneze în România întregită o politică de demnitate morală și de occidentalizare a unei țări care prea mult se calicise sub împilările atâtior stăpâniri streine.

De trei ori țara era în cumplită cumpănă, de trei ori Sălajul scoate din sânul lui pe omul providențial care avea să ducă poporul la biruință” .

Caiete Silvane, nr. 182/martie 2020

Publicistul Cassiu Maniu despre drepturile fundamentale ale românilor transilvăneni

Provenind dintr-o familie cu vechi tradiții românești, Cassiu Maniu se implică din fragedă tinerețe în lupta pentru apărarea drepturilor fundamentale ale românilor din Transilvania. Chiar în anul în care își definitiva studiile superioare avea loc cea mai importantă mișcare politică românească din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea – mișcarea memorandumului memorandistă. Astfel, în anul 1892 a făcut și el parte din delegația celor 300 de fruntași români din Transilvania care au dus Memorandumul împăratului de la Viena, la fel cum făcuse și tatăl său, Ioan Maniu, în anul 1861. Din fericire, nu a avut de suferit în urma procesului politic intentat de către autoritățile maghiare fruntașilor politici români, în anul 1894, la Cluj, în urma căruia fruntașii politici români au primit condamnări la închisoare, între 1 și 5 ani.

Dându-și seama de importanța pe care o avea presa în apărarea cauzei românești, Cassiu Maniu publică o serie de articole în prestigioasele ziaruri românești din Transilvania, și nu numai. În anul 1897 debutează în coloanele ziarului „Tribuna” din Sibiu, cu articolul „Idee Română”. Colaborează, apoi, regulat la „Tribuna”, „Românul” (Arad), „Revista culturală” (Blaj), „Lupta” (Budapesta), „Răvașul” (Cluj), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Revista culturii” (Craiova).

În anul 1903 publică în coloanele ziarului „Tribuna” articolul intitulat „O idee injustă, nelegitimă și nejuridică: Ideea de stat unitar național maghiar”, care a provocat un imens scandal în rândurile maghiarimii. Ca urmare a publicării acestui articol, Cassiu Maniu a fost arestat imediat, judecat sumar și condamnat la un an închisoare și 100 coroane amendă. De asemenea, a fost suspendat din barou pe o

perioadă de doi ani. Astfel, în perioada 1 aprilie 1903 – 1 mai 1904, îl găsim „cazat” într-o celulă umedă a închisorii din Vatz¹.

În anul 1908, Cassiu Maniu adresează şase scrisori, în limba franceză, scriitorului norvegian Björnsterne Björnson, denumit și „apostolul dreptății” pentru activitatea sa de militant nu numai al cauzei norvegiene, ci și al naționalităților opriate din Imperiul Austro-Ungar.

Publicațiile românești din Transilvania, angajate în lupta pentru drepturile naționale, urmăreau cu emoție polemica scriitorului norvegian cu contele Apponyi Albert, care, în funcția de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, începuse o acțiune de deznaționalizare a slovacilor, sârbilor, croaților, germanilor și românilor aflați în Austro-Ungaria.

În scrisorile sale, strănepotul lui Simion Bărnuțiu expunea drepturile românilor asupra întregului teritoriu cuprins între Tisa și Nistru, precum și suferințele nemaiîntâlnite la care era supus poporul român de către autoritățile maghiare. Unele dintre scrisori au caracter informativ, având ca teme încălcarea libertății cuvântului, despre abuzurile administrative etc. De exemplu, într-o astfel de scrisoare, trimisă de Cassiu Maniu la 19 martie 1908 și publicată de ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă”, îl informeaază despre „dreptatea” procurorilor în procesele de presă. La 10 februarie 1908, curtea de jurați din Cluj l-a condamnat pe redactorul ziarului „Libertatea”, Ioan Ioanovici, la un și jumătate închisoare și 100 cor. amendă. Cassiu Maniu subliniază că această pedeapsă aspră, într-un proces de presă, l-a revoltat peste măsură. Ioanovici a fost condamnat pentru trei articole de presă publicate în ziarul „Libertatea”, iar Cassiu Maniu vorbea în cunoștință de cauză, fiind avocatul care l-a reprezentat în procesul de presă. Consideră că face un serviciu „istoricilor actuali”, punându-le la dispoziție cele trei articole și cele trei capete de acuzare ale procurorului, „care s-a făcut acuzatorul public al aspirațiunilor culturale române înaintea unui juriu exclusiv maghiar”. Acești istorici, spune el, vor vedea că publiciștii români erau „martirii aspirațiunilor celor mai nobile!”.

Jurnaliștii și fruntașii politici români din Transilvania luptau pentru dreptul de a se exprima liber în limba maternă, a cărei nobile origini le găsim în Roma antică: „Strămoșii noștri au adus cu dînșii limba latină rustică, pe care noi voim să o cultivăm, pentru a câștiga tot mai mult teren. Noi suntem obligați moralicește la această mare operă și suntem dumnezeește atrași de dînsa. Îndată ce am înțeles că

¹ Corneliu Coposu, Povestea unei vieți sbuciumate care s-a împletit cu istoria Ardealului asupră Cassiu Maniu: jurist consacrat, savant cu renume, profet național și mucenic al vrerilor românești, în România Nouă (Cluj), nr. 134, 1 august 1937, p. 2; Alexandru Aciu, Dr. Cassiu Maniu, de 70 de ani, în România Nouă (Cluj), nr. 134, 1 august 1937, p. 5.

limba noastră are astfel de nobleță – și încă în măsură mare – de a putea dispune mai bine și mai cu energie de o parte foarte mare și foarte importantă de umanitate ne-am solidarizat din toată inima cu cultul și literatura limbei noastre maiestuoase, care poartă sâmburele nedistructibil al originei sale nobile și al mărețului său destin”. Subliniază că articolele publicistului român condamnat la închisoare aveau scopul de a propaga printre cititori „sentimente veritabile isvorite din aceste adevăruri istorice” și nu erau îndreptate împotriva naționalității maghiare.

Cassiu Maniu se adresează scriitorului norvegian ca la o ultimă instantă morală, rugându-l să apere cauza dreaptă a poporului român oprimat de politicienii maghiari, care nu înțelegeau mersul istoriei: „Noi n-avem alt apărător pe pământ, decât pe Dvoastră, Scump și Nemuritor Cugetător!

Marea idee a umanităței degenerăză, pentru că avântul ei ceresc de altădată nu poate suporta interesele particulare, cari au invalidat toate organismele moderne de stat. Deținătorii actuali ai puterii publice și-au uitat chemarea lor. Ei nu mai sunt servitorii justiției; ei par a nu avea acum altă ambiție decât a face pe acești declarați să cadă în neputință intelectuală și morală.

Și în această complicitate de bărbați moderni de stat, substratul revine bărbaților de stat maghiari, pentru că ei reprezintă pe față negațiunea absolută a înaltului destin al neamului nostru”².

Dându-și seama de importanța istorică a scrisorilor lui Cassiu Maniu, conducerea ziarului „Gazeta Transilvaniei” l-a rugat să le arate acele „prea frumoase scrisori”. El le-a pus la dispoziție „cu cea mai mare afabilitate” și a fost de acord să-i fie tradusă și publicată una dintre scrisori, pe care o redăm și noi în anexă, dato-riță importanței sale istorice. După cum subliniază redactorul prestigioasei gazete românești din Brașov, în această scrisoare Cassiu Maniu „a ținut să expună felul nostru de a judeca în astfel de grea situație, prezentul și viitorul acestei țări și al întregii monarhii, stăruind cu deosebire asupra principiului ideal, umanitar, față de învinuirile necontenite ale adversarului, că urmărim scopuri egoiste, particulare”.

Tonalitatea acestei scrisori, precum și a celorlalte, nu respiră înverșunare și spirit războinic, ci o dorință sinceră de așezare a lucrurilor prin decizii politice corecte. În acest sens, el vine cu o propunere concretă: organizarea unui Congres general al tuturor națiunilor din Imperiul Austro-Ungar, în cadrul căruia să se dezbată situația și viitorul lor politic³.

În cea de a doua scrisoare pe care o publică gazeta românească brașoveană, Cassiu Maniu comentează un celebru proces al epocii, procesul Polonyi-Lengyel, ca reprezentativ pentru „situată morală a unui întreg popor”. Impresionează și acum, după mai bine de un secol, actualitatea problemelor ridicate, înțelepciunea

2 Gazeta de Duminecă, nr. 20, 11 mai 1908, pp. 2-3.

3 Vezi prima scrisoare în Anexa 1; ea a fost publicată în Gazeta Transilvaniei, anul 71, nr. 82, 1 aprilie 1908, p. 2.

soluțiilor propuse, profunzimea observațiilor de ordin moral și mentalitar al unui popor⁴.

După ce a citit scrisorile, Björnsterne Björnson a plecat imediat la Londra și a cerut o audiență specială regelui Angliei, Eduard al VII-lea, căruia i-a prezentat scrisorile lui Cassiu Maniu.

După audiența de la Palat, marele scriitor i-a spus lui Pompiliu Robescu, medic român la Legația română din Roma, cu care a avut mai multe întâlniri, următoarele cuvinte, confirmate chiar de către Robescu în presa bucureșteană și în ziarul „Tribuna”: „Spune dlui advocat Cassiu Maniu că Regele Eduard a rămas profund impresionat de cele cuprinse în cele 6 scrisori și că sunt autorizat să comunic că M(ajestatea) Sa este câștigat pentru cauza Românilor ardeleni”⁵.

În timp ce Cassiu Maniu lupta pentru cauza românească prin intermediul presei și încerca să sensibilizeze personalități democratice europene precum marea scriitor norvegian, fratele său, Iuliu, lupta aprig pentru drepturile românilor în Parlamentul de la Budapesta, dar și pentru drepturile democratice ale celorlalte naționalități din imperiul dualist, austro-ungar. Astfel, într-unul din discursurile sale memorabile, în privința încercărilor de maghiarizare forțată a tuturor națiunilor din imperiu, el susține respectarea unor drepturi și libertăți cetățenești fundamentale într-un stat democratic: „Chestiunea de naționalitate numai atunci vom rezolva-o, dacă veți garanta pe seama fiecărui popor o dezvoltare națională economică și culturală și veți oferi pentru scopul acesta sprijinul ce să recere din partea statului și care cu drept să cucine și poate aștepta de la un stat ce să zice a fi modern. Poftiți și dați instituțiuni de libertăți publice și drepturi cetățenești pentru fiecare popor al țării, poftiți și garanții validitatea politică pentru fiecare popor, căci fără validitate politică orice altă lege și orice promisiune e numai vorbă goală”⁶.

În urma publicării scrisorilor trimise lui Björnsterne Björnson, Cassiu Maniu a fost arestat din nou, judecat sumar și condamnat la aceeași pedeapsă ca prima dată: un an de închisoare, 1.000 coroane amendă și suspendare pe doi ani din barou⁷. Cea de-a doua condamnare corespunde perioadei 1 decembrie 1909 – 1 ianuarie 1911⁸.

Pe perioada cât a fost închis a fost vizitat de fratele său, Iuliu Maniu, care devenise deja unul din liderii importanți ai Partidului Național Român, de poetul Octavian Goga și alții fruntași politici ardeleni. Ca tovarăș de suferință l-a avut pe deputatul slovac Milan Ivanka.

4 Vezi cea de a doua scrisoare în Anexa 2; ea a fost publicată în Gazeta Transilvaniei, an 71, nr. 95, 1/14 mai 1908, p. 1.

5 Alexandru Aciu, art. cit., p. 5.

6 Gazeta de Duminecă, nr. 20, 11 mai 1908, p. 9.

7 Alexandru Aciu, art. cit., p. 5.

8 Corneliu Coposu, art. cit., p. 2.

Cassiu Maniu nu se liniștește nici în închisoare și scrie pentru gazeta slovacilor din Turciaski, „Sweti Martin”, la 1 ianuarie 1910, un articol de încurajare, intitulat: „Două națiuni surori, legate prin suferințe”. Articolul apare la anul nou, „cu caractere de aur”, iar Reuniunea Femeilor Slovace trimite drept mulțumire, o delegație, la temnița din Vácz, spre a manifesta admirarea Slovacilor, pentru martirul luptei comune⁹.

În concluzie, se poate afirma că Cassiu Maniu a fost una dintre personalitățile sălăjene marcante, contribuind prin vorbă și faptă la realizarea Marii Uniri. A fost ales ca delegat al circumscripției electorale Șimleu Silvaniei pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia și a semnat Unirea Transilvaniei cu România. După Marea Unire, nu a făcut politică militantă, precum fratele său Iuliu, ci a ales domeniul educației, fiind profesor universitar la Cluj. De asemenea, a continuat să se dedice scrisului, lăsând posteritatei o vastă operă, din păcate mai puțin cunoscută.

Anexa 1

Iubite și Ilustru Maestre,

Cer voie marelui și de toți cunoscutului cugetător, să pot uza, măcar un sfert de ceas, de atenția lui pătrunzătoare și plină de bunătate, pentru a vorbi puțin despre situația istorică, în care este acum omenirea, și despre dorințele bărbaților de stat moderni, mai ales în ce privește pe bărbații de stat ai Austro-Ungariei.

Numai cu ajutorul științei și al cugetării, putem compune un tablou exact al omenirii, într-un moment dat, din atâtea momente ce ne oferă marea epopee a vieții omenești. Istoria omenirii este sinceră abstracție a istoriei individuale, dată de viața națiunilor, popoarelor, statelor, și a tuturor formațiunilor sociale. În această abstracție, conturile efemere a miliardelor de fapte mărunte, se pierd. Dar în schimb aceste fapte, toate împreună ne dau adesea un efect general, ce face să ne îngrozim de razele sale însângerate. Pe urma acestor miliarde de fapte mărunte, soarele omenirii răsărît în dimineața veacului XX, este plin de sânge roșu.

Morală omenirii, situația ei socială și politică, se agravează pe zi ce merge, din ora ce s-a dat pe față marea antiteză, marele conflict între respectul drepturilor noastre de om și între formele sociale, care până în ziua de azi nu s-au știut emancipa de sub principiile regimului „aristocrat”.

Pas de pas auzim vestindu-se sfîrșenia drepturilor umanitare, în realitate, însă, lipsește cu desăvârșire sentimentul de respect față de anumite elemente, fără de care drepturile umanitare – fericirea – nu pot exista în adevăr. Și astfel cel mai mare drept, dreptul ce compete societății omenești ca atare, va să zică tuturor oamenilor, acest drept este cu desăvârșire nesocotit.

Numai când respectul sincer față de aceste reale elemente, ce constituie drepturile omenești, va putea pătrunde în conștiința tuturora, când aceste drepturi pe

9 Ibidem.

jumătate divine vor inspira pe toți în aceeași măsură – toate formele de stat de acum vor trebui să piară! Vor trebui să piară pentru a putea fi înlocuite de forme, pe care o să ni le dea conștiința generală și noblețea adevărată, într-un regim al fraternității, instituit de alianța puternică a raselor ce sunt în același timp și națiuni. Iar în definitiv, această alianță va fi chiar mai mult, va fi o unitate bine organizată, căci rasele din care se va compune, vor fi rase înnobilate – prin trisce experiențe înnobilate.

Bărbații de stat, care conduc astăzi statul ungár, nu vreau de loc să înțeleagă această evoluție organică a omenirii, și nu iau de seamă în ce situație istorică se află țara noastră, sfâșiată de vandalismul lor, săvârșit la umbra legilor, cu puteri brutale, sfidând orice lege de progres. În chestii de știință asupra vieții de stat, acești oameni se feresc de o cugetare mai filozofică, ca de foc!

Însă, legea evoluției către o existență fericită generală, – va să zică a tuturor organismelor istorice, cum este și rasa, pururea vor căuta a se înălță, sufletește și moral, din epoca primitivă a triburilor, și a se desface de cătușele statului, năzuind spre culmi pline de fericire – fericire adusă de adevărată solidaritate a omenirii!

E glasul frățietății ce are să învingă în sfârșit, oricât de neluată în seamă este de cea mai mare parte a bărbaților de stat și chiar pălmuită de fanfaronii politici – acest glas este care ne vorbește aşa.

Pe calea asta nu e greu să formulăm cu deplină siguranță, următoarele veșnice norme pentru o politică în adevăr grandioasă. 1. Fiecare națiune este liberă să străbată toate etapele, pe care este menită să le ajungă în evoluția sa. 2. Nici o națiune nu poate fi îndreptățită, sub scutul principiilor mincinoase, a desconsidera respectul datorit acestor legi ale evoluției, care singure ele pot să susțină armonia între diferențele națiuni. 3. Șefii politici ai oricărei națiuni, sunt datori a potrivi toate instituțiile unui stat, ca ele să nu fie în contrazicere cu aceste înalte principii.

Este dorința morală a șefilor să facă asta. Pot să spun îndată prin care lege nepieritoare, anume. Le impune demnitatea suverană a fericirii universale! Căci, fericirea generală, este tot aşa de suverană, ca și cel care a creat prima dată lumea aceasta. Iar fericirea se naște din îmbrățișarea caldă a iubirii și a bunătății! Numai cine simte iubire și bunătate, începe a se apropia de fericire. Deci formele sociale, formele de stat trebuie să fie pline de iubire și de bunătate, ca cetățenii supuși lor, să se poată simți fericiți, iar, invers, cu cât aceste forme sociale sunt umflate de îngâmfare, de spirit intrigant și certăreț, atât mai rău pentru ele. Au să se prăbușească în curând în groapa morții ce le așteaptă!

Situația este deci clară. Împinsă de progresul organismelor istorice, avem datorința sfântă – ca buni creștini ce suntem, de a face, fără de așteptare, cu orice mijloace, ca binele să biruiască asupra răului. Cu toate astea, înainte de a pronunța osânda asupra politicii înalte, ce urmărește Austro-Ungaria, tot mai suntem gata, a asculta încă odată, răspunsul lămurit la întrebarea: acei care direg organizația acestei monarhii, ce vor să ne pună în vedere, pentru apropiatul viitor? Atunci, dacă vom avea încercări, de a pune egalitatea raselor, în locul îngâmfatei supremății de rasă, garanțele justiției imuabile în locul intrigilor păcătoase, o sprijinire sinceră a inte-

reselor fiecărei națiuni în locul dezbinării de azi – sub un regim de fraternitate, ca axioma cardinală în viața de stat, într-un imperiu ca acesta, scutit de grozavele presimțiri ce zbuciumă acum sufletele, de sigur conștiința umanității va fi alinată, toate voințele lor vor fi unitate iar imperiul își va dobândi iarăși puterile lui de odinioară.

Bărbații de stat din întreg imperiul, Slavii, Germanii, Români și Maghiarii, să se adune odată într-un congres general, și să facă împreună tabloul politic al viitorului Austro-Ungariei.

Dacă ei vor fi pentru menținerea actualei constituții, nedreaptă și fără de văgă, tabloul compus va fi o splendidă caricatură. Astfel compus tabloul are să se înfățișeze mai cu seamă înforțatorul spectacol al eternelor și inviolabilelor drepturi naționale – sfârâmate. Asta nu ar fi decât aducerea la viață nouă a pornirilor politice destructive.

Iar dacă nu vor face aşa, tabloul va fi înălțător! Va fi, de sigur, construcția drepturilor mari ce se cuvin fiecărei națiuni pe un temei de o largă autonomie democratică și înfrățitoare.

Bărbații de stat să ia aminte, că înălțarea cetătenilor se poate face numai în o biserică, unde plutește spiritul dreptății măsurată la toți cu aceeași măsură, și pacea socială, ce vine negreșit pe urma ei.

Un tablou ca și acesta va fi strălucitor de razele spiritelor înnoite ale națiunilor ce aveau să sufere înainte. Căci numai națiunile libere au veșnicia marilor asociații morale, au marea nesecată de idei frumoase și sentimente creațoare.

Doresc să se poată mândri umanitatea cu suflete curate și tari, întrunindu-se la congres cât de curând bărbații de stat interesați în problema aceasta.

Viitorul este al regimului națiunilor înfrățite. În frăție se vor găsi apoi toate elementele sublime, ce dau fericirea: iubirea și bunătatea.

Primiți iubit și stimat maestru, cele mai devotate sentimente de admirăție și de sinceră afecționare, de la al dv. plecat

Cassiu Maniu

Cluj, 31 Martie 1908

Cota: Gazeta Transilvaniei, anul 71, nr. 82, 1 aprilie 1908, p. 2.

Anexa 2:

Ilustre Magistre iubit,

Într-o din scrisorile precedente, stăruiam cu încăpățânare asupra tezei: în toate timpurile ce au trecut, Maghiarii s-au lepădat, aproape cu dispreț, de veșnicele principii ale eticii internaționale, împotriva căreia nimănui nu-i iertat să greșească și, cum spusese încă de mult celebrul antropolog și bărbat politic contele Gobineau, caracteristicile josciciei ale rasei finougrice au rămas moștenire rasei maghiare și s-au ivit în caracterele lor private și publice, ca nepieritoare însușiri de

corupție, de necinste, de incapacitate pentru adevarata viață de stat ce se poate clădi numai pe neierătoare moralitate publică.

Senzaționalul proces al „concediatului” ministrului de justiție Polonyi, este, din clipa ce s-a sfârșit, un document istoric pentru aceste inerente însușiri, pentru ființa rasei maghiare.

Pentru noi este de prisos orice erudiție ca aceia dovedită de faimosul autor al operei „Epoca și viața lui N. Machiavelli”¹⁰, spre a ne încredea că morala este temeiul oricărui așezământ public sau privat. Pentru noi este prea de ajuns câte un proces de acesta, desfășurat în viața publică a capitalei – ca să putem compune un strănic proces verbal despre morală a unui întreg popor. Prea de ajuns un astfel de proces, să dovedim încă odată cât e de adevarat, că cei ce scriu istoria sau fac politica unei țări numai atunci vor face omenimei într-adevăr servicii mari, dacă figurile istoriei, persoanele politice, și viitorul în dezvoltarea socială, ei le vor măsura exclusiv cu gingașa măsură a cinstei, a sfînteniei și a respectului sincer!!

Magistre! Dacă Te-ai fi nimerit la Budapesta mai zilele trecute, și dacă ai fi căutat să fii de față la grozava luptă, ce s-a dat între exministrul maghiar și între vrednicul său adversar, deputatul Lengyel, neapărat ai fi simțit nobila satisfacție, ce trebuie să simți orice inimă curată, văzând adevarul dezvelit.

Acest adevar se cuprinde pe deplin în teza fixată de toate istoriile în care s-a manifestat conștiința moralității mai presus de orice, în teza, pe care o pusesem și eu înainte: un om de caracter nu poate decât să disprețuiască din suflet maximele de care este condusă actuala viață de stat maghiară, să le disprețuiască pentru fățănicia lor mincinoasă prin care a fost amăgită și înăbușită orice opinie publică sănătoasă, și prin care s-a corrupt pe urmă tot spiritul maghiar din țara asta, fie în viața publică, fie în viața privată!!

Căci, în acest proces nu poate fi vorba numai de domniile lor, Polonyi și Lengyel.

Căci dacă vom lua în socoteală, că exministrul Polonyi a fost numai de nesățioasa lui lăcomie, după „auri sacra famae”, îndemnat la cele mai urâcioase fapte, timp de o viață întreagă, în timpul generației dintre anii 1880-1905; apoi dacă luăm, că martorii de frunte în proces – toți oameni de frumoase poziții în Budapesta – avuseseră de mult cunoștință, da temeinică cunoștință, despre imoralitățile lui Polonyi, însă tăcură muți până acum; dacă mai socotim pe deasupra, manifestațiile de simpatii, ce deputații maghiari, în frunte cu grozavul Ugron, fac zi de zi, zgomot, acestui Polonyi căzut în păcate – în adevar, conștiința publică nu mai poate fără de a se revolta în sfârșit indignată!! Ea-ți pune necontenit, o întrebare, care stăpânește, trebuie să stăpânească orice societate: se poate oare, ca într-un stat european corupția să fie un ce admisibil, se poate oare ca ea să poată fi admisă, poate prin convenție, tocmai de către cei ce sprijină un guvernământ sau reprezintă o capitală, un parlament???

10 Pasquale Villari (nota autorului).

Se poate oare, ca să mai dureze un astfel de sistem politic, care crede compatibile cu sine astfel de grele atentate la interesul public, la onorul tuturor cetățenilor din această sărmană țară?! Se mai poate oare nădăjdui, că în viitor – pe lângă un sistem politic ca acesta de corupători și coruși fără pic de rușine – nu va fi lăsat pradă hămesișilor oricare cetățean pașnic, o ceată întreagă de cetățeni, un neam întreg, drepturilor lor cele mai sfinte, avutul lor chiar! Și mai pe urmă, oare cei mai mari și tari, încă nici acum nu cred că a sosit momentul istoric, când trebuie în sfârșit să triumfe adevărul, când trebuie să se manifeste cu putere conștiința generală, ștergând de pe față pământului acest soi de oameni, care au rupt toate legăturile morale cu semenii lor, prin nesfrunata lor imoralitate publică!?

Iar aceste rele nu sunt numai de ieri, de alătăieri. Ele își au începutul deodată cu despotismul de rasă al Maghiarilor!

Acest despotism de rasă, practicat și exploatat viclean de aristocrați rău crescuți și de niște semidocți îngâmfați, pe urmă a făcut să se închege în numele lui mii și mii de cete mărunte, care au toate una și aceeași deviză: „parale, parale!” Cete de vampiri care vor putea fi risipite numai prin zdrobirea despotismului ca principiu politic! Da, numai atunci, căci ele și-au făcut ascunse culcușuri ferite de lumina curată și binefăcătoare pe acest tărâm mocirlos, sălbatic, departe, foarte departe, de moralitatea publică ...!

Este dar cu neputință, ca moralitatea publică să prindă putere când o minoritate a populației are ea singură toate drepturile de a se împărtăși în mod gratuit aproape toate bunurile, de toate avantajele culturale și materiale ale unui stat produse – în loc de a lor – de greaua muncă, de curățenia vrednică și de cinstea neștirbită a tuturor celoralte milioane ce fac parte din populația aceluiași stat.

Iar din partea celor ce stau în fruntea culturii și a justiției, unii la înălțimi așa de frumoase și respectate, din partea acestora totdeauna va fi indiferentism păcătos, dacă se vor feri a lua bine de seamă, că acest sistem politic, această „manoperă”, este de-a dreptul negarea conștiinței, este desconsiderarea ei, ceea ce în definitiv va educa bărbați de stat prin excelență fără caracter!

Cu astfel de bărbați în cele mai înalte posturi, – chiar și în jurul înaltului Tron, – vreau Maghiarii să contribuie și ei cu pietricica lor la grandioasa clădire, ce atâtea jertfe cere, a culturii și civilizației? Da, ei cu miniștri coruși, cu astfel de pilde vreau să alimenteze și să întărească spiritul public, spiritul culturii, al muncii harnice și conștiente, astfel de oameni pun în fruntea grelelor datorințe ce are statul, cu menirea de a feri conștiințele miilor de supuși, așa de des încercate de ispite rele și de slăbiciuni înăscute, prin astfel de oameni vreau să deschidă comorile înaltei culturi, acelor milioane, cărora încă nu li s-a dat să pătrundă la ele, să le deschidă orizonturi largi, pentru o viață de veci în cinste, în vrednicie, și prin aceasta în înțelepciune ...!

În adevăr, cu statul acesta „milenar”, azi mâine ajungem la veacurile din istorie și „nebuniei periodice”, iar istoriografilor înțelepți le oferim de sigur un tablou de „petites-maisons” cum zicea Voltaire. Exclusivismul politic este, în orice stat, unul din cele multe vârtejuri ale imoralității.

Apucătura cea mai simplă a particularismului este totdeauna substituirea conștiinței și caracterului prin interese individuale, egoiste. Cine începe a se „particulariza”, acela trebuie să frângă întâi orice îl poate lega de morală, de naționalitate, de justiție, de religie, de adevărurile științei, de experiențele proprii și universale, care toate laolaltă formează un caracter drept, și sunt temeiul unei conștiințe universale – coroana, opera cea mai perfectă a civilizației, a dezvoltării omenești!! Când particularismul cuprinde în ghearele lui oamenii și statul, – bunii patrioți sunt pierduți, dacă puternicul judecător al istoriei și civilizației, se dovedește slab și neputincios.

Dea Dumnezeu, ca urâtul proces al lui Polonyi, să deschidă ochiul marelui Judecător, căruia îi este încredințată cârmuirea înaltelor destine, ce are statul și individul!

Dea Dumnezeu ca marele caracter al Vostru și venerabila vîrstă la care a-Ți ajuns în vrednicie, să aibă puterea de a însufla pe toți adevărății prieteni tari ai binelui public și al fericirii omenești, pentru îngrozitoarea ciocnire, ce se va încinge între adevăr și cinstă și între cei ce înfățișeazăjosnicia și lăcomia aci pe pământ. Primiți, etc ...

Cluj, 5 Mai 1908

Dr. Cassiu Maniu

Cota: Gazeta Transilvaniei, an 71, nr. 95, 1/14 mai 1908, p. 1.

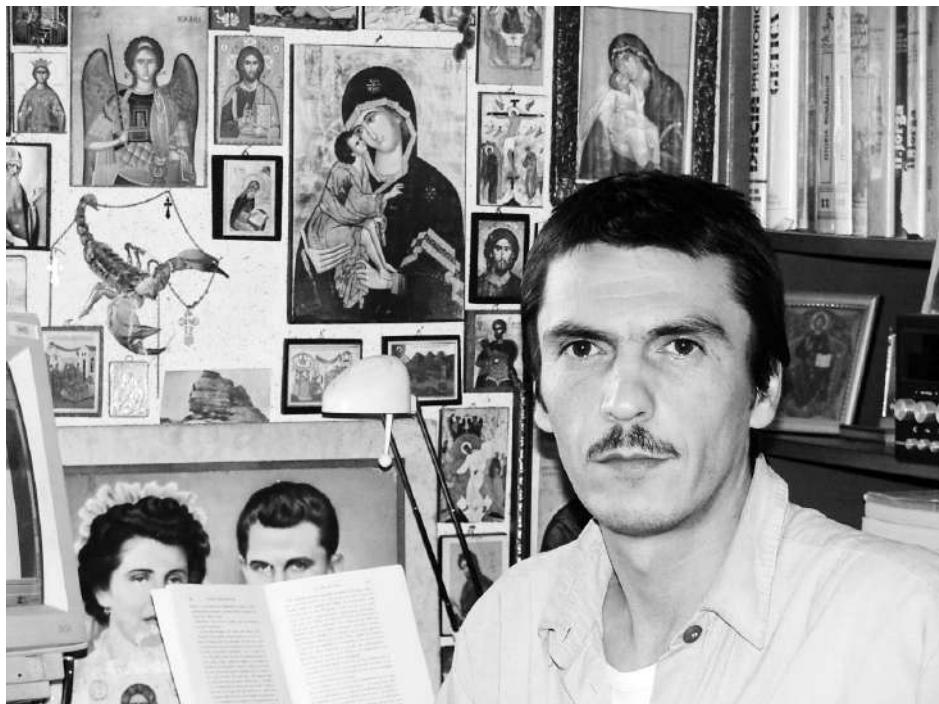
Caiete Silvane, nr. 185/iunie 2020

DANIEL SĂUCA
Caiete Silvane

Caiete Silvane
Revista de cultură

In memoriam Daniel Hoblea

Daniel Hoblea s-a născut la 4 noiembrie 1964, în Buciumi, județul Sălaj, ca fiu lui Augustin și Elisabeta. A decedat în 24 martie 2020 la Zalău, în urma unui AVC. A urmat cursurile școlare gimnaziale și liceale la Zalău și la Șimleu Silvaniei. În ultimul an de liceu a participat la faza națională a Olimpiadei de Genetică (Sibiu, 1983); a obținut premii și diplome la Concursuri de șah (Târgu Mureș, 1981, concurs pe echipe, faza națională, cu echipa Liceului de Matematică-Fizică din Zalău). A urmat cursurile Institutului Agronomic din Cluj (1984-1988). Licențiat al Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad, Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative (2007). A frecventat ceneaclurile „Excelsior”, „Napoca Universitară” și „Zalmoxis” din Cluj-Napoca; începând cu anul 1991 a fost secretarul Ceneaclului literar „Silvania” din Zalău, iar din 2016 secretarul Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj. A fost redactor la Editura Zalmoxis, la revistele „Napoca Universitară”, „Nu”, „Patria” (Cluj-Napoca), „Informația Sălajului”, la Radio Transilvania Zalău și pos-

tul local de televiziune din Zalău. A fost referent la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, secretar de redacție la revista „Caiete Silvane” și redactor la Editura „Caiete Silvane”. A publicat volumele: „Invazia formelor” (poezie), „Securea de diamant” (poezie); „Gâlceava himerelor” (eseu), „Poemus” (poezie). A tradus din limba franceză mai multe cărți, în special din opera filosofului René Guénon.

Prietenii și colegii de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, revista și editura „Caiete Silvane”, Cenaclul literar „Silvania” și Asociația Scriitorilor din Județul Sălaj îi aduc și pe această cale un pios omagiu. Cu multe lacrimi...

„Copleșitoarea măreție a tainei morții te rupe de iluziile și minciunile simplei vietuiri”

• De la moartea mamei, n-am mai putut scrie nimic. La fel mi s-a-ntâmplat, o bună bucată de vreme, și după moartea lui tata. Copleșitoarea măreție a tainei morții te rupe de iluziile și minciunile simplei vietuiri, și te trezești căzând (înăltându-te, de fapt), ca dintr-o găoace, în taine necuprinse de cuvânt. Însă nu trece mult, și puhoiul nestăvilit al aparențelor te rearuncă în smârcul neghioabelor nevoi obștești.

• În singurătate înțelegi mai mult, printre ceilalți mai multe...

• Fiecare clipă implică o luptă creatoare cu forțele anihilante ale inertiei. Aliații conștienți sau inconștienți ai acestora din urmă te privesc mirați, nepărând să cunoască decât o întrebare: „Încă nu ai capitulat?” Și când din întreaga ta făptură izbucnește un: „Nu! Și n-o voi face niciodată”, mirarea lor se transformă în frică... Frică de flacăra din înaltul ochiului nevăzut.

Murind, ne-o arată toate tradițiile, dispărrem doar dintr-un anumit mod de a fi, pentru a ne naște într-alțul, într-o altă stare a ființei. Însă nimic nu se întoarce la aceeași stare, nimic nu este riguros repetabil, în niciun plan de realitate.

• O plimbare prin cimitir poate fi mai pilduitoare decât orice carte profană. Aici tac toate iluziile lumii, toată slava ei deșارتă amuștește... Aici poți trăi, cutremurat sau împăcat, măreția sumbră (sau senină) a morții, misterul năucitor al condiției umane. Aici poți simți cu adevărat cuvintele Sfintei Scripturi, concretelea lor înmărmuritoare: „pământ ești și în pământ te vei întoarce”. Aici poți înțelegi cu putere, precum Pavel, că nu poți lovi în „țepușa” Adevărului. Ca și în Biserică, aici te poți lepăda de gânduri deșarte, de ură, de invidie, de cupiditate, de mânie, de minciună, de răutate. Aici poți avea revelația nemăsuratei valori a vieții, tainica ei participare la adevărata Viață. Prin legătura de iubire cu cei dragi ai tăi care s-au dus, aici poți să realizezi că, totuși, dincolo de evidența ei strivitoare, moartea nu are ultimul cuvânt, că absurdul unei vieți fără nădejdea Învierii ar fi intolerabil. În sfârșit, aici poți avea revelația Dumnezeului celui Viu, Biruitorul morții, Domnul Iisus Hristos... Aici îți poți aminti cuvintele Lui: „Nu te teme! Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă. Cel viu. Am fost mort, și iată, sunt viu în vecii vecilor și Eu țin cheile morții și ale Locuinței Morților” (Apoc. I, 17-18).

• Aşa ar fi normal să fie, dar, în realitate, pângărim cu vanităţile noastre profane şi ambianţa acestui loc sacru. De fapt, toate cele înşirate mai sus sunt posibile oriunde, pentru că, după Căderea omului, întregul Univers a devenit un vast cimitir, prin care mai țopăie ici şi colo, din când în când, nişte biete efemeride.

• Mi-am amintit de un apocrif, care povesteşte că Domnul Iisus mergea împreună cu apostolii pe un drum de țară și, la un moment dat, Sf. Petru îi spune: „Doamne, ni s-a făcut foame și te-am rugă să ne oprim și să mâncăm”. „- Bine, zise Domnul, vom mâncă chiar aici, la marginea drumului”. „- Dar, Doamne, îi spuse Sf. Petru, aici suntem aproape de hoitul acela de câine plin de viermi și urât miroitor”. Mântuitorul privi în direcția indicată de Petru și-i răspunse: „Aşa e Petrule, dar uită-te ce dinți frumoși are!” Aceasta este perspectiva filocalică asupra lumii: să vezi frumosul oriunde se ivește, chiar în lucrurile cele mai ignorabile în aparență.

• De când mă știu (e un fel de a spune), starea mea dominantă ar putea fi descrisă, fulgurant, ca un acut simț al zădăniciei. Nimic din ceea ce nu trimită dincolo de sine, de aparență fenomenală, nu-mi spune nimic. Intuiția ce mă domină este că tot ce ține de manifestare, în toate ordinele ei de existență, nu este decât simbol, ce se întemeiază și trimită la un principiu supra-manifestat, în lipsa căruia totul mi s-ar părea de o absurditate fără seamăn.

• Într-un anumit fel, Leibniz avea dreptate: lumea aceasta este „cea mai bună dintre toate lumile posibile”, dar a uitat să precizeze pentru cine! Probabil, el se gândeau că ea este bună „în sine” și nu aşa cum ni se prezintă acum, în devenirea ei abracadabrantă. În acest caz, ar fi fost mai corect să spună că lumea aceasta a fost, ab origine, cea mai bună dintre toate lumile posibile, însă a încetat de mult să fie aşa.

Din cartea lui Daniel Hoblea, „Gâlceava himerelor”, ediția a doua revăzută și adăugită, Caiete Silvane – Herald, Zalău – București, 2015

Caiete Silvane, nr. 183/aprilie 2020

Florin Horvath: „Da, dacă ar fi să o iau de la capăt, tot scrierile cu iz de străvechi, tot romanul istoric l-aș alege”

Florin Horvath - 75

Supliment al revistei

Caiete Silvane

M-am întors, mai ales de nevoie, la munca de întrebător, de jurnalist (cultural). Așa că l-am provocat pe Florin Horvath cu întrebările de mai jos. La ceas aniversar. Cred că a meritat.

„Da, biografia se întâlnește cu literatura, trăirea proprie cu vibrația din trupul creației”

Rep.: În mai multe cărți ale dvs. biografia se întâlnește cu literatura. Sau locuiesc împreună. La 75 de ani cum vă priviți? Care ar fi (auto) portretul (literar al) lui Florin Horvath?

Florin Horvath: Dacă bine înțeleg, mă inviți să aşez oglinda în fața sinelui, îndemnându-l să privească! Si dacă se poate, oglinda să fie cea alcătuită din fiecare volum tipărit... Pariez că știi deja concluzia: nu-ți trebuie atâtă vreme, n-ai nevoie de 75 de ani trăiți spre a înțelege că aşa ceva este foarte greu, dacă nu imposibil. Trecând peste subțirimile „nu se cade”, „nu dă bine” etc. spun că e imposibil pentru că tu, cu fiecare scriere – roman, de pildă – faci cadou lumii propria ta vedere, cel puțin pentru vremea cât cititorul „te parurge” pe „din afară și pe dinăuntru” un cadou, repetat cu fiecare doritor să te descopere, un dar altfel decât o floare care iute se veștejește. Așa că, de fiecare dată, tu rămâi orb de tine, spre a da altora miraculul dar de a te vedea... Da, biografia se întâlnește cu literatura, trăirea proprie cu vibrația din trupul creației. Scriitorul este un fel de „text” al Marelui Creator, scris prin voia Lui, la persoana a 2-a. Așezat între „Eu sunt” și „Ea este”, între Sine și Opera sa. Este, dacă vrei, chiar un imperativ al Blândeții (sic!) – „ești încarnarea dulcei poveri pe care ai primit-o – tu ești scriitorul...” Ești punctul de răscrucie din propria ta cruce: stai pironit între „tot ce a fost este” și „tot ce este va fi”! De aceea orice creație (operă) este aşa direct catalogată: „nimic nou sub soare”! Au scris alții despre cărțile mele, puțini – e drept, dar lucrurile s-au restrâns la câteva imagini aproape de adevar: „un cavaler al cerului”..., „de la istorie la istorii personale”..., „între ego și alter-ego”..., „cufundat în umbrele nevăzutului”..., „cavalerul tradiției primordiale”..., „peregrin în taina muntelui sacru”..., „un voievod (albastru) între Ana și Manole”..., „un peregrin între Ierusalim și Sarmizegetusa”..., „lacrima dintre noi și istorie”... Dincolo de acestea nimic nu mai este de spus!

„De două mii de ani nu s-a dat niciunei seminții pedeapsa de a nu fi parte la Sărbătoarea cea Mare a Învierii, în sănul bisericilor noastre!...”

Rep.: Aniversați frumoasa vârstă de 75 de ani în plină pandemie cauzată de noul coronavirus. Vă afectează? În ce fel? Va scăpa omenirea de acest flagel? Care sunt învățămintele tragediei?

FH.: Parcursul sinuos al omenirii a cunoscut destule momente de mare Încercare! Noi toți, cei de azi, putem spune că măsurăm vremea lumii între Potop și Covid 19, între năvalnica orbire a apelor și perfidia unui virus. Poate că astă înseamnă că noi, cei de acum, am urcat pe propria Golgotă ca să răscumpărăm trufia lăcomiei banului! Demența imoralității și lupta stupidă pentru putere. Iisus ne-a răscumpărat pe noi toți din căderea în păcatul primordial! A pus pace între noi și Tatăl Ceresc. Acum Tatăl ne lasă să pricepem, să pipăim cu spaimă propria noastră jertfire, pentru răscumpărarea risipirii vieții pe care am primit-o în dar, a disprețu-lui pentru marea Sa iubire...

Vom trece prin propria noastră răstignire pe crucea vanității, pe care, pesemne, vom putea înțelege cât de tare am greșit scuițând pe propriile tradiții, vânzându-ne țara prin tacere, prin co-participarea la conspirația deznaționalizării popoarelor, la sfidarea și disprețuirea identității naționale, ale culturii și tradiției în care ne-am format, a limbii în care ne-am născut și definit ca români! Dumnezeu a lăsat neamuri, seminții, nu populații!

De două mii de ani nu s-a dat niciunei seminții pedeapsa de a nu fi parte la Sărbătoarea cea Mare a Învierii, în sănul bisericilor noastre!... Vom învăța să spunem acasă, între cei dragi sau doar cu noi însine „Cristos a înviat!”... Și dacă vom înțelege, abia atunci vom deveni jertfele cele necesare învierii acestei nații, atunci vom simți fiorul tainic al DEȘTEPTĂRII din somnul în care ne-am complăcut. Jertfiți în singurătatea propriei orbiri vom descoperi bucuria apropierei de Cel Preaînalt! Vom primi, fiecare în parte LUMINA, nu de la Ierusalim, ci direct din IUBIREA DREPTULUI JUDECĂTOR! Și de nu vom înțelege rostul acestui dar, va fi vă nouă de acum înainte...

„Toată știința – la vedere sau secretă – folosește insului doritor de cunoaștere doar în măsura în care aceste culoare îl ajută să lupte, să pledeze sincer și concret pentru BINELE ȚĂRII SALE!”

Rep.: O latură importantă a activității dvs. este legată de științele, să le spunem aşa, secrete. Oricum, mai puțin accesibile fără un parcurs spiritual consistent. Ce ar mai fi de spus după suișuri și coborâșuri, după împliniri și supărări, după decenii de activitate în această zonă?

F.H.: Deși pare cea mai complicată, această întrebare își găsește iute și simplu răspuns: pentru a putea avea o opinie, pentru a ne face o părere corectă despre ceva,

se cuvine a fi înăuntrul aceluia ceva, ca să putem cântări drept. Așa că am trecut prin multe etape, paliere (vezi CV-ul) care m-au ajutat să înțeleg, mai adânc și cu mai bună cuprindere, următorul adevăr: toată știința – la vedere sau secretă – folosește insului doritor de cunoaștere doar în măsura în care aceste culoare îl ajută să lupte, să pledeze sincer și concret pentru BINELE ȚĂRII SALE! Dincolo de asta nu-i decât închipuire și fum...

„CEASUL ALES prin care OMENIREA va realiza armonia prin iubire poate fi nu oricând, ci doar după o mare încercare”

Rep.: În cartea dvs., „Coroana celor șapte mari maeștri”, afirmați la un moment dat: „Credem că numai măsura deplină a iubirii, modelul Christic al Verbului Iubirii poate alcătui acel lanț magnetic de echilibru între științe, arte și religii, între oameni și, prin ei, între popoare, aşa încât el să devină Verbul Universal în stare a armoniza Lumea”. Va (mai) reuși omenirea să realizeze armonia prin iubire?

F.H.: Vremurile trec și vin, își au Legea lor, dincolo de vrerea noastră, chiar dacă avem sentimentul că noi, pământenii, am inventat timpul, că noi avem nevoie de el aici, pe pământ, după Marea Cădere din Edenul în care TIMPUL nu era! Da, am inventat reperele între care măsurăm timpul, dar uităm că NU-L stăpânim! Prin urmare, CEASUL ALES prin care OMENIREA va realiza armonia prin iubire poate fi nu oricând, ci doar după o mare încercare! Tocmai pentru că în logica omenească toate au un preț, o aşa mare descătușare se poate împlini doar atunci când în balanță divină BINELE va fi mai greu decât RĂUL. Din acel ceas se va putea simți urcușul omenirii către BINE, într-un parcurs al re-întoarcerii către vecinătatea SACRULUI!

„Regret că nu m-au ținut puterile să dau viață mai multor cărti”

Rep.: La 75 de ani, ce vă reprosați? Ce ati fi putut face și nu ati făcut?

F.H.: Răspund dintr-o suflare: regret că nu m-au ținut puterile să dau viață mai multor cărti și în același timp „mă încurajez” că am făcut bine așteptând cu răbdare și debutând atât de târziu! Tocmai pentru că n-am știut să le transmit semenilor cât îi iubesc, buni sau răi, modești ori superlicențiați, pe toți deopotrivă, că nu i-am clătit de toate noroaiele dușmanilor atât cât aş fi vrut, că n-am știut să-mi apăr limba și „nevoile și neamul” de toată lăcomia de dincolo de granițe, dar mai cu seamă de cea de dinăuntrul lor, că n-am putut, prin scrierile mele, să-mi scap țara de atâția vânzători, că n-am știut să-i fac pe tineri să fie mândri și să înțeleagă faptul că ating cu tălpile lor iarba cea sfântă a Grădinii Binecuvântate a Maicii Domnului, că sunt însuflați întru limba nașterii lor, din pământul binecuvântat de Tatăl, încă de la începuturile omenirii...

„Am încercat bucuria tainică a gândului că Domnul nu m-a părăsit”

Rep.: La 75 de ani care credeți că sunt cele mai frumoase întâmplări din viața dvs.? Dar bucuriile cele mai importante?

F.H.: Prima mare bucurie pe care o realizez acum, pe măsură ce mă apropi de Marea Trecere, este aceea de a mă fi născut în această Grădină Binecuvântată, la adăpostul muntiilor Sacri ai Carpaților, faptul că am avut șansa de a mă înălța în chip de „Cavaler al cerului” au mai avut-o și alții, aşa cum tot omul a avut șansa de a-și face, mai devreme ori mai târziu, „ograda micilor bucurii cotidiene”... Mare a fost și momentul în care am înțeles că predicția bunului și preacuviosului părinte Arsenie Boca nu e o joacă! (vezi „Eșafodul cu fantome”). Cum mare și emoționant a fost și momentul în care am ținut în brațe fiecare prunc, în care am scos de sub tipar fiecare carte! Să știi că sunt bucurii care vin din „taina lucrurilor”... de fiecare dată când informația s-a însășitat, după destulă căutare, în firul epic pe care l-am dorit, am încercat bucuria tainică a gândului că Domnul nu m-a părăsit! El – Lumina cea bună de dincolo de orice mister.

„Personal, nu încerc sentimentul că am avut parte de o «carieră de scriitor»”

Rep.: Cariera de scriitor v-a adus, cu siguranță, și satisfacții, și insatisfacții. Ați lăua-o de la capăt? Vă vedeați altfel decât un romancier al istoriei?

F.H.: Personal, nu încerc sentimentul că am avut parte de o „carieră de scriitor”. Enunțul întrebării l-aînvelit anume în veșmintele unei capcane... Meseria, meserile sau într-un cuvânt, întreaga mea menire la vedere, într-un social etern convulsionat și tendențios, „coercitiv”, m-a obligat și indirect m-a ajutat să-mi găsesc compensația salvatoare, alternativa cea bună în tărâmul creației... Cu fiecare suis sau coborâș pe care parcursul relației mele dintre sine și Stat îl consemna într-un soi de sinusoidală liber adjudecată, bucuria de a înțelege ce fantastice rădăcini are copacul simbolic al nației noastre, datoria de a face cunoscute sumedenia de lucruri extraordinare din „istoria noastră furată” mi-a dat putere și alternativă linear-suitoare către ideea că aveam „un rost al meu”! Da, dacă ar fi să o iau de la capăt, tot scrierile cu iz de străvechi, tot romanul istoric l-aș alege!

„Aș vrea ca în următorii 30 de ani, în oglindă, să învățăm suisul spre izbăvire”

Rep.: Cum ați vrea să arate România peste 30 de ani?

F.H.: Ceva dintr-un orgoliu rănit mă îndeamnă să nu răspund mai lung! Nu! N-o voi face, pentru că mi-ă amplifică dezamăgirea prea mult!... Chiar dacă știu că nimic nu se întâmplă fără îngăduința lui Dumnezeu, încerc să înțeleg că a trebuit să traversăm Comunismul, cu toate ale sale, ne-am regăsit, acum 30 de ani, în față

momentului Re-Învierii naționale! Revoluția a cerut jertfe, ca orice mare moment de răscruce și noi, în loc a întelege marea șansă pe care Tatăl ne-a dat-o, orbecăim și acum, asemeni evreilor în pustie, în jurul propriului SINAI. O sleahătă de irresponsabili scuipă cu trufie pe imaginea lui Mircea, Ștefan sau Mihai Viteazul, scoțând bucată cu bucată, nestingheriți de revolta noastră, țara la mezat, ca să nu aștepțăm momentul în care ne vor raționaliza și apa cea dătătoare de viață venind de la Tatăl, ca să nu ne închidă definitiv bisericile sau să ne treacă grâul românesc în „nomenclatoarele UE” ca... plantă interzisă! Aș vrea ca în următorii 30 de ani, în oglindă, să învățăm sușul spre izbăvire, să descoperim că Lumina e încă în noi și chiar dacă abia mai pâlpâie, darul cel Ales al lui Dumnezeu nu se stinge niciodată!

„Sălajul cultural este ceva care curge prin vremi, aşa, ca un pârâu de munte”

Rep.: Un gând, gânduri despre Sălajul cultural de după decembrie 1989. Cenaclul literar „Silvania”, revistele și cărțile apărute, viața literară locală, în general.

F.H.: Sălajul cultural este ceva care curge prin vremi, aşa, ca un pârâu de munte. La izvoarele sale, acum 41 de ani, am descoperit, într-un crâng, fărâma de rai din ochii Dinei, soața mea de atunci încocace și alături, chipurile acelor îngeri părelnic osteniți, ce-și căutau cântecul izbăvitor în oaza de ne-comunism care era Cenaclul „Silvania”! Chiar dacă anii au trecut și pârâiașul acela sprințar a devenit râu în toată firea, n-am avut niciodată sentimentul că în undele sale și-ar avea locul niscaiva sclavi ai comunismului sau iubitori ai terapiei prin șpagă! Poate că acolo se auzeau, odată cu acordurile veacului, în fiecare binecuvântată dimineață a spiritului, îndemnul – DEȘTEAPTĂ-TE, ROMÂNE! Cred cu tărie că încă acel climat al Cenaclului e bun și tonic, un loc în care nu va ajunge nicicând „moartea” patriotică și națională! Dincolo de toate bibliotecile de documente ascunse „prin vecini”, aici, în Cenaclu se aude, rostită în taină, TEOLOGIA VEȘNICIEI!

Mirel Taloș, președintele interimar al Institutului Cultural Român: „Mediul online este drumul sigur spre dispariția culturii”

Mirel Taloș s-a născut în 1973. A absolvit Liceul de matematică-fizică din Zalău în 1992. Studii de filologie hispanică și română la Universitatea București (1992-1996), încheiate cu o teză de licență despre romanul politic al lui Mario Vargas Llosa. În 1999 a absolvit și Facultatea de Științe Politice a SNSPA, cu lucrarea „Partidele politice în România postcomunistă. O analiză a partitocrației”. Din 2008 până în 2016 a fost deputat de Zalău, membru al Comisiei de cultură, arte și mijloace de informare în masă a Camerei Deputaților, raportor al comisiei pentru mass-media. A elaborat și susținut inițiative legislative în domeniul artelor și al mass-media. A publicat „Partidele politice în tranziție” (Editura Libripress, 2002) și „Îndrumar în liberalismul politic” (Editura Curtea Veche, 2004, cuvânt-înainte de Constantin Bălăceanu-Stolnici). A fost senior editor al publicației „Cadran politic” (2005-2008) și senior editor al publicației „Perspective politice” (2004-2007). A fost reprezentant al prim-ministrului în comisia bursei speciale Guvernul României (2005-2007).

Din iulie 2019, președinte interimar al Institutului Cultural Român (ICR). Din 2017, vicepreședinte ICR.

A debutat în literatură cu trei proze scurte în revista „Conta” în 2012 (Uniformele blestemate, Vin tractoarele, Jido Szappan). A mai publicat proză scurtă în revistele „România Literară”, „Contemporanul”, „Caiete Silvane”, „Con vorbiri Literare” și „Literatorul”. A publicat romanele „Colecționarul de nuduri” (Editura RAO, 2018, prefată de Mircea Platon, Premiul pentru volum de debut al Uniunii Scriitorilor din România, Premiul pentru volum de debut al Revistei Con vorbiri Literare, Premiul pentru volum de debut al Revistei Contemporanul) și „Undeva

în Transilvania” (Editura RAO, 2019, prefată de Nicolae Breban), mai scrie pe site-ul ICR.

Dialogul de față a fost purtat la mijlocul lunii mai 2020, în plină pandemie...

„Putem spune că tehnologia a înlocuit cultura”

Rep.: În urma șocului pandemic, cultura instituționalizată (și nu numai) se va reinventa? Este mediul on-line o soluție viabilă pentru supraviețuirea culturii?

Mirel Taloș: Coronavirusul a lovit sectorul cultural în plin, pentru că acesta nu există fără public. Desigur, ce spun acum poate fi văzut ca o viziune conservatoare a relației creație-public. Mi s-ar putea ușor reproşa că ignor imensele câștiguri ale tehnologiei, din ultimii ani. Din păcate, tehnologia, fetișizată, face un lucru nociv, remarcat excepțional de Heidegger în anii 30 – înlocuiește naturalul cu artificialul. Am pledat întotdeauna pentru evenimentele culturale vii, pentru că doar în evenimente reale cultura își poate îndeplini toate obiectivele: educația socială, sociabilizarea, educația intelectuală, educația istorică, educația comportamentală. Cultura înseamnă să te cultivi, să te dezvolti. Cultura este înainte de toate un fenomen social, social înseamnă societate, societate înseamnă oameni în contact real. Nu există societate pe internet, pe internet există doar diverse forme ale singurății. Atunci când mergi la un concert te comporti ca o ființă socială și te educi; atunci când asculti muzică acasă ești în singurătate. Când te duci la cinematograf ești o ființă socială, când te uiți la un film acasă ești în singurătate. Desigur că lucrurile trebuie îmbinate, dar preponderența trebuie să o aibă în cultură realul, nu virtualul. Deci răspunsul meu la întrebarea dumneavoastră este NU, mediul online nu este o soluție pentru supraviețuirea culturii, este drumul sigur spre dispariția culturii. Vă amintiți că de multe ori când îmi dădeaiți cuvântul la Zilele Revistei Caiete Silvane – dacă nu întotdeauna – îmi exprimam îngrijorarea pentru situația culturii, din ce în ce mai puțin interesantă, mai ales pentru generațiile tinere. Cultura nu este acum, în criza Coronavirus, în situație de urgență, ea era deja într-o situație de urgență. Nu este întâmplător declinul culturii – al cărții, de exemplu, foarte cunoscibil – în epoca în care tehnologia a invadat viața individului. Putem spune că tehnologia a înlocuit cultura.

„Sper că niciun guvern să nu se atingă de cultură decât în sensul creșterii bugetelor instituțiilor culturale”

Rep.: Ce credeți că se va întâmpla cu instituțiile publice de cultură din România? Vor avea loc disponibilizări, restructurări, reașezări?

M.T.: Sper că nu se va întâmpla acest lucru. Ar însemna că statul să pună umărul la dezagregarea noastră culturală. Dimpotrivă, este nevoie de o intervenție și mai susținută a statului în cultură, prin susținerea sau chiar preluarea unor iniția-

tive culturale private. Mediul cultural privat este extrem de creativ, de productiv, el trebuie sușinut ca producție și ca promovare. Instituțiile de stat, prin natura lor, aş îndrăzni să spun, dau dovedă de o creativitate limitată, comparativ cu mediul privat. Editurile private, galeriile private de artă, casele de producție cinematografică, atelierele de artiști, companiile teatrale private, iată câteva exemple în care creativitatea este abundantă, ea trebuie doar sprijinită de stat, care ar trebui să fie doar finanțator și apoi promotor al acestor creații culturale. Deci sper că niciun guvern să nu se atingă de cultură decât în sensul creșterii bugetelor instituțiilor culturale. Cultura a fost întotdeauna sprijinită de stat, este unul din pilonii pe care se sprijină o națiune, ea nu poate fi judecată în termeni de profit, ci de componentă a sistemului de educație.

„Prioritățile ICR trebuie să fie promovarea de produse culturale de excepție în evenimente culturale majore la nivel internațional”

Rep.: Cum vedeti Institutul Cultural Român în perspectivă? Va rezista în actuala formă? Își va schimba prioritățile?

M.T.: Misiunea ICR este promovarea culturii românești, în general a creației intelectuale românești, în afara țării. El este unul din brațele pe care se sprijină diplomația românească. Încercăm să găsim un echilibru just între creația patrimonială și cea contemporană, spre exemplu în domeniul cinematografiei, unde este foarte apreciat ceea ce se numește Noul Val, dar nu trebuie să pierdem din vedere că acest Nou Val se sprijină pe câteva decenii de cinematografie de cea mai înaltă clasă, cu nume de regizori de talie internațională precum Liviu Ciulei sau Mircea Veroiu. ICR trebuie să se orienteze spre promovarea produselor culturale românești de excepție, în evenimente majore, de impact. În această categorie includ participarea României ca țară invitată la cea de-a 27-a ediție a Festivalului Internațional Europalia, ce se ține o dată la doi ani în Belgia, de fiecare dată o țară având statutul de țară invitată. Europalia România, proiect gestionat de ICR, a fost cel mai amplu program de promovare culturală externă din istoria României. Expoziția Brâncuși. Sublimarea Formei de la Palatul Artelor Frumoase din Bruxelles a fost cel mai mare eveniment cultural unic realizat de România în străinătate, cu peste 120.000 vizitatori. În această expoziție, Constantin Brâncuși a fost prezentat ca un sculptor român, nu ca un sculptor francez. Acesta este genul de platforme de promovare culturale spre care trebuie să ne îndreptăm cu preponderență. Deci prioritățile ICR trebuie să fie promovarea de produse culturale de excepție în evenimente culturale majore la nivel internațional.

„Dacă Europa își va pierde națiunile, își va pierde partea cea mai importantă a tezaurului său și va pieri”

Rep.: Sunteți născut la Zalău. După mulți ani petrecuți aici cum vă raportați la locurile natale?

M.T.: Ca un conservator. În locurile natale capeți elementele definitorii ale identității. Postmodernismul promovează un homo universalis, un om fără chip și fără asemănare, identic aici și oriunde. Dezavuez o asemenea vizionă, promovată și de unele cercuri intelectuale. Dacă Europa își va pierde națiunile, își va pierde partea cea mai importantă a tezaurului său și va pieri.

Rep.: Mă bucur că v-am publicat în revista „Caiete Silvane”. Iată ati ajuns un prozator de forță, recunoscut la nivel național. Pe când o lansare de carte la Zalău?

M.T.: Da, mulțumesc, aşa este, în perioada în care eram deputat de Zalău am publicat mai multe proze scurte în revista Caiete Silvane. Între timp, prin multă muncă, desigur, am publicat mai mult și încerc să-mi îmbunătățesc scrisul, cu unele rezultate, nu trebuie să spun eu dacă notabile sau nu. Romanul meu „Undeva în Transilvania” este, îndrăznesc să spun, un roman al Sălajului, al locurilor, al oamenilor și al istoriei locale. Acest roman include una din prozele scurte publicate în Caiete Silvane în 2012. Sper ca acest roman să fie de interes pentru cititorii sălăjeni. Planificasem pentru luna aprilie o lansare a acestui roman la Zalău (romanul a apărut în decembrie 2019 la Editura RAO), dar Coronavirusul s-a opus. Cu primele semne ale relaxării, vreau să fac acest eveniment la Zalău, sper să mă bucur de sprijinul dumneavoastră.

Rep.: Starea de urgență a fost prielnică scriitorului Mirel Taloș? Ce mai scrieți?

M.T.: Pe o schiță mai veche, în aceste două luni de carantină am finalizat un nou roman, Pianul fermecat, un roman inspirat de vizita lui Franz Liszt la București în decembrie 1846. Voi publica acest roman în perioada următoare. Carantina, cred, a fost bună pentru creație.

SZABÓ ATTILA
Hepehupa

Călătorie în țările Balcanice și Turcia. VIII. turism
HEPEHUPA

25 Éves a zsoboki képzőművészeti alkotótábor

Az erdélyi alkotótáborok sorában egyik leghosszabb életűnek bizonyul a zsoboki képzőművészeti tábor. 2020-ban lesz huszonöt éve annak, hogy Kalotaszeg neves képzőművészeti alkotótábora megnyitotta kapuit. Előzményeként Essig Kacsó Klára festőművész kalotaszegi rajztanári tevékenysége során ismerkedett meg a zsoboki magyar közösséggel, melynek körében valós esély mutatkozott alkotótábor szervezésére, miután megépült a helyi református egyház Bethesda Gyermekothona mint többek között vendégfogadásra is alkalmas épület. Nyilván egy alkotótáborhoz elmaradhatatlanul szükséges körülmény ez, de nem a leglényegesebb. Fontosabb ennél a környezet alkotásra inspiráló adottsága. És e téren Zsobok mint a Kalotaszeg alszegi falucskája építészeti, tájbeli szépsége, népviseletet és hagyományt őrző szellemisége révén kiváló környezetnek bizonyult. Esztétikai szempontból az élő népi kultúra gazdag tárgyi hagyatéka – ez az egész helyi látványvilág – meghatározó abban a tekintetben, hogy a művészek mely típusú megközelítésmódot választják az alkotói folyamat rendjén, és ez jobbára a figurativitás egyik vagy másik formája. A figurativitást kedvelő, de bármely hagyományos szemléletű művész számára gazdag témavilág kínákozik itt, sőt nem csak számukra, hisz absztraktközeli alkotások is sorakoznak a huszonöt év anyagában.

Alkotótáborunk súlyát meghatározta már az elején Banner Zoltán művészettörténész és műkritikus közreműködése, aki majd minden alkalommal több napon át követte a tábori munkát, előadásokat tartott, és faggatta a művészeket a dokumentálódó gyűjtőmunka érdekelben. Közreműködését a szervezővel az is motiválta, hogy a sztánai Kós-tanya szomszéd falujában, Zsobokon induló tábor esetében a transzilvanizmus szellemi mozgalmára rímelő kezdeményezést vélt felfedezni. Erdély alkotótáborainak akkorra már elég nagyra duzzadt sorában Banner kiemelkedő helyet vizonált a zsoboki projekt számára. A Képzőművészeti Zsobokon. A kalotaszegi alkotótábor c. művészeti albumban megjelent elemző írásában meg is fogalmazta téTELÉT: „Kós Károly hazatérését követően a magyar szecesszió eszméje (a középkori és a népi építészet hagyományának a korsze-

rűsítése, újrahasznosítása) észrevétlenül, de szervesen áttűnik a transzilvanista gondolat irodalmába és képzőművészeti révén, mint például Gyarmathy Zsigáné, Kalotaszeg divatja még a két világháború között is tovább él a közművelődésben, s olykor még a pesti «kulturális piac» is megvillanak kincsei. De a II. világháború utáni kommunizmus évtizedeiben minden nemzeti identitásépítő értéket háttérbe szorítanak, s csupán az értelmi-ség nosztalgiajának a részeként színesítik az erdélyi otthonok hangulatát az írásos és szöttek textíliák, a potom áron felvásárolható bokálykancsók vagy a Körösfőn gyártott sakk-készletek. Amikor 1990 után az erdélyi táborok azzal válnak „nemzetközivé”, hogy végre törvényessé válik az átjárás a határokon, s a magyar turisták, köztük a művészek meg sem állnak a Székelyföldig, Essig Klára ekkor kívánja újra divatba hozni Kalotaszeget mint ihlető forrást és a kapcsolatteremtés terépét. (...) Az erdélyi magyar népi kultúra legalább félvezredes hagyományának az alkonyati órájában «be kell hordanunk minden» (Kányádi: Noé bárkája felé), mert már most sem olyan semmi, mint amikor egy évszázaddal ezelőtt Malonyai Dezső, Körösfői Kriesch Aladár, Torockai Wigand Ede, Nagy Sándor, Róth Miksa, Ferenczy Noémi és főleg Kós Károly találta, láitta és korszakmeghatározó stílusként használta. Ami tehát még létezik a kalotaszegi magyar falu, parasztság, népművészett, erkölcs lelke formáiból, azt újra és újra fel kell, de legalábbis érdemes leltározni, és minél több példányban (tehát minél több művészeti egyéniségen átszűrve) terjeszteni, láttatni”.

Fontos a szellemi alapvetés, Banner szerepe a tábor sorsának alakulásában jelentős volt. Erdélyben a magyar közösségek szervezésében futó alkotói projektek többnyire valamilyen koncepció köré szerveződnek, ez a kalotaszegi alkotótábor esetében is kialakult. A fentebb említett kiadványban a társszerző Essig Kacsó Klára konkrétan fogalmaz, miszerint „a Zsobokon székelő Kalotaszegi Képzőművészeti Alkotótábor célja megismerni és a készülő munkákban ihlet-forrásként felhasználni a tájegység gazdag néphagyományait, alkotó tehetséggel megáldott lakóinak szokásait, népviseletét, minden nap életét. Célunk érdekében vándortáborról is alakultunk. Rendszeresen kiszállásokat szerveztünk Kalotaszeg 35 falujába, hogy minél jobban megismerjük és megörökítsük a látottakat. Alkotásainkat bemutattuk a nagyközönségnek nemcsak Kalotaszegen, hanem hazai és határon túli kiállításokon is. Húsz év leforgása alatt 130 művész vett részt a táborban (85 erdélyi, 35 magyarországi, 5 kárpátaljai, 6 különböző országokból: Dánia, Németország, Svájc, Szlovákia, Kárpátalja és Amerikai Egyesült Államok). A művészek nagyrésze festőművész, de van köztük grafikus, keramikus, szobrász, textiles, selyemre festő, fáfaragó is. (...) A tábor egyik jellegzetessége, hogy alkotás mellett Kalotaszeg alaposabb megismerése is célja. Ennek érdekében különböző előadások megtartása végett meghívott neves népzene- és néprajzkutatóinkat, történészeinket, irodalmárainkat, írókat, költőket, akik előadásai által ismertették a vidéket. Vendégünk volt a népzeneutató Kallós Zoltán, a néprajzos Pozsony Ferenc, Faragó József, Keszeg Vilmos, Szentimrei Judit, Nagy Olga,

Furu Árpád és Sinkó Kalló Katalin. Előadást tartott Benkő Samu, Kovács András, Balogh Ferenc, Péntek János, Boldizsár Zeyk Imre, Fodor Sándor, Molnos Lajos, Lászlóffy Aladár, Csávossy György, Egyed Emese, Kónya-Hamar Sándor, Búzás Pál, Szilágyi Aladár, Szabó Zsolt, Dávid Gyula, Asztalos Lajos, Kántor Lajos, Jakobovits Miklós, Fekete Károly, dr. Molnár János, Dani Péter, Kötő József, Szép Gyula, Dáné Tibor Kálmán. A tábor keretét képező nyitó- és záróünnepségeket, a kiállításmegnyitókat mindig zenés műsorok színesítették. Ezekben neves előadóművészek léptek fel, mint Vigh Ibolya, Hary Judit, Kirkós Júlia, Molnár Mária, Jánky Mária, Szilágyi Ferenc operaénekesek, Ruha István érdemes hegedűművész, Szép Bálint hegedűművész, Botár Katalin, Oláh Boglárka, Brian Johnston, Kovács Sándor, Szép András zongoraművész, Oláh Mátyás gordonkaművész, Terebesi Beáta fuvolaművész, Konrád Csaba fagottos, Sebesi Karen Attila, Varga Vilmos, Kiss Török Ildikó színművész, Péntek Zsuzsa, Török-Csingó Zsuzsa, Török-Csingó Adorján, Gáspár Anna, Csorba Ibolya népdalénekesek, a szilágysomlyói Szederinda citeraegyüttes Gáspár Attila vezetésével, a kalotaszentkirályi néptáncegyüttes, a gyalui Tulipántos néptáncegyüttes, valamint a zsoboki néptáncegyüttes”.

Mérföldkő volt a történetben a 2015-ös év, amikor is a húszéves évforduló alkalmával a Szilágy Megyei Művelődési és Művészeti Központ partnerséget vállalt a projekt finanszírozásában vállvetve a főszervező Studio Art Reményeik Sándor Alapítvánnyal, a Communitas Alapítvány és a Bethlen Gábor Alap mellett. Segítségükkel, valamint Szabó Attila zilahi muzeológus kutatói-szerkesztői munkájára nyomán megjelent a fentebb említett művészeti album.

Sajátossága a tábornak, hogy a képzőművészeti profil mellett, melyet a festők, keramikusok, szobrászok, fafaragók, textilesek, grafikusok határoznak meg, Zsobokon egy párhuzamos projekt keretében immár hét éve lehetőségük van a részvételre a profi fotósoknak is. Ennek a fotós alkotói szimpóziumnak Essig József a szervezője, maga is fotós. A két csapat tevékenysége úgy illeszkedik a tábor menetébe, hogy a korábbi év anyagából válogatott fotókiállítással indul a több napos alkotói program, és a frissen készült képzőművészeti alkotások kiállításával zárul, többnyire falunapok keretében. Zsoboki sajátosság az is, hogy vándorkiállítások formájában az adományba kapott alkotásokból válogatott kiállítás eljut elsősorban Kolozsvárra és Zilahra, de az évek alatt bemutatásra kerültek e szelekciók Erdély-szerte: Óradnán, Szovátán, Marosvásárhelyen, Nagyváradon, Sepsiszentgyörgyön, Bánffyhunyadon, Bonchidán, sőt Magyarországon is: Pécsen, Debrecenben, Szegeden és Budapesten.

Az a falukép, mely a megkésett modernizálódás miatt hatása alá vonta itt a képzőművészket – gondolunk itt a régi házhomlokzatokra, a még meglévő tisztaszobákra, a természeti táj inspiráló szépségére, nem beszélve a mezőgazdasági tevékenységtől még el nem szakadt életforma tartozékaikról, a zsoboki csűrökkről, a népviseletbe öltözött lányok, asszonyok látványáról – egy olyan, másutt rég letűnt világot idéz meg, amelyben a magyar népi mitológia képi/jelképi motívumai a

mindennapi valóság részei. Ezt a közeget látványszerűségében, szellemiségeben, a helyspecifikus alkotói impulzusokra nyitott művészek munkáiban láthatjuk viszont: gyakran előforduló művészeti téma a régi házak homlokzata, az udvarok, csűrök, gazdasági épületek szuggesztív motívumai, sok esetben jelennie meg a munkákon a faragott kapuk, a templom, de az emberi alakok is: a ház előtt varró vagy viseletbe öltözött lányok, asszonyok, padon ülő emberek. A helyi természeti formák, a meredek dombos, zugos téralakzatok visszaköszönnek számos tájképen.

Történetünk huszonöt éve azt is tanúsítja, hogy az egykor erdélyi falu emlékét megtettesítő Zsobok zárt, hagyományőrző, kalotaszegi specifikumot jelentő környezete is változik, és ez mostanra, a 21. század második évtizedének végére sok mindenben új képet mutat. Az utóbbi tíz évben városról beköltözött lakók modernizálták az újlag megvásárolt „ócska” házakat, a helyi lakók is kitettek magukért korszerűen épített, bővített házaikkal. Természetesen, vannak e téren egészen jó esetek is a hagyományos formák konzerválását illetően. A kép tehát heterogénné vált, az egykorisztikai egység már nincs meg. Mindez a hagyományos kultúra elmúlásának szomorú-expresszív látványával együtt bizarr kettőséget (vagy hármasságot) eredményez. Egyszerre vannak itt jelen az élő hagyomány szolid formái (szép régi házak, csűrök stb.) és e kultúra hanyatlását tanúsító jelek is: elhagyott, beomlott építmények, összedőlt csűrök, üres udvarok, bezárult ablakos házhomlokzatok; mellettük pedig a modernítás vívmányai: lovasszerek helyett az infrastruktúra révén forgalomba hozható legújabb kiadású autók, legújabb formájú lakberendezés, az információs technológia sokféle kelléke stb. A fiatalabbak már másképp élnek, gondolkodnak, viselkednek mint elődeik, a „zsoboki csoda” szülői.

Amennyiben megváltozott a falukép, az inspirációs forrás is változott, valamint a művészeti attitűd és az alkotói termék is: mi, képzőművészek is mobiltelefonon fotózzuk a „témat”, amit az iskolai osztálytermekben „műtermi” körülmenyek között laptopokról átrendezünk vászonra, papírra. Aki természetben szeret festeni, pasztellezní, vagy netán az adottnál „archaikusabb” látványra vágyik, még mindig átugorhat a dombokon a szomszéd falvakba (Farnas, Sztána, Kispetri, Magyarbikal), ahol a látvány egyes részeivel talán valamivel kíméletesebben bánt az idő.

A többgenerációs együttalkotás révén, a régi nagybányai iskola gyakorlatát idéző módon Zsobokon is kialakultak mester-tanítvány viszonyok. Nagymesterek és feltörekvő vagy pályakezdő művészeink együttalkotása révén sokszínű képe alakult itt ki kortárs erdélyi művészettünknek, ezen belül az egymásrahatásoknak vagy éppen az utánozhatatlan művészeti egyéniségeknek karakteres vonásai is jól tettenéhetők. Alkotóink három generációhoz tartoznak. Legelöl vannak azok, akik a II. világháború után debütáltak, aztán következnek a 20. század '60-as, '70-es éveiben pályakezdő, de mára rangidősnek számító művészek, és végül az ezredfordulón induló fiatalabbak.

Táborunk sokszáz alkotásból álló archívumában felismerszik rendkívül szuggesztív művek esetében a huszadik század stílusai közül az immár klasszikusnak számító expresszionizmus és posztimpresszionizmus. A szürrealisztikus látásmód az absztrakcióra való törekvéssel együtt kiegészíti a plein air realisztikus festésmódját, nem ritka a „vad”, harsogó színhasználat sem. Ugyanakkor a szimbolizáció, a dekorativitás is nyilvánvaló. Technikailag meghatározóak a pasztellben, akrilltechnikával készült művek, de számos az olajkép és az akvarell is. Grafikai technika a tusrajz, szénrajz, a linó- és fametszet, a monotypia. Fába, kőbe faragott és kerámiában megalkotott tárgyak, üveg- és textiltechnikával készített alkotások is szerepelnek a leltárban. Szellemiségekben az egyetemeség és az erdélyiség, a művészeti hagyomány és az avangárd egészsgéges konfliktusából születő alkotások a huszonöt év alatt érdemben járultak hozzá a kortárs képzőművészünkől alkotható képhez.

A múltidéző, hagyományfeldolgozó és -értelmező kalotaszegi művészeti projekt vízióját illetően Banner kiemeli, hogy „ez a megőrző/leltározó funkció el-sődleges fontosságú, de nem elég. Mert már a kezdet kezdetén arra gondoltunk, azt remélük, hogy a kalotaszegi vizuális és szellemi élmény egyre mélyebbre hatol a lélek és a képzelet rétegeiben, s ha új stílusirányt már nem is indíthat (vége az egymást sűrűn követő huszadik századi trendfordulók idejének!), de legalább egy-egy erősebb művészszemélyiségi életművében formateremtő, tartós impulzusként érvényesülhet. A zárokiállítások és a gyűjtemény tanúsága szerint ennek a folyamatnak a példái között említhetők a sajnos korán távozó, élete utolsó éveiben a közösség művészeti vezetőjeként dolgozó Szabó Vilmos, a már szintén elhunyt Botár Edit, Veress Pál, Miklós János”.

A Zsobokon alkotó, pályájuk csúcsán járó művészek vagy a középgeneráció, de akár a fiatalok köréből jövők sora hosszú lenne. Az idénre tervezett, huszonötödik alkalomra megjelenő katalógus talán kiegészül minden alkotásaival, akik a huszadik tábor idejére megjelent kiadványban nem szerepeltek.

A szervezők elhivatottságát bizonyítja minden egyes újabb tábor Zsobokon, melyhez elmaradhatatlan mindezzel ágig a Zsoboki Református Egyház, a Bethesda Gyermekotthon, a Zsoboki Általános Iskola, a helyi lelkes közösség segítsége. Essig Klára és Essig József kezdeményezők, szervezők munkája pedig azzal teljesülne be méltóképpen, ha a gyűjtemény Zsobokon kerülne elhelyezésre és közszemlére. Erdélyi magyar képzőművészeti kultúránk e jelentős szelete ezt mindenképp megérdemelné.

Hephehupa, 2020/1.

Rezumat: Cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la prima tabără de creație plastică de la Jebucu muzeologul și artistul plastic Attila Szabó a realizat o cronică a celor mai importante realizări a acestei tabere și a prezentat varietatea tematică și de gen a operelor realizate.

SZILÁGYI JÚLIA
Szilágyság

Szilágyság

Szikszai Lajos Emléknapok

„Neve Szilág vármegye történetének újabb korszakával eggyé van forrva. Érdekelte a közélet minden mozzanata és szívéből, lelkéből mindenüvé jutott egy-egy kis rész, hogy ezekből a nemes magvakból terebélyes fákat növesszen a jövő.”

(Petri Mór)

Elérkezett az a várva várt történelmi pillanat Szilágysámon községének életében, amikor Szikszai Lajosnak, Szilág vármegye halhatatlan alispánjának emléket állít az utókor. E nemes alkalom megvalósítása bár kicsit merésznek tűnt még az év elején, most mégis örööm tölti be a szíveket. Bántó Zoltán polgármester kezdeményezésére a helyi Önkormányzat, a PRO-COM Sámon Kulturális Egyesület és a Szikszai Lajos Általános Iskola közös projektévént 2019. november 29-30 között Szikszai Lajos Emléknapok kerültek megrendezésre Szilágysámonban.

November 30-án 10:00 órától Szikszai Lajos mellszobrának avatási ünnepségére gyűltek össze az érdeklődők a határon innen s túlról az óvoda és az új Kulturális Központ udvarán Sámonban.

Bántó Zoltán polgármester köszöntötté a meghívott vendégeket, Seres Dénes képviselő urat, Szilágyi Róbert megyetenács alelnököt, Fazakas Miklós Zilah város alpolgármesterét, Szurovszky Katalin konzult, Szász Bálint Róbert esperest, Gergely Zoltán szobrászt, Szabó Lajos Otelló iskolaigazgatót, Tóth József Nagylók község polgármesterét és a testvérvárosról érkezett teljes delegációt, majd pedig a legfiatalabbtól a legidősebb jelenlévőig mindenkit. Aztán így folytatta: „külsőleges és egyedi nap ez községünkben, és történelmi is. Akkor, amikor a jövőről beszélünk meghatározott kell legyen a múltunk is.

Nem felejthetjük azokat a dolgokat, személyeket, akiknek köszönhetünk sok minden a jelenben, melyek nélkül jövőt sem építhettünk volna.” Beszédében Sziksai Lajos munkásságát is kiemelte, valamint megköszönte a Magyar Kormánynak, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-nek, a Communitas Alapítványnak, illetve minden kedves támogatónak az adományokat, melyek nélkül a szobor felállítása nem valósulhatott volna meg. „Legyünk méltó utódok, akik megteszünk minden a fejlődésért az előrehaladás érdekében”, zárta beszédét, majd felkérte Seres Dénes képviselő urat, hogy szóljon az ünnepi közzösséghez. A képviselő úr kiemelte, hogy „ma amikor itt Szilágysámonban ünnepelünk nagy szabású ünnep kell, hogy legyen. Sziksai Lajosra emlékezünk, aki Szilágysámonban született, aki - szerintem is a szakirodalom is ezt írja, hogy – meghatározó személyisége volt a szilágysági politikai-gazdasági, kulturális életnek, valamikor a XIX-ik század végén.” Sziksai kulturális munkásságán kívül kiemelte gazdasági és politikai tevékenységét is, amely kiemelkedő jelentőséggel bír Zilah város és Szilágy vármegye történelmében, valamint az 1848-as szabadságharcban tanúsított vitézi viselkedésének is hangot adott. A képviselő urat követte Szurovszky Katalin, Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának konzulja, aki tisztelettel köszöntötté a résztvevőket és a Főkonzulátus nevében megköszönte, hogy részesei lehetnek e neves eseménynek. „A szobor kivitelezésének költségeihez Magyarország Kormánya is hozzájárult, hiszen szimbolikus értéke van annak, hogy Erdélyben a magyarok által lakott településeken ápoljuk a magyar hagyományokat, emlékezzünk a magyar múltra. Szilágysámon pedig különösen kedves a szívünknek, hiszen színmagyar településről van szó” –mondta, mindenki szívét melengetve. A konzulasszonnyt követte Szilágyi Regina, aki László Andor: Sziksai szobránál című versét szavalta el. A köszöntések sorát Szabó Lajos Otelló iskolaigazgató folytatta. Elmondta, hogy „2005-ben elkötelezett emberek lévén iskolánk felvette Sziksai Lajos nevét, annak a Sziksai Lajosnak, aki igazi értékekkel hagyott maga után és ezeknek az értékeknek a beágyazása az iskola életébe, szellemébe okot ad arra, hogy bizakodva nézzünk előre a jövőnk felé.

Mert a jelen iskolája Szilágysámonban egy olyan iskola, amelyről Szent-Györgyi Albert is bizakodott gondolatának megfogalmazásakor. Azok a szellemi értékek, amelyeket Sziksai Lajos hagyott ránk vezéreltek az iskola pedagógusait a névadó ünnepségen, az első emléknap megszervezésekor, a következő tizenhárom emléknap megszervezésekor, és tegnap is, amikor a XV. Emléknapot ünne-

peltük." Beszédét így zárta: „Köszönöm a magam, a pedagógustársaim, az iskola teljes munkaközössége nevében, a gyerekeink, a szülők, a sámsoni közösség nevében az elkötelezettséget azon személyek részéről, akik tettek azért, hogy ez a szobor elhelyezésre kerüljön itt a Sziksza Lajos által épített régi óvoda és az új óvoda között. Egy régi, 114 éven keresztül az óvodának helyet adó épület, amely eltérően más pusztulásra rendelt épülettől felújításra került, és itt áll az új korszerű óvoda, amely felépülésére lehetőség adódott. Valamint közöttük itt áll Sziksza Lajos szobra, amely jelentheti a hidat, a folytonosságot a múlt és a jelen között."

Bántó Csenge Reményik Sándor: Utolsó munkás című versét szavalta el, majd Szász Bálint Róbert esperes osztotta meg gondolatait a közösséggel: „...az egyik gondolat, amely bennem megfogalmazódott és szeretném a kedves jelenlévőkkel megosztani az az, hogy minden bizonnyal egy szobor állítása egy olyan testvérünknek, aki néhány, jó néhány évtizeddel ezelőtt élt és emlékezetes tetteket hajtott végre egyfelől jelenti azt, hogy a közösséggünk, szilágysámoni magyar közösség a múltjára tekint, és mindazokat az értékeket, megvalósításokat, azokat a személyeket emeli föl, azokra emlékezik, akik mindezeket véghezvitték. S ne gondolják a kedves jelenlévők, hogy ez egy olyan keveset érő dolog..." -mondta. A köszöntések után megtörtént a szobor leleplezése, majd pedig koszorúzással és a magyar himnusz eléneklésével zártult a leleplezési ünnepély.

11.00 órától ünnepi műsorra folytatódott a program a helyi kultúrothonban. László László történelemtanár és Lakóné Hegyi Éva muzeológus történelmi előadás keretében mutatták be Sziksza Lajos életét és munkásságát, valamint Kovács Kuruc János történelemtanár is köszöntötte a nézőket. Szabó Csaba vezetésével Balog Dániel, Bántó Annabella és Péli Lilla zenés összeállítása következett, majd pedig a L'Adyk lépett színpadra, amely a Zilahi Silvania Főgimnázium magyar tagozatos diáksaiból alakult együttes, felkészítőjük Fazakas István zenetanár. Ezek után Tóth József Nagylók, Szilágysámon testvértelepülésének polgármestere szolt az egybegyűltekhez, amelyet Tóth Laura szavalata és a nagylóki citerások műsora követett. Mindezek után színpadra léptek a Sziksza Lajos Általános Iskola elemi osztályos tanulói, s végül a sámsoni Csígeresek Hagyományőrző Néptáncsorozat műsorával zártult a programsorozat.

A hétvégére visszatekintve örömmel mondhatjuk el, hogy sikerült ünnepélyes, meghitt hangulatban felavatni azt a mellszobrot, amely méltóképpen emlékezteti az utókort Szilágysámon szülöttjére, Sziksza Lajosra, a halhatatlan szilágysági alispánra.

Szilágyság nr. 48, 6 decembrie 2019

Politicianul și revoluționarul Sziksza Lajos (1825 - 1897), care a fost vice-comite al comitatului Sălaj, s-a născut în Șamșud. În anul 2019 a fost inaugurat bustul lui în satul natal, cu această ocazie a fost organizat și un sir de evenimente culturale.

MARIN STEFAN
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

La Șimleu Silvaniei, colind pentru suflet

Motto: „Crăciunul! E vremea când aprinzi focul ospitalității în casă, iar flacăra bunătății încetăște”.
Washington IRVING (1783 - 1859), scriitor american

Suntem în luna lui Undrea, au venit sărbătorile de iarnă. Decembrie este „luna cadourilor”, iar Moș Nicolae a trecut pe la multe familii cu sacul lui fermecat, oferind daruri de tot felul. Se apropie Crăciunul, marea și minunata sărbătoare a Nașterii lui Iisus Hristos, prilej pentru organizarea și desfășurarea multor activități de preaslăvire a Mântuitorului nostru.

În acest context, Protopopiatul Greco-Catolic Șimleu Silvaniei, Biroul Pastoral Eparhial pentru Tineri Oradea și Enjoy Music Oradea au organizat concertul „Colind pentru suflet”. Acesta s-a constituit într-un „spectacol caritabil” pentru suplimentarea fondurilor bănești alocate copiilor și tinerilor de Biserica Greco-Catolică șimleuană, în multiplele activități pentru aceștia. Printre activități se numără: întâlniri protopopiale, eparhiale și naționale; exerciții spirituale (trei zile

de reculegere spirituală, în locații deosebite, în prezența unui preot, expert în pastorală tinerilor); prezențe la Campusul Ecumenic de la Loreto – Italia; participări la cursul de formare muzicală de la Roma. Acest concert inedit s-a desfășurat în seara de duminică, 8 decembrie 2019, în fața Sfântului Altar al bisericii amintite, în prezența multor enoriași și simleuanii, și nu numai. Prezentatorii au fost elevii: Anamaria Pop – Colegiul Național „Silvania” Zalău și Alex Câmpan – Colegiul Național „Simion Bărnuțiu” Simleu Silvaniei, cei care, alternativ, au vorbit frumos despre Nașterea Domnului și despre acest spectacol caritabil, precum și despre cei care au interpretat frumoasele colinde românești.

Spectacolul a început cu prezentarea minunatei povești a Nașterii lui Iisus Hristos, o dramatizare intitulată „Nașterea Domnului”, prin Parohia Greco-Catolică. Actori, pe cât de tineri, pe atât de icsuși, au fost elevi ai Școlii Gimnaziale „Silvania”, ai școlii din satul Iaz (comuna Plopis) și ai școlii din satul Șumal (comuna Marca), sub regia profesoarei pentru învățământ primar Florica Bodea. Costumația a fost adekvată evenimentului, iar distribuția a fost următoarea: povestitor – Celia Bodea, Iosif – Denis Lucaci, Maria – Lavinia Rad, Irod – Luca Santavan, Irodiada – Medeea Criste, servitoare de curte – Diana Dragoș, soldat – Andrei Soica, Artaban – Sebastian Satmari, Melchior – Adrian Cadar, Gașpar – Cristian Pașca, Baltazar – Ianis Man, cei trei cărturari – Melania Haraga, Luca Bodea și Samira Marion, cei trei păstori – Marc Lucaci, Bogdan Zaha și David Zaha, îngerul 1 – Ioan Rațiu, îngerul 2 – Ariana Bregea, îngerași – Natalia Chiș, Maria Pop, Ema Muste, Carina Hnatiuc, Lavinia Dragoș, Alexandra Bodic și Alissia Pop, stea – Diana Andor, familia 1, tatăl – David Șipoș, mama – Albert Antonia, familia 2, tatăl – Vlad Hnatiuc, mama – Alexandra Pop, copilul – Vlad Pop, copil sărac – Carla Laslo, oameni – Diana Valverde și Alesia Sabou, hangița – Triana Soica, la orgă – Amadeea Bodea. Toți elevii au avut o evoluție scenică încântătoare, emoționând asistența, care i-a răsplătit cu aplauze prelungi. Aceștora li s-a alăturat Trupa de Fluierași, pregătită de profesoara Felicia Man - Școala Gimnazială „Silvania”, interpretând și două cântece: „La Viflaim, colo-n jos” și „Fratello Sole, sorella Luna”.

Apoi, au răsunat vocile de colindători ale tinerilor: Alex Cristea, Natalia Bendre și Paula Popa, soliști ai Ansamblului „Enjoy Music” din Oradea, care, aducând vestea Nașterii Domnului, au făcut să tresalte sufletul de bucurie al spectatorilor. Întrucât Crăciunul, lângă bradul împodobit frumos, este sărbătoarea bucuriei și a familiei, a venit să colinde și Corul de copii „Enjoy Music”, cu elevi din clasele pregătitoare până la a patra, de la Liceul orădean „Iuliu Maniu”, dirijat de către Ovidiu Lazăr și Alexandru Cristea. Prin vocile acestor copii deosebiți, s-au retrait, cu nostalgie, anii copilăriei, fiind răsplătiți cu aplauze binemeritate, pentru colindele: Deschide ușa, creștine!; Îngerii-n a noastre plaiuri”; Colindăm, colindăm, iarna! A urmat elevul Bogdan Hurban – Colegiul Național „Simion Bărnuțiu” Simleu Silvaniei, care, cântând, a arătat cum colindul este o zestre spirituală care transmite un mesaj ceresc, o veste de la Dumnezeu, cu menirea de a sluji vieții, de a duce binele în lume și printre oameni, fiind aplaudat cu generozitate. În continuare, elevii

clasei a IV-a C, dirijați de Florica Bodea, au interpretat cu măiestrie colindele: „Din Cer senin” și „Trei păstori”.

Corul Bisericii Creștin Baptiste nr. 1 Șimleu Silvaniei – dirijat de către Sorin Bucur, a colindat cu „O, Prunc Divin!” și „Să-l încoronăm pe Iisus!”, amintindu-ne de memorabilul îndemn al Papei Francisc la vizita sa în România: „Să mergem împreună!”. Da, indiferent de religie și naționalitate sau alte deosebiri, să căutăm căile care ne unesc, nu pe cele care ne separă, să ne respectăm reciproc și să ne apropiem, în același timp. Apoi, un grup de tineri din comuna Plopiș, sub conducerea preotului paroh Ioan Șanta, de la Parohia Greco-Catolică, a venit cu „Viflaimul”, o variantă tradițională de colind din zona pitorească de la poalele Munților Plopiș, impresionându-ne.

În continuare, a fost prezentat Grupul de colindători „Teo și prietenii” din Șimleu Silvaniei: Paul Mărincean, Andreea Rus, Alexandru Silaghi, Adrian Lipo, Natalia Rațiu, Diana Moisi, Lavinia Rad și Iasmina Lupou – toți elevi ai Colegiului Național „Simion Bărnuțiu”, sub coordonarea profesorilor Teodor Pocola și Adrian Lipo. Ca de obicei, aceștia au fascinat publicul spectator, cântând: Om bun, deschide-ne poarta!; Altfel de Colind; O, cine este acest copil? În aplauzele celor prezenți, a fost prezentat, din nou, Ovidiu Lazăr – orădeanul de origine șimleuană. Cu vocea-i caldă și o sensibilitate de excepție, acesta a cântat „Copilule, cu ochi senini!” și „Vin colindătorii!”. Refrenul cântecului al doilea a fost cântat împreună cu spectatorii, spre entuziasmul tuturor!

Spectacolul s-a încheiat cu o alocuțiune a preotului paroh Nicolae Bodea, care a spus: „Lăudat, să fie Iisus! Între tineri mă simt, întotdeauna, bine și suntem cu toții tineri în această seară, mai ales că am avut o seară plină de tinerețe, aici, la Șimleu Silvaniei, colorată de vocile frumoase ale tinerilor și copiilor din Oradea, ale tinerilor și ale copiilor de la Șimleu Silvaniei, cât și de la Plopiș sau Șumal. A fost o seară, sper, minunată pentru toți. Important, dragii mei, să-i ajutăm pe tinerii noștri și pe copiii noștri să privească spre Cer. Astăzi, la predică, evanghelia ne vorbea tocmai de femeia gârbovă, care nu putea să privească Cerul, le vorbea credincioșilor despre importanță de a privi spre Cer. Acolo este adeverata noastră fericire, acolo este adeverata noastră libertate. Ori, mai mult decât oricând, astăzi este important să-i ajutăm pe tineri, să-i încurajăm, să-i sprijnim, să le oferim toate mijloacele necesare ca să poată să privească înspre Cer, înspre Dumnezeu. Ori, întotdeauna, cu Hristos nu este altceva decât această experiență a infinitului, această experiență a relației cu Dumnezeu. Vă mulțumesc, în această seară, tuturor care sunteți prezenți! Mulțumesc tuturor corurilor! Mulțumesc, inclusiv, Bisericii Baptiste din Șimleu Silvaniei, care ne-a dat, aşa cum zicea Alex în prezentare, acea dimensiune de comuniune a tuturor bisericilor, care este extrem de importantă. Și, de fapt, este, cum spunea și Alex, mesajul Sfântului Părinte Papa Francisc, la venirea sa în România. E mai important, astăzi mai mult decât oricând, să mergem împreună, mai ales noi, ca și biserici, ca și creștini. Dacă alte dimensiuni ale societății nu pot să se adune, să fie, să meargă împreună, măcar noi, prin dimensiunea credinței, să

încercăm să fim și să mergem împreună. (...) Mulțumim tuturor care au cântat, ne-au încântat! Si mulțumim prezenței dumneavoastră în număr aşa de frumos, pentru că fără public, fără dumneavoastră, această seară nu era frumoasă cu adevărat! O seară binecuvântată! V-așteptăm duminica viitoare, de la ora 17:00, la Concertul Corurilor din Șimleu Silvaniei „O, ce veste minunată!”. Iată, o altă inițiativă frumoasă a Șimleului, în care toate bisericile, împreună, organizează un concert. Aici, la Șimleu, chiar se trăiește și se simte credința, împreună. O seară binecuvântată! Lăudat, să fie Iisus!”.

Așadar, acest spectacol caritabil, într-un minunat „Colind pentru suflet”, a fost o frumoasă și emoționantă întâlnire, o apropiere autentică a unora de alții și, în special, o apropiere de Mântuitorul nostru, Iisus Hristos, cel care ne aduce pace și bună înțelegere! În plus, cu cei 3.359 de lei și 100 de euro dăruiri de enoriași, cu această ocazie, Parohia Greco-Catolică „Sfânta Treime” Șimleu Silvaniei v-a suportat mai ușor costurile unora dintre activitățile programate pentru copii și tineri.

Tuturor, CRĂCIUN FERICIT!

Magazin Sălăjean, 11 decembrie 2019

Şefii de promoţie din Șimleu Silvaniei

Motto: „*Fiecare copil pe care-l instruim este un om pe care-l câştigăm*”.

Victor HUGO (1802-1885), scriitor francez

Şcoala este instituţia care, prin procesul instructiv-educativ, oferă multe informaţii despre viaţă, societate şi lumea înconjurătoare. Ea are un rol important, atât în dezvoltarea caracterului copiilor şi al tinerilor, cât şi în interrelaţionarea lor, asigurând o stare de bine individuală şi colectivă. În plus, şcoala formează capacitaţi specifice fiecărui domeniu de activitate prin harul dascălilor, educatori, învăţători şi profesori, deopotrivă. Ca atare, educaţia, cu tot ceea ce ține de învăţământ, este cea mai importantă prioritate naţională. De-a lungul timpului, „şcoala șimleuană” a răspuns bine acestui deziderat. N-au existat ani școlari în care oraşul Șimleu Silvaniei să nu aibă elevi participanţi la etapele naţionale ale olimpiadelor şi concursurilor şcolare. De fiecare dată, Primăria şi Consiliul Local au desfăşurat festivităţi de premiere a elevilor calificaţi la finalele pe ţară, precum şi a celor care s-au remarcat la nivel naţional. De asemenea, cu prilejul absolvirii cursurilor gimnaziale şi liceale, au fost premiaţi şefii de promoţie din fiecare unitate de învăţământ. În anul acesta, din cauza pandemiei de coronavirus, olimpiadele şi concursurile şcolare nu

s-au mai organizat, iar festivitățile de absolvire a școlii sau a liceului s-au desfășurat online.

Totuși, și acum, Primăria și Consiliul Local Șimleu Silvaniei au organizat o activitate de premiere a șefilor de promoție din școlile gimnaziale și liceele șimleuane. Aceasta s-a desfășurat joi, 11 iunie 2020, la Primăria șimleuană, în biroul primarului Septimiu Cătălin Țurcaș, ținându-se cont de toate regulile impuse de „starea de alertă”, instituită la nivel național.

Astfel, Septimiu Cătălin Țurcaș a invitat în biroul său, rând pe rând, câte doi elevi, explicându-le scopul acestei întrevederi și purtând cu fiecare un dialog despre școală și viață, despre orientarea profesională viitoare. Felicitându-i pentru rezultatele remarcabile obținute la învățătură și purtare, le-a înmânat câte o Diplomă de Excelență și un premiu în bani și le-a urat succes la examenele viitoare.

În anul școlar 2019-2020, șefi de promoție au fost elevii:

- **Școala Gimnazială „Silvania”**: Alexia SÎRCA (clasa a VIII-a A) – media generală V-VIII, 10,00; Maya-Rianna AMBRUŞ (clasa a VIII-a C) – media generală V-VIII, 10,00; Mara Teodora GEIGER (clasa a VIII-a C) – media generală V-VIII, 10,00; Tudor PORCAR (clasa a VIII-a C) – media generală V-VIII, 10,00; Luca SANTAVAN (clasa a VIII-a C) – media generală V-VIII, 10,00; Casian Andrei VANCEA (clasa a VIII-a C) – media generală V-VIII, 10,00.

- **Școala Gimnazială „Horea”**: Dalia ȘANDOR (clasa a VIII-a) – media generală V-VIII, 9,99.

- **Școala Gimnazială „Báthory István”**: BŐTI Kincső Sarolta (clasa a VIII-a) – media generală V-VIII, 9,98.

- **Colegiul Național „Simion Bărnuțiu”**: Raluca Nicoleta ARDELEAN (clasa a XII-a C) – media generală IX-XII, 9,95 (secția română); BAGOLY Rebeka Paula (clasa a XII-a D) – media generală IX-XII, 9,83 (secția maghiară).

- **Colegiul Tehnic „Iuliu Maniu”**: Crina Adelina ARDELEAN (clasa a XII-a B) – media generală IX-XII, 9,84.

- **Liceul Tehnologic „Ioan Ossian”**: Denisa Ioana ZOICAŞ (clasa a XII-a A) – media generală IX-XII, 9,78 (secția română); KINCSES Edina (clasa a XII-a B) – media generală IX-XII, 9,46 (secția maghiară).

Despre acest eveniment, intrat în tradiția șimleuană, primarul Țurcaș a spus: „Șimleu Silvaniei este un oraș al școlilor și, de fiecare dată, luna iunie înseamnă sfârșitul unei etape pentru câte o generație de elevi. Evident că, aceste evenimente, care au loc la fiecare școală din oraș în luna iunie, sunt încărcate de emoție. Din păcate, anul 2020 a fost un an mai urât pentru absolvenții claselor a VIII-a și a XII-a, pentru că aceste festivități n-au putut să aibă loc din cauza subiectului acesta național și mondial. Din cauza faptului că, pe plan mondial, virusul a fost dușmanul esențial al tuturor. Cu toate acestea, Consiliul Local și Primăria orașului Șimleu Silvaniei se aplecă cu mult respect asupra acelora care, de-a lungul anilor, au obținut rezultate deosebite, rezultate senzaționale. Și, conform Hotărârii Consiliului Local, șefii de promoție beneficiază de câte o Diplomă de Excelență și o sumă de

bani. N-am ratat această ocazie, chiar dacă n-am putut să-o facem într-un cadru festiv. I-am invitat pe șefii de promoție, evident, pe rând la Primărie, unde le-am oferit aceste premii, i-am felicitat și le-am dorit mult succes în continuare. Profit și de acest prilej, pentru a le transmite convingerea mea că rezultatele deosebite pe care le-au obținut în anii de școală îi vor face câștigători în lupta aceasta cu viața și, de fapt, mai bine zis, în lupta aceasta cu performanța. Sunt convins că cei din clasa a VIII-a vor intra la școlile și liceele pe care le doresc, iar cei care termină clasa a XII-a, la facultățile pe care le doresc ei. Vreau să-i felicit încă o dată, să le doresc mult succes și, în același timp, să le mulțumesc profesorilor și, nu în ultimul rând, părinților, cei care le-au fost în fiecare moment al vieții niște susținători adevărați!".

Așadar, din nou, cei mai buni elevi din „școala șimleuană” au fost răsplătiți cum se cuvine de Primăria și Consiliul Local din Șimleu Silvaniei. Acum, urmează „revanșă” acestora, care trebuie să aibă în vedere că, aşa cum spunea Seneca, „în mare parte, succesul stă în voința de a învinge”.

TUTUROR, felicitări și succes în continuare!

Magazin Sălăjean, 15 iunie 2020

Primarul Septimiu ȚURCAŞ, o certitudine pentru șimleuani

Duminică, 27 septembrie 2020, s-au desfășurat alegerile locale. În orașul Șimleu Silvaniei, 3.258 de votanți (din 5.641) l-au ales în funcția de primar pe independentul **Septimiu ȚURCAŞ**, susținut de PNL. Acesta a fost urmat de către Cristian Ioan Opriș, candidat PSD (937 voturi) și de către Dan Pop Silvăsan, candidat Pro România (612 voturi). Astfel, Septimiu Țurcaș se află în fruntea comunității șimleuane din anul 2004. În acest context, am realizat acest interviu.

Reporter: Domnule Septimiu Țurcaș, vă felicit pentru faptul că șimleuanii v-au ales pentru a cincea oară, consecutiv, în funcția de primar! În urmă cu peste 16 ani, în 20 iunie 2004, ați devenit, pentru prima dată, primarul urbei de la poalele Măgurii Șimleului, în cel de-al doilea tur de scrutin, la care au participat mulți tineri. Atunci, în interviul de la miezul nopții, față de votul acestora, mi-ați declarat, printre altele: „au crezut în victoria tinereții lor, iar eu sunt exponentul acesteia. Și, pentru că reprezint speranța unei noi generații, ei mi-au dat girul lor pentru o nouă administrație a urbei de sub Măgura silvană”. Acum, ce credeți că v-a propulsat, din nou, în învingător?

Septimiu Turcaș: Dacă în 2004 Septimiu Turcaș putea să fie o speranță pentru o nouă generație, era pentru faptul că administrația avea nevoie de o re-vigorare. Și, spre bucuria mea, șimleuanii mi-au acordat încrederea. S-au dus cu speranță pe candidatul Septimiu Turcaș. Cred că în cei 16 ani, Septimiu Turcaș, fără lipsă de modestie, și-a făcut datoria față de șimleuanii. Și, de fiecare dată, într-o comunitate normală, oamenii își aleg reprezentantul comunității care se străduie să facă ceva pentru ei. Nu-l aleg nici pe cel mai cu experiență, nici pe cel mai vârstnic, nici pe cel mai Tânăr, nici pe cel mai frumos, nici pe cel mai urât. Ci, aleg o speranță. Dacă ceea ce se întâmplă în comunitatea lor nu este direct proporțional cu dorințele lor, aleg o certitudine. Cred că Septimiu Turcaș a fost o certitudine și acesta a fost motivul principal pentru care, și astăzi, peste 60 % dintre cei care au participat la vot au ales, dintre cei cinci candidați, ca primar, pe Septimiu Turcaș.

Rep.: Cum vedeti parcursul din această campanie electorală pentru alegerea primarului din orașul Șimleu Silvaniei?

S.T.: Fiecare a făcut campanie cum a considerat că este mai bine sau, să fiu mai concret, campania fiecărui cred că este oglinda sufletului pe care îl are. Dacă unii au considerat că ceea ce au ei în interiorul sufletului, adică multă mizerie, înseamnă reprezentativ în campanie pentru ei, aşa au făcut. Noi ne-am străduit să facem o campanie frumoasă, curată și să nu ne coborâm la un nivel foarte jos pe care au încercat unii să-l aducă în prim plan, în această campanie.

Rep.: Sunteți mulțumit de ceea ce ați realizat în acești 16 ani, împreună cu echipa dumneavoastră? Care ar fi unele dintre reușite?

S.T.: Răspunsul este simplu. Sunt foarte mulțumit și nemulțumit. Adică, sunt foarte mulțumit pentru proiectele importante pe care am reușit să le implementăm sau care sunt în implementare. Și, pot să vă dau nenumărate exemple pe sănătate, pe învățământ, pe cultură, pe infrastructură. Și, nemulțumit pentru proiectele care, încă, nu s-au implementat. Și, vă dau exemple, precum: Cetatea Báthory, canalizarea orașului, extinderea rețelei de distribuție cu apă și canal sau reabilitarea rețelei de distribuție de apă și canal. Sunt mulțumit că am reușit un parteneriat cu o firmă, ca să introducem gaze pe multe dintre străzile orașului. Iar ca nemulțumire, faptul că pe strada 22 Decembrie 1989, o stradă importantă a orașului, nu avem gaze de-loc, iar canalizare, doar pe o jumătate din această stradă.

Rep.: Ce așteptări aveți de la noii aleși, de la viitorul Consiliu Local?

S.T.: Eu n-am așteptări, eu consider că ei au obligații. Cred că viitorul Consiliu Local trebuie să se implice aşa cum se cuvine și în mod legal, pentru binele comunității noastre. Reprezentanții de dreapta va trebui să respecte majoritatea pe care șimleuanii au dat-o. Așteptările mele de la oamenii care au câștigat alegerile sunt normale, legate de proiecte, de implicarea lor în proiecte apropiate de dorințele și de necesitățile șimleuanilor. Și o mai bună colaborare între cei care i-au trimis în Consiliul Local și Executiv, respectiv, primarul ales și viceprimarul care va fi propus în prima ședință de Consiliu Local.

Rep.: Domnule primar, în oraș au existat de-a lungul timpului diferite publicații ale administrației locale, prin care era etalată întreaga activitate. Citindu-le, șimleuanii și nu numai, aflau despre: atribuțiile celor din Primărie și Consiliul Local; hotărârile luate și folosirea banilor publici; concursuri, licitații și concesionări; servicii oferite cetățenilor; extrase din legi de mare interes etc. Veți relua o astfel de editare sau veți merge pe o variantă online, pe site-ul oficial al Primăriei, pe facebook sau pe TV-cablu?

S.T.: Domnule profesor, asta este o întrebare pe care ar trebui să v-o întorc. Vă spun și de ce. Pentru că, dumneavastră ați fost, în toți acești ani, omul care a făcut legătura dintre ceea ce se întâmplă în Șimleu și ați adus, prin intermediul presei, toate lucrurile care se întâmplă, ați făcut într-un fel istoria orașului. Iar răspunsul la această întrebare cred că este la dumneavastră. Dacă aveți disponibilitate să țineți vie o astfel de publicație, eu, ca primar, vă garantez că voi da tot sprijinul logistic, încât această publicație să existe. Dar cum fiecare trebuie să se ocupe de ceea ce se pricepe mai bine, eu o să mă ocup de administrație, iar dumneavastră sau alții oameni, sau tineri pe care-i putem polariza să facă o revistă, un cotidian, cred că spun prea mult, un ziar lunar sau de patru ori pe an, cred că ideea este binevenită. Așa că, mingea este în terenul dumneavastră!

Rep.: Care sunt gândurile primarului Septimiu Turcaș către toți șimleuanii?

S.T.: Primul gând care-mi vine în minte este cel de recunoștință, de mulțumire pentru toți aceia care și-au exprimat votul pentru Septimiu Turcaș, ca primar, pentru Dinu Iancu Sălăjeanu, ca președinte al Consiliului Județean Sălaj, pentru Partidul Național Liberal, la nivel local, cât și la nivel de județ. Apoi, pentru cei care au considerat că alt primar va fi potrivit pentru orașul Șimleu Silvaniei, lucru care se întâmplă de fiecare dată și la fiecare alegeri, le garantez că voi fi primarul lor și voi fi foarte deschis la tot ceea ce înseamnă gânduri bune și condiții pentru dezvoltarea orașului. Și, vă garantez că, voi fi foarte deschis la orice proiect benefic comunității noastre și care va fi adus în Consiliul Local, indiferent că inițiatorul face parte din Partidul Național Liberal, UDMR, USR, Pro România sau, chiar, PSD.

Rep.: Mulțumindu-vă pentru acest interviu, vă urez multă sănătate și succes în fiecare activitate!

S.T. : Și eu vă mulțumesc! Vă doresc și dumneavastră multă sănătate și putere de muncă! Garantez, tuturor șimleuanilor, că voi rămâne același om pe care l-au cunoscut și-l cunosc.

Rep.: Să auzim de bine!

AUGUSTA TEȘINSCHI
Magazin Sălăjean

Magazin Sălăjean

,,Amintiri despre Zalău”

Nu știu alții cum sunt, dar eu când mă gândesc la locul nașterii mele, la Zalău, la cofetăria Carpați unde savuram mereu câte o prăjitură, la mama care ne striga să venim repede în casă să facem baie pentru că „se ia apa”, la cinematografele „Scala” și „Libertatea” unde ne duceam mereu la film, la orele de școală de după-amiază... Doamne, ce mulți mai eram! Nu mai aveam loc în școli și eram nevoiți să facem cursuri după ora 12. Când mă gândesc la farmecul copilăriei, deși nu aveam atâtea, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie. Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părintii, frații, surorile, bunicii și rudele erau în putere și sănătoși. Casa ne era îndestulată, iar băieții și fetele „megieșilor” erau de-a pururea în petrecere cu noi. Și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea! Și pe atunci și eu eram veselă ca vremea cea bună, sturlubatică și copilăroasă ca vântul în tulburarea sa. Ce vremuri frumoase! Ce dragu-mi era orașul nostru cu Valea Zalăului, care atunci nu era plină de atâtea gunoie și buruieni. Drag îmi era tata, Dumnezeu să-l ierte, mama, vecinii, tovarășii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă mă desfătam pe gheăță și la săniuș, iar vara, în timpul liber și-n vacanță ne întâlneam „afară”, în fața blocului sau la bunici. Ce vremi și ce oameni mai erau pe atunci! Ș-apoi Zalăul, și pe vremea aceea, nu erau numai aşa, un oraș de oameni fără căpătăi, ci un oraș vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului, cu gospodari tot unul și unul, cu oameni de cuvânt, fără corupție, fără corupti, fără şomeri, fără antreprenori, fără infracționalitate, fără fântâni multicolore, fără semafoare inteligente, fără investiții cu bani europeni, fără ipocrizie, fără populism. Ce știam noi ce-i ăla? Eu mi-aduc aminte de Zalăul plin de oameni care faceau cinste orașului. N-am auzit atunci, copil fiind, de atâtea rele și bube. Chiar dacă au fost, câte-s acum.... Ce mulți eram - fete, flăcăi, lume! Acum, cu toată prosperitatea, cu tot luxul, cu toate florile, cu toate drumurile asfaltate, cu toate investițiile celor care ne conduc de la Revoluție încocace, ne împuținăm. Blocurile rămân goale, școlile se închid din lipsă de copii. Ce mulți au plecat! Unii de tot, alții departe, în alte orașe și țări, pentru un viitor mai bun. Ce mulți... Parcă toți cei buni au plecat. Ne împuținăm pe zi ce trece. Ne pleacă tinerii și asta-i crunt! Și cel mai crunt e faptul că cei care ar trebui să-i opreasă, nu o fac! Viziune, pas. Perspective, pas! Pentru că la noi, aici, la Zalău sunt, vorba poetului ”La noi sunt cântece și flori și lacrimi multe, multe.../Din vremi uitate, de demult,/Gemând de grele patimi, Deșertăciunea unui vis/Noi o stropim cu lacrimi...Sub cerul nostru-nduioșat/E mai domoală hora/ Căci cântecele noastre plâng/ În ochii tuturora”.

Angajăm personal, „salar atractiv”

Clasica lozincă pe care tot o aud în ultima vreme, cum că românu-i puturos și nu vrea să muncească m-a pus, aşa, un pic pe gânduri. Poate și din prisma meseriei pe care o practic, pentru că aud și văd zilnic, aici la noi: oameni care-și caută de lucru, oameni nemulțumiți de joburile pe care le au, statistici cu și despre şomeri, oferte de muncă, disponibilizări, mâhniri ale angajatorilor. Da, mâhniri că nu-și găsesc oameni – mâna de lucru, chiar dacă a crescut salariul minim. Nu, eu zic că românu’ nu-i puturos, ci mai degrabă sătul și scărbit de lipsa respectului pe care nu îl primește pentru munca pe care o prestează. Sincer, nici râsul nu te mai pufnește când vezi anunțuri de genul ”candidatul ideal”, care trebuie să aibă „spirit de echipă”, „bun comunicator”, „prezentabil”, „înținută îngrijită”, „rezistență la condiții de stres”. Și pentru toate acestea majoritatea angajatorilor oferă ”salar atractiv”. Da! 2.230 de lei brut, ceea ce înseamnă „un salar” net de 1.346 de lei. Îmi pun și eu întrebarea, cum un om, un Tânăr, proaspăt absolvent cu studii superioare, sau fără studii, se poate descurca cu acești bani. Mea culpa, am uitat să precizez că salariul minim brut pentru persoanele cu studii superioare este de 2.250 de lei, mai mare cu 20 de lei, comparativ cu persoanele care nu au absolvit cursurile unei universități. Dacă stăm bine și calculăm, dintr-o astfel de leafă nu reușești să îți plătești chiria, iar mâncarea, cheltuielile și hainele, adică strictul necesar, sunt un lux. Și, tot ”puturoșii ăștia” care nu vor să muncească își iau inima în dinți, uneori singuri, alteori cu toți membrii familiei și pleacă. Pleacă afară unde, tot din leafa minimă pe care o primesc de la angajatorul european, reușesc să trăiască. Și culmea, auzim și citim în presa străină despre ”românii noștri puturoși”, că sunt apreciați de angajatorii europeni. Nu știu cum se face că, în ultimii ani, sectorul public nu duce lipsă de forță de muncă. Și nu mă refer la joburi de conducere, nici la cele adresate persoanelor cu studii superioare, ci pur și simplu la cele accesibile oricarei persoane cu studii medii. Oare de ce? Nu e o rușine să fii muncitor în fabrică, pentru că fiecare, până la urmă, își câștigă pâinea, sau după caz cozonacul, prin munca lui. Să muncești în condiții de grupa I, misere de altfel, și tu să fii plătit pentru condiții normale? Să te persifleze cel care-ți dă un ”salar atractiv” de 1.346 de lei net plus bonuri? Românule, pleacă până mai poți! Nu merită să te chinui! Oricât de empatică sunt, încerc să mă pun în situația celor care-și respectă lucrătorii cu 1.300 de lei lunar. Sincer, mi-e rușine! M-am mutat la casă. Am două mașini. Îmi permit o ieșire în fiecare weekend, masaj, manichiură, pedichiură, coafor, shopping, chiar tot ce vreau. Pe Lună n-am ajuns. Iarna asta am fost și la schi în Austria, pentru a patra oară. Sunt un om deștept și am muncit mult să ajung aici, să-mi permit toate acestea. Chiar sunt bun! Sunt cineva! Iar cu Maria, fata de cablaje, trebuie să fac ceva! Mi-a cerut ”mărire de salar”. Nesimțita! Zice că nu-i ajung banii și ea fumează! Mai bea și cafea! În plus, muncește și peste

program, la cineva, trei ore zilnic. Mai ia și de acolo bani și ei tot nu-i ajung? La mine vine obosită a doua zi. Ce nesimțită! Cred că-i aplic o penalizare. Trebuie să fac ceva, că aşa nu se mai poate!

Magazin Sălăjean, 3 februarie 2020

Nimic nu e gratuit!

Ne confruntăm cu echipa de Covid, echipa de boală, de moarte și echipa de necunoscut. Da, sunt componente evidente ale actualei situații. O foarte mare problemă este lipsa de încredere în autoritate. E evident, nu?! O lipsă de încredere exprimată prin teamă și panică. Suntem atenți la ceea ce fac și ce spun cei care ne conduc. De ce ar mai avea oamenii încredere, când chiar și acum în aceste situații extreme, de viață și de moarte, suntem minți. Ideea de la care pornim este că vom fi păcăliți și mereu avem îndoieri. Foarte adevărat! Observ că oamenii, cetățenii, nu au încredere în nimic ce ține de stat. Ne aflăm într-o criză a încrederii și într-o criză a reputației mai mult ca niciodată. Aceasta este efectul a multor ani de erodare. În cea mai mare parte lipsa de încredere se datorează lipsei de transparență, de autenticitate și de consecvență a instituțiilor. Senzația că suntem minți sau înselați a dat naștere unor anxietăți și unei vulnerabilități. Eu adesea am certitudinea că politicienii vor lua cele mai proaste decizii pentru noi. Nu mai știu ce instituții media să urmăresc, iar stările false parcă nu le mai disting de cele reale. În definitiv, încrederea este o funcție esențială a omului și nu putem trăi fără ea. La începutul lunii aprilie, sursele oficiale anunțau că în Sălaj va funcționa în cel mai scurt timp posibil un laborator de testare Covid – 19. Au trecut circa trei săptămâni și nimic. Nimeni nu mai știe nimic și în tot acest timp autoritățile tac. Dacă întrebai la instituția X ești trimis pentru răspuns la instituția Y. Când ajungi la Y, ești redirecționat la instituția Z. Și tot așa, la infinit. Nimic concret, răspunsuri evazive. Nici că-i alb, nici că-i negru, nici că-i mama, nici că-i tata. E greu pentru toți cei care în aceste zile luptă împotriva răspândirii virusului. Sunt oameni care luptă cu adevărat și alții care simulează lupta. Pălăriile unora, vechi de mulți ani, din timpurile bune, sunt prea mari. Atât de mari încât le curbează lumina. Nu doar lumina lor, ci și a altora care și-au pus baza și speranță în ei. În schimb, alții n-au pălării, n-au avut niciodată și nici nu intenționează să poarte. Chiar dacă le primesc în cinste, refuză! Sunt genul de oameni care și-au dat seama cu adevărat că nimic nu-i gratis! Să minți că n-ai venit dintr-o zonă roșie și să-i îmbolnăvești și pe alții? Să spui că ajuci, că dai, când, tu, de fapt... iei? Să ieși în față, cu aplauze la scena deschisă să spui că situația e sub control, când de fapt habar nu ai ce se petrece în teritoriu. Eu una, la fel ca alții cetățeni ai acestei țări am înțeles că este important și că trebuie să stăm în casă.

Totuși este o mare diferență între a sta în casă depresivi și a sta în casă liniștiți pentru că cineva, acolo, unde trebuie, are grija de noi.

Magazin Sălăjean, 16 aprilie 2020

VICSAI ZSOLT
.....
Hepehupa

Călăuză însemnată de către Mihai Vlăduț
HEPEHUPA

„Legfőbb célom az irodalmat megszerettetni a fiatalokkal”

2020. február 4-én a Varsolci 1-es Számú Általános Iskolába látogatott Marosán Csaba, a Kolozsvári Állami Magyar Színház színművészé. Humor az irodalomban című előadásával irodalomolvasásra, irodalomfogyasztásra ösztönözte a diákokat. Az alábbi villáminterjű a mintegy 50 perces jó hangulatú előadás után készült a színművésszel.

Vicsai Zsolt: Szeretettel üdvözünk Varsolcon, és a Hepehupa nevében is köszöntelek! Azzal kezdeném, hogy a humor a te korábbi előadásaidban is megjelent már, mert gondolom, sokan emlékeznek Szilágyságban is az Arany János-előadásodra, melyben a Hasadnak rendületlenül című paródiával szórakoztattad a közönséget, illetve Aranynak az angol kiejtésével is többször megismertettél bennünket... Hogyan bővült ez a repertoár egy önálló műsorrá?

Marosán Csaba: Az az igazság, hogy a humor, az egy kulcsszó mindannyiunk életében; ha nincs az emberi életben egy minimális játékosság, jókedv néha, akkor esszenciálisan nincsen semmi, ami megadhassa az életnek a savát-borsát. A fiatalok számára ha az ember irodalmat akar terjeszteni, akkor a humor az egyik legfontosabb eszköz lehet, mert nekem legfőbb célom az irodalmat megszerettetni a fiatalokkal, és nem megutaltatni-meguntatni... Emiatt is a humor, azt hiszem, egy elengedhetetlen dolog. A műsoraim nagyon egyszerűen állítódnak össze: utazásaim során - idestova 98 iskolát érintettem itthon és 130 templomot - néha egy-egy impulzus ér, valaki elmesél egy személyes történetet, például gyerekkorából azt, amit iskolában tanult egy adott költőről, és ily módon indirekt módon kutatómunkát végzek egy-egy költővel kapcsolatosan. Most éppenséggel egy Petőfi Sándorról szóló műsort készítetek, és pozitív értelemben megfertőztek tavaly, amikor is meghívtak a koltói Petőfi Sándor-ünnepségre, és ott nagyon sok előadást tartottak Petőfivel kapcsolatosan, és egyre jobban fölkeltette az érdeklődésemet az, ahogy kialakult egy-egy verse, minden, ami ennek a hátterében állt. Próbálok egy-egy költőt néha belehelyezni napjainkba: milyen lenne, hogyan nézne ki, hogyan gondolkodna, hogyan viszonyulna az aktuális társadalomhoz? Talán épp az aktualizálás is a humor mellett egy fontos kulcsszó! Aktualizálni a fiatalok számára, fölhasználni a modern technológia által adott eszközöket, és nem utolsó sorban - modern szó ez tényleg, és most ne kövezzen meg senki, aki olvassa ezt az interjút - refreshelni, leporolni egy-egy költőről a port, ez egy nagyon fontos dolog. És azt hiszem, hogy az irodalomterjesztés útján az ember nemcsak

irodalmat terjeszt, hanem identitást is próbál megtartani. Én azt mondom, hogy három ember nem létezhet, ha nincsen egy közösség a háttérben: nincsen lelkész, pap, ha nincsen egy közösség, akinek átadja az Istenről kapott üzenetet; nincsen politikus sem, ha nincsen közösség, aki megválassza, hogy aztán ez az ember képviselje őt valahol; és azt hiszem, a legfontosabb számomra színészként, hogy színművész, színész, színész sem létezhet, ha nincsen egy publikum, egy közösség, aki kíváncsi arra, amit a színész a színpadon mond. Én ezen dolgozom és munkálkodom, templomokat és iskolákat látogatva Erdély-szerte, hogy neveljem a közösséget az irodalom szeretetére, az olvasásra, visszatereljem a modern simogató telefonok világába beterelt fiatalokat egy kicsit a nyomtatott könyvekhez.

V. Zs. Visszatérve a műsorban elhangzott szövegekre, azok közül néhányra: a Szerelmes legény Facebook-dalának a szerzőjét ismerhetjük?

M. Cs. Nem, teljesen ismeretlen a szerző, én sem ismerem. A szöveg a Facebookon jelent meg, mert ha van népköltészet, akkor van Facebook-költészet is már napjainkban. Ha a vloggerektől kezdődően bárki ír egy négy sorost, akkor az tulajdonképpen már Facebook-vers.

V. Zs. És a cinderellás (hamupipőkés) szöveg?

M. Cs. A cinderellás szövegnek ismerem a szerzőjét, viszont nem árulhatom el, hogy ki az, úgy adta át nekem a szöveget, hogy őt anonimitás övezze.

V. Zs. Értem. Na de azt azért mégis elárulhatod, hogy mi a neve annak az adatbázisnak, amelyben a magyar irodalom klasszikusainak szókincsét vizsgálhatjuk, és amelyre te is számos előadásodban hivatkozni szoktál.

M. Cs. Hogyne, ennek semmi akadálya: Big Date Techology a neve...

V. Zs. Előadásodban hivatkoztál észak-amerikai turnédra is. Megosztanál erről néhány élményt és adatot a Hepehupa olvasóival?

M. Cs. Tizenegy városban volt szerencsém fellépni az Egyesült Államokban és Kanadában. Közel egy hónapot vándoroltam, mint egykor Ábel Amerikában: Los Angelesről Torontóig, Chicagótól New Yorkig... Találkoztam magyar NASA-kutatóval, színesbőrűvel, aki 19 éve ugyanabba a magyar református gyülekezetbe jár, mert vallja, hogy a magyarok között találta meg az Istenrel való kapcsolatát és a lelke békéjét. Nemcsak '56-os, hanem '44-es emigráns magyarokkal is találkoztam, akik gyerekként szemtanúi voltak Budapest bombázásának. Ezek után kicsit átértékeltem a minden napjainkat. Mi hozzájuk képest kegyelmi állapotban vagyunk, hiszen ha több ezer kilométer is választ el bennünket egymástól, mégis az internet segítségével egy klikkelésre közelebb kerülhetünk egymáshoz. De az ember akkor tudja leginkább értékelni a szülőföldjét, amikor messze sodorja tőle az élet. Ezeknek az embereknek a könyvespolcán megtaláltam Adyt, József Attilát, Benedek Eleket...

V. Zs. Megemlítetted az Agnus rádiót is, amellyel egy újabb projektbe kezdődél. Az érdekelne, hogy az eddig készült felvételek hol hallgathatók meg?

M. Cs. Az eddigi felvételek megtalálhatók az Agnus rádió videói között. Ha valaki fölmegy a rádió Facebook-oldalára, akkor visszatekintheti az első-

ként 2018-ban elindított projektemet is, amivel a centenárium évében pályáztam Kolozsvári Polgármesteri Hivatalnál, és az volt az ötletem, hogy szeretnék megemlékezni az elmúlt egy évszázad nagy erdélyi magyarjairól egy irodalmi kalendárium formájában. És az úgy történt, hogy május elsejtől egészen 2018. december 31-ig minden napra jutott egy jeles erdélyi személyiségek, akinek születési vagy elhalálozási évfordulója volt. Ezt a kalendáriumot én szerkesztettem, és 2-3 perces videóanyagokból áll össze. Majd aztán 2019-ben indítottam el ősszel egy olyan projektet - amit szintén támogatott a városháza -, aminek az volt a célja, hogy negyven napon keresztül elhangzodjon az Agnus rádióban egy-egy Benedek Elek-mese, amit aztán a Facebook segítségével terjeszteni lehet a virtuálitás világában is. Kettős évforduló volt 2019: 160 éve született, és 90 éve hunyt el Benedek Elek, a nagy mesemondó. Idén pedig január elsejtől egészen november 30-áig működtetek egy egyetemes irodalmi kalendáriumot, amelyben nemcsak a magyar irodalom nagyjait, hanem a világirodalom jeles személyiségeit is szerezném egy kicsit „aktualizálni” szintén kalendárium formájában. Azt hiszem, hogy bár egy csepp vagyok a tengerben - és mondják azt is, hogy egy fecske nem csinál tavaszt -, de abban a reményben teszem ezt, hogy erdélyi magyarként azért a közösségről tehetek valamit, amelyből én is sarjadzom. Én is egy népi sarjadék vagyok, ki „törzsömnek élek, érette, általa”. Nagyon is lokálpatrióta vagyok, sose feledem el a gyökereket, amelyekből származom: szilágysági vagyok apai ágon, kalotaszegi anyai ágon, és talán épp ez a nyakas kálvinista magatartás - ahogy Ady Endre írja a Havas Krisztus-kereszt az erdőn című versében -, ez jellemző rám is, hogy kicsit törtetően, büszkén, de Dsida Jenő szavaival élve „mindig magunkért, soha mások ellen” tevékenykedjem. Mert ahogy szintén Dsida írja: „sót párolunk, vásznakat szövünk, s míg kisebbítnekn, lassan megnövünk”. Én evvel a gondolattal szoktam faluról falura bolyongani, és iskoláról iskolára, mert azt hiszem, hogy egy sokkal szebb jövőt is ki lehet építeni itt, viszont nagyon fontos, hogy „mindig magunkért, soha mások ellen”.

V. Zs. A harmadik Agnus rádiós projekted tehát az eddigi leghosszabb lesz. Kívánunk hozzá sok sikert, és visszavárunk a Szilágyságba!

M. Cs. Nagyon szépen köszönöm! Mindig nagy szeretettel jövök haza... Én is elmondhatom, hogy a zilahi négy esztendő engem is determinált...

Hepelupa, 2020/1.

Rezumat: Interviu realizat cu actorul Teatrului Maghiar de Stat din Cluj, dl Marosán Csaba. Artistul este originar din Sălaj, și a fost întrebat despre proiectele sale recente, dar și despre experiențele trăite cu ocazia vizitei sale în Statele Unite ale Americii.

Bekő N. Ildikó emlékére

Szövegei igazi prózaíróra vallottak, aki nemcsak elmesél egy-egy történetet, hanem általuk az élet összefüggéseit és ezek esetlegességét egyaránt igyekezett megragadni. Nem volt termékeny író - és ebben minden bizonnal szerepe volt annak is, hogy irodalmi szempontból Zilah szórványnak számít - ennek ellenére mindig készségesen állt a Hepehupa rendelkezésére, ha tehette, legalább egy jegyzetet küldött. Szövegeinek java része oknyomozó elbeszélés, melynek narrátorá aktuális, sokunkat foglalkoztató ügyek - korrupció, környezetszennyezés, migráció - emberi következményeit ragadták meg; az én-elbeszélések dömping-jében ritka dolog ez manapság.

Utoljára május végén egyeztettünk, mikor arról érdeklődtem, hogy neki hogyan telt a tavaszi kényszerszünet, született-e közben új írása. „Kedves Zsolt! Mondjuk azt, hogy eltelt ez az időszak, annyi hasznom volt belőle, hogy sokat olvastam, de nem írtam sajnos.” - érkezett a válasz, majd beleegyezett abba, hogy legutóbb küldött, Másféle gyerekkor című novellájának alcímét megváltotta. Szűkszavú alcím volt, az Omerta név állt két zárójel közé szorítva. Akkoriban többször, Ildikó halála óta pedig megsokszorozódó szomorúsággal jutott eszembe: mennyi elfojtott ambíció feszült ebben az egyetlen szóban, egy tehetséges ember által a múló időtől és a saját körülmenyeitől visszakövetelt mennyi, de mennyi igény az elégtételre! Merthogy Omerta a főszereplője Tompa Andrea nagy sikerű, azonos című regényének. Egy olyan regényre, annak főhőssére és akár szerzőjére is utalhatott az Ildikó választotta alcím, aminek és akinek a világából akár Neki is lett volna mit bemutatnia, ha... Olykor ebben a kötőszóban egy-egy ember számtalan életlehetősége elfér, és sajnos kiaknázatlanul marad.

Másik szöveget némileg vonakodva fogadtam. Egy ifjúkori írás volt, ami korábban már megjelent a Romániai Magyar Szó irodalmi mellékletében, egy megdöbbentően drámai monológ. Kissé idegenkedtem az újraközlésétől, úgy éreztem, hogy a benne megszólaló hangnem mintha nem vallana Ildikóra. Néhány napja figyelmesebben újraolvastam, s a tragikus hangnem ellenére találtam benne néhány olyan sort, ami tömören összefoglalja mindazt, amit Bekő N. Ildikó jelentett, jelenthetett számunkra: „fehér barackvirág szirmokat hint reád az ég”. Emléke legyen áldott!

Hepehupa, 2020/2.

Rezumat: Editorialul a fost scris în amintirea prozatoarei zăluăuane Bekő N. Ildikó, care a părăsit această lume prea devreme și pe neașteptate, la vîrsta de 61 de ani. A fost o apropiată a revistei Hepehupa, o eroină a prozei maghiare de calitate din Zalău, autoarea mai multor nuvele și articole apărute în această revistă. Dumnezeu s-o odihnească în pace!

ANDREEA VILCOVSCHI
Adevărul

adevărul

Mărturia tulburătoare a asistentei românce infectate cu coronavirus în Franța. „Atâtă moarte de om nu am văzut în toată cariera mea”

Româncă Simona Suciu, asistent medical, spune că Franța nu a învățat din experiența Italiei și nu a luat în serios pandemia de coronavirus, lucru care a făcut ca situația să scape de sub control.

Originară din Zalău, Simona Suciu (42 de ani) trăiește de 12 ani în Paris, unde lucrează ca asistent medical atât în sistemul privat, la un centru de bătrâni, cât și în sistemul public, la spitale din Paris, pe Secțiile Medicină geriatrică și medicină internă.

Româncă se numără printre cele peste 125.000 de persoane infectate cu noul coronavirus pe teritoriul Franței și mărturisește că Hexagonul nu s-a așteptat ca pandemia să lovească atât de puternic: „În Franța, pandemia a luat pe toată lumea prin surprindere, pe nepusă masă, cum zice românul sau à la légère, cum spune francezul.

Cu toate că, în decembrie, COVID-19 și-a făcut apariția în Wuhan, în februarie s-au explicat cazurile de contaminări în Italia, în Franța toți o luau ca pe o gripă simplă. «Nimic grav, nu vă îngrijorați!», auzeam la muncă. Încercam să le spun că e foarte grav, că fratele meu, asistent medical în Italia, plângе zilnic că nu mai poate de atâtă moarte de om, dar nimeni nu mă asculta. Franța nu a fost deloc pregătită și nici nu a învățat din greșeala Italiei, adică să se pregătească cu măști și echipamente de protecție. Când a venit valul de epidemie, am căzut toți ca spicale de grâu", spune ea.

La începutul acestei săptămâni, Franța raporta aproape 23.000 de decese.

„Mureau singuri și fără să își poată lua adio“

La început, precizează Simona, cadrele medicale nu au fost deloc protejate. La centrul de bătrâni la care lucra i se dădea câte o mască chirurgicală pe zi, spunându-i-se că măștile FFP2 trebuiau păstrate pentru situația în care apăreau infectări cu noul coronavirus: "Dar deja eram mai toți contaminați, chiar dacă la început asimptomati, și transmiteam virusul, fără să vrem, la pacienți".

Curând, însă, au apărut și primele decese în centrul pentru vârstnici. "În 24 martie a murit primul infectat. Apoi, unul după altul. În 20 de zile, au fost 33 de decese, în prima săptămână câte trei-patru pe zi. Aveam cadavre peste tot... îi închideau în sicrije, iar familia nu avea dreptul să vadă trupul. Atâtă moarte de om, în timp aşa scurt, nu am văzut în toată cariera mea. Mureau singuri și fără să își poată lua măcar adio de la familie și fără ca noi, cadrele medicale, să putem face ceva pentru ei. Plângem în fiecare zi. Nu știam ce se va întâmpla. Pompele funebre nu mai reușeau să ia sicriile cu cei morți și îi țineau la noi, pe unde puteau", își reamintește româna.

Testată pozitiv în 6 aprilie

La spitalul public, însă, lucrurile au stat diferit, pentru că acolo cadrelor medicale li s-au pus la dispoziție echipamente de protecție. Totuși, mulți angajați s-au infectat. „La Spitalul Saint Denis, 24 de colegi am fost contaminați”, explică Simona, al cărei rezultat pozitiv a venit în 6 aprilie. Mai făcuse două teste, în 3 și 26 martie, dar ambele au fost negative. "Am început să am simptome și mi-am dat seama că am luat virusul. Totul a început cu pierderea bruscă a miroslului și gustului, apoi o oboseală extremă. Nu aveam dureri, nu aveam febră, dar simțeam virusul între ochi, la sinusuri. Doi colegi de-a mei au murit... mă rugam pentru ei și pentru mine... mi-era frică".

Nu a avut o formă gravă de boală, aşa că nu a necesitat internare, cu atât mai mult cu cât spitalele erau supraaglomerate cu cazurile critice. Totuși, au fost momente cumplite, când româna s-a temut pentru viața ei. "Mi-era teamă că voi muri singură, ca și pacienții mei. Eram izolată de fiica mea: eu în camera mea, ea în camera ei. Nu mai mâncam împreună, nu mai vorbeam decât prin sms, chiar dacă erau camentele alăturate". Starea ei de sănătate a început să se îmbunătățească în a șasea din cele 14 zile petrecute în izolare.

„Aici, în Franța, la ora 20, toată lumea ieșe la balcoane să aplaude cadrele medicale. Ieșeam și eu și îmi aplaudam colegii, dar... plângeam. Mă gândeam la ei, la pacienții mei, și că mă simțeam inutilă... am căzut la datorie. Voiam să mă însănătoșesc mai repede și să merg să ajut din nou. Nu îmi era frică! Ciudat, chiar nu îmi era frică”, afirmă asistenta.

Din nou în linia întâi

A ales ca după cele 14 zile de autoizolare să revină la muncă și să fie de folos: "Fac turul de la un spital la altul, de la o casă de bătrâni la alta și nu, nu mi-e frică. Acum au nevoie de noi cei ce suferă".

Între timp, autoritățile au reușit să se mobilizeze, a fost introdus un protocol de tratament, iar numărul deceselor s-a redus semnificativ. "Experiența asta ne va schimba categoric viețile. Va trebui să învățăm să trăim cu acest virus, pentru că, după cum susțin cercetătorii de la Centre de Recherche Pasteur din Paris, ne vom confrunta cu el în fiecare an. Ar trebui să învățăm să fim mai pregătiți în cazul în care ne lovim de o nouă pandemie, adică să luăm măsuri de protecție din timp și să se investească mai mult în sistemul sanitar, în cercetare. Și să fim mai buni unii cu alții, că nu se știe când ne vine rândul".

Adevărul, 27 aprilie 2020

Inginerul care salvează bisericile de lemn ale României. Ce bijuterii străvechi a reușit să refacă

Bogdan Ilieș, la bază inginer economist, a descoperit frumusețea bisericilor de lemn încă din copilarie, iar mai târziu și-a dat seama și de valoarea lor istorică și identitară, așa că și-a făcut un scop din a le proteja și restaura.

Sălăjean la origine, Bogdan Ilieș (41 de ani) este de profesie inginer economist, însă în timpul liber depune eforturi pentru a salva bisericile de lemn din România. Din 2019, este vicepreședintele Asociației Arhaic din Zalău, care gestionează proiectul „Ambulanța pentru monumente“, ce are ca scop protejarea și reabilitarea monumentelor istorice aflate într-o stare avansată de degradare sau precolaps.

Interesul lui Bogdan pentru bisericile din lemn a fost stârnit de când era copil, grație poveștilor bunicii despre frumusețea fostului lăcaș de cult din satul natal, Sălătig. Și-a dorit foarte mult să vadă cu ochii lui cum arăta bisericuța de lângă casa bunicilor, aşa că a început să se documenteze și, în acest proces, a descoperit lucruri care l-au fascinat și i-au alimentat pasiunea pentru patrimoniul local.

„Vechea biserică de lemn din satul bunicilor a rezistat până la sfârșitul anilor '50-începutul anilor '60. Apoi, s-a năruit. Unele materiale au fost folosite la noua biserică a satului, restul probabil că au fost arse. Bunica mea, care a crescut într-o casă chiar lângă biserică veche, avea multe povești legate de lăcașul de cult. Cine nu se gândește cu o oarecare nostalgie la propria copilărie sau la perioada tinereții? Oricum, nici bunica și nici alți oameni mai în vîrstă din sat nu au putut să-i facă o descriere convingătoare, iar o fotografie cu această biserică, oricât am căutat, nici în ziua de astăzi nu am găsit. Dar nu mă dau bătut“, povestește inginerul.

El își amintește că în perioada studenției obișnuia să facă excursii cu bicicleta prin județul Sălaj și să fotografieze bisericile vechi: „Așa, încetul cu încetul, am reușit să vizitez cele mai multe biserici din Sălaj, scopul fiind acela de a le face măcar o fotografie, ca nu cumva să dispară fără să rămână măcar o imagine a lor, aşa cum s-a întâmplat în cazul bisericii din Sălătig“.

Volum dedicat bisericilor din Sălaj

În 2005-2006, o parte dintre imaginile surprinse prin obiectiv de Bogdan Ilies au fost incluse în proiectul „Biserici de lemn din România“, inițiat de arhitectul și specialistul în patrimoniu Alexandru Baboș, care locuiește în Suedia. Momentul a reprezentat debutul unei colaborări în domeniul cercetării bisericilor de lemn. Împreună, au participat la excursii de cercetare a arhitecturii bisericești de lemn din diverse colțuri ale țării.

Bogdan și-a luat pasiunea foarte în serios și a vrut să-și completeze cunoștințele teoretice, aşa că a urmat o serie de cursuri axate pe strategii de valorificare a patrimoniului, iar în 2016 a obținut un doctorat în istorie. Teza sa, care a avut subiectul „Bisericile Sălajului: existente, construite și dispărute în perioada 1848-1945“, a stat la baza volumului „Biserici și comunități din Sălaj: construcții de edificii de cult românești (1848-1945)“, care a văzut lumina tiparului anul trecut.

„Prin intermediul acestei cercetări am vrut să înțeleg și să împărtășesc tuturor celor interesați care a fost procesul și contextul în care, după Revoluția pașoptistă, vechile biserici de lemn din zona Sălajului au început să fie înlocuite cu edificii noi, moderne, din zidărie. Cu alte cuvinte, volumul publicat surprinde un crâmpel din drumul urmat de comunitățile sălăjene spre modernitate. Bisericile de lemn sunt probabil cel mai important element de identitate al Sălajului actual“, explică autorul.

Vrea să extindă o metodă științifică de datare a bisericilor

Bogdan Ilieș a călătorit prin satele României și a documentat peste 400 de lăcașuri de cult. Totodată, s-a implicat în diverse proiecte de restaurare sau punere în siguranță a unor biserici de lemn din județele Hunedoara, Timiș, Caraș-Severin și Alba. Când a aflat de acțiunea „Ambulanța pentru Monumente“ pentru salvagardarea patrimoniului, inginerul nu a stat pe gânduri și s-a alăturat echipei, mai ales că proiectul aflat în derulare la acel moment viza biserică de lemn din Brusturi, un vechi lăcaș de cult din județul său natal.

Bogdan Ilieș a propus atunci realizarea unei investigații dendrocronologice, pentru a determina științific anul de construcție al bisericii, precum și datarea evenualelor lucrări de îmbunătățire.

„În prezent, datarea dendrocronologică este una dintre puținele metode științifice care permit datarea unei structuri din lemn. Ca principiu, prin prelevarea unor probe de mărimea unui creion, este comparată succesiunea inelelor de creștere ale lemnului cu o serie etalon, serie ce se întinde pe mai multe sute de ani. În cursul unei investigații se prelevează aproximativ 20-30 de probe din diverse părți ale bisericii: pereții altarului, naosului, pronaosului, din tâlpile bisericii și din cosoroabă, din elementele turnului și din bolta bisericii. Dacă biserică are și pridvor, se iau câteva probe și din această parte a edificiului. Când se fac aceste prelevări se încercă alegerea acelei probe care ar putea păstra cel mai Tânăr sau ultimul inel anual de creștere de dinaintea tăierii copacului, cel de sub coajă. În cazul în care probele extrase conțin și acest ultim inel, datarea se poate realiza cu o precizie de jumătate de an“, explică doctorul în istorie.

„Evocă trecutul și sunt expresia continuității“

O investigație similară a fost realizată și în cazul bisericilor din satele Bulgari și Buzaș, iar specialistul și-a propus să extindă cercetările și la alte monumente istorice: „Aflând vechimea bisericilor din lemn și modul în care au evoluat, putem avea o imagine relevantă despre valoarea lor. Trebuie avut în vedere că valoarea unui astfel de edificiu nu este doar una economică, din perspectiva unui obiectiv turistic. Aceste biserici surprind una dintre cele mai importante activități umane, anume realizarea de construcții, oglindesc condițiile naturale locale, exprimă structuri sociale, gusturi, sisteme de valori, cunoștințele și evenimentele epocilor prin care au trecut. Totodată, evocă trecutul și sunt expresia continuității unor comunități. Din

acest motiv, aceste biserici au un important rol formativ și identitar. Micuțele biserici de lemn din Sălaj, dar și din alte locuri, au valoare estetică și sunt surse relevante de documentare“.

Patrimoniul, responsabilitatea tuturor

Despre atenția pe care o acordă vechilor lăcașuri de cult spune că reprezintă o modalitate prin care poate oferi ceva înapoi comunității în care s-a născut, a crescut și s-a format. „Cumva, îmbin responsabilitatea civică cu interesul meu pentru istoria și evoluția edificiilor de cult din lemn“.

Bogdan Ilieș este încrezător în ceea ce privește viitorul acestor construcții vechi, valoroase și încărcate de istorie și crede că toată lumea ar trebui să-și dea interesul pentru ca ele să rămână în picioare. „Este responsabilitatea noastră, a tuturor. Sigur, sunt așezate într-un sat sau altul, sunt în proprietatea unei parohii sau a unei primării, dar adevărul e că împreună trebuie să găsim pârghiile necesare pentru a le putea întreține. Mai devreme sau mai târziu, dacă vrem să avem parte de ele și pe viitor, trebuie să găsim modalitățile, inclusiv din punct de vedere financiar, pentru a ne îngriji de ele prin propriile puteri. Iar aici mă refer nu neapărat la comunitatea locală care păstrează bisericuța, ci mai degrabă la întreaga comună din care aceasta face parte. Astfel, satele se pot sprijini între ele, parohiile se pot ajuta reciproc sau, de ce nu, comunitatea largită pe care o formează sălăjenii, oriunde s-ar afla ei, poate contribui la un demers de acest fel. Trebuie să învățăm să avem grija de monumentele noastre“.

Adevărul, 9 mai 2020

Profesoara de limba română din Moscova. „Românii au un sistem de gândire aparte, reflectat în limbă”

Rusoaică Anna Kabanova predă de 14 ani limba română la Universitatea de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova și spune că studenții săi sunt îndrăgoșați de cultura română, pe care o descoperă împreună la cursuri.

Rusoaică Anna Kabanova (37 de ani) locuiește în Moscova și predă limba română la Universitatea de Stat pentru Relații Internaționale, din subordinea Ministerului Afacerilor Externe, instituție de învățământ superior care reunește aproape 9.000 de studenți.

Anna spune că primul contact cu limba română l-a avut în timpul studenției, la Universitatea de Stat din Moscova, pe care a absolvit-o în 2005. Româna era o materie optională, dar spune că a ales-o fără să stea pe gânduri.

„Când am intrat la Universitate, voiam să studiez o limbă «mare și prestigioasă» și, în același timp, o limbă mai «exotică», mai «rară», aşa că am optat pentru grupa româno-italiană. Româna am avut-o în fiecare zi – altfel e imposibil de însușit – și italiana, de două ori pe săptămână. La final, s-a dovedit că m-am atașat mai tare de română, pentru că e cu totul deosebită. Românii au un sistem de gândire aparte

– reflectat, de altfel, în limbă –, care, fără îndoială, merită cercetat și promovat pe scară largă“, afirmă ea.

Învățarea limbii române s-a dovedit a fi mai dificilă decât ar fi crezut, iar cele mai mari bătăi de cap i le-au dat fonetica și gramatica. „Mi-a fost greu să pronunț cuvinte precum «lămâie» sau «hotelurilor», iar la gramatică, pronumele s-au dovedit a fi mai problematice. Dar m-am obișnuit, am găsit niște paralele cu limba rusă, am început să înțeleg logica limbii, și-atunci mi-a devenit mai familiară, mai apropiată.“ Similitudinile la care face referire vizează, în primul rând, sintaxa, explică rusoaica.

„Pentru limba rusă este caracteristică topica liberă, iar în limba română ordinea cuvintelor în frază nu este una fixă. Apoi, în română nu există reguli de concordanță a timpurilor la fel de stricte precum în limbile germanice sau în alte limbi românice, o trăsătură gramaticală ce face română mai ușor de înțeles pentru vorbitorii de limbă slavă. Am descoperit cu timpul și multe paralele între construcții sintactice cu supinul românesc și cele cu infinitivul rusesc, deși trebuie recunoscut faptul că supinul are mai multe variante de traducere în limba rusă; această formă verbală e o mare enigmă gramaticală și, prin urmare, o adevărată comoară pentru lingviști.“

Ce fac rușii cu limba română

În 2006, Anna Kabanova s-a alăturat echipei de cadre didactice de la Universitatea de Stat pentru Relații Internaționale din Moscova (MGIMO), acolo unde a și susținut teza de doctorat, cu tema „Modurile nepersonale ale verbului în limba română contemporană (analiză complexă)“. În anii ce au urmat, a predat limba română și la Universitatea Umanistică Ortodoxă din Moscova. Acum doi ani, a primit o diplomă din partea Ministerului român al Educației pentru „promovarea limbii române în mediul universitar al Federației Ruse“, diploma fiindu-i înmânată la Sankt Petersburg de către ambasadorul României în Federația Rusă, Vasile Soare.

În prezent, la MGIMO are cinci studenți la programul de studii universitare de licență și alți trei, la masterat. O parte din cei care au absolvit cursul au ajuns să lucreze în cadrul Ministerului Afacerilor Externe ori în Ministerul Apărării, la agenții de știri și chiar au devenit traducători de limba română.

„Am avut trei studenți care s-au îndrăgostit de România după o călătorie și mă pândeau pe coridoare ca să se înscrie la curs. Fără îndoială, au existat și cazuri de studenți care au ales-o din rațiuni pragmatice – cunoșcând o limbă «rară» și mai ușor să-ți găsești apoi un post în ministere ori în alte instituții. Orice motivare ar avea și în pofida greutăților cu care se confruntă, toți studenții mei sunt atașați de limba română și o învață cu placere.“ Cursul Annei Kabanova durează patru ani la licență și un an și jumătate la masterat, iar înscrierile se fac doar o dată la trei-patru ani și, doar în situații exceptionale, o dată la doi ani.

Cât de greu este a vorbi românește

În anii pe care i-a petrecut la catedră, profesoara a constatat că studenții se lovesc frecvent de problema terminațiilor cuvintelor românești, mai cu seamă cele ale verbelor: „Și în limba rusă verbele se conjugă, dar noi folosim aproape întotdeauna și pronumele personale cu verbe, le omitem foarte rar. În limba română, în schimb, pronumele personale se folosesc destul de rar, utilizarea infinitivului este extrem de restrânsă; în plus, trebuie să fii atent și la terminația verbului la persoana a III-a, la conjunctiv, care se schimbă. Prin urmare, nu este de mirare că începătorii se încurcă des“.

„Dezastrul gramatical“, cum îl numește, îl reprezintă însă pluralul substantivelor, având în vedere multitudinea terminațiilor pentru plural. „Să ghicești ce gen are un anumit substantiv este uneori absolut imposibil – trebuie să te obișnuiești să dormi cu un dicționar sub pernă. Nu cred că greșesc dacă spun că o cincime din studenți rămâne complet descurajată după cursul în care abordăm pluralul substantivelor. După ce își revin, încet, încet, din stufoare și prind un oarecare curaj, apare cireașa de pe tort: tema declinării pronumelor personale“.

Anna consideră că limba română poate fi învățată mai ușor la vîrstă tinere, când mintea este mai flexibilă, pregătită să accepte un sistem lingvistic diferit și destul de complicat. Pentru cei care încep studiul la o vîrstă mai avansată, însă, conțează foarte mult motivația: „Dacă aceștia au nevoie de cunoașterea limbii pentru ocupația și cariera lor, atunci dau dovedă de mai multă perseverență și în doi-trei ani, tot obțin nivelul B2“.

„M-am îndrăgostit de România treptat“

Rusoaică a reușit să viziteze de mai multe ori România, fie ca turist, fie în scop profesional: „Am urmat cursuri de limbă, cultură și civilizație română în Cluj-Napoca, am mai fost de două ori ca turist la Constanța și apoi în București, în ianuarie 2007, exact când România a aderat la UE“.

Dacă din prima călătorie pe plaiuri mioritice, în 2001, s-a întors cu impresii contradictorii, vizitele ulterioare au făcut-o să se îndrăgostească de țara noastră.

„La Cluj, i-am întâlnit și pe cei care și-au manifestat sincera dragoste față de Rusia și față de mine, implicit, chiar pe loc, imediat după ce am făcut cunoștință – ceea ce la noi e imposibil, pentru că rușii sunt mult mai rezervați cu oamenii pe care îi văd pentru prima dată în viață –, dar și pe cei care cu siguranță nu-mi îndrăgeau țara. Cu toate acestea, n-au manifestat în mod deschis ostilitatea, ci s-au comportat politicos, încercând să păstreze un anumit grad de amabilitate. Dar trebuie să recunosc că m-am îndrăgostit de România treptat. Cu cât aflam mai mult despre cultura românească, cu atât mai mult mă atașam de această țară. Mi-a plăcut Clujul, mi-au plăcut obiectivele turistice pe care le-am văzut în Transilvania, dar Bucureștiul m-a cucerit. Mi s-a părut foarte liniștit, în comparație cu Moscova“.

Îl admiră pe Blaga și îl studiază pe Eliade

Dintre autorii români, Anna îl preferă pe Lucian Blaga, pentru operele în care „creează niște imagini vii, pătrunzătoare, pe care aproape le pot sesiza și pipăi“, pentru versurile care îi amintesc de creația lui Fiodor Tiutcev, un important poet și filosof rus. De altfel, spune rusoaica, la cursurile pe care le ține la universitate obișnuiește ca, împreună cu studenții săi, să analizeze operele literare ale autorilor români. Anna este pasionată de limba română.

„Noi citim și discutăm la ore și poezia eminesciană – am și comparat poemul «Luceafărul» cu «Demonul» lui Lermontov. Citim și traducem balada «Miorița», apoi discutăm puțin despre particularitățile mentalității românești, facem cunoștință și cu legenda «Meșterului Manole». Din anul doi, citesc cu studenții piesele lui Mihail Sebastian, apoi vizionăm filmul «Steaua fără nume».

În anul trei citim operele lui Reboreanu, «Ciuleandra», spre exemplu. Parcurgem și unele fragmente din operele lui Marin Preda și chiar ale lui Ion Creangă, iar în ultimul an, ne oprim asupra creației lui Mircea Eliade și trecem în revistă operele lui Mircea Cărtărescu. Facem cunoștință și cu alți autori români contemporani, cum ar fi Matei Vișniec și Liliana Corobca. Lista e mult mai lungă. La unele cursuri, o invit pe prietena mea, Anastasia Usaceva, o fostă colegă de grupă la Universitate, care se ocupă de literatura română contemporană în cadrul Institutului pe lângă Academia de Științe, pentru a ține prelegeri despre literatură".

Adevărul, 18 iulie 2020